

**T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**YOĞUN DÜŞÜNME EĞİTİMİ PROGRAMININ SUÇLU
ÇOCUKLARIN AHLAKİ YARGILARINA ETKİSİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. ZARİFE SEÇER**

**HAZIRLAYAN
TUĞBA DURAK DEMİRHAN**

KONYA 2007

YOĞUN DÜŞÜNME EĞİTİMİ PROGRAMININ SUÇLU ÇOCUKLARIN AHLAKİ YARGILARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Özet

Bu araştırmada yoğun düşünme eğitimi programının 13–15 yaş arası suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırma deneme modelinde olup kontrol gruplu öntest-sontest modeli uygulanmıştır. Çalışma evreni olarak seçilen Konya İl Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı Çocuk Şube Müdürlüğü'nde suç kaydı bulunan 88 suçlu erkek çocuğa Değerlerin Belirlenmesi Testi ve Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20 uygulanmıştır. Suçlu erkek çocukların Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20'den aldıkları süre puan ortalamasına göre tesadüfi eleman örnekleme yöntemi kullanılarak 28 suçlu erkek çocuk (14 kontrol grubu 14 deneme grubu) örneklem grubu olarak seçilmiştir. Yoğun düşünme eğitimi programı haftada iki kez olmak üzere toplam 15 hafta uygulanmıştır. Eğitimden sonra öntestte uygulanan ölçekler deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocuklara yeniden uygulanmıştır. Deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri puan ortalamaları arasındaki değişimler Mann Withney U Testi ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi ile karşılaştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir.

1. Deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri öntest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur.
2. Yoğun düşünme eğitimi sonrası deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi sontest puan ortalamaları arasında fark yoktur.
3. Yoğun düşünme eğitimi sonrası deneme grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı sontest puan ortalamaları kontrol grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı sontest puan ortalamalarından önemli düzeyde düşüktür.
4. Yoğun düşünme eğitimi sonrası deneme grubu suçlu erkek çocukların evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6, A puanı ve P puanı sontest puan ortalamaları kontrol grubu suçlu erkek çocuklarınkinden önemli düzeyde yüksekken evre 2, evre 3 sontest puan ortalamaları ise önemli düzeyde düşüktür.
5. Kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi ve hata sayısı öntest sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur.
6. Deneme grubu suçlu erkek çocukların evre 2, evre 3, A puanı ve M puanı sontest puan ortalamaları öntest puan ortalamalarından önemli düzeyde düşükken; evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6 ve P puanı sontest puan ortalamaları öntest puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.
7. Kontrol grubu suçlu erkek çocukların evre 3 sontest puan ortalaması öntest puan ortalamasından yüksektir.

A STUDY OF THE EFFECT OF REFLECTION TRAINING PROGRAMME IN MORAL JUDGEMENTS OF JUVENILE DELINQUENTS

Abstract

In this study, the effect of the reflection training programme applied to juvenile delinquents (between ages 12–15) in their number of mistakes, time measurement and the level of moral judgements are investigated. The research is in an essay model and a pretest-final test model with a control group is applied. Defining Issues Test (DIT) and Matching Familiar Figures Test of 20 Items (MFF20) are applied to the 88 children who have criminal records in the Children Department of the Police Headquarters of Konya which was chosen as the population for this study. By using a random sampling method, 30 children (14 as a control group, 14 as an experimental group) were chosen as a sample group according to their means of time and points they had from the Matching Familiar Figures Test of 20 Items. Reflection training programme is carried out twice a week for 15 weeks. The scales used for the pretest are applied to the control group and the experimental group of the juvenile delinquents again after the training. The variations between the mean points of reaction periods, number of mistakes and level of moral judgement are compared by using Mann Withney U Test and Wilcoxon Matched-Pairs Signed-Ranks Test. The findings of the study are summarized below.

1. There isn't a significant difference between the pretest means of reaction periods, number of mistakes and level of moral judgement of the experimental group and the control group of the juvenile delinquents.
2. There isn't a significant difference the pretest means between the final test means of the experimental group of juvenile delinquents after the reflection training of reaction periods.
3. The number of mistakes the final test points of experimental group of juvenile delinquent after reflection training programme is remarkably lower than the number of mistakes control group juvenile delinquent.
4. While stage 4, stage 5A, stage 5B, stage 6, A score, P score final test mean points of the juvenile delinquents in the experimental group after the reflection training are considerably higher than of the juvenile delinquents in the control group, their mean scores of the stage 2 and stage 3 are low.
5. There isn't a significant difference between the pretest mean points of reaction periods and number of mistakes of the children in the control group.
6. While stage 2, stage 3, A score and M score final test mean points of the children in the experimental group are considerably lower than their pretest mean points, stage 4, stage 5A, stage 5B, stage 6 and P score final test mean points are considerably higher than their pretest mean points.
7. While stage 3 pretest mean points of the children in the control group are lower than their final test mean points, their P score pretest mean score is considerably higher than the final test mean score.

ÖNSÖZ

İnsanlığın başlangıcından beri var olagelen suç olgusu, kimi zaman sosyal kurallarla, kimi zaman dini yaptırımlarla ve kimi zaman da hukuki yaptırımlarla her toplumda önlenmeye çalışılan bir olgudur. Birçok toplumda çocuk doğuştan masum olarak kabul edilir ve geleceğin emanetçisi olarak nitelendirilir. Ancak “çocuk” özellikle son yıllarda karşımıza suç olgusu ile birlikte çıkmaktadır. Günümüzde çocuklar tarafından işlenen ya da çocuklara işletilen suçların sayısı giderek artmaktadır. Bu da, toplumsal deformasyonu, güvensizliği ve geleceğe dair umutsuzluğu beraberinde getirmektedir. Geleceğimiz olan çocuklar karşımıza geleceğimizi çalan çocuklar olarak çıkmaktadır. Çocuklar doğuştan suçlu olmadığına göre, insanlık, onları toplumdan dışlamak, yok saymak yerine onları suça iten sebepleri aramak, çözüm yolları bulmak ve özümsemekle mükelleftir.

Çocuğun sağlıklı bir yaşam sürmesi onun tüm gelişimlerinin sağlıklı olmasına bağlıdır. Çocuk doğduğu günden itibaren sosyal çevresi ile etkileşim halindedir. Bu etkileşim sırasında çocuk, içinde bulunduğu toplumun ahlaki kurallarını da öğrenir. Sağlıklı bir ahlaki gelişimin ve toplumsallaşmanın çocuğu suç olgusundan kurtaracağına inanılmaktadır. Bu yüzden ahlak gelişimi çocukluğun ilk yıllarından itibaren önemle desteklenmesi gereken konulardan biridir. Ancak çocuğun ahlaki kuralları doğru anlayıp yorumlaması bilişsel gelişimiyle de ilgilidir. Çocuğa verilecek bilişsel eğitimlerin, onun ahlaki gelişimini de destekleyeceği dolayısıyla çocuğun suç işlemesine bir engel oluşturacağı düşünülmektedir. Bu inançla, bu araştırmada yoğun düşünme eğitiminin suçlu çocukların ahlaki yargılarına etkisi incelenmiştir.

Araştırmanın yapılması sırasında maddi manevi hiçbir desteğini esirgemeyen Konya Emniyet Müdürü Sayın M. Salih TUZCU'ya; araştırma süresince bana her türlü yardımı ve desteği içtenlikle sağlayan Çocuk Şube Müdürü Sayın Fatih KAYA, sevgili arkadaşım Komiser Öznur SELÇUK, polis memuru saygıdeğer abim Hüseyin BÜKER nezdinde tüm Çocuk Şube Müdürlüğü personeline sonsuz teşekkür ederim.

Araştırmaya katılan tüm çocuklarıma samimiyetlerinden, gayret ve istekliliklerinden, saygı ve sevgilerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Araştırmanın her aşamasında yanımda olan ve bana her türlü yardımı sağlayan eşim Kürşat DEMİRHAN'a, araştırma süresince hiçbir desteğini esirgemeyen annem Yıldız DURAK ve kardeşlerim Elif, Burak, Yasin, Mehmet Akif, arkadaşım AYŞE ÖZTÜRK'e, sonsuz teşekkürler.

Araştırmam süresince öneri ve katkılarda bulunan saygıdeğer tez danışmanım Sayın Zarife SEÇER'e, araştırmanın veri değerlendirme bölümünde benden yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Sait BODUR'a içten teşekkür ederim.

Araştırmanın gerçekleştirilmesi sırasında, çocukların sosyal faaliyette bulunmasına katkıda bulunan tüm resmi ve özel kurumlara ve beni gönülden destekleyen tüm dostlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar.....	X

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Cümlesi	2
1.2. Alt Problemler.....	2
1.3. Denenceler.....	2
1.4. Sayıtlılar.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar.....	4
1.7. Araştırmanın Önemi.....	5

BÖLÜM II

2. LİTERATÜR TARAMASI (İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR).....	6
2.1 SUÇ VE SUÇLULUK.....	6
2.2 ÇOCUK SUÇLULUĞU	9
2.3 ÇOCUKLARIN KARIŞTIKLARI SUÇLAR.....	14
2.3.a. Mala Yönelik Suçlar.....	15
2.3.b. Şahsa Yönelik Suçlar.....	16
2.3.c. Cinsel Suçlar.....	17
2.3.d. Bağımlılık Maddeleri Suçları.....	18
2.4. ÇOCUK SUÇLULUĞUNU AÇIKLAYAN KURAMLAR VE ÇOCUĞU SUÇA İTEN NEDENLER.....	20
2.4.a Bireysel Nedenler.....	21
2.4.a.I. Biyolojik Yaklaşımlar.....	21
2.4.a.II Psikolojik Yaklaşımlar.....	23
2.4.b Çevresel Nedenler.....	27
2.4.b.I Sosyolojik Yaklaşımlar.....	27
2.4.b.I.a Ailenin Çocuk Suçluluğuna Etkileri.....	31

2.4.b.I.b. Okulun Çocuk Suçluluğuna Etkileri.....	40
2.4.b.I.c. Akran Gruplarının Çocuk Suçluluğuna Etkileri.....	42
2.4.b.I.d İş Yaşamının Çocuk Suçluluğuna Etkileri.....	44
2.4.b.I.e. Ekonomik Durumun Çocuk Suçluluğuna Etkileri.....	46
2.4.b.I.f. Kentleşme ve Göçlerin Çocuk Suçluluğuna Etkileri.....	48
2.4.b.I. g. Kitle İletişim Araçlarının Çocuk Suçluluğuna Etkileri.....	51
2.4.b.I. h Suçluluğun Yaş ve Cinsiyet İle İlişkisi.....	53
2.5 ÇOCUKLARDA AHLAKİ GELİŞİM.....	56
2.5.a. Ahlaki Gelişimin Kuramsal Temeli.....	57
2.5.b. Ahlaki Gelişim Teorileri.....	58
2.5.b.I. Psikoanalitik Teori.....	58
2.5.b.I.a. Freud'a Göre Ahlaki Gelişim.....	58
2.5.b.I.b. Erikson'a Göre Ahlaki Gelişim.....	60
2.5.b.II. Sosyal Öğrenme Teorisi.....	61
2.5.b.III. Bilişsel Gelişim Teorisi.....	63
2.5.b.III.a. Dewey'e Göre Ahlaki Gelişim.....	63
2.5.b.III.b. Jean Piaget'e Göre Ahlaki Gelişim.....	64
2.5.b.III.c. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Teorisi.....	68
2.5.c. Ergenlikte Ahlak Gelişimi.....	77
2.6 ÇOCUKLARDA BİLİŞSEL USLÜPLAR.....	77
2.6.a. Reflektiflik-İmpulsivite Gelişimi.....	79
2.6.b. Reflektiflik-İmpulsiflik ve Zekâ	79
2.6.c. Reflektif ve İmpulsif Çocukların Kişilik Özellikleri ve Sosyal Davranışları.....	81
2.6.d. Reflektif ve İmpulsif Çocuklarda Sosyal Sınıf ve Cinsiyet Farklılıkları.....	83

BÖLÜM III

KONU İLE İLGİLİ TÜRKİYEDE VE YURT DIŞINDA

YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	85
1. KONU İLE İLGİLİ TÜRKİYEDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	85
2. KONU İLE İLGİLİ YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	94

BÖLÜM IV

2. YÖNTEM.....	107
3.1 ARAŞTIRMA MODELİ.....	107
3.2 EVREN VE ÖRNEKLEM.....	107
3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	107
MFF20	
DIT	
3.4 VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ.....	111
3.4.1. VERİLERİN TOPLANMASI.....	111
3.4.2.VERİLERİN ANALİZİ.....	111

BÖLÜM V

3. BULGULAR.....	112
------------------	-----

BÖLÜM VI

4. TARTIŞMA VE YORUM.....	120
---------------------------	-----

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	124
KAYNAKÇA	126
EKLER.....	138

EK -1 : Defining Issues Test (DIT) : Ahlaki Yargılar Envanteri

EK -2 : Matching Familiar Figures 20 (MFF20) : Benzer şekilleri Eşleştirme Testi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.0 : Türkiye’de Güvenlik Birimlerine Suç İsnadı İle Gelen/Getirilen Çocukların Yıllara Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre).....	14
Tablo 2.0 : Konya’da Güvenlik Birimlerine Suç İsnadı İle Gelen/Getirilen Çocukların Yıllara Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre).....	14
Tablo 3.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine Gelen/Getirilen Çocukların Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanıp Kullanmama Durumlarının Yıllara Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre).....	19
Tablo 4.0: Türkiye’de Suç İsnadı İle Güvenlik Birimlerine Gelen/Getirilen Çocukların İsnat Edilen Suç Türlerine Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre).....	20
Tablo 5.0: Türkiye’de Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocukların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre).....	42
Tablo 6.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocukların, İşledikleri Suçları Tek Başına mı Birden Fazla Kişiyle mi İşlemiş Olduklarına Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre).....	44
Tablo 7.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocukların Daimi İkametgahlarına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 8.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine 1998–2001 Yılları Arasında Gelen veya Getirilen Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre).....	55
Tablo 9.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine 2002–2005 Yılları Arasında Gelen veya Getirilen Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre).....	55

Tablo 10.0: Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Sürecinin Düzey ve Evreleri.....	69
Tablo 11.0: Örnek Olay Bağlamında Kohbelg'in Ahlaki Gelişim Evreleri.....	71
Tablo 12.0: Bilişsel Üsluplar.....	78
Tablo 13.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Tepki Süresi Öntest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....	112
Tablo 14.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Hata Sayısı Öntest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....	113
Tablo 15.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Ahlaki Yargı Düzeyleri Öntest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....	113
Tablo 16.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Tepki Süresi Sontest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....	114
Tablo 17.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Hata Sayısı Sontest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....	114
Tablo 18.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Ahlaki Yargı Düzeyleri Sontest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....	115
Tablo 19.0: Deneme Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/ Sontest Tepki Süresi Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....	116
Tablo 20.0: Deneme Gurubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/Sontest Hata Sayısı Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....	116
Tablo 21.0: Deneme Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/Sontest Ahlaki Yargı Düzeyleri Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....	117

Tablo 22.0: Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/Sontest

Tepki Süresi Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş

İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....118

Tablo 23.0: Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest /Sontest Hata Sayısı

Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş

İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....118

Tablo 24.0: Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/Sontest Ahlaki Yargı

Düzeyleri Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş

İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları.....119

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çocukların ahlaki standartları, bilişsel yeterlik ve sosyal etkileşimlere bağlı olarak gelişmektedir (Aydın, 2000, s: 61). Çocuğun insan ilişkilerini algılaması ve bu alandaki bilişsel gelişmesi onun ahlaksal düşüncesinin temelini oluşturmaktadır (Cüceloğlu, 1998, s: 353) Kohlberg'e (1973) göre çocuklar, kendi ahlak standartlarını geliştiren ahlak felsefecileridir. Bu standartlar her zaman anne-baba ya da akranlardan kaynaklanmaz, çocukların sosyal çevreleriyle bilişsel etkileşimlerinden doğar. Bir evreden diğerine geçmek, yalnız kültürde yaygın olan ahlaki kavramların edinilmesini değil, bilişsel bir yeniden organizasyonu gerektirir (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1995, s: 109). Kohlberg (1968), ahlak gelişimi için bilişsel gelişimin zorunlu olduğunu ileri sürmüştür. Bilişsel bir yetenek olan ahlak, bireyin kendisinin belirlediği ve aynı zamanda evrensel ilkelerle örtüşebilecek düzeydeki ilkelere göre yargıda bulunma, kararlar alma ve bu doğrultuda da davranabilme yeteneğidir (Akt: Çiftçi, 2001, s: 20). Çocuklar bilişsel yönden geliştikçe, ahlaki gelişim aşamaları belli bir sıra izler. Bu nedenle ahlaki gelişime bilişsel gelişimin bir özelliği olarak da bakılabilir. Ahlaki gelişim dönemlerine bazı çocuklar erken, bazıları ise geç ulaşabilir; bazı kişiler kronolojik yaşları ne olursa olsun tüm yaşamları boyunca ileri ahlak düzeyine erişemezler (Aktaran: Morgan, 1995, s: 71).

Birey olarak çocukların bilgileri kendi özgül algılama, işleme ve anımsama yolları vardır. Bunlar çocukların performans kapasitelerinin ölçüldüğü yetenek farklılıkları değildir. Daha çok düşünme tarzı ve biçimi ile ilgili farklılıklardır (Aktaran: Gander ve Gardiner, 1998, s: 342). Bilişsel üslup çocukların bireysel olarak bir göreve yaklaşım tarzlarıdır. Bilişsel tempo iç tepisel (impulsif) ya da düşünceli (reflektif) olabilir (Gander ve Gardiner, 1998, s: 342). İç tepisel bilişsel üsluba sahip olan çocuklar aceleci yanıtlar verme eğilimindedir, verileri ya da harekete geçiren etkileri çözümlenmek, analiz etmek için çok az zaman kullanırlar ve bundan dolayı birçok hata yaparlar. Bu arada reflektif bilişsel üslup boyutuna sahip olan çocuklar daha dikkatlidirler, verilerin ve hazır bulunan değişik seçeneklerin analizinde daha fazla süre kullanırlar bundan dolayı daha az yanırlar (Gargallo, 1993b, s: 152). Schleifer ve Douglas (1973), yaptıkları çalışma sonucunda reflektif çocukların impulsif çocuklara göre daha avantajlı ahlaki yargı evresinde olduklarını ileri sürmüştür (Aktaran: Messer, 1976, s: 1040).

Ergenlik dönemi sosyal, bilişsel, psikolojik açıdan yetişkinlerden farklı gelişimsel özelliklere sahip bir dönemdir. Özellikle bilişsel açıdan bu dönemde hızlı bir gelişim

görülmekte ve hipotetik işlemler ve soyut kavramlar hakkında mantıksal ve sistematik düşünme yeteneği bu dönemde başlamaktadır (Aktaran: Dereli, 2000, s: 42–43). Bazı ergenlerin anlama, muhakeme etme ve karar verme süreci açısından, olgunlaşmamış tarzda davranması, gencin kendine ve başkasına zarar verici davranışlar içerisine girmesine neden olabilmektedir. Ayrıca bu dönemde fazla düşünmeden hareket etmeleri daha fazla risk alma davranışında bulunmaları kolayca suça yönelmelerine neden olmaktadır (Aktaran: Dereli, 2000, s: 43).

Suçlu ve suçsuzların ahlaki gelişimleri arasında farklılık olup olmadığını ilk araştıranlardan biri Kohlberg'dir. Kohlberg, suçluların suçsuzlara oranla gelişimin daha düşük düzeyinde oldukları varsayımından hareket ederek pek çok araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre suçluların suçsuzlara göre ahlaki gelişim evrelerinde daha alt düzeyde yer aldıklarını öne sürmüştür (Aktaran: Ünal, 1993, s: 20).

Sonuç olarak suçlu çocuğun ahlaki yargısı onun sosyal davranışlarını yöneten bir güç organıdır. Bu nedenle suçlu çocuğun ahlaki yargısı verilecek olan eğitimle desteklenmelidir. Suçlu içtepisel (impulsif) çocuğun düşünceli (reflektif) hale getirilmesi ile ahlaki yargı düzeyinin ilerlemesi dolayısıyla suça yöneliminin azalacağı düşünülmektedir. Suçlu çocuğun ahlaki yargısını destekleyecek eğitim programlarından biri de Yoğun Düşünme Eğitimi Programı'dır. Yoğun Düşünme Eğitimi Programı vasıtasıyla suçlu çocukların yoğun düşünmesi yani reflektif olması sağlanacak ve bu yolla onların ahlaki yargılarının gelişimi desteklenecektir.

Problem Cümlesi

Yoğun düşünme eğitimi programı 13–15 yaş grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeylerini etkilemekte midir?

Alt Problemler

1. Deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri puan ortalamaları farklılaşmakta mıdır?

2. Yoğun düşünme eğitimi programı grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ahlaki yargı düzeyleri puan ortalamalarını etkilemekte midir?

Denenceler

1.0/ Deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri öntest puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark yoktur.

2.0/ Yoğun düşünme eğitimi programı sonrası deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri sontest puan ortalamalarını etkiler.

2.1/ Deneme grubu suçlu erkek çocukların yoğun düşünme eğitimi programı sonrası tepki süresi sontest puan ortalamaları kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi sontest puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

2.2/ Deneme grubu suçlu erkek çocukların yoğun düşünme eğitimi programı sonrası hata sayısı sontest puan ortalamaları kontrol grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı sontest puan ortalamalarından önemli düzeyde düşüktür.

2.3/ Deneme grubu suçlu erkek çocukların yoğun düşünme eğitimi programı sonrası ahlaki yargı düzeyleri (evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6 ve P puanı) sontest puan ortalamaları kontrol grubu suçlu erkek çocukların (evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6 ve P puanı) sontest puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

3.0/ Yoğun düşünme eğitimi programı sonrası deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri öntest ve sontest puan ortalamaları arasında fark vardır.

3.1/ Deneme grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı sontest puan ortalamaları öntest puan ortalamalarından önemli düzeyde düşüktür.

3.2/ Deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi sontest puan ortalamaları öntest puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

3.3/ Deneme grubu suçlu erkek çocukların yoğun düşünme eğitimi programı sonrası ahlaki yargı düzeyleri (evre 4, evre 5A, evre 5BE, evre 6 ve P Puanı) sontest puan ortalamaları öntest puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

4.0/ Yoğun düşünme eğitimi programı sonrası kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri öntest ve sontest puan ortalamaları arasında fark yoktur.

Araştırmanın Sayıtlıları

Araştırmanın sayıtlıları aşağıda belirtilmiştir:

- 1- Çocukların kendilerine verilen ölçeklere içtenlikle ve yansız olarak cevap verdikleri kabul edilmektedir.
- 2- Araştırmanın değişkenlerini ölçmede kullanılan ölçeklerin geçerli ve güvenilir oldukları kabul edilmektedir.

- 3- Araştırmada kullanılan ölçeklerin araştırmanın amacına uygun olduğu kabul edilmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

- 1- Araştırma, Konya Emniyet M¼d¼rl¼đ¼' ne bağlı Çocuk Şube M¼d¼rl¼đ¼'nde mala ve Şahsa karşı işlenmiş suç t¼rlerinden hırsızlık ve gasp t¼r¼ suç kaydı bulunan 13-15 yaş arası suçlu erkek çocuklar ile sınırlıdır.
- 2- Çocukların ahlaki yargı d¼zeyleri Değerlerin Belirlenmesi Testi'nin kapsamı ile sınırlıdır.

Tanımlar

Araştırmada kullanılan kavramların tanımları Şöyle belirtilmiştir:

Ahlak Gelişimi: Bir insanın davranışı hakkında d¼řünme ya da davranışı iyi ya da kötü olarak yargılama yoludur. Ahlaki gelişimle birlikte kişinin, toplumun kuralları ve gelenekleri çerçevesinde kendini denetleyebilmesi beklenir (Akt: Gander ve Gardiner, 1998; Selçuk, 2000; Akt: Seçer, 2003).

Yoğun D¼řünen (Reflektif) Çocuk: MFFT (Matching Familiar Figures Test): Benzer Şekilleri Eşleştirme Testini yavaş cevaplayan ve çok az sayıda hata yapan çocuğa denir (MFFT testinin uygulandığı örnekleme göre cevaplama zamanlarında ortalamanın üstünde hata sayısında ortalamanın altında puan alanlar (Egeland, 1974).

D¼řünmeden Karar Veren-İçtepesel (İmpulsif) Çocuk: MFFT (Matching Familiar Figures Test): Benzer Şekilleri Eşleştirme Testini hızlı cevaplayan ve çok sayıda hata yapan çocuğa denir (MFFT testi uygulanan örnekleme göre cevaplama zamanında ortalamanın altında hata sayısında ortalamanın üstünde puan alanlar) (Egeland, 1974).

Yoğun D¼řünme Eğitimi Programı: Programa de intervencion educativa para aumentar la atencion y la reflexividad (PIAAR): Bireyin problem çözerken kullanacağı stratejilerle ilgili bilgi kazanımını içeren eğitim programıdır (Gargallo, 1993).

Yoğun D¼řünme: Sınıflandırma ya da problem çözmeye sırasında alternatif çözümleri üretme d¼řüncesidir. Çekingenlik, çözümleri üretmede yeteneksizlik veya başarısızlık korkusu sonucu oluşan cevap vermedeki gecikme ile ilgili değildir (Akt: Seçer,2003).

Tepki Süresi: Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20'de geçen her bir soruya çocuğun verdiği ilk cevap süresidir. Testte yer alan her soru çocuğa sorulduktan sonra kronometre

ile onun ne kadar sürede soruyu cevapladığı kaydedilir. Testin uygulanması bittikten sonra testte yer alan her bir soru için kullanılan süre toplanarak tepki süresi hesaplanır.

Hata Sayısı: Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20'ye çocuğun verdiği yanlış cevap sayısının toplamıdır.

Araştırmanın Önemi

Türkiye'de çocuk suçluluğu ile ilgili son zamanlarda pek çok nitelikli araştırma yapılmıştır ancak suç işleyen çocukların ahlaki gelişimleri ile ilgili araştırmalar sınırlı sayıdadır. Suçlu çocukların ahlaki yargılarını geliştirmeye yönelik deneysel araştırmalar da çok az sayıdadır. Diğer yandan ülkemizde henüz yeterince araştırılmamış konulardan biri de Bilişsel Tempo (Conceptual Tempo)'dur. Ülkemizde ahlaki gelişimin bilişsel tempo ile ilişkisine yönelik sadece bir araştırma vardır. Suçlu çocukların bilişsel tempoları ve suçlu çocukların bilişsel tempolarının, ahlaki gelişimleri ile arasındaki ilişkinin hiç araştırılmadığı dikkat çekicidir.

Böyle bir araştırmanın Türkiye'de yapılmış olması alanla ilgili araştırma eksikliğinin giderilmesine katkıda bulunacağı gibi, bundan sonra konuyla ilgili yapılacak araştırmalara kuramsal bir çerçeve kazandırabileceği için de önem kazanmaktadır. Çocuk suçluluğu konusu tüm dünyada çözüm bulunması için çaba harcanan bir sorun olarak görülmektedir ve akademik olarak getirilen önerilerle çözüme ulaşma gayreti gösterilmektedir. Yapılacak deneysel araştırmaların bu amaca hizmet etmesi açısından da bu araştırma önem kazanmaktadır. Ayrıca, böyle bir araştırmanın Türkiye'de yapılmış olması, kültürler arası çalışmalarda geniş bir şekilde incelenen bilişsel üsluplardan biri olan kavramsal tempo olarak da adlandırılan bilişsel tempo : düşünceli (reflective) / içtepisel (impulsive) (Kagan, 1966 ; Akt : Gander ve Gardiner, 1998) kavramlarının farklı kültürlerde incelenmesini ve diğer kültürlerle karşılaştırılmasını mümkün kılabilir.

Ayrıca bu araştırmanın bulguları, suçlu çocukların içtepisel (impulsive) bir üsluba mı yoksa düşünceli (reflective) bir üsluba mı sahip olduklarının bilinmesine ve suçlu çocuklara sunulacak olan yoğun düşünme eğitimi çalışmalarında da bir hareket noktası olarak genel eğitime temel oluşturabilir.

II. BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın içeriğini oluşturan kavramlarıyla ilgili kuramsal ve kavramsal açıklamalara ve bu konularla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

SUÇ VE SUÇLULUK KAVRAMI

Suç, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylemdir. Hukuki anlamda suçu ceza normu belirler. Lombroso'ya göre suç, ölüm ve doğum gibi tabii bir olaydır. Garofalo, kriminoloji kitabında bir doğal suç kavramından tayin edilmesi önerisini yapmıştı. Bununla suçun çekirdek alanı olan bütün zamanlar ve kültürlerde kötü olarak cezalandırılan, adam öldürme, yağma, ırza geçme, hırsızlık gibi kabul edilen hareketleri düşünmüştü. Suç evrensel bir olgudur. Toplumların tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, her tür sosyal yapıda suçun her zaman var olduğu görülür. Evrenselliğinin yanında suçun bir başka niteliği de görelidir. Suç oluşturan fiiller, toplumdan topluma ve aynı toplumda zaman içinde farklılık gösterebilir. Bir toplumda suç olarak tanımlanan bir davranış başka bir toplumda suç olarak tanımlanmayabilir. Bununla birlikte toplumların sosyal değişme ve gelişme süreci içinde, bir dönemde suç olarak tanımlanmayan bir davranış daha sonra yasalarda suç olarak tanımlanabilir (Aktaran: Erbaş, 2003, s: 3) .

Sosyoloji sözlüğünde suç, kişisel alanı aşır kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (devlet ya da yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren fiiller şeklinde tanımlanmıştır. Suçluluk ise, sözcük anlamıyla kötülük yapmayı, suç işlemiş olmayı ya da belli bir görevi yerine getirmemeyi anlatan ve bu anlamıyla yasalarla kesin olarak tanımlanmamış bir terim olarak tanımlanmıştır (Marshall, 1999, s: 702–704).

Platon, antik çağda suçu, ruhun bir hastalığı olarak düşünmüştür. Bunlar, tutkular, haz arama alışkanlığı ve bilgisizliktir. Bu nedenle Platon, suçlunun aydınlatılarak iyi edilmesini öngörmüştür. Aristoteles, suçluları toplum düşmanı olarak kabul eder ve onların acımasızca cezalandırılmalarının gerektiğini savunur. Aristoteles, suç işlemenin nedenlerini, yoksulluk, devrim gibi toplumsal koşullarda bulur. Hipocrates, toplumsal koşulların yanı sıra, beden yapısıyla kişilik ve suç arasındaki ilişkileri de görmüş ve ünlü tipolojisini oluşturmuştur (İlerleyen bölümlerde bu kavramlar daha açıklayıcı olarak ele alınmıştır). Orta çağlarda suç, şeytani bir davranış ve kötü ruhların teşvikiyle ortaya çıkan bir eylem olarak kabul edilmişti. Thomas d'Aquin, suçların çoğunun kökeninde sosyal

ihirasların yattığını, ancak yoksulluğun suça neden oluşturan bir etken olduğunu da ortaya koymuştur (Sürücü ve Arslan, 2003, s: 259).

Bir fiilin ne zaman suç vasfını aldığını anlamak için, onu meydana getiren genel unsurların nelerden ibaret olduklarını, suç etki yapan sebeplerin, suçu cezalandırabilir hale getiren şartların neler olduğunu tespit etmek gerekir. Bu bağlamda, “Suç Genel Teorisi” bir fiili suç haline sokan, onu diğer hukuka aykırı fiillerden ayıran hususların nelerden ibaret olduğunu amacı güder. Suç, isnat yeteneğine sahip bir kişinin kusurlu iradesinin yarattığı icrai veya ihmali bir hareketin meydana getirdiği kanunda yazılı tipe uygun, hukuka aykırı ve yaptırım olarak bir cezanın uygulamasını gerektiren bir eylemdir (Elibol, 1998, s: 3).

Suç, evrensel bir olgudur. Toplumların tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, her tür sosyal yapıda suçun her zaman var olduğu görülür. Evrenselliğinin yanında suçun başka bir niteliği de göreliliğidir. Suç oluşturan fiiller toplumdan topluma ve aynı toplumda da zaman içinde farklılık gösterebilirler. Bir toplumda suç olarak tanımlanabilen bir davranış başka bir toplumda suç olarak tanımlanmayabilir. Bunun yanı sıra, toplumların sosyal değişme ve gelişme süreci içinde, bir dönemde suç olarak tanımlanabilir (Akt: Yalçın, 2003, s: 13). Durkheim, suç olgusunu açıklarken mevcut normların yıpranması, yaygın bir şekilde çiğnenmesi sonucu standartların ve değerlerin kaybolmasını ifade eden anomi kavramını kullanır. Toplumsal normların etkisiz hale gelmesi veya ortadan kalkması birey ve toplumu ayakta tutan bağların zayıflamasına yol açar. Kuralsızlık toplumun her kesiminde egemen olduğu ölçüde suçluluk da yaygınlaşır (Bal, 2004, s: 9).

Suçluluğun Freudyen izahları esas davranış kuramı yolunda yükselmiştir. Zihni çatışma, kişiliğin uyumsuz elemanları olarak gelişir ve bilinçaltına itilir. Fakat engellenen bu eğilimler varlıklarını sürdürmeye devam ederler ve kendilerini yüzeye çıkaracak dolaylı bir ifade aramaya çalışırlar. İşte bunu yönetecek olan da normalden sapan davranıştır. Kriminallik davranışı açıklarken psikiyatlar ve psikanalistler, zihni çatışmalar, içe itilmiş arzular ve diğer motive eden eğilimlerle birlikte davranışın sembolik formu olan suçluluğu ele alırlar. Bronner ve Healy, doyum sağlanmayan durumlarda arzu ve eğilimlerin nasıl bir yön izleyeceği üzerinde durmuşlardır. Onlara göre suçlu, istekleri yerine getirilmeyen tipik bir çocuğu anımsatır. Bu duygusal gerginlik sonucu birey, suçluluğa başvurma veya suçlu çetelerine katılma gibi çeşitli yollarla yardım arar (Yavuzer, 1986, s: 46).

Suçluluk, kişiyi toplum halinde yaşayan bireylerin karşısına çıkaran bir çatışmanın ürünüdür. Ceza Hukuku açısından bir fiilin suç olması için onun kanun koyucu tarafından tanımlanmış ve yaptırımlarının belirlenmiş olması koşuldur. Sosyo-kültürel bilimler suç oluşturan davranışları toplumda geçerli olan normlardan bir tür sapma olarak tanımlamaktadırlar. Fakat suç oluşturan eylemle, genel olarak davranış sapmaları arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir. Suç da toplumda benimsenen davranışlardan sapan bir

eylemdir. Davranış sapmaları, her zaman objektif hukuka göre suç teşkil etmeyebilir. Ancak suçu toplumun düzenini bozan diğer eylemlerden farklı kılan, onun yasa koruyucu tarafından düzenlenmiş olması ve ceza yaptırımıyla karşılanmasıdır (Tartar, 1993, s: 3–5). Hesnard’a göre suçlu, kendisine çalmak, saldırmak, öldürmek hakkını tanımaktadır. Suç, bireyi üzecek yerde onu sakinleştirir. Suçluluk Aichhorn’a göre dinamik bir ifadedir. Bu psişik kuvvetlerin karşılıklı gruplaşması, antisosyal davranış adını verdiğimiz “Sapma”nın nedeni olabilir. Aichhorn, psişik enerjilerin akış yolu bulamayınca bir süre sonra yeni belirtileri ortaya çıkarabileceğine değinmektedir (Yavuzer, 1986, s: 47). Aichhorn’dan sonra Eisner de, suçluluğu, önce norm ve değerleri ihlal eden düşünce, duygu, fiil ve hareketlerden ibaret olarak tarif etmiştir (Evrin, 1970, s: 50). Seligman ve Johnson küçük veya büyük bir sosyal grubun, üyeleri tarafından iyi ve yararlı diye kabul edilen inançların, geleneklerin, örf ve adet ve kurumların dayandıkları kurallara aykırı olarak işlenen anti-sosyal bir davranışa suçluluk adını verirler. English, suçluluğu hukuki ya da ahlaki kuralların bozulması olarak tanımlar. Lavrey’e göre suçluluk bireyin çevresi ile etkileşim halinde olmasından dolayı meydana gelir, bu da kişide bazı özel kişilik durumlarının oluşmasına neden olur (Elibol, 1998, s: 4).

Suçta yönelik kişi de diğerleri gibi üstünlüğü ele geçirmek, karşılaştığı yaşamsal ödevleri çözmek, güçlükleri yenmek için sürekli uğraşıp didinir. Ancak onu diğer insanlardan ayıran böyle bir eğilimin yokluğu değil, eğilimin izlediği yöndür. Toplum içinde yaşamının gereklerini kavrayamadığı ve diğer insanları umursamadığı için suç eğilimi gösterir. Suçta yönelik kişinin harcadığı çaba kişisel üstünlüğü amaçlar ve varılmak istenen amaç başkalarına hiçbir yarar sağlamaz, suçta yönelik kişi işbirliği diye bir şey bilmez. Toplum, üyelerinden birbirlerine yararlı olmasını, iş birliği içinde çalışmasını ister. Suçta yönelik kişinin amacında ise toplum yer almaz, bu da suç işlemeyi meslek edinmiş kişilerin başta gelen özelliğidir. Suçta yönelik kişiler, toplumsal işbirliğine yatkınlık derecesine göre birbirinden ayrılır. Bazılarında işbirliği konusundaki yetersizlik ötekilerden azdır. Örneğin, kimileri küçük suçlar işlemekle yetinir, asla bu sınırların dışına çıkmaz, kimileri ise, ağır suçları yeğler. Bazıları önderlik rolünü üstlenir, bazıları da onların peşlerinden gider. Suçta yönelik kişiler bazen başkalarıyla arkadaşlık ve dostluk ilişkisi kurabilseler de bu kişileri yalnızca kendileri gibi olanların arasından seçerler. Başkaları ile birlikte çete oluşturabilir. Hatta birbirlerine gayet dürüst davranabilirler. Ama etkinlik alanlarını ne kadar daralttıkları hemen dikkati çeker. Suçta yönelik kişiler bir bütün olarak toplumla yararlı bir ilişki sürdürmezler, normal insanlarla dostluk ve arkadaşlık kuramazlar. Kendilerine toplumdaki dışlanmış kişiler gözüyle bakar, diğer insanlar arasında kendilerini bir türlü rahat hissetmezler. Suçta yönelik kişiler, sevgi ilişkisinde karşı tarafa yalnızca sahip oldukları bir mal gözüyle bakarlar (Adler, 2003, s: 200–205).

Suçluluk, insanoğlunun gruplar halinde yaşamaya başlamasından bu yana var olagelen bir sorundur. Toplumlar tarihsel süreç içinde ulaştıkları ekonomik, toplumsal, politik gelişmişlik düzeylerine göre, suçlu davranışı ve suç nedenlerini farklı biçimlerde yorumlama yoluna gitmişlerdir. Suçun nedenlerini sistemli biçimde açıklama çabaları ilk olarak on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında görülmektedir. Yirminci yüzyılda ise toplumsal bilimlerin üzerinde en çok durdukları sorun alanlarından biri suçluluk olmuştur. Bu nedenle bugün, suçun toplumsal, bireysel nedenlerini görebilmek ve suçlu kişiyi geçmişe göre daha yeterli bir biçimde anlayabilmek mümkündür (Uluğtekin, 1991, s: 6). Buraya kadar literatürden suç ve suçluluk kavramlarını aktarmaya çalıştık. Buradan sonra çocuk suçluluğu üzerinde duracağız.

ÇOCUK SUÇLULUĞU

Çocuk suçluluğundan bahsetmeden önce çocuk kavramına değinmek gerekir. Çocuk kavramının tarihsel gelişimi incelendiğine, modern anlamdaki çocuk ve çocukluk terimlerine Ortaçağ'da rastlanmaktadır. O dönemde çocuk kavramı daha çok dil, akraba olarak kullanılıyor. Beş-yedi yaşlarındaki çocuklar bebek olarak tanımlanıyor, bunun dışındakiler ise yetişkin dünyasından ayrı bir çocuk dünyası dile getirilmiyordu. Çocuklar görünüşte küçük yetişkinler gibi görünüyorlardı. Çocuklar yetişkinlerle aynı oyunları, öyküleri, oyuncakları, şarkıları ve giyim tarzlarını paylaşırlardı. Çocukların yetişkinler gibi düşüncelere ve güdülere yetenekli oldukları fakat onlardan daha aptal oldukları kabul edilirdi. Buna uygun olarak yetişkinler çoğu zaman çocuklardan yararlanır ve onların kendilerine hizmet etmelerini beklerlerdi. Bebeğe karşı duyarlılık 1500'lü yılların sonlarında gelişmeye başladı. Yetişkinler çocuğa artık kişiliksiz bir varlık olarak bakmıyorlardı ve 1600'lere gelindiğinde çocukluğu yetişkinlikten farklı olarak görmeye başladılar. 1600 ile 1800 yılları arasında çocukların eğitime ilişkin tutumlarda bir devrim ortaya çıktı. Üniversiteler kuruldu, eğitimciler, ahlakçılar insanların masum doğduğu ve yaşlı kişilerin gençlerin masumluğunu koruma görevini üstlenmeleri, uygun yollar göstererek onlara rehberlik etmeleri konusunda vaazlar verdiler. Dört yüz yıl içinde ayrı bir çocukluk dünyası gelişme gösterdi. Çocuklar artık büyüklerinden farklı giyim tarzlarına, kendi oyun ve oyuncaklarına, müziğine, eğlencelerine sahip oldular. Özellikle üst ve orta sınıf 1700'lere gelindiğinde ayrı ve biçimlendirici bir dönem olarak **çocukluk** kavramını kabul etti. Ardından yirminci yüzyıl, çocuğu gerçek dünyadan korumayı sürdürdü. Toplumlar hukuklarında çocuklarla ilgili koruyucu yasalara yer vermeye başladılar. Bugün çocukların ve ergenlerin dünyası yetişkinlerin dünyası ile çok az çatışmaktadır. Çocukların ahlak eğitiminde ana babaların eğer gerekirse çocuğun isteğini kırması anlayışını vurgulayan Victoria çağının çöküşünden bu yana ana babalar, çocuklarının karşısına

gitgide daha empatik oldular. Çocukların duygusallaştırılması olarak damgalanan bu eğilimin yirminci yüzyılı bir “Çocuk Yüzyılı” yapmıştır. Bu yüzyıl aynı zamanda, filozofların, eğitimcilerin ve psikologların çocukları inceleme ve onların gelişimleri hakkında varsayımlar ileri sürmedeki sayısız ilgilerine ve çabalarına da tanık olundu (Gander-Gardiner, 1998, ss: 23–30). Araştırmalar doğrultusunda çocuğun her alandaki gelişimleri, eğitimi ve bakımı ile ilgili birçok kuram, teori ve uygulamalar yapılmıştır. Bunların ışığında, hem toplumların hukuklarında hem de ülke birliklerinin imzaladıkları sözleşmelerle çocukların korunmaları ile ilgili yasalar kabul edilmiştir.

Türkiye'nin de altına imza attığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocukların çeşitli tehlikelere karşı korunması, başka bir ifadeyle yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının onların yüksek yararları gözetilerek güvence altına alınması konusunda 4058 Sayılı Kanun'la onaylanmış ve alanla ilgili iyileştirme çalışmalarının başlatılması taahhüt edilmiştir (Kırımsoy, 2005, s: 25).

Çocuklarla ilgili alınacak her türlü karar ve uygulamada çocuk için en iyi ve doğru olanın ve çocuğun yüksek yararın gözetilmesini esas alan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda onaylanarak, 02 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemiz söz konusu sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış, 09 Aralık 1994 tarihinde 17, 19 ve 30. maddelerine T.C. Anayasası ve Lozan Antlaşması hükümleri çerçevesinde çekince koyarak kabul etmiş ve sözleşme 27 Ocak 1995 gün ve 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde kişilerin can, mal ve namus emniyetlerinin güvence altına alınması ve genel güvenliğin sağlanması sorumluluğu İçişleri Bakanlığına aittir. Bu görevin yanında tüm bireylerin kötü alışkanlıklardan, tehdit ve tehlikelerden korunmasında, diğer kuruluşlarla birlikte Emniyet Genel Müdürlüğü'nde önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocuklarla ilgili faaliyet gösteren tüm kurum ve kuruluşlarda ihtisas birimleri oluşturulmasını, personelin özel eğitim almış konusunda uzman olmasını ön görmektedir. Bu kapsamda; Emniyet Teşkilatınca tüm ulusal ve uluslararası mevzuat esas alınarak hazırlanan “Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü / Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği” 13.04.2001 gün ve 24372 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yönetmelik ile Küçükleri Koruma Şube Müdürlükleri / Büro Amirlikleri Çocuk Şube Müdürlüğü / Büro Amirliklerine dönüştürülerek suç işleme şüphesi altındaki çocuklar da dahil olmak üzere, çocuklar konusundaki adli-idari tüm işlemler hizmet içi eğitim almış, konusunda uzman, sosyal çalışmacılarla desteklenmiş,

“Çocuğun polisi değil, polisin çocuğu anlayacağı”, çocuk polisi tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır(Güller, 2003).

Bu bağlamda araştırmamızı gerçekleştirmek için gerekli veri ve desteği Konya Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü’nden talep ederek araştırmanın daha sağlam temellere dayanmasını amaçladık. Araştırmamız boyunca Konya Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü’nün tüm amir ve memurlarının desteğini ve yardımlarını alarak çocuklarla daha yakından ve sıcak ilişkiler içine girmek, rahat, objektif bir ortam sağlamak mümkün olabilmıştır.

Türk Hukuk’unda çocukluk kavramının yanında, küçüklük, yaş küçüklüğü, ehliyetsizlik kavramları da aynı hukuki durumu ifade etmek için kullanılmaktadır. Bunun yanında 11 yaşını bitirmeyenlere çocuk, 11-15 yaş arası olanlara küçük ve 15-18 yaş arası olanlar için genç terimlerini kullananlar da vardır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin birinci maddesinde, 18 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmektedir. Çocukların suçluluğunu genel suç tanımı ile açıklamak ve genel hükümlerle yargılamak, cezalandırmak mümkün değildir. Çünkü çocuklar hareketlerine yön verme ve hakim olma bakımından yetişkinlerden farklı olup, yetişkinler üzerinde uygulanan sistem çocuklar üzerinde uygulanmış olsa çocuklar üzerinde telafisi güç durumlara neden olunacaktır. Bu bağlamda Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ve Türk Ceza Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine dair Kanun Tasarısı suçu işlediğinde 18 yaşını bitirmemiş kimseleri küçük olarak kabul etmektedir. Türk Ceza Kanunu Ön tasarısına göre, çocuk deyiminden 12–16 arası, küçük deyiminden ise 16-18 yaş arası kimselerin anlaşılması gerekmektedir (Balo, 1995, s: 4).

Bu araştırmada 13–15 yaş arasındaki suçlularla çalışıldığı için “çocuk” terimi kullanılmıştır.

Suç ile ilgili araştırmalara bir bütün olarak bakıldığında, üzerinde önemle durulan farklı iki konu olduğu görülür. Birincisi, suçu önlemeye yönelik tedbirler ve erken tanı çabaları, ikincisi ise suçun ortaya çıkışındaki ilk belirtilerin çocuklukta görüldüğü düşüncesiyle, çocuk suçluluğu araştırmalarıdır (Hancı, 1999, s: 24–28).

Çocuk suçluluğu, çocuklara işletilen ya da çocuklar tarafından işlenen suçların kategorizasyonu, yaptırma bağlanması ve hukukun önemli bir bölümüdür. Birçok ülkede gençlik suçluluğu olarak kavramlaştırılır. Diğer bir tanıma göre ise çocuk suçluluğu, kanuni sorumluluk yaşının altındaki insanların çeşitli suç türleri içinde kanunu ihlal etmesi durumudur (Akt: Doğan, 2006). Batı literatüründe “Juvenile Delinquency” terimiyle açıklanan, tam karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilebilecek terim ülkemizde

“Çocuk Suçluluğu” olarak kullanılmakta ve bu tanım hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir bölümü kapsamaktadır (Polat, 2002).

Gerçek olaylar küçük çocuklar için daha somut ve dikkat çekici olduğundan çocuklar gerçek suçlar hakkında yargıda bulunurken alanları ayırt edebilirler ve yine ileri yaşlarında kuramsal suçları yargılarken aynı ayrımı yapabilirler. Diğer yandan, kuramsal suçlar gerçek suçlara göre daha basmakalıp görülebilirler. Olaylar günlük sosyal iletişim içerisinde ortaya çıktığında, suçu işleyenle ya da kurbanla çocuğun ilişkisi, olayı çevreleyen hafifletici sebepler, olayın sonuçlarıyla ilgili duyulan endişe gibi çok çeşitli faktörler çocuğun yargısını etkileyebilir. Dahası yapılan araştırmalar çocukların büyüdükçe durumların ahlaki boyutlarıyla daha çok ilgilendiklerini ve çelişkiye sebep olan diğer endişeleri bertaraf ettikleri ortaya çıkarmıştır. Bu da çocukların kuramsal suçları yargılarken ilk olarak ahlak ve toplumsal geleneği ayırt ettiklerini ve daha sonra ise gerçek olayların yargılanmasını gerçekleştirdiklerini göstermektedir(Smetana ve diğerleri, 1993).

Toplumun dışladığı, görmek istemediği hatta kendini korumaya çalıştığı bir grup çocuk vardır ki, bu çocuklar “öteki çocuklar’dır ve sosyal bilimciler tarafından çeşitli kavramlarla adlandırılmıştır. Suçlu çocuklar, sokak çocukları gibi. Böyle bir kavramsallaştırma, bahsedilen bu çocukların da çocuk olduğunu unutturabilmekte, onları damgalamakta ve toplumun bu çocuklara karşı önyargı oluşturmasında etkili olabilmektedir (Cankurtaran-Öntaş ve Acar, 2005, s: 26).

Çocuk suçluluğu, suç işleyen çocukların kendilerine, ailelerine suçu işledikleri kişilere, yöreye ve topluma zarar veren çok önemli bir toplumsal sorundur. Yasaların cezalandırdığı her eylem suç olarak tanımlanmasına rağmen, çocuklar tarafından işlenen suçların tür ve sebep olarak erişkinlerden farklılık göstermesi nedeniyle çocuk suçluluğu, bu kadar basit değerlendirilemez (Işık, 2003, s: 27). Çocuk suçluluğunu yetişkinlik döneminde işlenen suçtan ayıran en önemli özellik, bu dönemin gelişiminde “problemler evre” ya da “geçiş evresi” olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır. Ergenlik döneminde kurallara karşı çıkışlara, intihar girişimlerine, duygusal taşkınlık ve tedirginlik hallerine sık sık rastlanır. Tüm dünya ülkelerinde çocuk suçluluğuna ilişkin yapıla gelen araştırmalar, anti-sosyal adını verdiğimiz suçluluk davranışının, özellikle on dört yaş dolaylarında görüldüğünü belirlemektedir (Yavuzer, 1986, s: 37).

Türk Hukuk Sistemi’nde çocuk suçluluğu açısından dikkati çeken noktalardan biri, yetişkinler için suç oluşturan davranışların çocuklar için de aynen geçerli olmasıdır. Daha açık bir deyişle çocuğu ağır suçlar işlemeye yöneltebilecek evden ve okuldan kaçmak, ailenin denetiminden çıkmak, içki içmek gibi bazı uyumsuz davranışlar bu sistemde suç

kapsamına alınmamıştır. Tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi, Türk Hukuk Sistemi de çocuk suçluları ceza sorumluluğu açısından yetişkinlerden ayırmakta ve onlara farklı yaptırım uygulamaktadır (Uluğtekin, 1991, s: 13).

Çocuk suçluluğunu, yetişkin suçluluğundan ayıran en büyük özelliklerden birisi de, her ülkenin yasalarına göre bir yaş sınırının belirlenmesidir. Türk Ceza Kanunumuz, çocukların ceza sorumluluğunu 31. maddede düzenlemektedir. Bu maddeye göre üçlü bir ayırım öngörülmüştür. Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur, bunlar hakkında ceza kovuşturması yapılamaz. Ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. 12 yaşını doldurmuş, 15 yaşını doldurmamış çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Temyiz gücünün varlığı halinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on iki yıla kadar, müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde yedi yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası hükmolunur. Diğer cezaların üçte ikisi indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası altı yıldan fazla olamaz. 15 yaşını doldurmuş, 18 yaşını doldurmamış çocuklar için suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on dört yıldan yirmi yıla, müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası sekiz yıldan fazla olamaz (Kaya, 2006, s: 30–31).

Burt, çocuk suçluluğunu, bir çocuktaki antisosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir duruma dönüşmesi olarak tanımlar. Aslında, suç çocuğun içinde bulunduğu tehlikeli durumu bildiren bir tehlike işaretidir. Yavuzer'e göre, yarardan uzak olma, kötü niyetle işlenmiş olma ve olumsuzluk çocuk suçluluğunun tipik özelliği arasındadır. Cohen de çocuk suçluluğunun en belirgin özelliklerini, olumsuzluk, dengesizlik, çabuk karar değiştirme, kısa süreli haz duyma ve grup otonomisi olarak sıralar (aktaran: Kart, 2003, s: 31).

Toplumun her alanında kuralsızlık yaygınlaşırsa, üstelik suç işleyerek önemli avantajlar elde edenlerin yaptıkları yanlarına kar kalırsa bundan tüm bireyler ve bu arada çocuklar da etkilenir. Normların yıpranması (anomi) aileyi, eğitim kurumlarını da etki altına aldığından çocuklar kuraldışı davranmayı kendileri için doğal bir davranış olarak görecektirler (Bal, 2004, s: 9). Ergenlik dönemiyle birlikte çocukta duygusal ve bilişsel yönden değişiklikler olmaktadır. Birey çevresindekilere kendisinin büyüdüğünü göstermeye çalışmakta, otoriteye başkaldırmaya başlamakta, o güne kadar kendisine büyüyünce yapabileceği şeyler olarak lanse edilen ya da bireyin kendisinin büyüklerin yaptığı şeyler olarak algıladığı sigara içme, alkol, eve geç gelme gibi yasaklanan

davranışlara yönelmekte ve bu yasaklanan davranışları kendileri de aynı hisler içinde bulunan oyun grubu arkadaşları ile birlikte yapmaktadır (Kart, 2003, s: 32). Türkiye’deki çocuk suçluluğuna baktığımızda çeteleşmenin uzmanlaşmanın yabancı ülkelerdeki kadar yaygın olmadığı dikkat çekmektedir. Son zamanlardaki kapkaç olaylarında görülen küçük grupları çete olarak değerlendirmiş olsak dahi, yakalanan genç ve çocukların günü birlik düşüncelerle bu tür suçlara yöneldiklerini ve çok da uzmanlaşmış gruplar olmadıklarını görüyoruz. Bu da Türkiye’de çete ve organize suçların, çocuk suçluluğunda çok fazla sayıda olmadığını gösteriyor (Yalçın, 2003, s: 15).

Tablo 1.0: Türkiye’de Güvenlik Birimlerine Suç İsnadı İle Gelen/Getirilen Çocukların Yıllara Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre)

Yıl	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Suç İsnadı İle Gelen Çocuk Sayısı	26467	24799	25194	26182	32616	38101	45325	44499

Tablo 1,0’da Türkiye’de güvenlik birimlerine suç isnadı ile gelen/getirilen çocukların yıllara göre dağılımı gösterilmektedir. Tabloya göre, güvenlik birimlerine gelen/getirilen çocuk sayısı git gide artmıştır.

Tablo 2.0: Konya’da Güvenlik Birimlerine Suç İsnadı İle Gelen/Getirilen Çocukların Yıllara Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre)

Yıl	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Suç İsnadı İle Gelen Çocuk Sayısı	1546	1434	1081	1163	1278	1551	1460	2010

Tablo 2.0’da Konya’da güvenlik birimlerine suç isnadı ile gelen/getirilen çocukların yıllara göre dağılımı gösterilmektedir. Tabloya göre, güvenlik birimlerine gelen/getirilen çocuk sayısı yıllara göre değişiklik göstermiş ancak 2005 yılında önemli bir artış göstermiştir.

ÇOCUKLARIN KARIŞTIKLARI SUÇLAR

Genel olarak suç türlerini, mala karşı işlenen suçlar, şahsa karşı işlenen suçlar, cinsel suçlar ve bağımlılık maddeleri suçluluğu olarak gruplandırmamız mümkündür. Fakat yine de suçların birçoğu kesin sınırlarla ayrılmazlar (Erbaş, 2003, s: 17).

Çocukların işlediği, işlemek zorunda kaldığı, suç türleri yetişkinlerin işlediği suçlardan bazı bakımlardan farklılaşır. Çocuk suçları daha çok belli bir ihtiyacın tatminine yönelik suçlardır. Örneğin çocuk suçlarında birinci sırayı alan hırsızlık temel ihtiyaçları karşılanma yoludur. Çocuklar yetişkinler kadar organize suçları işleyemezler, suçu

profesyonelce gerçekleştiremezler. Çocuk çeteleri ile mafya türü suç grupları arasında büyük farklar vardır. Suç işleyen çocukların önemli bir kısmı suça maruz kalmış, mağdur olmuşlardır. Suça maruz kalma ve suç işleme birbirini besleyen iki olgudur (Bal, 2004, s: 23).

Mala yönelik suçlar

Türkiye’de çocuklar tarafından işlenen suçların istatistiklerinden çıkan sonuçlara göre, mala karşı işlenen suçların çocuklar tarafından işlenen diğer suçlara nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Mala karşı işlenen suçlar hemen hemen her ülkede ilk sırayı almakta olup, toplumun ekonomik yapısına göre biçim değiştirip, motorlu vasıta hırsızlığı, büyük mağazalarda yapılan hırsızlık şeklinde görülmektedir (Akt: Erbaş, 2003, s: 34).

Çalma eylemi bir anlık çatışma durumunu ifade eder. Altbenin dürtü isteğini boşaltma eğilimiyle, üstbenin bu ihtiyacı yasaklayarak bilinç dışına itmesi arasında oluşan çatışma ortamı için çalma bir çıkış noktasıdır. Dürtüler savunma mekanizmaları ya da aile engeliyle karşılaşmışsa, hırsızlık bunların çıkışında uygun bir yol olarak seçilebilir. Bir yoruma göre hırsızlık, Odepius çatışmasının dışlaştırılmış şeklidir. Burada babanın yerini jandarma, polis ve bunlar gibi otoriteler alır (Yavuzer, 1997, s: 274).

Hırsızlık tüm ceza kanunlarında mala karşı işlenen suçlarda birinci sırada yer almaktadır. Bunun sebebi, hırsızlığın mal aleyhinde işlenen suçlarda tarihen eski olması, diğer taraftan da ait olduğu grup içindeki suçlardan en çok işlenen bir fiil olmasıdır. Kanunumuzun 491. maddesinin 1. fıkrası göz önünde bulundurulduğunda hırsızlık, başkasına ait taşınabilir bir malı sahibinin rızası olmaksızın faydalanmak kastı ile bulunduğu yerden almaktır şeklinde tanımlanabilir (Elibol, 1998, s: 28).

Çocukların büyük bir bölümü çaldıkları malın değerinin az olması “TCK 522 f.1” ve yaş küçüklüğü “TCK 54–55” nedeni ile cezaları çifte indirme tabii tutulmakta ve tecil edilmektedir. Dolayısıyla, polis kayıtları ve tutuklanmalara ilişkin veriler göz önüne alındığında, Türkiye’de de “hırsızlık” olduğu görülür (Akt: Erbaş, 2003, s: 35–36).

Çocuk ve gençlerde hırsızlıkların büyük bir bölümü, ailenin çocuğa, mülkiyetle ilgili kavram ve alışkanlıkları kazandırmamış olmasından ileri gelir. Hırsızlıkların bir başka grubunu da yeni ve heyecan verici deneyimler yaşamak, çevresini atlatarak bir üstünlük veya egemenlik duygusu yaşamak amacıyla yapılanlar oluşturulur. Para hırsızlıklarının birçoğunda, çocuk ya da gencin şiddetle gereksinme duyduğu veya istediği bir şeyi elde etmek için çaldığı ileri sürülebilir. Çocuk ve gençlerin hırsızlıklarının bir bölümü de ana baba baskısına ya da duygusal etkileşimin eksikliğine karşı bir tür simgesel başkaldırıdır (Özçeşmeci-Ünal, 1999, s: 39).

Mala karşı işlenen suçların diğer suçlara nazaran daha fazla işlenmesinin sebebi, ülkenin ekonomik yapısının, endüstrileşme ve kırsal kesimden kente göç olayına bağlanabilir. Şehir suçu olarak da bilinen bu suçlar, son yıllarda ülkemizde büyük bir hızla artmaktadır. Mala karşı işlenen suçlar, genellikle kalabalık şehirlerde yoğunlaşmaktadır. Bu suç türünün en önemli özelliği, suçun planlı ya da plansız olarak birlikte işlenmesidir. Çete dediğimiz kendi içinde hiyerarşik yapıya sahip, organize suç grupları, bu suç türünde yaygındır. Çete olgusu, her ne kadar şu an ülkemizde yaygın olarak görülmesine de yakın gelecekte bu konuda önemli sorunlarla karşılaşılacağı muhtemeldir (Kart, 2003, s: 37).

Çocuk ve genç suçlularda mala yönelik suçların temelinde ekonomik koşullar önemli bir yer tutmaktadır. Burada işsizlik, yoksulluk ve kronikleşen enflasyon gibi diğer ekonomik bozukluklardan da söz etmek mümkündür. Özellikle çocuklar tarafından işlenen suçların genellikle hırsızlık gibi mala karşı işlenen suçlardan olması bunun göstergesidir. Türkiye’de 1997 yılında, ikinci dönem çocuklarla ilgili davaların %57,6’sı, üçüncü dönem çocuklarla ilgili olarak ise %38,6’sı hırsızlıkla ilgilidir (Demirbaş’tan Akt: Erbaş, 2003, s: 35). Diğer birçok araştırma sonuçları da özellikle hırsızlık suçunun işlenme oranının diğer suçlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir (Erkan, 1995; Türkeri, 1995; Elibol, 1998; Yalçın-Dereli, 2000; Kart, 2003; Sözer, 2003; Öztürk ve diğerleri, 2005).

Şahsa yönelik suçlar

Şiddet kavramı sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak tanımlanır. Şiddet olayları ise, insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanmaktadır. Şiddetin temelinde yer alan saldırganlık güdüsü de değişik biçimlere bürünebilecek bir davranıştır (Akt: Erbaş, 2003, s: 19). Şiddet şahsa yönelik suçlarda söz edilecek ilk olgudur. Şahsa yönelik suçların başında adam öldürme, yaralama gelir. Daha çok kırsal kesim suçu olarak bilinen bu suçun, ülkemizde yaygın olarak görüldüğü yıllardaki başlıca nedenleri arasında, kan davası, hayvan, sınır, toprak ve su anlaşmazlıkları, mevcut kültür içindeki örf, adet ve inançlardan bazılarının öç alma, namus ve şerefini kurtarma gibi davranışları teşvik edici hatta birçok durumda zorlayıcı etkileri gelmektedir. Özellikle kan davalarında, çocuğun az ceza alacağı ya da hiç ceza almayacağı düşüncesiyle bu suç, çoğunlukla ya çocuklara işletilmiş ya da onların üzerine atılmıştır (Kart, 2003, s: 36). Sözer (2003), araştırmasına suç işleyen çocukların işledikleri şahsa karşı suçlarda “namus temizleme”, “kan gütme” ve “başlık parası” gibi toplumsal değerlerin etkili olduğunu belirlemiştir.

Cinsel Suçlar

Tarih boyunca cinsel davranış, çeşitli toplumsal değerler için daima bir kaynak olmuştur. Genellikle toplumlarda tabu olarak değerlendirildiğinden sosyal kontrole uğramıştır (Özçeşmeci-Ünal, 199, s: 42). Cinsel arzunun sosyal hayatın gerekleri, örf ve adetlerle sürekli biçimde frenlenmesi ve böylece arzuların içe atılması bazen ruhi patlamalara sebep olmakta ve bunun sonucu olarak her çeşit suç işlenmektedir (Akt: Erbaş, 2003, s: 23).

Aile tarafından cinsel eğitimin verilmemesi, cinsel suçun oluşumunda başlıca nedenlerden biridir. Ayrıca konut yetersizliği nedeniyle çocukların küçük yaştan itibaren büyükler arasındaki cinsel ilişkilere tanık olmaları da diğer bir önemli nedendir (Yavuzer, 1986, s: 156).

Çocuk ve genç suçlulara isnat edilen cinsel suçların başında kız kaçırma ve ırza tecavüz gelmektedir. Bu suçları işleyen gençlerin, cinsel arzularını tatminden çok, evlenme amacı ile bu işe giriştikleri dikkat çekmektedir. Kız kaçırma nedenlerinin başında da ekonomik koşullar gelmektedir. Diğer bir yandan karşı cinse tabu gözüyle bakma, kınanma ve yasaklanma nedeni ile toplumsal baskı altında kız arkadaşı olamayan gençler, zaman zaman eş cinselliğe ya da hayvanlarla cinsel ilişki kurmaya başvurabilmektedirler (Akt: Erbaş, 2003, s: 36-37). Cinsel konudaki merak ve sorular çocukluk devrelerinde belirlemektedir. Ülkemizde gelenek, görenek ve bazı kültür kalıpları cinsel konuları sorun haline getirmektedir. Kız çocuğunun erkek çocukla oynaması, daha küçük yaştan itibaren yasaklanabilmekte ve okula başladığında da kız çocuğunun erkek çocuğun yanında bile oturmasına müdahale edilememektedir. Cinsel eğitimin verilmediği bu tür ortamlarda çocuk, aile kalabalıklığı nedeniyle zaman zaman bir takım cinsel faaliyetlere tanık olabilmekte ve kendine göre yanlış yorumlarda bulunabilmektedir (Tekin, 1993, s: 50). Cinsel olaylardan hiç söz etmemek çocuğa bu duyguları daha çok bastırması gerektiği izlenimini verir. Cinsellik tabu durumuna gelir, düşünmek bile yasaklanır. Çocuk böylece susar, soru sormaktan vazgeçer ve görünüşte bu konulara ilgi duymaz. Çocukken soruları cevaplanmadığı ya da yanlış cevaplandığı, ihtiyaçları olduğunda yardım edilmediği için zorda kaldıklarında da ana babalarına başvuramazlar. Artık ana babaya karşı güvensizliğin yerleşmesi söz konusudur. Ergen en zorlu sorunlarında rehbersiz kalmıştır. Bu durumda en büyük tehlike, bu soruları “daha bilgili!” akranlarının yanıtlamasıdır (Yavuzer, 1997, ss: 126-127). Ayrıca günümüz teknolojik imkanları televizyon, dergi, en çokta artık her yerde yaygın olarak kullanılan ve kolayca ulaşılabilen internet aracılığı ile çocuk merak ettiği bu bilgileri yanlış ve sapkın bir biçimde almaktadır. Bu sapkın bilgi, resim ve görüntüler ile daha çok artan cinsel dürtülerini ise bastırma ya da tatmin yoluna başvuran çocuk

çoğunlukla bilinçsiz bir şekilde canlı cansız varlıklar yoluyla sapkınlıklara başvurabilmektedir. Konu akran gruplarına taşındığında ise ortaya birbirleri ile sapkın ilişkilerde bulunma, ileri safhalarda, başkalarına sarkıntılı ve zorla cinsel istismarda bulunma gibi suç davranışlarına dönüşebilmektedir.

Sonuç olarak çocuk ve gençlerin cinsel suçlardan uzak durmaları, onların yeterli ve sağlıklı bir şekilde cinsellik hakkında bilgi sahibi olmalarına bağlıdır. Bu da çocuk ve gençlerin aile ortamlarında bilgilendirilmesi ile mümkündür. Çünkü çocuk cinsel kimliğini okul çağlarından önce keşfetmektedir (Akt: Erbaş, 2003, s: 36–37).

Öte yandan, her ne kadar suçla ilgili istatistiklere yansımamış olsa da, hatta konuşulması bile adeta tabu olarak görülse de, enstest dediğimiz aile içi bireyler arasındaki cinsel ilişki toplumumuzda azımsanmayacak orandadır. Bu konuda araştırma yapmak ve sağlıklı bilgile ulaşmak zordur. Çocukların işlediği bazı suç türlerinde, özellikle evden kaçmayı alışkanlık haline getirme durumlarında, böyle bir ihtimal akılda tutulmalı, aileye tekrar teslim edilmeden önce çocuk uzman bir psikolog marifetiyle incelenmelidir.

Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu

Genel olarak kişi üzerinde uykusuzluk, baş ağrısı, iştahsızlık, kan dolaşımı bozukluğu gibi etkileri olan, insanı hayal aleminde yaşatan maddelere uyuşturucu madde adı verilir. Bağımlılık yaratan maddelerin bireyleri zihinsel ve fiziksel olarak etkilediği muhakkaktır. Birçok işlenen suçun temelinde alkol ve uyuşturucu maddeler vardır (Erbaş, 2003, s: 37).

Çocuklar, genellikle ilk alışkanlıklarına sigara ile başlarlar. Gençlerde, sigara dumanının arkasında kendilerine güvensizlik vardır. Esasen bu, bunalım dönemlerinin bir karakteristiğidir. Çocuğun ilk sosyal deneyimlerini yaşadığı aile ortamında bu alışkanlıkları görmesi onun duygusal ve toplumsal gelişimini ve geliştireceği karakteri etkilemektedir. Suçluluk araştırmalarında arkadaş çevresi ve alkol alışkanlığının suç işleyen çocuklarda etkili olduğu görülmektedir (Işık, 2003, ss: 58–59).

Alkol ve bular gibi maddelere başlama ve alışkanlık haline getirme de hem aile hem de arkadaş grubu önemli rol oynar. Çocuk model alma, özenme veya gruba dahil olma dürtüleri ile denediği maddeye zamanla bağımlılık geliştirir.

Uyuşturucu madde alışkanlığına, önceden hazır oluş, zihinsel yetersizlik, bedensel hastalıklar, toplumsal koşullar gibi etkenlerin etkileşimi neden olmaktadır (Özçeşmeci-Ünal, 1999, s: 42).

Ülkemizde bağımlılık yapan maddeleri kullanan çocuk ve gençler, genellikle ucuz ve kolay temin edilen maddeleri kullanmaktadırlar. “Koklayıcılar” şeklinde adlandırılan bu

maddeleri koklayanlar, genellikle 12–15 yaş arası çocuklardan çıkmaktadır. Bunlar tıp, sanayi ve el sanatlarında kullanılan bazı uçucu maddeleri yoğun bir şekilde koklayarak, kafa bulmaya çalışırlar. Bu amaçla tiner, aseton, petrol ve tutkal gibi maddeler, ucuz ve temin edilmesi kolay olması nedeniyle sokak çocukları arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Kullanıcıda ilk başlarda yapay ve geçici bir canlılık görülür. Bir süre sonra, bedeni ve ruhi çöküntü başlar; normal olmayan davranışlar görülür. Bağımlı, hareketlerini kontrol edemez, sinir sistemi bozulur. Tiner bağımlılık yaratır ve kişiyi daha ağır uyuşturucu maddelere sürükler. Bir torbanın içine sıkılan bali, yapıştırıcılar ve bez üzerine dökülen tiner gibi maddelerin koklanması özellikle sokak çocuklarında çok yaygındır (Akt: Erbaş, 2003, s: 38).

Erkan (1995), araştırmasına katılanların %13,5'inin uyuşturucu madde kullandığını belirtmiştir. Aksoy ve Ögel (2004) ise araştırmalarına katılan çocuklardan %29.7'sinin suç işlerken madde kullandığını belirttiklerini bulmuştur. Yalçın (2003), suça karışan ve özellikle madde kullanan çocukların çoğunlukla erkek olduğunu belirlemiştir. Öztürk ve diğerlerinin (2005) yaptığı araştırma bulgularına göre, İstanbul H tipi cezaevinde kalan ergenlerin %84.7'si bağımlılık yapıcı madde kullanmaktadırlar. Bu maddeler kullanım yüzdelerine göre sırasıyla; sigara, esrar, alkol, tiner, kokain, bali ve haptır. Araştırmaya göre, ergenlerin bu maddeleri ilk kullanma yaşları ise 6–11 yaş aralığıdır. Elgar ve diğerleri (2003) şehirli suçlu çocukların, köylü suçlu çocuklara göre daha fazla madde bağımlısı olduklarını belirlemiştir.

Tablo 3.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine Gelen/Getirilen Çocukların Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanıp Kullanmama Durumlarının Yıllara Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kullanıyor	%10	%8.1	%7.9	%8.8	%9.8	%11.1	%10.5	%9.6
Kullanmıyor	%90	%91.9	%92.1	%91.2	%90.2	%88.9	%89.5	%90.4

Tablo 3.0’da Türkiye’de güvenlik birimlerine gelen/getirilen çocukların bağımlılık yapıcı madde kullanıp kullanmama durumlarının yıllara göre dağılımı verilmiştir. Tabloya göre, suç isnadı ile gelen çocukların bağımlılık durumunda 2003 yılında artış sonra yine azalma görülmüştür.

Tablo 4.0: Türkiye’de Suç İsnadı İle Güvenlik Birimlerine Gelen/Getirilen Çocukların İsnat Edilen Suç Türlerine Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Mala Karşı	10106	7199	10875	12702	16032	17913	20519	20509
Şahsa Karşı	8041	7446	7759	7405	9321	11232	13340	12972
Cinsel Suçlar	1570	1401	1202	1236	1385	1413	1570	1508
Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu	160	171	182	219	307	354	625	580
Diğer	4163	5756	4984	4621	5571	7191	9271	9882

Tablo 4.0’da Türkiye’de suç isnadı ile güvenlik birimlerine gelen/getirilen çocukların, isnat edilen suç türlerine göre dağılımı verilmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü’nün verilerine göre düzenlenen tabloda, hırsızlık, oto hırsızlığı, otodan hırsızlık, gasp, yankesicilik, mala karşı işlenen suç türleri olarak, adam öldürme, yaralama, darp, şahsa karşı işlenen suç türleri olarak, kız, kadın ve erkek kaçırmak, ırza geçmek ve sarkıntılık, fiili livata cinsel suçlar olarak, ızzar, intihara teşebbüs, trafik suçları, terör suçları 6136 S.K.’na muhalefet ve diğer suç türleri olarak belirtilmiştir. Tablodan’da anlaşıldığı gibi çocukların en çok işlediği suç türü mala karşı (hırsızlık çeşitleri) olan suçlardır ve mala karşı işleyen çocuk sayı git gide artmıştır.

ÇOCUK SUÇLULUĞUNU AÇIKLAYAN KURAMLAR VE ÇOCUĞU SUÇA İTEN NEDENLER

Çocuklar tarafından işlenen suçlar tür ve neden açısından yetişkin suçlarından farklı olduğundan, çocuğun fiilinden dolayı doğrudan yaptırım yoluna gidildiğinde, yaptırımdan beklenen amaca ulaşılması zor olacaktır. Zira çocuk, çocukluğu itibari ile kendisini suç işlemeye iten nedenleri anlamayacağı gibi, kendisine uygulanan sert tedbir ve cezaların amacını da anlamayacak ve belki bu durum zamanla kendisinde bu tür hareketlere karşı umarsızlık ve iptila oluşturacaktır. Bu nedenle çocuk suçluluğunda öncelikle suç nedenlerinin bilinmesi ve suç nedenlerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir (Balo, 1995, s: 13).

Çocuk her toplumda değerli ve önemli bir yer teşkil etmiş, çok zaman toplumun geleceği, güvencesi olarak görülmüştür. Buna rağmen suç olgusu içinde çocukların yer

alması önlememiş ve araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu bağlamda çocuğu suça iten nedenlerin araştırılması ve çözüm önerileri ortaya atılması gerekliliğinin önemi anlaşılmıştır. Şimdi çocuk suçluluğunu açıklayan yaklaşımları, çocuğu suça iten nedenleri ve konu ile ilgili yapılan araştırmaları aktaracağız.

Çocuk suçluluğu literatürde genellikle biyolojik (kalıtsal), psikolojik, sosyal yaklaşımlarla açıklanmakta ve bireysel, çevresel nedenlere bağlanmaktadır. Bu bölümde sözü edilen yaklaşımları bireysel ve çevresel nedenler çatısı altında ele alacağız.

Bireysel Nedenler

Çocuk suçluluğunun bireysel nedenleri biyolojik ve psikolojik yaklaşımlarla açıklanmaktadır.

I - Biyolojik Yaklaşımlar

Bazı düşünürler suça neden olarak biyolojik etkene üstünlük tanımaktadır. Biyolojik ekolün en önemli temsilcisi doktor ve psikiyatrist Cesare **Lombroso**'dur. Geniş yankılar uyandıran "Suç İşleyen Birey" adlı yapıtında doğuştan suçlu bireylerden bahsetmiştir ve bu bireylerin ise belli özelliklerle diğerlerinden ayrıldığını iddia etmiştir. Lombroso'ya göre, suçlu bireyin yüz ve iskeletindeki özellikler, suç işleme eğilimleri ve vahşilikleri ilkel ırklar ve hayvanlarınkine benzer nitelikler taşımaktadır. Suçlu birey ahlak duygusundan yoksun, salt kötülük yapmak için suç işleyen hissiz ve acıma duygusundan yoksundur, suçlu bireylerde bazen gizli de kalsa mutlaka sara hastalığına sahiptir (Tartar, 1993: 12-14).

Pozitivist okulun kurucusu olan Lombroso'ya göre suçlu çocuklar ana babalarının anatomik ve genetik zayıflıklarını kalıtsal olarak almışlardır. Lombroso, suçlu kişilerin evrim içinde en ilkel evrelerde görülen bazı fiziksel özellikler ile ayırt edilebileceğini savunmuştur (Dereli, 2000, s: 16). Lombroso, özellikle fiziki eksikliğin suçluluğa neden olduğunu belirterek, çalışmasının başlangıcında suçluluğu bireysel olarak ele almış ve onu insan davranışının biyolojik yapısını artırmıştır. Ona göre suç bedensel koşulların bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Yani bazı insanlar suçlu olarak doğarlar. Bu insanların fiziki yapısı diğer insanlara göre farklılık arz eder ve bu anormallik onları suç işlemeye yöneltir (Kunt, 2003, s: 28). Lombroso, doğuştan suçluların hissiz olduğunu, vücutlarının muhtelif yerlerinde dövme bulduğunu, kadın suçlularda erkekleşme, erkek suçlularda kadınlaşma olduğunu, psikolojik olarak intikam hırsı, mal hırsı bulunan, kindar, bencil, kumar, içki ve sigara gibi alışkanlıkları olan, küçük sebepler yüzünden büyük suçlar işleyebilen kimseler olduklarını söyler (Kart, 2003, s: 52). Ancak bu kuram daha sonra başka uzmanlar tarafından eleştirilmiş ve bu görüşün doğru olmadığını ispatlama yönünde

yeni araştırmalar yapılmasına sevk etmiştir (Kunt, 2003, s: 29). Dr. Charles Goring ve Karl Pearson, 3000 mahkûmun vücut ve kafa ölçüleri üzerine 12 yıl süren bir çalışma yapmış ve beden yapılarını detaylı olarak incelemiştir. Sonuçta suçlu olan bireyler ile suçlu olmayan bireyler arasında göze çarpacak fizik farklarının olmadığını ortaya koymuştur (Tartar, 1993, s: 12–14).

Normalden sapan davranış üzerindeki çalışmalardan en çok bilineni Amerikan psikolog ve hekimi William H. Sheldon'un çalışmasıdır. Sheldon, beden yapısıyla bireyin davranışı arasındaki ilişkiyi araştırmış ve bunu daha da ilerleterek, "Davranış yapının bir fonksiyonudur." savını ortaya atmıştır. Sheldon, bu savına dayanarak bireyin gelecekteki davranışının önceden tahmin edilebileceğini söyler. "Yaşam, bir yapı-davranış bütünlüğüdür." cümlesinden hareket eden Sheldon, insanların beden yapıları bakımından üç gruba ayrıldığını ve bu üç beden tipine özgü karakterlerin varlığını savunmuştur. Sheldon'a göre insanlar Endomorfikler (bunlar, bedenlerinin farklı tarafları yuvarlak olan, kısa, küçük kemikli, yumuşak tenli kimselerdir.), Mezomorfikler (kemikli, adaleli, geniş göğüslü kimselerdir.), Ektomorfikler (hassas, nazik, ince, uzun, düşük omuzlu, küçük yüzlü kimselerdir.) olarak üçe ayrılırlar. İki yüz denek üzerindeki çalışmasına dayanarak Sheldon, suçluların çoğunlukla Mezomorfik yapılu gruptan geldiğini belirtmiştir (Yavuzer, 1986, s: 44).

Lombroso ile Sheldon'ın kalıtsal ve bedensel özellikler ile çocuk suçluluğu arasında kurdukları ilişki desteklenmemişse de sonraları yeni biyolojik açıklamalar ileri sürülmüştür. Rowe ve Osgood günümüzde genetik kuramın çevresel etkenlerin üzerinde de durduğunu ve birçok özelliğin tek gen ile değil, pek çok gen ile belirlendiği görüşünün egemen olduğunu belirtmektedir. Anolik, biyolojik ve fizyolojik etkenlerin suçluluğun ortaya çıkışında rol oynadığını, aile ve çevre içinde uyumsuz ilişkilerle karşı karşıya kalan çocuğun suçluluğa olan kalıtsal yakınlığının harekete geçtiğini, böylece suçlu davranışın ortaya çıktığını söylemiştir (Dereli, 2000, s: 16).

Genetik teoriye göre, iç salgı bezlerindeki anormalliklerin insan davranışlarında kişilik bozukluklarına neden olduğu, kişilik oluşumunda çevre ve eğitimin etkileri ile bireyin suç işledikleri ileri sürülmektedir (Akt: Erdoğan, 2005, s: 107).

Jacobs ve arkadaşları, suç davranışını kromozom bozuklukları ile açıklamaya çalışmışlardır. Yalnız erkeklerde görülen ve fazla bir Y kromozomunun varlığını ortaya çıkararak bu genetik anomaliyle suç niteliğindeki davranışlar arasında bir ilişki olabileceğini saptamışlardır. Suçlular üzerinde yaptıkları incelemeler sonucunda şiddet eyleminde bulunan cana karşı suç işleyen erkeklerin fazladan bir Y kromozomu taşıdıklarını

görmüşlerdir. Kromozom bozukluklarının akıl hastalıklarına sebep olduğunu ve bu kişilerde görülen dürtü kontrolsüzlüğünün saldırgan ve anti-sosyal davranışlara yol açacağını belirtmiştir. Bazı araştırmacılar ise XYY kromozomu ile çağa yönelik davranışlar arasındaki olası ilişki konusunda genellemelere gitmek için erken olduğu görüşündedirler (Elibol, 1998, s: 11). Loban, zalimlik ve sosyal duygusuzluğun reddedilme duygusundan doğduğunu, bunun da ana babadan edinilen ilk zulüm ve reddedilme deneyimleriyle ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Bu görüşlere rağmen suçluluk kendi başına kalıtım yoluyla geçmemektedir (Akt: Sürücü ve Arslan, 2003, s: 261).

Glueck'lar 1956 yılında, 500 suçluyu 500 suçlu olmayan kişiyle kontrol ederek incelemiş ve Sheldon'un görüşü ile karşılaştırmışlardır. Beden yapısının, suçlu davranışa neden olmadığını bulmuşlardır. 1972 yılında McGüCandles ve Roberts, yaptıkları çalışmada aynı sonuca ulaşmışlardır. Lombroso ve Sheldon'nun bedensel özellikler ile çocuk suçluluğu arasında kurdukları ilişki kabul görmemiş ancak biyolojik olarak insanı etkileyen kromozom ve salgı bezi bozuklukları, kimyasal dengesizlikler, beslenme yetersizlikleri araştırılmış ancak yine de bunların tek başlarına suça yöneltme de ne derece etken oldukları açıklamamıştır. Çocuk suçluluğu konusunda ister sonradan meydana gelsin, ister kalıtım yoluyla geçmiş bulunsun, bedeni bozukluklar gösteren çocukların, yaşamlarının belirli bir anında mutlak suç işleyecekleri, yani bunların mutlak suçlu oldukları söylenemez (Kunt, 2003, s: 29–30).

II - Psikolojik Yaklaşımlar

Zihni ve duygusal bozuklukların çeşitli şekilleri ve buna bağlı olan kişilik bozuklukları suçluluğu oluşturan dinamik elemanlar olarak görülürler. Freud, Adler, Jung ve Rank, kriminal davranışa ilişkin kuram ve varsayımlarında, hem çocuk suçluluğuna, hem de yetişkin suçluluğuna değinmişlerdir (Yavuzer, 1986, s: 46).

Suçlulukta psikolojik teoriler, kişilik unsurlarının sapma gösteren davranışlara neden olduğuna dayanmaktadır. Kliniksel kişilik yaklaşımların çoğu suçluluğun gerçekte psikolojik denge bozukluğunun neden olduğu normal dışı davranış örneklerine dayanmaktadır. Suçlu çocuklar nörotik, psikotik, sosyopatik ve şizofrenik olarak gözlemlenmiştir. Duygusal olarak tatmin edilememiş, kişilik ve karakteri ile ilgili olarak ihtiyaçlarını giderme adına çaba gösteren bunu giderme konusunda karmaşa ve bocalama yaşayan çocuğun eksik yönlerini tamamlamak amacıyla suç işlediğine inanılmaktadır (Kunt, 2003, s: 30–31).

Psikolojik kuram yanlıları, zekâ, karakter gibi faktörler açısından suçluları diğer bireylerden ayıran kişisel farklılıklar olduğunu, hatta doğrudan ya da dolaylı olarak bu

farklılıkların suçluluğa neden oluşturduğunu ileri sürmüşlerdir. Suçlu davranışı açıklarken psikologlar suçluluğu, zihni çatışmalar, bastırılmış arzular ve diğer motive eden eğilimlerle birlikte davranışın temsili biçimi olarak ele alırlar. Psikologlara göre, bireyde içe atılmış bilinçaltında var olan kompleks, onu çevreden gelen uyarımlara belirli bir şekilde tepki göstermeye yöneltir. Çocukluktaki düş kırıklığı, genellikle küçüğün iç dünyasında öfke uyandırır. Bunu yaratan çoğunlukla anne babadır. Çocuk kendisine bakan, bir takım fizyolojik gereksinmelerini gideren annesinden, salt kendine yöneltilen sevgiyi aramaktadır. Bu sevgiyi bulamayan çocuk için doğrudan saldırganlık yasaklanmıştır. Böylece kızma, öfke gibi duygular içe itilmektedir. Bunlar bilinç dışına ve ait ifade edilemeyen kavramlardır. İşte bu iç çatışmanın çeşitli ifade yolları vardır ki, bunlardan biride “suç”tur. Sonuç olarak, bu teorilerde suçlu ve suçsuz arasındaki bireysel farklılıkların vurgusu güçlü kalırken, karakter ve davranışların kompleks bir fenomen olduğuna dair bir tanımda yer almaktadır (Tartar, 1993, s: 16–18).

Çocuk Suçluluğuna ilişkin en etkili psikolojik açıklama, **Freud’un psikoanalitik kuramından** gelmektedir. Freud, kuramını insan kişiliğindeki parçaların etkileşimine dayandırmıştır. Bu kurama göre benlik, altbenliğin istekleriyle üstbenliğin değerleri arasında bir arabulucu olarak çalışmaktadır. Altbenliği yeterince denetlenmeyen benlik ile üstbenlikte yapısal bozukluklar bulunması durumunda, dengesiz bir kişilik oluşmakta, bu da davranışı etkileyerek çocuk suçluluğuna neden olmaktadır. Doğarken yalnızca altbenlik vardır, yaşam ve ölüm içgüdülerinin deposudur. Altbenlikte, yalnızca zevk kavramı yer almaktadır. Yaşamın ilk birkaç yılında insan, bir benlik ve bir de üstbenlik geliştirmektedir. Benlik, kişinin toplum gerçekleriyle kurduğu en yakın ilişkinin bir bölümünü oluşturmaktadır. Üstbenlik, ahlak, pişmanlık ve suçluluk duygularını geliştirmektedir. Bu nedenle üstbenlik, bireyin toplumsallaşmasında temel güçtür. Psikoanalitik kurama göre yetişkin ve çocuk suçluluğu, benlik ile üstbenlik gelişimindeki yetersizlikler nedeniyle, suç dürtülerinin bir başka ifadeyle altbenliğin, denetim altına alınmamasından kaynaklanmaktadır (Dereli, 2000, s: 17). Egonun savunma mekanizmaları normal olarak topluma aykırı, düşen ve anksiyete yaratan dürtüleri baskı altına alırlar. Şayet bu mekanizmaların işlevlerinde bir bozukluk varsa, ego kendini içgüdüsel tehlikelerden koruma çabaları içinde uyumsuz savunma örneklerine başvurabilir. Böylece nörotik şahsiyet özellikleri ortaya çıkar. Bunlar,

- 1- Aşırı ket vurulmuş, suçlu içeriği de olan nevrotik davranış.
- 2- Çocuğun değerlerine açıkça ters düştüğü halde, toplumsallaşmamış saldırgan davranış.
- 3- Çocuğun akranlarıyla ilgili olduğu, fakat yetişkinlerin kurallarına aykırı davrandığı, yani okuldan kaçtığı veya hırsızlık yaptığı halde toplumsallaşmış suçluluk (Tekin, 1996, s: 35).

Suçluda Odepiyal dönemden kaynaklanan ve şuur altına itilmiş suçluluk ve günahkarlık duygularını teskin etmeye, hafifletmeye yönelik ceza görme isteği ağır basar. Suçlu bu duygulardan arınabilmek için yakalanıp cezalandırılmak ister ve suç işler. Suçluluk duygusu onda suçtan önce vardır ve bu duygu nedeniyle suç işlemiştir. Şuur altındaki bu suçluluk duygusunun gerçek bir suça yol açması onu sanki rahatlatır (Kart, 2003, s: 60).

Freud'cu açıklamaların çeşitli sınırlılıkları bulunmaktadır. Çünkü kişilikteki dengesizlikler yalnızca suçlulara özgü değildir. Suçlu çocukların çoğu, yetişkin suçlu olmamaktadır. Albanese (1985), süperegonun gelişiminin, altıncı ya da yedinci yaşın sonunda tamamlandığını bu nedenle eğer Freud haklıysa suçlu çocukların yaşamlarını suçlu yetişkinler olarak sürdürmeleri gerektiğini ileri sürmüştür. Psikanalitik kuram, bu soruların yanıtlarını vermede yetersiz kalmaktadır. Çocukların kendi kişilik çatışmaları için suçu çözüm olarak seçmelerinin nedeni pek açık değildir. Ayrıca bu kuram suçun neden bazı durumlarda işlendiğine ama bazı durumlarda işlenmediğine kesin bir açıklama getirememektedir (Dereli, 2000, s: 18).

Öte yandan suçu **kişilik bozukluğuna** bağlayan görüşler de bireyde kişilik bozukluğundan kaynaklanan anti-sosyal davranışların suçlulukla ilişkili olduğunu savunmuştur. Kişilik bozuklukları bireyde uzun süredir devam eden ve çevreye uyumu güçleştiren davranış tipleridir. Suçta en fazla ortaya çıkan anti-sosyal kişilik bozukluğudur. Antisosyal kişilikteki bireylerin, sorumluluk, ahlak ve başkalarını düşünme hisleri çok azdır. Bir başka deyimle vicdanları yoktur, kendi arzularından başka bir şeyi pek önemsemezler. Anti-sosyal davranışları nedeniyle sık sık karakollara düşerler, kurdukları ilişkilerde kısa sürede aldatıcı olurlar, gördükleri deneyimlerden ve cezalardan ders almazlar, kavgacılık, sahtecilik, hırsızlık, alkol, psikoaktif maddelere düşkünlük göze çarpan özellikleridir. Genellikle suçluluk duygusu hissetmezler, pişmanlıkları olsa bile yüzeysel ve geçicidir. Denetimsiz, atak, saldırgan davranışlar gösterirler. Dıştan gelen engel ve yargılara aldırılmazlar. Tüm bu özellikleri kişilik bozukluğun suçluluktaki rolünü kanıtlar görünmekle birlikte, anti-sosyal kişiliklerin neden geliştiğini açıklayan iyi desteklenmiş bir kuram bulunmamaktadır. Muhtemelen birçok kuram söz konusudur ve bunlar bir vakadan diğere değişebilir (Kart, 2003, s: 61).

Argle, suçluların, suçlu olmayanlara göre anti sosyal ve psikopatik karakter açısından gösterdikleri farklı özellikleri, zalimlik, saldırganlık, başkalarının duygularını algılama yoksunluğu ve otoriteyi reddetme olarak belirlenmiştir (Sürücü ve Arslan, 2003, s: 260).

Psiko-sosyal kuramlarca Ericson, suç davranışını negatif kimlik kavramı ile açıklamaya çalışmıştır. Çocukluk döneminde çevrenin çocuğu reddetmesinin, çocuğun kendini değersiz ve yetersiz bulmasına yol açacağını belirtir. İleriki yaşlarında gencin sosyal uyumu güçleşecek, yetişkinlere karşı çıkan akran gruplarına uzak olan bir negatif kimlik geliştirecektir. Negatif kimlik gence, hiçbir kimliğe sahip olmamaktansa, suça yönelerek kendini kanıtlama imkanı sağlayacaktır (Elibol, 1998, s: 14).

Evrin'in (1970) çalışmasına göre, ilk defa 1838'de Esquirol **zekâ geriliğiyle** suçlu davranışı karşılaştırmıştır ve bunu takiben elli yıl esnasında zekâ testleri gelişmeler göstermiş ve Binet artık zekânın ölçülmesi problemini ortaya koymuştu. Goodenough' a göre, suçlulukla ilgili ilk ilmi araştırmalar da aşağı yukarı bu devrede başlar ve ilk çocuk mahkemesi 1910'da kurulur. Zekâ testleri kullanılmaya başlayınca hemen suçlu çocukların zekâ seviyelerini belirleme fikirleri ortaya atılmıştır. Pintner 1931 yılında geri zekâlı hükümlü çocuklar üzerinde çalışmalar yapmıştır ve ardından Goddard da zekâ geriliğinin Mendel prensiplerine göre nesilden nesile geçtiğine dikkat çekerek suçlulukta genetik role işaret etmiştir (Evrin, 1970, s: 41). Goddard'a göre, bütün geri zekâlılar suçlu, bütün suçlular geri zekâlıdır. Geri zekâlı olanlar, davranışlarının sonuçlarını ve yasaların kapsamını anlayamadıkları için suç işlerler (Akt: Sürücü ve Arslan, 2003, s: 261). 1972 yılında İzmir Çocuk İslahevi'nde bulunan çocuklarla yapılan araştırmada 100 çocuğa Cattell zeka testi uygulanmıştır ve bu çocukların 10'u normal, 8'i normalaltı, 19'u sınır, 39'u debil, 19'u moron ve 5'i embesil olarak belirlenmiştir. Zekâ azlığının etki altında kalmayı kolaylaştırması, uyum problemleri yaratması, suçlarını ve suça ilişkin delilleri karartmadaki başarısızlıkları da suç açısından oranı arttırmaktadır. Buna rağmen araştırmada %63'e varan zekâ geriliği anlamlı bir kolerasyon olarak görülmektedir (Akt: Yalçın, 2003, s: 31).

Stott, zekâyı suçluluk arasında hiçbir ilişkinin olmadığını ileri sürmüştür. Ayrıca düşük zekâ düzeyine suçluluğu oluşturan en önemli etken gözüyle bakamayız. Düşük zekâ düzeyinin suçluluğun oluşumundaki kısmi rolünün varlığını kabul ederken, bunu sadece zekâ geriliğiyle suçluluk arasında aramak yerine, zekâ geriliğiyle öğrenim yoksunluğu ve suçluluk üçlüsünün aralarındaki karmaşık ilişkinin tümünde aramanın daha anlamlı olacağı söylenebilir (Akt: Sürücü ve Arslan, 2003, s: 262).

İçgüdü kuramları ile biyolojik açıklamalar, saldırganlığın nedenini kalıtıma bağlarken, güdü kuramları bunun nedeni olarak çevredeki dengesizlikleri görmektedir. Bu görüşe göre saldırganlık, engellenmenin bir ürünüdür. Ancak engellenen kişinin her saldırgan davranışı, yasaları çiğnemekle sonuçlanmamaktadır (Dereli, 2000, s: 18). Özetle bu kurama göre suç, derinlerde gizli kalmış kişilik bozukluklarının ortaya çıkmasıdır.

Psikanalitik görüş her dönemde insanları etkilemiş ve çok sayıda yandaş bulmuş olmasına rağmen, suçu sadece dürtü ve güdülerle açıklamaya çalıştığı ya da suçluların “yakalanmak için suç işlediği” gibi düşüncelerinden dolayı inandırıcı bulunmamış ve eleştirilmiştir. Yinede de psikolojik teoriler, biyolojik teorilerle kıyaslandığında çocuk suçluluğuna ilişkin çok daha bilimsel ve çok daha geniş kitleleri etkileyen teoriler ortaya koymalarına rağmen, suçlu davranışı tam olarak açıklayamamış ve sosyolojik teorilere gerek duyulmuştur (Kart, 2003, s: 60).

Çocukların işlediği bazı suçların tek nedeninin bireysel nedenler olduğu akıldan uzak tutulmamakla birlikte aslında, suçun bireysel nedenleri, çevresel nedenlerle kıyaslandığında ikinci derecede öneme sahiptir ve çoğunlukla karşımıza diğer nedenlerle birleşmiş olarak çıkarlar (Kart, 2003, s: 82).

Çevresel Nedenler

Toplumsal kuralı bozma, ya da karşı gelme şeklinde tanımlanabilen, öğrenilmiş bir davranış olarak da kabul edilen suçluluk olayında, yakın çevre faktörlerinin etkisi büyüktür. Özellikle ergenlik dönemindeki gencin kendisini özdeşleştireceği bir bireye gereksinimi olduğu, çoğunluğu aile içinden bir yetişkin olan bu kişinin, bozuk bir kişilik yapısına sahip olması halinde bu kötü davranış örneğinin gence de yansması olasılığı düşünülürse, suçlulukta, yakın çevre faktörlerinin ne denli önemli olduğu görülür (Yavuzer, 1986, s: 37).

Bireyin doğumundan ölümüne kadar hayatını içinde geçirdiği sosyal çevreler, onun kişiliğinin oluşumu ve bu kişiliğin dışarı yansımada oldukça önemlidir. İnsanlar içinde buldukları sosyal çevreden etkilenen ve bu çevreyi etkileyebilen varlıklardır. Birey iyi-kötü, güzel-çirkin gibi temel davranış kalıplarını içinde bulunduğu sosyal çevreden öğrenir (Kart, 2003, s: 83). Ferri’ye göre Suç = Suçlu + Sosyal Çevre’dir. Suçlular hakkında yalnız önlem almak yeterli değildir, çevrenin etkilerini de ortadan kaldırmak gerekmektedir. İnsanın uyumsuzluğu konusundaki başarısızlığın, kişisel niteliklerinin sonucundan kaynaklandığı, anti-sosyal sistemden ileri geldiği zira suç işleyenlerin büyük bir çoğunluğunun hemen hemen normal kişiler olduklarını savunmuştur (Balo, 1995, s: 15–16).

Çocuk suçluluğunun çevresel nedenleri sosyolojik yaklaşımlarla açıklanmaktadır.

I - Sosyolojik Yaklaşımlar

Çocuk ne doğuştan kötü ne de doğuştan iyi bir varlıktır. O, her canlı gibi değişen, çevresiyle etkileşen ve gelişen bir bireydir. İyiye de kötüye de açıktır. Sonucu belirleyen

kuşkusuz eğitim ve yaşantılardır. Çocuk suçluluğu sorunu, hukuksal olmaktan öte psiko-pedagogik ve sosyal bir niteliktedir (Kart, 2003, s: 30).

Suç sosyal bir olgudur. Çünkü suç evrenseldir, tüm toplumlarda tüm zamanlarda vardır, tek tek bireylerin istek ve iradelerinin dışında, ekonomik, sosyal, kültürel sebepler gibi birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkar. Suç bireysel değildir, her ne kadar suçu birey veya bireylerden oluşan gruplar işlese de suçu yaratan nedenler toplumsaldır. Genel olarak suç olgusu için geçerli olan açıklamalar çocuk suçluluğu için de geçerlidir (Bal, 2004, s: 23).

Suç problemine sosyolojik yönden yaklaşım uygulaması, 19. yy başlarından itibaren yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Toplum bilim, bilimsel bir disiplin olarak gelişirken, suçu insanın davranışlarının sosyal kökenlerine dayandıran izahlara bağlamaya çalışmıştır (Dönmezler'den Akt: Erbaş, 2003, s: 13). **Sosyal öğrenme teorileri**, suçun ve suçlu faaliyetle ilgili normların, değerlerin ve davranışların bir ürünü olduğu tezine dayanır ve Gabriel Tarde'nin görüşlerini köken almıştır. 19. yüzyılın sonlarında Gabriel Tarde, o dönemde popüler olan Lombroso'nun biyolojik anormallik teorisini reddetmiş, suçluların normal kişiler olduklarını ve suçu diğer yasal davranışlar gibi öğrendiklerini iddia etmiştir. Tarde'nin tezine göre, bireyler bir elbise modelini kopya eder gibi davranış kalıplarını taklit ederler. Bu durumda taklit belli bir kalıp içinde gerçekleşir.

1. Bireyler diğerlerini, onlarla temaslarının yoğunluğu ve sıklığı oranında taklit ederler.

2. Alt düzeyde olanlar üst düzeyde olanları taklit ederler. Taklit eğilimi, köyden şehre ve alt sınıftan üst sınıfa doğrudur.

3. İki davranış çatıştığında biri diğerinin yerini alabilir. Çocukların kendi kişiliğini oluşturma süreçlerinde öykünme davranışlarının çok olması bu teoriyi haklı çıkarmaktadır. Çocuklar aile büyüklerini, film kahramanlarını ve arkadaşlarını taklit etmede yetişkinlere göre daha aktiftirler (Bal, 2004, ss: 17–18).

Edwin H. Sutherland, suçu, farklılaşmış birlik dediği şeyle ilişkilendirmektedir. Çeşitli alt kültürlerin bulunduğu bir toplumda, kimi toplumsal çevreler yasadışı etkinlikleri özendirme eğilimi gösterirken, ötekilerde bu eğilim bulunmaz. Kişiler, suç normlarını benimseyen insanlarla birlik olarak suça yönelirler. Sutherland'a göre, suç davranışı çoğu kez, birincil gruplar, özellikle de gizli gruplar içerisinde öğrenilmektedir. Bu kuram, ruhsal farklılıkların suçluları öteki insanlardan ayırdığı görüşüne karşıttır, kuram suç etkinliklerinin, tıpkı yasaya uygun davranışlarda olduğu gibi öğrenildiğini, onlarla aynı gereksinim ve değerlere yönelttiklerini ileri sürmektedir. Hırsızlar, tıpkı geleneksel

işlerde çalışanlar gibi para kazanmak ister, ne varki bunu gerçekleştirmek için yasadışı yollara saparlar (Akt: Özel ve Güzel, 2000, s: 187).

Metron, 1938’de çocuk suçluluğuna farklı bir sosyolojik açıklama getirmiş, suçluluğu “**toplumsal karmaşa**” kavramına dayandırmıştır. Metron, toplumsal baskı nedeniyle, normlar ile değerler arasında çatışmalar olduğunu belirtmiştir. Toplumsal kültürün yarattığı çok sayıdaki değere ulaşmaya çalışırken bazı normlar çiğnenmektedir. Bunun nedeni olarak da, bu yarıştta bazılarının yasal normlara uymadığı belirtilmektedir (Dereli, 2000, s: 19). Metron, sapma teorisini geliştirirken “kültürel amaçlar” ve “kurumlaşmış normlar” arasındaki ilişkiyi esas almıştır. Ona göre anomie, kültürel amaçlar ve yasal yollar arasındaki uyumsuzluktur. Merton’a göre, sınıflı toplumlarda yukarıya doğru ulaşma imkanları eşit bir şekilde dağılmıştır. Amaçlar ile yollar arasındaki uyumsuzluk gerilime yol açar ve hayal kırıklığı yaratır. Bu bakış açısına göre, sosyal yapı suç probleminin kaynağını teşkil eder. Gerilim teorisine göre, insanlar yasalara uyarlar; fakat büyük baskılar altında suça başvururlar. Metron, suç oranlarının alt sınıflarda daha yüksek olmasını alt sınıf mensuplarının amaçlarına yasal olarak ulaşma imkanlarının az olmasına bağlamıştır. Bu bağlamda, genellikle başarıya ulaşmanın yolları iyi bir eğitim ve geleceği olan bir mesleğe sahip olmaktan geçmektedir. Aşağı sınıflar, orta sınıflara göre, istenilen bir mesleğe, uzmanlaşmaya, ileri düzeyde eğitim alma gibi fırsatlara daha az sahip olurlar. Toplumsal fırsatlar eşit dağıtılmadığı için, amaçlarına meşru yollardan ulaşamayacaklarına inanalar başta alt sınıflar ve onların çocukları yasal olmayan yollara başvururlar. Bu da suç davranışını ortaya çıkarır (Bal, 2004, s: 10).

Shaw, çocuk suçluluğunun çeşitli özelliklerini incelemek ve etkenlerini saptamak amacıyla yaptığı çalışmasında en yüksek suçluluk oranının, şehrin konut koşullarının kötü, fakirliğin yoğun ve nüfus hareketliliğinin hızlı olduğu kesimlerde bulunduğunu açıklamış ve çocuk suçluluğunu sosyal düzensizliğe bağlamıştır. Suçluluğu sosyo-kültürel yönden açıklamaya yönelik bir diğer teori Sutherland’ın geliştirdiği **Ayrırcı Birleşmeler teorisidir**. Bu teoriye göre, suçlu davranış toplumu düzenleyen kurallar gibi bir arada bulunan bireyler arasında öğrenmeyle aktarılmaktadır (Tartar, 1993, s: 18–22).

Sosyal öğrenme teorilerinin en meşhuru olan ayrırcı birleşmeler teorisi suçluluk davranışının ilk çocukluk dönemlerinde geliştiği geliştiğine ve yaşam boyu devam ettiğine işaret eder. Bu görüşe göre, çocukluk yaşamının geçtiği çevrede suçlu kimselerin bulunması, bu kimselerle ilişkilerin niteliği çocuğun suç davranışını öğrenmesinde ve suç davranışına yönelmesinde önemli bir etkidir. Daniel Glaser, 1956 yılında Sutherhand ve Cressey’in Ayrırcı Birleşmeler teorisine Farklılaşmış Kimlikler dediği olguyu eklemiştir. Glaser, bireyin tercihler yapabilme ve sosyal roller alabilme kabiliyetine vurgu yapar.

Suçlularla yakın ilişkiler içinde bulunmanın, suç davranışında önemli fakat tek başına yeterli olmadığını, bireylerin yakın çevresindeki bu suçlu kimseleri nasıl gördüğü ve bu kişilerle ilişkisinin derecesinin de suç davranışında önemli olduğu söyler. Çocuk suçluluğunun açıklanmasında önemli bir yeri bulunan öğrenme teorileri de suçu tam olarak izah edememektedir (Kart, 2003, s: 73).

Çocuk suçluluğunu sosyal çatı altında açıklamaya çalışan diğer bir teori **sosyal kontrol teorileridir**. Sosyal kontrol teorileri, bütün insanların suçlu davranışta bulunma potansiyeline sahip olduğunu, ancak korku ve sosyal zorlamaların çoğumuzu hukuka uyan vatandaşlar olarak tuttuğunu iddia etmektedir. Sosyal kontrol teorilerinin birincisi, Walter Reckless'in, **Sınırlama Teorisi**'dir. Reckless, sınırlandırmayı iç ve dış sınırlama olmak üzere ikiye ayırır. İç sınırlamalar, gelişmiş bir süperego, sosyalizasyon sürecinde normların içselleştirilmesi, yüksek hoşgörü düzeyi, dış sınırlandırmalar ise, içinde yaşanılan toplum ya da sosyal grup tarafından korunmuş normlar ve yasaklardır. Reckless'in çalışmaları deney ve gözleme dayanmadığı için eleştirilmiştir. Sosyal kontrol teorilerinin bir diğeri de Grasham Sykes ve David Matza'nın **Nötürleşme Teknikleri**'dir. Buna göre, çocuk suçluluğu alt sınıf çocuklarının oluşturdukları bir alt kültür değildir. Suçlu çocukların tutumları da başka çocuklarınkine benzemektedir. Tüm suçlu çocuklar, yaptıkları yanlış bilmekle ve bundan suçluluk duymaktadır. Ayrıca, gençler günün yirmi dört saatinde topluma ters düşmektedirler. İstatistiklerin de gösterdiği gibi, pek çocuk suç işlemekte ancak bunların tümü yetişkin suçlu olmaktadır. Suçlu çocuk, işlediği suçu mazur gösterecek nötürleşme tekniklerini öğrenmektedir. Sykes ve Matza nötürleşme tekniklerini, sorumluluğun reddi, zararın reddi, mağdurun reddi, suçlayanları suçlama, gruba sadakat olmak üzere beş gruba ayırmıştır. Sykes ve Matza'nın fikirleri, her ne kadar bazı çocukların diğerlerine göre neden daha çok suç işlediğini açıklayamasa da çocuk suçluluğunun, çoğunlukla yetişkin bir birey olunca bırakılacağını belirtmesi açısından önemlidir (Kart, 2003, s: 59–75).

Çocuk suçluluğu ile ilgili üzerinde en çok çalışılmış teorilerinden birisi Travis Hirschi'ye ait **Sosyal Bağ teorisi**dir. Hirschi'nin Kaliforniya'daki bir lisede 4.000 çocuk üzerinde yaptığı araştırmasının bulgularına dayanarak, suçu, herhangi bir sosyal sınıfa mensup kimselere mahsus gibi gören anlayışları reddeder. Ona göre, kişiyle içinde yaşadığı toplum arasında sosyalizasyon sürecinde oluşan bir sosyal bağ vardır. Bu bağ zayıfladığı ya da koptuğunda, bireyler üzerindeki toplumun sosyal kontrolü kalkar ve her birey potansiyel bir suçlu haline gelebilir. Hirsch'in bu teorisi, suçun herhangi bir sınıfa mahsus olmayıp herkesin suç işleyebileceği şeklindeki yaklaşımıyla çocuk suçluluğunun açıklanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Diğer bir sosyal teori ise, suç ve çocuk suçluluğunun açıklanmasında en önemli teorilerden biri olarak görülen **Etiketleme**

Teorisi'dir. Bu teoriye göre, suç eylemin bir niteliği değil, dışardan bakanların o eylemi nasıl değerlendirdiğidir. Etiketlemenin büyük bölümünü, yasa ile düzen güçlerini temsil eden ya da başkalarının geleneksel ahlakı üzerine tanımlamalar getirebilen insanlar gerçekleştirir. Az çok, sapkınlığın kendilerine dayanılarak tanımladığı kurallar, varlıklılar tarafından yoksullar, erkekler tarafından kadınlar, yaşlılar tarafından gençler için düzenlenmiştir. Örneğin, pek çok çocuk, başkalarının bahçelerine girer, meyve çalar ya da okuldan kaçar. Varlıklı bir semtte bunlar, anne babalar, öğretmenler ve polis tarafından, masum çocuk oyunları olarak görülebilirken, yoksul bölgelerde çocuk yaştaki hırsızlık eğilimleri diye görülebilir. Bir kez çocuğun boynuna çocuğun boynuna suça eğilimli etiketi asıldı mı, ona suçlu damgası vurulur. Birey bu durumda giderek suça daha fazla itilir ve geleneksel toplumsal uzlaşmalara giderek daha çok yabancılaşırlar. Etiketleme süreci ve bu süreç sonunda oluşabilecek mahkumiyetin, şüphe altında olma, iş bulma zorlukları, toplum dışına itilme, kendine olan saygı ve güvenin yitirilmesi, etiketlenmeye tepki, etiketlenmeyenlere tepki, kutsal konuma gelme gibi sonuçları vardır. Etiketleme teorisi de, deneysel olarak yeterince kanıtlanmadığı, çocuğun kaçınıcı suçta etiketlendiğini düşündüğünün göreceli olduğu, bazı çocukların etiketlendiğini düşünürken neden bazılarının düşünmediğini açıklamada yetersizlikler bulunduğu gibi eleştiriler almıştır (Özel ve Güzel, 2000, s: 189).

Bir başka sosyal teori de Çatışma Teorisi'dir. Bu görüşe göre, kapitalist sistem, farklı sınıflardaki gençleri etkilemektedir. En alt sınıftaki gençler, bu sistem içinde başka bir seçenekleri olmadığından, kendilerini gecekondu bölgelerindeki çetelerde bulmaktadırlar. Kapitalizmin doğal nitelikleri olan, insanların birbirine yabancılaşması, aralıksız bir yarış içinde çabalamak, ilgisizlik ve duyarsızlık, orta sınıf çocuk suçluluğunu oluşturmaktadır. Çatışma teorisyenleri, sınıfsız bir yapı olan sosyalist toplumlarda görülmeyeceğini iddia etmişlerdir (Kart, 2003, s: 76–79).

Bu bölüme kadar çocuk suçluluğu ile ilgili teorik yaklaşımlardan kısaca bahsedildi. Fakat çocuk suçluluğu bu yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılmasına rağmen bireysel ve toplumsal etkiler ele alınmadan yeterince anlaşılır olmayacaktır. Bu bağlamda, buradan sonraki bölümde, bazı toplumsal etkenlerin çocuk suçluluğuna etkisinden söz edeceğiz. Suç davranışının en önemli kaynağı durumundaki sosyal çevreler genel olarak, aile, okul, iş yaşamı, akran gruplarıdır. Ayrıca diğer etkenler de, ekonomik durum, kent yaşamı ve göçler, kitle iletişim araçlarıdır.

a – Ailenin Çocuk Suçluluğuna Etkileri

Aile çocuğun ilk sosyalleştiği yani toplumsal değerlerin içselleştirildiği, davranış kalıplarının öğrenildiği bir yer olması bakımından çok önemli bir kurumdur (Bal, 2004, s:

24). Çocuk, ailenin bir üyesi olarak kişiliğini, davranışlarını, ahlak yargılarını her şeyden önce aile içinde aldığı eğitimle elde edecektir. Aile kendisini bu açıdan yönlendirir ve biçimlendirir (Balo, 1995, s: 16). İnsan yaşamı üzerinde, doğumdan önce başlayan ve ilk gelişim yıllarından ömrünün sonuna kadar etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik ve toplumsal yönleriyle de, kişiyi, ruhsal gelişimi, oluşumu ve davranışları açısından biçimlendirip yönlendirir (Yavuzer, 2001, s: 126). Ailenin üyeleriyle olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere nesnelere ve tüm yaşama olan tutumlarının temelini oluşturur. (Elibol, 1998, s: 18).

Çocuk bu kurum içinde model alma, özdeşleşme, kendisine yöneltilen tavır ve davranışlar, uygulanan disiplin yöntemleri yoluyla kişilik özellikleri kazanmakta ve dolayısıyla aile içi şiddetin çeşitli biçim ve boyutlarının, çocukların davranışları, kişiliği ve suça itilimine önemli etkileri olabileceği düşünülmektedir (Tekin, 1996, s: 43). Bu bakımdan aile, çocuğu suça iten çevresel nedenleri incelerken ilk sırada ele alınmalıdır.

Başkalarıyla olumlu ilişkiler kurabilmek için çocuklar, saldırganlık eğilimlerini engelleyip onları uygun zamanlarda ve toplumun onaylayacağı bir biçimde ifade etmeyi öğrenmek zorundadır. Ana-baba gösterdiği davranışları ile çocuklarındaki saldırganlığın artmasına ya da azalmasına neden olmaktadır. Öğrenme ve modele örnek almanın, olumlu sosyal davranışların gelişiminde olduğu gibi, saldırganlık üzerinde de önemli bir etkisi vardır. Araştırmalar, saldırganlık davranışının ödüllendirilmesiyle tekrar meydana çıkma olasılığının arttığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, belli bir durumda öğrenilmiş saldırganlık davranışı, başka durumlara da genellenip yayılabilir.

Denek olarak iki grup çocuk alınmış, bunlardan birinci gruptakiler oyuncak bir bebeğe sert bir şekilde vurduklarında şeker verilerek ödüllendirilmiş, diğer gruptaki çocuklar ise bebeğe hafif bir şekilde vurdukları zaman ödüllendirilmiştir. Daha sonra her iki gruptaki çocuklar bu deneye katılmayan diğer çocuklarla birlikte oynamışlardır. Oyun sırasında deneye katılmış olan çocuklarda izlenen, diz ya da dirsekle vurma veya tos vurma, tekmeleme, çekme, yumruklama, itme ve diğer çocukların sırtına çıkma gibi saldırgan davranışların sıklığı kaydedilmiştir. Deney sırasında oyuncak bebeğe sert bir şekilde vurdukları zaman ödül alan çocuklar, oyuncak bebeğe hafif bir şekilde vurduklarında ödül alanlara oranla daha fazla saldırgan davranış göstermişlerdir.

Pek çok sayıdaki araştırmadan biri olan yukarıda anlatılan deney, ödülün sadece saldırganlığın görülmesini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda bir durumda öğrenilmiş olan saldırganlık davranışının diğer durumlara da genelleyip yayılabileceğini göstermektedir. Buna paralel olarak, eğer çocukların belli durumlarda gösterdikleri saldırgan davranış ana babaları tarafından pekiştirilirse, onların bu saldırganlığı bir kişilik özelliği oluncaya değin genellenebilir. Ana babalar aynı zamanda çocukları için saldırganlık modeli örneği de

olabilirler. Araştırmalar saldırganlığın öğrenilmesinde modeli örnek almanın etkili bir yol olduğunu göstermiştir (Akt: Morgon, 1995, s: 71).

Freud, kriminal davranışın şekillenmesinde bilinç dışı motivelerin rolünün önemini belirler. Hırsızlık yapan bir çocuk yiyecek veya para çalarken sadece fizyolojik gereksinimlerini gidermek için çalmamakta, belki de sevgi eksikliğini gidermek üzere bu yola başvurmaktadır. Bu varsayım şu şekilde formüle edilebilir, “ Siz bana yeterince sevgi vermediniz. Bu nedenle onu ben kendi olanaklarımla almalıyım.”. Çocuk, kendisine bakan ve bir takım fizyolojik gereksinmelerini gideren annesinde sevgi aramaktadır. Bu sevgiyi bulamayan çocuk için doğrudan saldırganlık yasaklanmıştır. Böylece kızma, öfke gibi duygular içe itilmektedir. Bunlar bilinç dışına ait ve ifade edilmeyen kavramlardır. Bu durum aşırı derecede çoğalırsa birey nörotik bir yapıya bürünür ve hedefini aile dışında arar. İşte bu iç çatışmanın çeşitli ifade yolları vardır ki, bunlardan biri de “suç”tur (Yavuzer, 1986, s: 47).

Sosyolojik kuram yandaşlarından pek çoğu aile kuramına öncelik tanımaktadır. Burt, yaptığı araştırmada biri suçlu diğer kontrol grubu iki grup çocuğu incelemiş ve nedeni ne olursa olsun annenin aile içinde bulunmamasının çocuğu son derece etkilediğini hatta bu etkinin babanın bulunmaması durumundan daha fazla olduğu sonucuna varmıştır. Sheldon ve Glueck, yaş, ırk, zekâ ve sosyal durumları eş özellikte olan 500 islahevi çocuğunu, 500 kontrol grubu çocuğu ile karşılaştırmış ve suçlu çocukların ailelerinin pek çoğunun çözülmüş olduğunu bulmuşlardır (Tartar, 1993, s: 22).

Suçlu ve suç işlememiş çocukların aile yapıları, düzenleri ve işlevleri temelde benzeşmekle birlikte, hükümlü çocukların ailelerinde parçalanmışlık, reddedici ve kısıtlayıcı ana baba davranışları, çocuğun eğitim ya da iş bulmak amacıyla evden ayrılması, ailede babanın suça yönelmiş olması ve çocuğun evden kaçması gibi sorunlara daha çok rastlanmaktadır. Bu durum, ailelerin toplumsal değişme boyutunda ortaya çıkan psikolojik, toplumsal ve ekonomik sorunlarını çözemediklerini, ya da bunlarla baş edebilmek için geleneksel yapıdaki yardımlaşma şekillerinin artık yararlı olmadığını, modern toplumdaki ikincil kurumların ise, böyle bir hazırlıkları olmadığı için, ailelere gerekli uzmanlaşmış desteği zamanında iletemediklerini düşündürmektedir. Sonuç, değişmekte olan geleneksel ailenin kontrollü ve bağımlı çocuk yetiştirme işlevinde artık zor kullanması ve yetersiz kalmasıdır. Aile kurumu yönünden eksik ve hatalı toplumsallaşmayı belirleyen temel neden budur. Suçluluk da bu yetersiz toplumsallaşmanın ürünlerinden biri olmaktadır. Bu sonuç suç işlemeyen ancak benzer sorunları olan geleneksel aile çocuklarının da suça yönelebileceğini, bu riski taşıdıklarını göstermesi bakımından dikkate değerdir ve çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik politikaların oluşturulmasında bir temel hareket noktası olabilecek ölçüde de önemlidir

(Uluğtekin, 1991, s: 156). Dereli çalışmasında, dağılmış aile yapısının, ailedeki sevgi yoksunluğunun ve şiddet içeren disiplin tarzlarının çocuğu suça itebildiğini, özellikle dövme gibi fiziksel cezaların çoğunlukla düşmanca ve saldırgan davranışlar oluşmasına neden olduğunu ifade etmiştir (Akt: Dereli, 2000, s: 13). Erdoğan'ın (2005) araştırmasına göre ise, annenin ve babanın eğitim düzeyi düştükçe çocuklarda saldırganlık eğilimleri artmaktadır.

Araştırmacılar, aile ve suçluluk arasındaki ilişkinin incelenmesinde aileye ilişkin iki ana etken üzerinde özellikle durulmaktadır. Bunlardan birincisi parçalanmış aile, ikincisi ise ana baba çocuk ilişkileridir. Ölüm, boşanma, ayrılık ya da terk gibi nedenlerle aile bütünlüğünün bozularak ana babadan birinin ya da her ikisinin birden olmaması durumu “parçalanmış aile” olarak tanımlanır. Parçalanmış aile tek başına suç nedeni olmamakla birlikte, araştırmalar, suçlulukla parçalanmış aile deneyimi arasında ilişkiler olduğunu desteklemektedir. West, Trajanowicz ve Morash tarafından derlenen çok sayıdaki araştırmada ve yine Glueck, Glueck'in yaptığı araştırmaya göre parçalanmış ailelerden gelen suçlu çocukların oranının, suçlu olmayan çocuklardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir (Akt: Uluğtekin, 1991, s: 37–43). Yapılan araştırmaların birçoğunda suç işleyen çocukların bir kısmının parçalanmış aileden geldikleri belirlenmiştir. Ailenin parçalanmasına neden olan çeşitli faktörlerin çocuklar üzerindeki etkileri farklıdır. Terk ve boşanma olayı sonucunda anne veya babadan herhangi birinin yokluğu durumu, ölüm nedeniyle ailenin parçalanmasına göre çocuğu daha derinden etkilemektedir (Erkan, 1995, s: 90). Resmi suç kayıtlarıyla ailenin parçalanması arasındaki ilişki bulunmasının olası nedenleri arasında suç işlediği belirlenmiş çocuklara yönelik ön yargılar, yanlı tepkiler, genel olarak kabul görmektedir. Yine de bazıları, özellikle babanın olmadığı evlerin, sapan davranışın anahtar belirleyicisi olduğunu ve parçalanmanın, ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğini azalttığını, bunun da suç olasılığını artırabildiğini düşünmektedirler. Ayrıca, fiziksel olarak parçalanmış evlerin, fiziksel olarak bütünlüğünü koruyan, ancak mutsuz, psikolojik olarak parçalanmış evlere göre daha az sapma ürettiğini gösteren bulgular da vardır (Yalçın, 2003, s: 22).

Birlikte yaşadığı halde aralarında yüksek düzeyde bozulmuş duygusal ilişki olan ebeveynler çocukların olumsuz davranışlar edinebilmelerine neden olmaktadır. Aile içi gerilim, düşmanlık, nefret, gücenme, tedirgin etme, ağız kavgası veya psikomatik hastalıklar şeklinde dışa vurulan bu durum çocuğu olumsuz yönde etkilemektedir. Böyle sorunlu veya mutsuz olan ailelerde aile üyeleri arasındaki ilişkiler zayıfladığı için çocuklar akran gruplarındaki birlik ve dayanışmayı daha çok benimsemektedirler (Bal, 2004, s: 25). Aile içi ortamı huzursuz, anne ve babasından gereksiz yere baskı gören çocukların çoğu

sokağa itilmektedir. Çocuk evinde bulunmadığı sıcak sevgi ortamını sokaklarda boş yere arayıp durmaktadır. Mutludur, özgürdür ama sokaklarda onu bekleyen türlü tehlike ve tuzaklara da maruzdur (Akt: Yalçın, 2003, s: 16).

Tapan da ailenin resmi olarak parçalanmış olmasından çok ailedeki gerilim, uyumsuzluk ve çelişkilerin çocukta uyum bozukluğuna yol açtığını belirtmektedir. Terk, boşanma ya da ebeveynlerden birinin ölümü gibi nedenlerle düşmanca tutum içinde olan bir çocuğun belirli bir süre aile atmosferinde yaşaması önemli gelişmelere ve düzelmelere neden olabilmektedir. Abrahamsen, aile içindeki gerilim ile suçluluk arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır ve dört yıl süren araştırması ile suçlu çocuklar üreten ailelerde, suçlu olmayan kontrol grubuna kıyasla aile içi sağlıksız duygusal koşulların daha çok görüldüğü sonucuna varmıştır. Rutter'in dediği gibi, çocuklarda antisosyal davranışlara ve suçluluğa neden olan, ailenin parçalanması değil parçalanmaya öngelen uyumsuzluk ve anlaşmazlıklardır (Sokullu-Akıncı, 1993, s: 130). Ailede eşler arasındaki şiddetin çocuğa yöneltilip yöneltilmemesi ile ilgili yapılan bir araştırmanın bulguları, suçlu çocukların ailelerinde yüksek oranda anne babada çocuğa saldırganlığın olduğunu göstermektedir (Tekin, 1993, s: 44). Öter (1994), araştırmasının sonuçlarına göre, suça yönelmiş olan grubun aile ortamlarının diğer gruba oranla çok daha elverişsiz olduğunu, bu çocukların bozuk ve hatalı bir eğitim sürecinden geçmiş oldukları belirlenmiş ve buna dayanarak suça yönelme ile ailenin fonksiyonel gücü arasında önemli bir ilişkinin olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Erdoğan'da (2005), araştırmasında suç işlemiş ailelerden gelen çocukların aile ilişkilerinin, suç işlememiş ailelerden gelen çocuklara göre daha sağlıksız algılanmakta olduğunu, suç işlemiş ailelerden gelen çocukların suç işlemeyen ailelerden gelen çocuklara göre daha saldırgan eğilimlere sahip olduğunu belirtmiştir.

Aile içindeki ebeveynlerin birbirlerine karşı tutumları kadar önemli diğer bir husus da ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarıdır. Genel olarak farklı ana baba tutumları, baskılı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, koruyucu tutum, ilgisiz ve kayıtsız tutum, güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutum olmak üzere altı ana başlıkta toplanmaktadır. Anne babalar, aşırı koruma ve hoşgörünün egemen olduğu eğitim ve disiplin anlayışı kadar, aşırı sert ve otoriter bir uygulamanın da yanlış ve zararlı olduğunu kabul etmelidir. Tutarsız, katı, hoşgörüden uzak ve baskılı disiplin uygulaması, olumsuz ve itaatsiz çocukların yetişmesine neden olacaktır. Öte yandan, çocuğu tümüyle dürtü ve isteklerinin doğrultusunda serbest bırakan aşırı hoşgörülü ya da umursamaz bir yetiştirme tarzı da başkalarının zararına isteklerine duyum arayan bencilce davranışların ortaya çıkmasına yol açacaktır. Çocukların bu olumsuz davranışları, anne baba – çocuk ilişkisini, gelişimin ileri evrelerinde daha da bozabilecektir, hatta anti-sosyal davranışlara

ve suçluluğa dönüştürebilecektir. Glueckler, 2000 suçlunun %95'inin ailesinin çocuklarına verdiği disiplinin dengesiz biçimde ya çok sert ya da çok yumuşak olduğunu saptamıştır(Kart, 2003, s: 86–87).

Ana baba çocuk ilişkileri çocuğun yeterli ya da yetersiz toplumsallaşmasında, dolayısıyla suçlu davranışın ortaya çıkmasında önemli bir rol oynar. Glueck ve Gluek, anne ve babanın reddetme davranışları ve kullandıkları disiplin teknikleri açısından, suçlu ve suçsuz çocuk grupları arasında anlamlı farklar olduğunu işaret etmektedir. West ve Farrington, zalim, edilgen ihmalkâr olarak nitelendirilen ana baba tutumlarıyla suçluluk arasında ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bandura ve Walters, reddeden düşman baba davranışıyla suçluluk arasında yüksek bir ilişki bulmuştur. Smith ve Walters tarafından babalar ve ailedeki işlevleri konusunda derlenen araştırma sonuçları, annelerden çok babaların erkek çocukların suçluluğuna katkıda bulunduğunu göstermektedir (Akt: Uluğtekin, 1991, s: 37–43). Cyril Burt incelediği suçluların %60,9'unun aile içi disiplinin zayıf olduğu ailelerden geldiğini ortaya koymuştur (Erkan, 1995, s: 100). Kaner, Snyder ve Patterson'ın 1987 yılındaki pek çok araştırmayı değerlendirdikleri çalışmalarında, suç işlemiş gençlerin ailelerinin genel olarak ergenlerin suç işlemesinin öncesinde ve sonrasında etkili olmayan disiplin yöntemleri kullandıklarını, ebeveynlerin iyi bir denetimle çocukların yanlış davranışlarına daha uygun tepki verdikleri ve ergenlerin sapan akranlarla ilişkilerini azaltmalarına katkıda buldukları sonucuna ulaştıklarını bildirmektedir. Benzer bulguları elde eden pek çok araştırma vardır. İyi bir denetleme ciddi ve kronik suçun yanı sıra şiddet suçunu da engelleyebilmektedir. Yine iki ebeveyn den gelen tutarlı ve sevgiye dayalı davranış suçu engellemektedir. Yetersiz ve pasif annelik ciddi ergen suçunu yordamakta, annenin yeterli oluşu ve babanın ailesiyle olumlu etkileşimi gençlerin suça daha az yönelmelerini sağlamaktadır. Çocukların davranışlarıyla ilgili ölçütleri belirleyip, onun nerede, ne zaman kimlerle hangi etkinliklere katılacağını izleyen kurallar, ölçütler koyan çocuğuna uygun tepkiyi tutarlı olarak veren, yani etkili bir denetleme yapabilen ebeveynlerin çocuklarının suçtan uzak kalabildiklerini gösteren pek çok araştırma vardır. Yetersiz denetim aynı zamanda ciddi ve dirençli suçların yanı sıra mala yönelik suça, statü suçuyla, madde kullanımıyla ve genel olarak suç davranışıyla da ilişkilidir (Akt: Yalçın, 2003, ss: 23–24).

Aileye bağlılık suça yönelmeyi azaltan bir etken olmasının yanı sıra, tekrar suça yönelmeyi önleyen güçlü bir aile içi etken olabilmektedir. Aile içi bağların zayıf olduğu ve aile içi etkileşimlerde sorun yaşanan ailelerde çocuklar ailelerine yabancılaşabilir. Bu yabancılaşma çocukta iki davranışa sebep olur, bunlar kaçma ve kaçınmadır. Kaçma davranışında çocuk, kendisini dışarıda var etmeye çalışır. Kaçınma davranışı ise etken,

edilgen ve tepkisel olarak ortaya çıkabilir. Edilgen kaçınmada çocuk, çevresinde olup bitenlerden, ailesinden kendini geri çeker. İçe yönelir ve uyumsuz davranışlar gösterebilir. Etken kaçınma davranışında çocuk kendisi ve aile yaşamı için yaşam koşullarını en iyi hale getirmeye çalışır. Yetişkin dünyasına katılmaktadır. Bu durum çocuğu alkole, madde kullanımına ve kumara yönelmesine neden olabilir. Cinsel ilişkilere girer, evden uzaklaşır. Aynı zamanda çocuk yıkıcı davranışlara girebilir, cinsel saldırılara yönelebilir. Tepkisel davranış, doğrudan ebeveynlere yöneliktir. Çocuk suç davranışı ile ailesini huzursuz etmeye ve utandırmaya çalışır. Suça yönelen çocuğu yaşı küçüldükçe onu suça iten etkenler ailede daha fazla aranabilir. Özellikle 12 yaşın altındaki çocuklar için bu durum önem kazanmaktadır. Çünkü bu olgularda aile içi sıcaklığın ve korumanın olmayışı suçlu davranışın belirleyicisi olarak düşünülmektedir (Cankurtaran-Öntaş ve Acar, 2005, s: 26).

Aile tarafından reddedilme ya da reddedildiğini algılama suçlulukta önemli bir başka belirleyicidir. Uluğtekin'in çocuk yetiştirme yöntemleri açısından anne baba çocuk ilişkileri üzerine yaptığı araştırmada, reddedici anne baba davranışının çocukta saldırganlığı artırdığını, bunun kız çocuklarda içedönük saldırganlığa, erkek çocuklarda ise dışadönük saldırganlığa dönüştüğünü ortaya koymuştur. Andry, araştırmasında suçlu erkek çocukların özellikle babalarından sıcaklık görmediklerini ortaya koymuştur. Bu durum aile içi disiplin ve istismar konusunu gündeme getirmiştir (Cankurtaran-Öntaş ve Acar, 2005, s: 26).

Olumsuz ebeveyn davranışlarından bir diğeri de çocuğun istismar ve ihmal edilmesidir. Çocuk istismarı tüm dünyada 1960'lı yıllardan başlayarak gündeme gelen ama aslında insanlığın başlangıcından beri var olan bir konudur. Çocuk istismarı dediğimiz zaman, çocuğun her türlü gelişimini engelleyen, ona bakmakla yükümlü kişilerce yapılan davranışlar akla gelir. Ailede çocuk istismarı: 1. Fiziksel istismar 2. Cinsel istismar 3. Duygusal istismar (reddetme, aşağılama, ayırma, korkutma, kışkırtma, istismar, duygusal engelleme, yetişkinleştirme) olmak üzere üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Çocukların istismarın farkında olmaması, korktuğundan söylememesi, söylediği halde çevresi tarafından inanılmaması, istismarın aile sırrı olarak algılanıp aile içinde örtbas edilmesi, istismarın yetkililerin gözünden kaçması gibi nedenlerden ötürü, çocuk istismarı genel olarak istatistiklere yansımamaktadır. Fakat çocuk suçluluğu olgularına bakıldığında yaklaşık hepsinin geçmişinde yaşanmış çocuk istismarları olaylarının bulunduğu ve bunların çocuğu suça yönelten en büyük etmenlerden birisi olduğunu görmekteyiz. Daha da önemlisi, taklit ve özdeşleşme yoluyla aileden öğrenilen istismar olgusunun gelecekte kendi çocuklarına uygulanma olasılığının çok yüksek olduğudur (Kart, 2003, s: 87-88).

Windom, 1988’de yaptığı araştırmasında çocuklarında fiziksel istismara uğrayanların ileri yaşlarda daha çok suç işleyip, daha çok tutuklandıklarını saptamıştır. Aynı bulgular Zingraff ve arkadaşlarının 1993, Smith ve Thornberry’nin 1995 araştırmalarında da bulunmuştur. Literatür, şiddet suçu işleyenlerin istismar ve ihmal kurbanı olma oranlarının yüksek olduğunu, çocuklukta istismar edilmenin ileride işlenen şiddet içeren ve içermeyen suçları ayırt ettiğini, ancak istismar edilen çocukların çoğunun ileride istismar eden ebeveyn, suçlu ya da şiddet suçlusu haline gelmediklerini ve bunun nedeninin de muhtemelen bu çocukların yaşamlarında, yaşadıkları istismarla başa çıkmalarında onlara destek olan en azından bir yakın kişi olduğunu göstermektedir (Akt: Yalçın, 2003, s: 24).

Çocuk suçluluğunda ailenin etkilerini açıklayan bir teori de sosyal kontrol teorisidir. Bu teoriyle ilgili ilk çalışma 1958’de Nye’nin çalışmasıdır. Nye, çocuk suçluluğunun öğrenme sonucu olmakla birlikte kontrol eksikliğinden kaynaklandığını belirtir. Ona göre sosyal kontrol sosyalizasyon süreciyle ilgilidir ve bu süreç sayesinde doğru yanlış bilinci gelişir. Böylece “içselleştirilmiş kontrol” sağlanır. Birey dolaylı olarak sevgi, şefkat bağlarının olduğu kişiler tarafından kontrol edilir. Travis Hirschi, çocuk suçluluğunun sosyal kontrol teorisini geliştirmiş ve teorisinde Durkheim’in kişinin ait olduğu grupla bağlarının kopması halinde kontrol edilme gücünün olduğu fikrini kullanmıştır. Bireyin toplumla bağlantısı zayıfladığı ölçüde suçluluk olasılığı artar. Bu teori öncelikle aile bağlarının zayıf olması ve çocukların ana babalarına saygı duymamaları halinde çocuk suçluluğu için uygun bir ortamın oluşacağını hatırlatmaktadır. Büyükler çocuklarına saygı duydukları ve onların gelişmesine yardımcı oldukları oranda saygı ve ilgi görürler. Bu nedenle aile içi ilişkilerin sevgi-saygı temelinde demokratik bir düzlemde geliştirilmesi için yetişkinlere önemli sorumluluklar düşmektedir (Bal, 2004, s: 20–21). Hirschi’nin görüşleri pek çok araştırmanın yapılmasını sağlamıştır. Ebeveynlere bağlılık, suçun kontrol altına alınmasında temel değişkendir. Ebeveynlere bağlılık yalnızca suç davranışını azaltmakla kalmamakta, aynı zamanda dirençli ve ciddi ergen suçunun güçlü bir yordayıcısı olmaktadır ve suçu geriletmesinin yanı sıra okula bağlılığı ve okulla ilgili etkinliklere katılımı artırmakta ve kurallara uymayı teşvik etmektedir. Seydlitz ve Jenkins’in 1988’deki araştırmasında ebeveynlere bağlılığın suçu doğrudan azaltmasının yanı sıra, sapan akranlarla birlikteliği de azaltarak dolaylı olarak suçu önlediği Kaner’in ifadelerinden anlaşılmaktadır (Yalçın, 2003, s: 26–17).

Örsal’ın (1983), 57 suçlu ergenin aile ilişkilerini belirlemek amacı ile yaptığı araştırma sonuçları, suçlu ergenlerin ana babalarından birisinin ya da her ikisinin birden hayatta olmadığını ve ailenin genellikle kırsal kesimden, gecekondu bölgelerinden geldiğini göstermektedir. Aile üyeleri arasında geçimsizlik, anlaşmazlık çok belirgindir.

Steward (1986) ise, suçlu ergenlerin aile etkinliklerini incelemek üzere 30 aile ve 14–16 yaşları arasındaki erkek ergenlerle çalışmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, deneme grubu aileleri kontrol grubu ailelerine oranla daha az anlaşma ve uyum içindedirler (Oktay, 2001, s: 17). Başar (1992) çalışmasında, suçlu çocukların ailelerinin, çocuklarına daha az sevgi ve şefkat göstermelerine karşılık çocuklara karşı daha kontrol edici ve kısıtlayıcı olduklarını saptamıştır. Tartar (1993) çalışmasında, suça eğilimli çocukların büyük bir bölümünün (%66,7) çözülmüş ya da parçalanmış aileden geldiklerini belirlemiştir. Öter (1994) araştırmasında, suça yönelmiş olan grubun aile ortamlarının diğer gruba göre çok daha elverişsiz olduğunu ve suça yönelme ile ailenin fonksiyonel gücü arasında önemli bir ilişki olduğunu saptamıştır. Tüzün (1995), çocuğun ebeveynlerinin eğitim seviyesinin düşük bulunması, parçalanmış ve kalabalık aile özelliği göstermesinin çocuğun suçluluğunda önemli bir etken olduğunu belirlemiştir. Keklikkırın (1999), deneklerin öz anne ve babalarının büyük çoğunlukla hayatta olduğunu belirlemiş ve öz anne babanın varlığının çocuğun suça yönelmesinde önleyici bir etkisinin bulunmadığını belirlemiş ve fiziki varlığının yanında çocuğun gözetim, denetim, eğitim ve toplumsallaşmasında yakın bir ilginin zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Özkan (1995), Özkök (1996), Elibol (1998), Erbaş (2003), Işık (2003), Kunt (2003), Yalçın (2003), Bal (2004), aile içinde birlikte kalan birey sayısının, ana baba ölümü veya aile parçalanmasının, ana babanın eğitim düzeyinin düşük olmasının suça yönelmede etkili olduğunu belirlemiştir. Kırımsoy (2003), suç işlemiş ergenlerin ana babalarından algıladıkları duygusal istismarın suç işlememiş ergenlere göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Erdoğan'ın (2005) araştırmasına göre, suç işleyen çocuklarla arkadaşlık edinen çocukların aile içi ilişkilerin çocuklar tarafından sağlıklı olarak algılanması durumunda bu çocukların suç işleyen çocuklarla arkadaşlık kurma eğiliminde olduğunu belirlemiştir.

Çocuk suçluluğunda ailenin önemi büyük olup ailenin bu görevi yerine getirmesinde devlete büyük yükümlülükler düşmektedir. Devlet özellikle televizyon ile sunacağı eğitim programları yolu ile ailelerin çocuklar ve çocuk suçluluğu konularında eğitimi yoluna gitmelidir (Balo, 1995, s: 22). Bireye toplumsal değer hükümlerini kazandıran, ona ilk sosyal deneyim fırsatını veren aile ortamının gelişim sürecinde önemi büyüktür. Ancak aile ortamındaki duygusal ve toplumsal etkileşim yetersizliği ya da kötü modellerin bulunması, bu kurumun olumsuz bir uyarım kaynağı olmasına yol açar. Aile kurumunun yetersiz ya da eksik olması halinde, bu eksikliği giderecek en güçlü ve organize toplumsal kurumun okul olduğu görülür (Yavuzer, 2001, s: 161).

b – Okulun Çocuk Suçluluğuna Etkileri

Okul, çocukların davranışlarını kontrol ederek onları toplumsallaştırmak suretiyle geleceğe hazırlayan, aileden sonra ikinci sosyalleşme kurumudur. Okul birbirinden çok farklı fikri yeteneklerle gelen çocuk ve geçleri toplum kültüründeki modele göre şekillendirecek ve onlar da topluma uygun değerlerin yerleşmesine ve gelişmesine imkan sağlayacaktır, okuldan beklentilerin başında bu gelmektedir.

Okulun çocuğun toplumsallaşmasında ikinci önemli katkısı, akran grupları ile etkileşim olanağıdır. İlk toplumsallaşma basamağı olan ailede bir takım etkilere maruz kalan çocuk burada başka ailelerde yetişmiş yaşlılarıyla da karşılaşınca yeni bir takım özellikleri kazanacak, sosyalleşme evresi bunlardan etkilenecektir (Yalçın, 2003, s: 33).

Okul çocuk için, toplum tarafından oluşturulan ilk kendini deneme yeridir. Toplumun örgütlü bir kurumu olarak okulda roller, sorumluluklar ve uyulması gereken yazılı kurallar vardır. Okul, toplumun ve yetişkinlerin çocuk üzerinde doğrudan etkisinin görüldüğü bir ortam oluşturur; böylece toplumsal değerlerin ve normların biçimlenmesine, kısaca toplumsallaşmaya önemli ölçüde katkıda bulunur. Okulun çocuğun toplumsallaşmasında ikinci önemli katkısı, akran gruplarıyla olan etkileşime fırsat tanıyan bir ortam oluşturmaktır. Okul ortamında, yetişkinlerin gözetiminde, akranlarla sürdürülen bazı etkinlikler çocuklarda, işbirliği ve iş bölümüne uymak, başkalarının haklarına saygı göstermek gibi toplumsal davranışlarının gelişimine katkıda bulunur. Grup halinde bir iş başarmak, çocuğun kendine güvenini artırdığı gibi, akranları içinde kendini olumlu ve olumsuz yanlarıyla tanıma olanağına sahip kılar. Ayrıca okul, bugün toplumdaki ekonomik ve toplumsal statünün başlıca belirleyicisi olmuştur. Başka bir deyişle, okuldaki eğitim ve okul başarısı iyi bir iş için anahtardır. Ancak bazı çocuklar, okulda belirli bir başarı düzeyine ulaşamayabilirler, o zaman okul başarısızlığı sorunu ortaya çıkar. Okul başarısızlığı, bir toplumsallaşma gücü olarak okulun, çocuk üzerindeki önemini yitirmesine, dolayısıyla yetersiz toplumsallaşmaya yol açar. Yetersiz toplumsallaşmanın ürünlerinden biri de suçluluk olduğuna göre, kurumsal olarak okul başarısızlığı ile suçluluk arasında ilişkiler beklenebilir (Uluğtekin, 1991, s: 45).

Okul ve suçluluk arasındaki ilişkide iki önemli faktör söz konusudur. Birincisi yetenek eksikliğinden veya öğrenme güçlüğünden kaynaklanan başarısızlık, ikincisi eğitim uygulamasından uzaklaşmak yani okula devam etmemektir. Çocuğun eğitim düzeyinin suçluluğu belirleyici etkenlerden biri olduğunu, cezaevlerine giren hükümlü çocukların suçu işlediği andaki eğitim düzeyinin dağılımı incelendiğinde görülmektedir (Akt: Erbaş, 2003, s: 41–42). Okul başarısızlığı, çocuğun gerek okulla ilgili diğer anti-sosyal

davranışlara yönelmesinde, gerekse suça yönelmesinde önemli bir göstergedir ve öğrencilik yaşamı boyunca artarak devam eder. Çocuğun okulda başarı oranı düştükçe, suçlu olma olasılığı artmaktadır. Çocuğun suça yönelmesine neden olabilecek okulla ilgili diğer önemli bir faktör de, okuldan kaçmadır. Aslında, okuldan kaçma ve okul başarısızlığı birbiriyle çok yakın bir sebep sonuç ilişkisine sahiptir. Bazen okul başarısızlığı okuldan kaçmanın en önemli nedeni durumundayken, bazen de bunun tersi geçerlidir (Kart, 2003, s: 103).

XVII. yüzyılda Victor Hugo'nun "Bir okulun yapılması, bir hapishanenin kapanması demektir." sözüyle, eğitim ve suçluluğun arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu vurgulamıştı. Birçok araştırmada da okul, çocuk suçluluğunu yok edici bir kurum olarak sunulmuştu. Eğitim ve öğretim sürecinin aynı zamanda insanın başarılı bir toplumsallaşmaya ulaştırma süreci olmasının doğal süreci olarak, okulun bu süreci herhangi bir nedenle yerine getirememesi, bireyin başarısını, gelişimini, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir. İnsancıl, bireyi geliştiren, yaşama hazırlayan eğitimin etkinliğine ve önemine karşılık, eksik, yetersiz, yanlış eğitim birçok sorunun kaynağı olabilmektedir. Bazı hallerde okul, çocukların gelişme ve uyum güçlüklerini çözmeye yardım edeceği yerde, farkında olmadan güçlüğü artırıcı etkiler eklemektedir. Bunun bir sonucu olarak da, okuldan kaçmak, hırsızlık gibi birçok sorun ve suçlar ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 2001, s: 162).

Cohen'e göre, okul sistemlerinde genellikle alt sınıf çocuklarının başarısızlığı yaşanır. Böyle bir durumda bu çocukların kendilerine güvenlerinin kaybolması ve reddedilme duygularında artış görülür. Bu durum okulu terk etme ve suçlu arkadaş gruplarıyla birlikteliği getirir. Bu gruplarda orta sınıf standartlarına ve sembollerine artan düşmanlık gelişir ve gruplar zaman içinde çete örüntüsü içinde suçlu davranışları geliştirirler. Bu teori özellikle çocukların okul başarısızlıklarına vurgu yapmaktadır. Okul başarısızlığı ve okulu terk etme suça yönelecek çocuk çetelerinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu süreci etkisiz kılmak için, okul hayatını anlamlı kılmak, çocukların ihtiyaç ve ilgilerine bağlı olarak öğrenme yaşantılarını düzenlemek, onları standart değerlendirme ölçekleri ile değil, yeteneklerine ve gelişen performanslarına göre değerlendirmek gerekir. Bu konuda okul yöneticilerine, rehberlik servislerine, eğitimcilere ve ailelere önemli sorumluluklar düşmektedir (Bal, 2004, s: 12).

Erkan (1995), araştırmasına katılan çocukların %63,5'inin sınıfta kalmış olduklarını belirlemiştir. Kart (2003), araştırmasına katılanların %36,2'inin daha önce okul başarısızlığından dolayı sınıfta kaldığını belirtmiştir. Ayrıca Özkök (1996), Elibol (1998), Işık (2003), Kunt (2003), suç işleyen çocukların büyük bir bölümünün ilkokul mezunu

olduğunu bulmuştur. Sözer (2003), ıslahevinde kalan çocukların anne babasının eğitim düzeylerinin düşük olduğunu belirlemiştir.

Tablo 5.0: Türkiye’de Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocukların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Okul Bitirmemiş	2516	2416	2451	3150	4777	6122	7241	6569
İlk Öğretim	14857	14472	14425	15880	20842	22695	27433	26996
Orta ve Lise	8569	7629	8184	7049	6896	9116	10444	10756
Yüksek Öğretim	182	165	134	103	101	168	207	178

Tablo 5.0’da Türkiye’de güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların eğitim durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Tablo’da Devlet İstatistik Enstitüsünün verilerine göre, okuma-yazma bilmeyenler ve okur-yazar olup ilkokul bitirmeyenler, okul bitirmemiş, ilkokul öğrencisi, ilkokuldan terk ve ilkokul mezunu olan gruplar, ilköğretim, ortaokul öğrencisi, ortaokul mezunu, lise ve dengi okul öğrencisi ve lise ve dengi okul mezunu olan gruplar, orta ve lise, fakülte ve yüksek okul öğrencisi, fakülte ve yüksek okuldan terk olan gruplar ise yüksek öğretim şeklinde birleştirilerek gösterilmiştir. Tabloya göre, suçlu çocukların büyük bir bölümünü ilköğretim düzeyi grubu çocuklar oluşturmaktadır ve her sene bu sayı artış göstermektedir. Bu da eğitim faktörünün çocuk suçluluğunda etkili olduğunu göstermektedir.

c – Akran Gruplarının Çocuk Suçluluğuna Etkileri

Akran grubu, toplumsallaşmaya katkısı olan diğer bir toplumsallaşma gücüdür. Schaefer akran grubunu, aileye göre çocuğun kendini daha yansız olarak tanıyabileceği, kişiler arası ilişkiler açısından gerçeklerle yüz yüze gelebileceği bir ortam olarak nitelendirmektedir. Bunun yanında çocuk, akran grupları içinde bazı toplumsal davranışlar kazanır. Akran grubu çocuk büyüdükçe etkisini artırır, özellikle ergenlik çağında bu etki doruğa ulaşır. Ergen için grup yaşamı, başarmak zorunda olduğu bireysel bağımsızlığını kazanabilmesi için bir olanak sağlar. Akran grubunun olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de olabilir. Hata bazı koşullarda olumsuz etkiler, olumlulardan daha baskın çıkar. Araştırmalar aile etkisi azaldıkça, akran grubunun çocuğun üzerindeki antisosyal nitelikli etkisinin daha çok belirginleştiğini göstermektedir (Uluğtekin, 1991, s: 47).

Arkadaşlık ilişkileri çocuğa toplumsal yaşamında gerekli olan uyumlu ilişkileri, işbirliğini öğrettiği gibi, ezmeden ve ezilmeden yaşama yeteneği kazandırır. Çocuğa kendi

kendini gerçekçi olarak değerlendirme olanağı verir. Akran grubu aileye göre çocuğun kendini daha yansız olarak tanıyabileceği, kişiler arası ilişkiler açısından gerçeklerle yüz yüze geleceği bir ortam olarak nitelendirilir. Aile içinde görüşleri dikkate alınmayan, değer verilmeyen çocuk arkadaşlarının olumsuz davranışlarına karşı çıkmaz. Anne babadan görmediği destek ve takdiri arkadaşlarında arar (Elibol, 1998, s: 26).

Bazı akran grupları, özellikle ergenlik döneminde olumsuz, bozuk hatta yıkıcı davranışlara kaynaklık edebilmektedir. Özellikle ergenlik döneminde yoğunlaşan ait olma, kabul görme, bağlanma gibi sosyal gereksinimler, gencin tümüyle akran grubunun kontrolüne girmesiyle yol açabilir. Örneğin çocuğun saldırganlık davranışları aile ve akran grupları tarafından desteklenerek pekiştirilirse, saldırganlık başka bir kişilik özelliği oluncaya değin, genellenebilir. Bu durum, olumlu bir davranış olan yardımseverlik veya olumsuz bir davranış olan saldırganlık için de geçerlidir. Başka bir anlatımla her ikisinin de öğrenilmesi, aynı sosyopsikolojik dinamiklerin etkileşimlerine bağlıdır. Bu bağlamda toplumumuzda saldırganlığın, erkekliğe özgü olumlu bir davranış biçimi olarak algılanması, özellikle bu cinsiyette görülen şiddete başvurma eğiliminin nedenlerini açıklayıcı niteliktedir (Aydın, 2000, s: 52–53).

İyi düzenlenmemiş boş zaman etkinlikleri, çocuklara suç işleme fırsatları yaratmaktadır. Ailenin çocuğun boş zamanlarını iyi değerlendirmesi için gereken ortamı hazırlayamaması, çocuğu sokağa itmekte, oyun grupları ve çeteler halinde birleşerek suç işlemesine neden olmaktadır. Başlangıçta oyun grubu olarak ortaya çıkan beraberlik, ergenlik çağındaki gençlerin özellikleri nedeniyle giderek suçluluk çetesine dönüşebilmektedir. Çeteler ailenin ve okulun gence model olma görevini üstlenmiştir. Gencin çeteye girmesi için otoriteye baş kaldırması ve kural dışı davranışlarda bulunması gerekmektedir. Genç, çete içinde suç kabul edilen davranışları öğrenir ve uygular. Gençlik çeteleri genellikle şiddet suçlarını işler ve daha ziyade denetim, otoritenin daha az bulunduğu büyük şehirlerde kendini gösterir (Akt: Erbaş, 2003, s: 43–44).

Erkan (1995) araştırmasında, çocukların %93,5'inin belirli bir arkadaş grubuna sahip olduğunu, bunların %76,5'inin arkadaşlarını mahallede tanıdığını, %18,5'inin arkadaşının yaşça kendisinden büyük olduğunu, %62,5'inin arkadaşlarının da kendileri gibi suç işlemiş bireyler olduğunu, %67,5'inin suç işlemesinde arkadaşının rolü olduğunu ve %63,5'inin arkadaşlarıyla birlikte suç işlediğini belirlemiştir. Erdoğan (2005) araştırmasında suç işleyen arkadaşlara sahip çocukların, suç işlemeyen arkadaşlara sahip çocuklardan daha saldırgan eğilimlere sahip olduğunu belirlemiştir. Erdoğan'nun araştırma bulguları göstermektedir ki, arkadaşlık ilişkileri de çocuğun saldırgan davranışlar göstermesi ile ilişkilidir, suç işleyen çocuklarla arkadaşlık eden çocuklar, suça eğilim göstermektedir.

Kart'ın (2003) araştırma bulgularına göre, araştırmasına katılan 105 deneğin işledikleri suçu, %7,6'sı okul arkadaşıyla, %48,6'sı mahalle arkadaşıyla, %11,4'ü diğer kimselerle olmak üzere %67,6'sı akran grupları ile birlikte işlediklerini belirtmişlerdir.

Çocuk suçluluğunu açıklayan kuramlardan “alt kültür kuramı” gencin akran grubu içinde daha fazla kabul görmek amacıyla suça yöneldiğini söylemektedir. Orta sınıf norm, değer ve beklentilerine karşı olan gençlik çetelerinin suçlu davranışın ortaya çıkmasına neden olan yeni normlar yarattığı savunulmaktadır. Bu kurama göre, çocuk suçluluğu, alt sınıf çocuklarının egemen orta sınıf kültürüne gösterdikleri bir tepkidir. Böylece kendilerini alt sınıftan kurtulmuş sayılmaktadırlar (Akt: Dereli, 2000, s: 20).

Tablo 6.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocukların, İşledikleri Suçları Tek Başına mı Birden Fazla Kişiyle mi İşlemiş Olduklarına Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tek Başına	%35	%35,6	%34,4	%44,7	%35,5	%39,4	%41,8	%42,8
Planlayarak Birden Fazla Kişi İle	%21,7	%23,1	%23,3	%33	%19,7	%17,0	%16,8	%19
Planlamadan Birden Fazla Kişi İle	%43,3	%41,3	%42,3	%22,3	%44,8	%43,6	%41,4	%38,1

Tablo 6.0’da Türkiye’de güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların, işledikleri suçları, tek başlarına mı yoksa birden fazla kişiyle mi işlediklerine göre dağılımı verilmiştir. Suç işleyen çocukların, işledikleri suçları birden fazla kişiyle işleme eğiliminde oldukları ve bunların önemli bir bölümünün grup halinde planlayarak suç işledikleri görülmektedir. Bu verilerde çocuk suçluluğunda akran ilişkilerinin önemini vurgulamaktadır.

d - İş Yaşamının Çocuk Suçluluğuna Etkileri

Sanayi devrimiyle birlikte, insanoğlunun onca kazanımına rağmen, belki de en önemli kaybı, çocuğun çalışma hayatına katılmasıdır. O günden bu güne, her gün yeni bir keşif, yeni bir değişiklik olmuş, fakat değişmeyen tek olgu bu kalmıştır (Kart, 2003, s: 108).

Çocuğun okul yaşamı sırasında ya da ilkokulu bitirdikten sonra, ergenliğin başında ücretli bir işte çalışmaya başlaması, bazı açılardan yararlı olmakla birlikte,

toplumsallaşmanın eksik ve hatalı olmasına yol açabilir. İş yaşamı çocuğun belirli bir işi öğrenmesi ve bir sorumluluk duygusu geliştirmesi açısından yararlı olabilir. Ancak iş ortamına giren bir çocuk, bir yetişkinin devamlı bakım ve eğitiminden yoksun kalır. Bu nedenle davranışlarının doğru ya da yanlışlığına kendisi karar vermek zorundadır. Buna bağlı olarak iş ortamında çocuğun model olarak alabileceği kişilerin özellikleri çok önemli bir husustur. Model olarak alınabilecek kişilerin olumlu olduğu kadar olumsuz davranışları da çocuk tarafından kolayca benimsenebilir (Uluğtekin, 1991, s: 48).

Ailenin ekonomik yetersizliği veya çocuğun okuldaki başarısızlığı, çocuğu erken sayılabilecek bir yaşta iş yaşamına sürüklemektedir. Mesleki eğitimden yoksun olarak, kendilerine uygun olmayan işlerde çalıştırılan bu çocukların, beden ve ruh sağlıkları tehlikeye girmekte, bu durumda toplumsallaşmanın eksik ve hatalı olması söz konusu olmaktadır (Akt: Erbaş, 2003, s: 43).

Çocuğun iş yeri genellikle, sabahın erken saatlerinde açılan, ayak işi dediğimiz basit işler yaptığı bir dükkan, ya da mendil, çiklet, çekirdek gibi şeyler sattığı, kırmızı ışıkta otoların camlarını sildiği, sokaklardır. Her ikisi de çocuk için kendi içinde olumsuzluklar barındırmaktadır. Yaşlıları okula giderken ya da çocuk bahçelerinde oynarken, hayatın bütün yükünü omuzlarında taşıyan bu çocuklar hiçbir zaman duygusal ya da bilişsel yönden tam ve sağlıklı olarak gelişemez. Çünkü çoğunlukla, kendilerinden çok daha büyüklerin yanında, aile denetiminden uzak, alkol, uyuşturucu, sigara, küfür, istismar ya da suç gibi olumsuz davranışlara açık ve korumasızdır (Kart, 2003, s: 108). Çocuğun iş hayatına vaktinden önce karışması, onun çeşitli çevrelerde temasa geçmesini, ekonomik güdülenmelere vaktinden önce maruz kalmasını, eğitim yoluyla kötü etkilere direnmeyi sağlayacak manevi destekten yoksun duruma düşmesini sonuçlamakta ve suça yönelmek hususunda önemli bir etmen niteliği göstermektedir. Bununla beraber tarımsal bir köy ekonomisinde çocukların tarım faaliyetlerine iştiraki olumlu bir etki yapmaktadır. Çocuk emeğinin zararlı etkisi özellikle büyük şehirde çocukların gerek sanayide, gerek uzmanlığa dayanamayan ayak işlerinde kullanılmaları halinde gözükmektedir (Akt: Erbaş, 2003, s: 43).

Çocuk, bir gelişimsel gereksinme olan bazı toplumsal davranışların pekiştirilmesinde payı bulunan oyun gibi bir etkinliği tam olarak yerine getiremezler. İş yaşamı, okul çalışmalarına yeterince zaman ayırmasını engelleyebilir. Dolayısıyla okul başarısızlığı kendisini gösterebilir. Bütün bu olumsuzluklar yetersiz toplumsallaşmaya dolayısıyla suçluluğa yol açabilir (Uluğtekin, 1991, s: 48).

Erkan (1995) araştırmasında, suç işleyen çocukların %65,5'inin bir işte çalışıyor olduğunu belirlemiştir. Aksoy ve Ögel (2004), araştırmalarına katılan çocukların %41,9'unun 13–15 yaşları arasında, %29,2'sinin ise 10–12 yaşları arasında herhangi bir işte çalıştıklarını belirtmişlerdir. Erdoğan'ın (2005) araştırmasının sonuçlarına göre, sokakta çalışan çocuklar, sokakta çalışmayan çocuklara göre daha saldırgan eğilimlere sahiptirler. Öztürk ve diğerlerinin (2005) yaptığı araştırma bulgularına göre, cezaevine giren bireylerin %73,4'ünün cezaevine girmeden önce ücretli bir işte ya da babasının yanında çalışmaktadır. Kart'ın (2003) araştırmasına katılanlardan %29,7'si bir işte çalıştığını beyan etmiştir.

e – Ekonomik Durumun Çocuk Suçluluğuna Etkileri

Çocuğu suça iten önemli nedenlerden biri de ailesinin ekonomik durumudur. Yoksulluk da yaşamın yanlış değerlendirilmesine yol açabilir. Yoksul bir ailenin çocuğu belki aile dışında toplumsal önyargılarla karşılaşır. Mensup olduğu ailenin üyeleri pek çok şeyden mahrum yaşar, üzüntü ve sıkıntılar yakalarını bırakmaz. Çocuk ailesinin sırtındaki yükü hafifletmek için belki daha küçük yaşta çalışıp para kazanmak zorunda kalır. Derken rahat bir hayat süren ve canlarının istediği şeyi para veri satın alabilen varlıklı insanlarla tanışır, bu kişilerin isteklerine kavuşmada kendisinden daha çok hak sahibi sayılmayacaklarını düşünür. Yoksullukla savurganlık arasında belirgin ayırımların bulunduğu büyük kentlerde suça yönelik kişilerin sayıca çokluğunu anlamak güç değildir. Kıskançlıktan yola koyularak insanın yararlı bir amaç saptaması olanaksızdır, ne var ki, söz konusu koşullarda yaşayan bir çocuk, durumu kolaylıkla yanlış değerlendirip üstünlüğe götüren yolun para kazanmak olduğunu düşünebilir (Adler, 2003, s: 209). Endüstri toplumlarında oluşan rekabet ortamında meydana gelen ahlaki çöküş ile birlikte gelişen kazanç elde etme hırsı, bencil bir toplum yapısı oluşturmaktadır. Böylece insanlara ve onlardan gelecek olan yardımlara karşı yabancılaşmış gençlerin suça yönelme olasılıkları artmaktadır (Akt: Dereli, 2000, s: 14).

Yoksulluk, suç üzerinde dolaylı ve doğrudan etkili olmaktadır. Bu ekonomik sistem bazen büyük bunalımlara neden olmakta ve bunun sonucunda en büyük suç nedenlerinden biri olan işsizlik ortaya çıkmaktadır. Ekonomik koşullar ailenin parçalanmasına ve ahlaki değerlerini yitirmesine de neden olmaktadır. Bonger, bu etkenlerin değişik türden suçlar üzerinde etkili olduğunu, fakat özellikle küçük suçlarda daha etkili olduğunu söyler (Yavuzer, 2001, s: 210). Fakirlik, ekonomik yaşam şartları, iyi beslenememe, barınamama gibi olumsuzluklara yansır, kalabalık aile, yetersiz oda sayısı iç içeliği ortaya çıkarır, bu da aile çatışmaları, iletişimsizlik, çocuklara yönelik şiddet, ilgi ve sevgi azlığı, mevcut

disiplinin dengesiz olması şeklinde çocuk suçluluğuna zemin hazırlamaktadır (Akt: Dereli, 2000, s: 14).

Ekonomik durumun düzelmesiyle çocuk suçluluğunun ortadan kalkacağı sanılmamalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki ailelerin ekonomik durumunun yüksekliği, geçim standartlarının yüksekliğine rağmen yine de değişik suç türleri ile de olsa çocuk suçluluğu görülmektedir. Bu nedenle çocuğu olumsuz yönde etkileyen, ailenin gelirinin azlığından çok aile bireylerinin ekonomik sorunları algılama, değerlendirme ve çözme biçimidir. Yoksulluk genel olarak bir suç nedeni değildir. Fakat yoksulluğun sebep olduğu bazı sosyal olaylar, çocuk suçluluğuna tesir etmektedir. Zira yoksulluk ve zaruret şehirlerin yoğun sefalet bölgelerinde, bozuk sağlık şartlarında, yeterli ahlaki değerlerden uzak, kötü konutlarda oturmalarına bu tür ikamet bölgelerine sığınmış olan suçlularla daimi temas ve çocukların onların davranışlarını taklit imkânını bulmalarına yol açmaktadır. Anne ve babanın çalışmaları dolayısıyla çocukların ilgi, şefkat ve tutarlı denetimden uzak, başıboş kalmaları da suça dolaylı olarak neden olabilmektedir (Balo, 1995, s: 21).

Glueck'in, 2000 suçlu çocuk üzerinde yaptığı araştırmada, bunların ailelerinin %76'sının ekonomik olarak yardıma muhtaç olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Burt, İngiltere'de yaptığı çalışmalarda suçlu çocukların %19'unun çok yoksul olarak nitelendirilen sosyal sınıflardan geldiğini, suçluların %37'sinin de orta derecede yoksul sınıflardan geldiğini belirlemiştir (Akt: Erkan, 1995, s: 107). Ülkemizde ise, Erkan (1995), araştırmasına katılan suçlu çocukların %11,5'inin çok fakir, %37'sinin fakir ve %51'inin orta halli olduğunu belirtmiştir. Tüzün (1995), çocuk suçluluğu ile sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması arasında önemli bir ilişki belirlemiştir. Kart (2003) yaptığı araştırmasında, araştırmaya katılanların %21,7'si babası işsiz olduğunu, %15,2'si ailesinin aylık gelirinin 0–200 milyon lira (araştırmanın yapıldığı dönemde asgari ücret 240 milyon lira'dır) olduğunu, %39'u ise 200–450 milyon arasında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Tüzün (1995), Özkan (1995), Türkeri (1995), Özkök (1996), Elibol (1998), Işık (2003), Kunt (2003), suç işleyen çocukların büyük çoğunluğunun ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük seviyede olduğunu belirlemiştir.

Ailesinin ekonomik zorluklar içinde olması çocuğu suça iten ana faktör değildir. Nice zor koşullarda yaşayan ailelerde çocuğa yakın sevgi gösterildiği için küçükler normal ruh yapısı geliştirir. Burada altı çizilecek olan nokta ailelerin ekonomik güçlüklerle mücadele ederken çocuklarının beklediği sevgiyi, şefkati onlara verip vermedikleridir (Erkan, 1995, s: 107). Genel olarak suçu ekonomik duruma bağlayan teorilerin de önemli eksiklikleri vardır. Suçu sadece gelir durumu düşük sınıflara özgü bir davranış olarak görmek yanlıştır. Bugün ortada hiçbir sebep yokken zengin insanların bile adam

öldürdüğü, hatta vergi kaçırma gibi bazı suçların çoğunlukla zenginler tarafından işlendiği bilinen bir gerçektir. Suçun nedeni olarak görüldüğü ve alt kültür mensuplarında bulunduğu iddia eden, tatminsizlik ya da bunalım, kendisini gerçekleştiremeyen üst sınıf mensuplarında daha fazladır. Çünkü alt sınıflarda kişiyle ilgili böyle bir beklenti olmayabilir, fakat üst sınıflardaki her şeye sahip, toplum içinde etkili bir statü olan anne ya da babanın çocuklarıyla ilgili beklentisi çok daha yüksek ve bu beklentiye cevap veremeyen çocuğun bunalım ya da tatminsizliği çok daha yoğundur. Kaldı ki, alt kültür gruplarından çıkıp üst kademelere gelmiş insan sayısı da az değildir. Bu eleştirilere rağmen, suçu fırsat eşitsizliklerine bağlayan sosyal yapı teorileri oldukça fazla taraftar bulmuştur (Kart, 2003, s: 67).

f – Kentleşme ve Göçlerin Çocuk Suçluluğuna Etkileri

Tönnies, Durkheim, Burkley, Tarde gibi bilim adamları şehirleşmenin suçu artırdığı kanaatine varmışlardır. Şehirleşme ile sosyal kontrol mekanizması işlevini yitirmektedir. Şehirde kimse birbirini tanımadığı için suça elverişli ortam oluşmaktadır. Genellikle suçun köy ve küçük şehirlere göre büyük şehirlerde daha fazla işlenmekte olduğu saptanmıştır. Şehirleşmeyle özellikle cebir şiddet suçları azalırken mala yönelik suçlar artmaktadır. Büyük şehirlerde kazanç sağlayan mala yönelik suçlar için olanaklar ve suçların gizli kalma olasılığı daha fazladır. Ayrıca toplum baskısı iyice azalmıştır. Bu yüzden kent yaşamında suçluluk oranları daha fazla olmakta, küçük yerleşim birimlerinde ise polisin daha az etkili olmasına rağmen daha az miktarda suç oranına rastlanmaktadır. Yapılan çalışmalarda suçluların daha çok şehirlerde yaşayıp şehirlerde suç işledikleri görülmüştür. Kırsal kesimde daha çok ilk kez suç işleyenlere rastlandığı halde, büyük şehirlerde suç tekrarı oranları daha fazladır (Hancı, 1999, ss: 24–28). Bunun nedenlerini ele aldığımızda birçok araştırmada bu konunun ele alındığını görmekteyiz.

Bazı araştırmacılar, nüfusun bölgesel dağılımı, iç göçler, kentleşme gibi nüfus hareketleriyle suçluluk ve suç türleri arasındaki ilişki üzerinde durmuşlardır. Demografik etkenlerin ekonomik ve kültürel sorunlarla iç içe bulunması, suç olgusunu ortaya çıkarmakta ve suçluluğun artışına neden olmaktadır. Araştırmalar genellikle göstermiştir ki, çocuğun çoğu zaman dışardan göç edenlere karşı kentlilerin önyargıları yüzünden de soyutlanması, yeni bir sosyo-ekonomik ve kültürel sisteme uyum göstermemesi, az ya da çok ağırlıkta suçlar işlemeye yönelmesini kolaylaştırmaktadır (Yavuzer, 2001, s: 211–213).

Sanayileşmeyle birlikte kentlerde oluşan iş olanakları ve sosyal imkanlar, zaten hızlı nüfus artışı ve diğer sorunlarla bunalmış kesimler üzerinde önemli bir cazibe ve çekim merkezi oluşturarak, kentlere imkanlarının çok üzerinde yoğun nüfus hareketleri

taşımıştır. Başlangıçta, kısa süreli geliş gidişler şeklinde cereyan eden bu süreç, ailelerini de yanına alıp, yeni mekanın koşullarına uygun davranış tarzları geliştirene yani “kentleşene” kadar devam etmektedir (Kart, 2003, s: 114). Bir yandan sanayileşme ve tarımın makineleşmesi, bir yandan kırsal bölgelerdeki nüfus patlaması, özellikle 1950’lerden bu yana kırsal bölgelerden kentlere hızlı bir göçe yol açarken, bu dengesiz kentleşmenin doğurduğu konut yetersizliği ve gece kondu sorunu da konumuzla ilgili olarak ön plana çıkıyor (Yavuzer, 2001, s: 214–215). Bu açıklamayla paralel olarak, Hancı (1996), yaptığı araştırmasında gecekondulaşmanın yoğun ve sosyo ekonomik düzeyin düşük olduğu şehir bölgelerinde oturan çocuklarda suçluluk oranının çocuk suçluluğunun daha fazla olduğunu belirlemiştir.

Kentleşme özellikle gelenek göreneklerin zamanla kaybolmasına neden olur. Kent yaşamı geleneksel davranış ve ilişkileri yeni koşullar içinde eritmekte ve kişileri çok sayıda roller içine itmektedir (Özçeşmeci-Ünal, 1999, s: 29). Kırsal kesimlerdeki topluluklarda bireyin ortak davranış kurallarına uygun olmayan hareketlerini denetleyen örgütlenmiş denetim mekanizması olan toplum mevcuttur. Herkes birbirini tanımakta, akrabalıklar ve dostluklar karşılıklı ilişkiler nedeniyle iyi karşılanmayan davranışlar hemen tespit edilmekte ve ayıplama, kınama, topluluk içine kabul etmeme, söylentiye alma suretleriyle yaptırımını göstererek bireyi denetlemektedir. Kentlerde ise, mekanizma yerini resmi örgüt ve organlara bırakmaktadır (Balo, 1995, s: 23). Bu otorite karmaşasını aşmak yetişkinler için bile oldukça zorken çocuklar için durum daha da karmaşık bir hal almaktadır.

Hane içi üretimle hayatını devam ettirmeye çalışmış olan, yeni göç etmiş aile, hane içi üretimi bırakmak zorunda kalmaktadır. İş bölümü, uzmanlaşma ve para ile mücadele temelinde hizmet veren şehir hayatına dahil olduklarında köydekine oranla paraya çok daha fazla ihtiyaç duymaya başlamaktadır. Köyden gelen aile reisi vasıfsızdır. Vasıfsız işçilik de gelişmiş toplumlarda yeterli gelir ve sürekli çalışma imkanı sağlayan bir özellik değildir. Kentin yaşama standartlarının altında ve çoğunlukla da hizmet sektöründeki bu işleri her göç eden aile reisinin bulabilmesi de her zaman mümkün olmamaktadır. Bulunan çözümlerin en belli başlıları kadın ve çocukların çalışma hayatına girmesidir. Bu da aile hayatında kişilerin psikolojilerinde önemli değişimlere, rahatsızlıklara ve uyum bozukluklarına yol açmaktadır. Köyden gelen kadın da vasıfsız olduğu için erkeğin yaşadığı zorluklarla karşılaşmakta, buna bir de bazı yörelerin kadınının büyük şehirde yaşıyor olsa da dışarıda çalışmasına için verilmemesi eklenince, mecburen çocukların çalışma hayatına girmek zorunda kalması problemi gündeme gelmektedir. Ailenin çocuklarından birinin çalışma hayatına başlaması, diğer çocuklara da uygun zemin

hazırlamakta bir süre sonra diğer çocuklar da çalışma hayatına girmektedir. Buna bir de erken yaşta para kazanmanın hazzı eklendiğinde, çocukların eğitime önem vermemeleri ve sonuçta eğitimsiz kalmaları olgusu ile karşı karşıya kalınmaktadır (Yalçın, 2003, s: 35–36).

Yavuzer'e göre, gecekondunun çekirdek ailesi, kentin modern çekirdek ailesinden farklı bir kültür yapısına sahiptir. Gecekondu ailesi henüz kopup geldiği yurt yöresinin geleneksel değerlerine bağlıdır. Kent değerlerine yarı özenerek, yarı yadırgayarak bakmaktadır. Erkek, otoritesini yitirmekten korkmakta, kadınlar ve çocuklar daha özgür ve bağımsız olmak istemektedirler. Bu kültür çatışmasının en önemli sarsıntıları, genç kuşaklar üzerinde görülmektedir. Bandini'nin görüşünden hareket edersek, gecekondu gencinin özlemini, kentli yaşlılarını taklit isteklerini gerçekleştirmek için de suça yöneldiği görülür. Eğitim olanaklarından ailenin ekonomik sorunları nedeniyle yeterince yararlanamayan bu gençler, henüz öğrenim yaşında para kazanma çabası içine girmektedirler. Küçük yaşta ve niteliksiz olarak her türlü işi yapmaya hazırdırlar. Dilencilik, tombalacılık, kaçak ya da kara borsa sigara satışından tutun, her çeşit işe karışmaları ve suça sürüklenmeleri mümkündür (Yavuzer, 2001, s: 215–216; Hancı, 1999, s: 24–28).

Kırsal kesimden kentlere göç eden ailelerin çocuklarında kültürel farklılıklar küçüğün karakterini kolaylıkla sarsabilmekte geldikleri çevre ile kent yaşamının kültürü arasındaki belirgin çatışmayı içlerinde daha fazla duyabilmelerine neden olabilmektedir. Çocuklar için kentleşme, göçten doğan kişilik bozuklukları ve bunların neticesi olarak doğan suçlarda az değildir. Zira sürekli davranış kuralları öğrenen çocuk, çevre değişikliği sebebiyle önceki arkadaşlarından ayrılmanın verdiği hissi burukluk, yeni arkadaş kazanmakta karşılaşılan sorunların çocukta yarattığı burukluk, gerek davranış kuralları gerek konuşma dili açısından çevreye alışma sürecinde karşılaşılan sorunlar çocuğu toplumsallaşma sürecinden alıkoymaktadır. Bu durum yalnızlaşmanın çocukta meydana getirdiği eziklik ve kişilik bozuklukları nedeniyle uyumsuz çocuk ve giderek suçlu çocuk statüsüne yaklaşır duruma çocuğu yavaş yavaş sürüklemektedir (Balo, 1995, s: 24).

İtalya'da sosyolojik etkenler üzerinde duran çok sayıda kriminolojik araştırmadan biri de Bondini'nin, Cenova Buon Pastore Çocuk İslahevi'nde kontrol altında tutulan 62 kız çocuk üzerinde yaptığı araştırmadır. Araştırmaya göre, yaşları 15–17 arasındaki bu kızların yarısı başka yörede doğup oraya göç etmişlerdir. Bondini, bu çocukları iç göçlerin davranışlarda yaptığı değişiklikler, cinsiyet, yaş sapan davranışlara neden olan etkenler, aile ve aile dışı çevrenin etkisi, öğrenim düzeyi ve zekâ yönünden incelemiştir. Bu incelemeye dayanarak, suçlu çocuğun davranışıyla çevre değişikliğinin etkileri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için, “Çocuklar, uyumsuzluk yönünden değil, yaşları nedeniyle yeni

çevrenin etkilerine daha açık olduklarından bu çevreye uymak için suça yönelmektedirler. Yani çocuklardaki suçluluk olayı toplum düzenine karşı koyma değil, tersine topluma uyma çabasıdır.” tezini ileri sürmüştür (Özçeşmeci-Ünal, 1999, s: 34).

Yavuzer, araştırmasında 214 suçlu çocuktan %27’sinin, mala ilişkin suç işleyenlerin de %42’sinin, aileden koparak büyük kentlerde suça yöneldiğini ortaya koymuştur. Aynı şekilde Erkan (1995), araştırmasındaki 200 çocuğun % 98’inin ailesinin son yirmi yıl içinde İstanbul’a göç ettiğini belirlemiştir. Tüzün (1995), Özkan (1995), ailenin göç olayını yaşaması ile suçluluk arasında önemli ilişki bulmuştur. Ayrıca Elibol (1998), Kunt (2003), suçlu çocukların bir bölümünün ailesinin göç olgusundan etkilendiğini belirlemiştir.

Tablo 7.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocukların Daimi İkametgahlarına Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kısal	%8,2	%7	%7,9	%8,8	%7,3	%5,5	%6,4	%7,1
Kent	%91,8	%93	%92,1	%91,2	%92,7	%94,5	%93,6	%92,9

Tablo 7.0’da Türkiye’de güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların daimi ikametgahlarına göre dağılımı verilmiştir. Tablodan da anlaşıldığı üzere, suç işleyen çocukların büyük bir bölümü kentlerde ikamet etmektedir. Bu veriler suçun şehirleşme ile arttığı tezini desteklemektedir.

g – Kitle İletişim Araçlarının Çocuk Suçluluğuna Etkileri

Eskiden çocuğun toplumsallaşmasında en etkili kurumlar ana babalar, arkadaş grupları ve öğretmenler iken, günümüz modern toplumlarında bunlar kadar önemli olan bir etken de kitle iletişim araçlarıdır (Erkan, 1995, s: 140). Kitle iletişim araçlarının hızla yayılması, bunlarla seyirci, dinleyici ve okuyucuya şiddet eylemleri ve suçlu davranış biçimlerinin sunulması, suçlu davranışla kitle iletişim araçları arasındaki ilişki sorununu ön plana çıkarmıştır. Özellikle 1950’lerden sonra çocuk suçluluğunun gelişmiş ülkelerde artması, sorunun bilimsel araştırmalara konu olmasına neden olmuştur. Kulağa ve göze hitap etmesi, çocuk ve gençlerin eğitimi açısından televizyonun etkinliğini artırmaktadır. İlk çocukluk dönemlerinden itibaren çocuklar, kendilerine model olarak seçtikleri, televizyondaki dizi kahramanlarının özelliklerini günlük yaşamlarına ve oyunlarına yansıtmaya başlarlar. Televizyon dizi kahramanı, çeşitli hareket ve davranışlarıyla, çocuktaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirebilir ve onu saldırgan yapabilir. Televizyonda sunulan çizgi filmlerde ve diğer filmlerde de şiddet öğeleri çok fazladır. Şiddetle şaka arasındaki ilişki düzeyinin de olağanüstü arttığını görmekteyiz. Çocuk cinsel

davranış potansiyelini doğuştan getirdiği gibi, saldırgan davranış potansiyelini de birlikte getirir. Bu iki davranış kalıbının küçük yaşta aşırı uyarılması olumsuz bir koşullanma yaratabilir. Kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerinde olumsuz etki yapabilen yayınlarından biri de, reklamlardır. Reklamlar daima yeni gereksinimler yaratmaktadır. Çocukların gerçek gereksinmelerini, gerçek olmayan gereksinmelerden ayırt edebilmeleri oldukça zordur. Bütün bunlardan başka, çocukların yayın organları başında geçirdikleri saatler onların daha olumlu etkinliklerde bulunmalarını, örneğin ders çalışmalarını, yararlı yayınlar okumalarını, uyumalarını ya da aile içindeki görevlerini yerine getirmelerini engelleyebilir (Yavuzer, 2001, s: 244–247). Nitekim Erkan'ın (1995), araştırmasına katılan çocukların %36,9'u reklamlarda gördüğü şeyleri almak istemesinin bu davranışı yapmasında rolü olduğunu ifade etmiştir.

Eğer saldırganlık modellerden öğreniliyorsa televizyonun model olarak alınması söz konusu mudur? Bu konu ile ilgili araştırmalarda saldırganlığı vurgulayan ve saldırganlıkla ilgisi olmayan televizyon görüntülerinin çocuklar üzerindeki etkisi incelenmiş ve saldırganlık görüntülerini seyreden çocuklarda saldırgan davranışların arttığı saptanmıştır. Bu araştırmalar saldırganlığın bir kez daha başka davranışlara da genellenme ve yayılma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu bulgular çocukların seyretme olasılığı bulunan televizyon programlarının içeriğine dikkat edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Akt: Morgon, 1995, s: 71).

Gazete ve dergilerin suçluluğu yaygınlaştırmak konusundaki etkileri şöyle özetlenebilir: Suç tekniği öğretmek, suçu olağan, çekici hatta heyecanlı, yararlı bir faaliyet olarak göstermek, suçluya saygın bir kişilik vermek, suçluyu cana yakın, sempatik biri olarak sunmak, adaletten kurtulmanın kolay olduğunu telkin etmek, adalet mekanizmasını ve polisi gülünç şekillerde göstermek, suçun adeta reklamını yapmak ve ücret haline getirmek (Yavuzer, 2001, s: 243). Hayatı yanlış yansıtan, kötü örnekler veren, yolunu şaşıran gençlik üzerinde seksi kamçılayan, meraklı cinayet yöntemleri gösteren kitle iletişim araçları ve TV, iyiyi-kötüden, doğruyu-yanlıştan ayıramayan ve seyrettikleri filmlerin eğlenceye, tenkit ve denetime yönelik olduğunu algılamayan çocukların, savunmasız beyinlerini kötü yönde etkileyebilir. Çocuk bu filmlerdeki vurdulu kırdılı, duygulu sahneleri belleğinde yerleştirerek kendi yorumunu kendisi yapıp, meşrulaştırabilir (Kart, 2003, s: 113). Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de TV yayınlarında aşırı şiddet içeren programlar yoğunluktadır. Özel TV kanallarının giderek arttığı ülkemizde, bu eğilim daha da artmaktadır. Çocukları bu programlardan koruyacak düzenlemeler ise, yok denecek durumdadır (Erkan, 1995, s: 141). Birçok araştırma bulgusu kitle iletişim araçlarının dolaylı da olsa suç işleme ile ilişkisini ortaya koymuştur.

Erkan(1995), İstanbul'da 1981–1991 yılları arasında çocuk mahkemelerine sevk edilen suçlu çocuklar üzerinde yaptığı çalışmasında bu çocukların TV ve sinemalarda şiddet içerikli programları daha fazla izlediklerini bulmuştur. Araştırmasının sonuçlarına göre, suç işleyen çocukların %43'ü karate, %36,5'i de macera filmlerini izlemeyi seviyor. Kart (2003), araştırmasına katılanların %15'inin boş zamanlarını TV izleyerek geçirdiğini, %53,3'ünün en çok film seyretmeyi tercih ettiklerini, %21,7'sinin vurdulu kırdılı, %27,4'ünün macera filmlerini sevdiğini ve %64,52inin en çok arabesk müzik dinlediklerini belirlemiştir. Bu noktada ailelere, çocukların yararlı ve dengeli televizyon izleme alışkanlıkları, interneti faydalı kullanma yollarını kazanma ve alışkanlık haline getirme ile ilgili büyük sorumluluklar düşmektedir.

h – Suçluluğun Yaş ve Cinsiyet İle İlişkisi

Suç ile ilişkisi incelenen en önemli değişkenlerden biri de yaştır. Suçlu davranışının analizinde yaş önemli bir olgudur. Yaşın suç oranı ile ters yönlü ilişkisi hemen hemen tüm ülkelerde genellik göstermektedir. Medeni hal, ekonomik statü, ırk veya cinsiyete bakılmaksızın gençlerin yaşlılardan daha sık suç işledikleri görülmektedir. Bunun nedeninin bu dönemin gelişimde problemlili evre ya da geçiş evresi olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlaması olduğu düşünülmektedir. Gençler arasında işlenen suçlar, gerek tür, gerekse neden cinsinden yetişkin suçlulardan farklıdır (Tekin, 1996, s: 51). Çocukların genellikle ergenlik döneminde suça yöneldiği görülmektedir. Ergenlik hızlı bir bedensel, ruhsal, sosyal gelişim ve değişim dönemi olarak tanımlanırsa bu dönemde çocuk, cinsel, toplumsal ve mesleki kimliğini bulmaya çalışır (Cankurtaran-Öntaş ve Acar, 2005, s: 26). Ülkemizde ve yurt dışında yapılan çok sayıdaki araştırma bulgularına göre, özellikle çocukların en çok suç işleme yaşı 14 olarak belirlenmiştir (Şakra, 1987; Akt: Oktay, 2001, s: 17; Erdoğan, 2005). Ayrıca Erkan'ın(1995) çalışmasına göre, yaş yükseldikçe suç türü de değişmektedir. 6–9, 10–12 yaş grubundaki tüm çocuklar hırsızlık suçundan mahkemeye gitmişken; yaş büyüdükçe işlenen suçlar ağırlıklı hırsızlık olsa da müessir fiillerin, cinsel suçların ve gasp suçlarının oranları da artmaktadır.

Yapılan araştırmalar ve istatistikler ülkemizde kız çocuklarının çocuk suçluluğu içindeki oranının, erkek çocukların oranına göre çok düşük olduğunu göstermektedir (Erkan, 1995; Kart, 2003; Kunt,2003) Erkek ve kız çocuklarının suç oranları arasında oluşan farkın nedeni, toplumsallaşma sürecinde kızlara ve erkeklere ilişkin farklı rol beklentilerine bağlanabilmektedir. Geleneksel kadın özellikleri, sıcaklık, koruyuculuk, fedakarlık, nezaket, bağımlılık, başkalarının istek ve beklentilerine duyarlı oluş gibi özelliklerdir. Bunlara bağlı olarak kadından beklenen rollerde daha çok eş ve anneliktir. Ayrıca kadınlar toplumda pek çok kurum tarafından korunmakta ve denetlenmektedir.

Buna karşılık erkekler için bağımsız, rekabetçi, başarılı olma, girişimci olma, saldırganlık gibi özellikler teşvik edilir ve risk almaya daha eğilimli olarak yetiştirilirler. Bu yollar erkekleri sapmaya daha kolay sürükler. Bütün bunlara ek olarak, ülkemizde kızların günlük hayata daha az katılımı ve ailenin kız çocuk üzerindeki yoğun denetimi de kızların daha az suç işlemesinin nedenleri arasındadır (Kart, 2003, s: 44). Fakat tüm bunlarla birlikte günümüzde artık kız çocukları sosyal hayatta daha fazla yer almakta, sokakta çalışan kız çocuklarının da sayıları artmaktadır. Özellikle olumsuz ekonomik koşullar, ailelerin çocukları sokakta çalışmaları ve hatta suçtan para kazanmaları için teşvik etmesi, akran gruplarının karma iletişimleri ve kitle iletişim araçlarının etkileri ve diğer tüm etkenler doğrultusunda kız çocuklarının suça iştirakleri de giderek artmıştır.

Nitekim 1950’li yıllardan günümüze, ülkemizde kız çocuklarının çocuk suçluluğu içindeki oranı, %2’ler den %10’lar seviyesine gelmiştir. 1950’li yıllarla karşılaştığımızda kız çocuklarının sosyal hayata katılımı oldukça artmıştır ve bu artış devam etmektedir. Bu artışın, kız çocuklarının işlediği suçlarda da artışa neden olacağı ve gelişmesini tamamlamış ülkelerdeki %20’li oranlara ulaşması kaçınılmaz bir sonuçtur (Kart, 2003, s: 44).

İnsan var oldukça sürecek olan suç, dün olduğu gibi bugün de sosyal bir sorun olarak ulusal ve uluslar arası düzeyde varlık ve önemini korumakta ve insan varlığının doğal bir kanıtı olmaktadır. Toplumsal gelişmeler ile beraber yasadışı fiiller, her geçen gün yeni içerik ve görünümler almaktadır. Kişinin biyolojik ve psikolojik yapısının oluşturduğu karakter yapısı ile sosyal, ekonomik, kültürel, ekolojik gibi etmenlerin oluşturduğu toplumsal yapının etkileşim sürecinde ortaya çıkan suç, temelde belirtilen kişinin yapısına ve toplumsal yönüne bağlı etmenler arasındaki dengesizlikte yatmaktadır (Balo, 1995, s: 10).

Çocuk ve genç suçluluğunun sadece kalıtsal, biyolojik, fizyolojik etkenlerle ilişkilendirmek ya da sadece sosyal etmenlerle ilişkilendirmek doğru değildir. Çocuk ve genç suçluluğunda hem kalıtsal, biyolojik, fizyolojik etmenler hem de sosyal etmenler beraber ele alınarak incelenmelidir (Erbaş, 2003, s: 34).

Tüm bu açıklamalar dikkate alındığında, konunun çocuk suçluluğu olarak mı yoksa suça itilen çocuklar olarak mı ele alınması gerekliliği düşünülmektedir. Görüldüğü üzere, çocukların sadece zevk ve eğlence uğruna suç işleme payları diğer etmenlerin etkisi altında suça itilmelerinden çok daha küçüktür. Bu yüzden kavramın çocukların suça itilmesi olarak algılanması ve bu doğrultu da çocuğun başta ahlaki gelişimi olmak üzere tüm gelişimleri kavranmalı, geliştirilmelidir.

Yukarıda ele aldığımız tüm bu olgular çocuğun toplumsallaşmasına ve toplumsal işbirliği içinde yer almasına etki eden faktörlerdir.

Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır. Yalın bir anlatımla toplumsallaşma, bireylerin, özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını, inançlarını kazandıkları süreçtir (Yalçın, 2003, s: 9). Çocuğun sağlıklı toplumsallaşması onun ahlaki gelişimi ile paraleldir. Bu noktada çocuklarda ahlaki gelişimden söz etmek gerekir.

Tablo 8.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine 1998–2001 Yılları Arasında Gelen veya Getirilen Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre)

	1998		1999		2000		2001	
	K	E	K	E	K	E	K	E
-6	374	589	379	574	444	767	35	14
7-11	446	1394	507	1394	597	1728	290	567
12-15	1456	10235	1564	9897	1820	10280	742	7935
16-18	2230	20319	2360	19406	2374	19675	1035	15564

Tablo 9.0: Türkiye’de Güvenlik Birimine 2002–2005 Yılları Arasında Gelen veya Getirilen Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı (Devlet İstatistik Enstitüsü Verilerine Göre)

	2002		2003		2004		2005	
	K	E	K	E	K	E	K	E
-6	183	55	271	79	275	83	107	70
7-11	616	1167	859	1236	1006	1531	853	1365
12-15	1144	11634	1266	13056	1456	15815	1444	14834
16-18	1088	16729	1277	20057	1458	23701	1521	24305

Tablo 8.0 ve Tablo 9.0 birlikte incelendiğinde, yaş büyüdükçe suç işleyen çocuk sayısının arttığı, suç işleyen çocuk sayısının 16–18 yaşlarda yoğunlaştığını ve bununla birlikte 12–15 yaşlarında suç işleme oranlarının da oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Bu yaşlar genellikle ergenlik dönemine rast gelen yaşlar olduğundan, Tablo 8 ve Tablo 9'un verilerinin suç işleme ve ergenlik arasındaki ilişkiyi kanıtladığı söylenebilir.

ÇOCUKLARDA AHLAKİ GELİŞİM

Ahlak gelişiminden bahsetmek için öncelikle “ahlak” kelimesinin anlamını kavramak gerekmektedir.

Türkçe sözlüklerde ahlak sözcüğü, öncelikle bireyin karakter özelliklerini ya da karakterini ifade etmek için kullanılmaktadır. Sözlüklerde ahlak kelimesi, doğuştan ve sonradan eğitimle kazanabilen huylar ya da karakter olarak ifade edilmektedir. Ancak böyle bir anlayış, bir karakter özelliğinin doğuştan geldiği ve bir daha değişmeyeceği görüşüne dayandırıldığında ahlak gelişimi reddedilerek, suça yönelik davranışların genetiğine dayandırılmasına böylece de yanlış ve ırkçı bir bakış açısını destekleyen bir özellik içerebilir. Duden sözlüğünde verilen Almanca ahlak (moral) tanımında ise daha çok toplumsal yönün vurgulanıyor olması dikkat çekicidir (Çiftçi, 2001, s: 13).

İnsanoğlunun ahlak algılayışındaki değişkenleri ve ahlakın gelişimini görmek açısından antropolojik araştırmalar önem arz etmektedir. Kendine kültürü konu edinen sosyal antropolojinin özel çalışma alanı olan ilkel toplumlar, çağdaş toplumlardaki birçok karmaşık özelliğin nüvelerini barındırmaktadır. Antropolojik çalışmaların özel ilgisiyle tanıdığımız “ilkel insan” bir anlamda hala bizim çağdaşımızdır. Freud’a göre, bu “ilkel insan” potansiyel anlamda her bireyde varlığını göstermektedir ve modern toplumdaki rastgele bir insan grubunda “ilkel kabile” tam anlamıyla ortaya çıkabilir.

İlkel toplum yapısı öncelikli olarak bir ön kabule bağlanabilir: “Biz” ve “öteki”. İlkel toplumların kabile içi yaşantısında ayrı bir siyasal organ ya da toplumsal bünyeyi sarsacak bir mülkiyet fikri gelişmemiştir. Bunun nedeni toplumun içersindeki homojen yapıdır. Clastress’e göre, “ilkel toplum herkes için kıtlığı kabul eder, ama zenginliklerin birkaç kişinin elinde toplanmasını kabul etmez.” Bu bağlamda “biz” kabiledaki bütünlüğü sembolize ederken “öteki” ise diğer kabileleri ifade etmektedir. “Öteki” kabilelerle sürekli olarak savaş halinde bulunan toplumda iç anlaşmazlıklar görülmez. Çünkü sürekli olarak bir dış tehlike olduğunda toplum asla kendi içindeki savaşına dönmez. Bu nedenle oluşan kültür, mitler, ayinler ve ahlak tamamen bu “biz” fikrini yani homojenliği korumaya yöneliktir. Çünkü insanoğlu doğayla mücadelesi sırasında hayatta kalabilmek için her şeyden önce birlikteliği koruyabilmelidir. Tüm bunlarla beraber bir ilkel insan için en ahlaki hareket kendini kabilesine adanmasıdır. Zira ata kültürüne sıkı sıkıya bağlı olan bu şaman toplumlarında kabilesi için kendini feda eden birisi ölümünden sonra kutsallaştırılmaktadır. Bu nedenle savaş gibi bir şiddet edimi içersinde bulunan toplum yapısına göre en ahlaki eylem olarak gözükebilir. Zira ilkel toplum için eğitim avcı ve

savaşçı eğitimiyle sınırlandırılabilir. Tüm toplumlarda, ahlaki olanın toplumsal boyutu ve toplumsal olanın da ahlaki boyutu söz konusudur. İlkel insan için ahlaki gelişim kültürlenmeye eşdeğerdir. Benedict'in ifadeleriyle, "Gerçekte toplum ve birey uzlaşmaz karşıtlar değildir. İçinde yer aldığı kültür, bireyin yaşamını oluşturduğu hammaddeyi ona sağlar." birey içersine doğduğu ahlak anlayışını kavramaktadır.

Antropolojik sava göre, ahlak gelişimi sosyalizasyon ve kültürlenme süreçleri ile paralel olarak gözükmetedir. Buna göre ahlak gelişimi bireysel fenomenlere bağlı kalarak anlaşılabilir (Freud, 1991; Clastress, 1992; Benedict, 1999).

Ahlak ve toplumsal gelenekle ilgili yargıların çocukların farklı sosyal ilişkilerinin bir sonucu olduğu varsayılmaktadır. Ahlaki yargıların çocukların kurban ya da suç gözlemcisi olarak yaşadıkları tecrübelerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çocuklar gördükleri hak ihlallerinden ya da zarar tecrübelerinden kendilerine ahlak kanunları çıkarırlar. Oysa toplumsal gelenek anlayışının çocukların buldukları sosyal sistemin kuralları ve uygulamalarını tecrübe etmeleriyle geliştiği düşünülür (Smetana ve diğerleri, 1993).

Ahlaki gelişim, kişilik gelişiminin en önemli öğelerinden biri olup çocuğun toplumsallaşma süreci içinde neyin iyi, neyin kötü olduğu konusunda bir bilinç geliştirmesi ile ilgilidir. Ahlaki gelişimle birlikte kişinin, toplumun kuralları ve gelenekleri çerçevesinde kendini denetleyebilmesi beklenir (Selçuk, 2000, s: 110).

Ahlak Gelişiminin Kuramsal Temeli

Gelişimin bir başka önemli özelliğini oluşturan ahlaksallığın üç temel yönü bulunmaktadır: bilişsel, davranışsal, duygusal.

1- Bilişsel (Ahlaki Yargı)

Bilişsel olarak, insanlar bir durumda yapılması ya da yapılmaması doğru olan şey hakkında düşünürler. Kavramları, akıl yürütmesi, tutumları ve değerleri ile ahlaksallığın bu yönünün temeli bilişsel gelişimdedir (Gander ve Gardiner, 1998, s: 260).

2- Davranışsal (Ahlaki Davranış)

Davranışsal olarak, insanlar kendi ahlaki akıl yürütmeleri ile tutarlı olabilen ya da olmayabilen biçimlerde davranabilirler (Gander ve Gardiner, 1998, s: 260).

3- Duygusal (Ahlaki Duygular)

Duygusal olarak, insanların neyin doğru neyin yanlış olduğuna ilişkin "duyguları" vardır ve bu duygular da düşüncelerine ve davranışlarına uygun düşebilir ya da düşmeyebilir (Gander ve Gardiner, 1998, s: 260).

Bilişsel gelişim psikologları esas olarak ahlaki akıl yürütme ve karar verme üzerinde durmuşlar ve çocuklar büyüdükçe ahlaki akıl yürütmenin nasıl değiştiği ve bu değişimleri hangi etkenlerin etkilediği konusunda bilgi toplamışlardır. Toplumsal öğrenme

psikologları çocukların ahlaki davranışını etkileyen etkenleri modellerin, ana baba bakımının, cezanın, kuralların varlığının ya da yokluğunun, otorite figürlerinin etkilerini araştırmak üzere yoğunlaşmışlardır. Ahlak gelişiminin duygusal yönleri diğerleriyle karşılaştırılabilecek bir araştırma çabasına konu olmamıştır ama önemli olduğuna da kuşku yoktur (Gander ve Gardiner, 1998, s: 261).

Ahlaki Gelişim Teorileri

Ahlak gelişimden bahsederken Emile Durkheim'in görüşlerine değinmek gerekmektedir. Durkheim'e göre ahlak, her zaman için toplumsal bir olgu olmuştur. Ona göre, her şeyden önce bütünüyle rasyonel bir ahlak eğitimi mümkündür çünkü bilimsel bakış açısının temelinde bu vardır. O, modern ahlakın üç temel unsura sahip olması gerektiğini ve bunların, disiplin anlayışı, toplumsal gruplara bağlılık ve irade özerkliği şeklinde ifade edilebileceğini söylemektedir. Emile Durkheim, ahlak gelişiminden bahsederken çocuklukta iki çağ olduğunu ve iki yaş döneminden söz edilebileceğini ifade etmiştir. Birincisi tamamıyla ailenin yanında ya da ailenin devamı sağlayabilecek anaokulunda geçirilen dönem, ikicisiyse çocuğun aile çevresinin dışına çıkıp, dış dünyada olan bitenle ilgilenmeye başladığı ilkökul dönemidir. Buna ikinci çocukluk dönemi de denilmektedir. İlk çocukluk döneminde daha küçük yaştaki çocuklar entelektüel açıdan henüz çok yetersiz ve oldukça yoksul ve basit bir duygusal yaşantıya sahip olduklarından, ahlaki ufuklarının sınırları da daralmaktadır. Bu dönemde çocuklara ancak temel bazı fikir ve duygusal özler kazandırılabilir. Buna karşılık ikinci çocukluk döneminin ötesine yani okul eğitimi aşamasına geçildiğinde ahlak eğitimi açısından en önemli evre başlamış olur. Eğer ahlaki temeller bu dönem içinde oluşturulmazsa, bir daha kolay kolay oluşturulamamaktadır (Durkheim'den akt: Adanır, 2004, s: 33).

1- Psikoanalitik Teori

Psikoanalitik kurama göre, toplumsal kurallar süperegoyoluyla kişiliğin bir parçası haline gelmektedir. Bu nedenle, kişi dışarıda onu gözleyenler olmadığı zamanlarda kendi kendinin gözcüsü olarak o toplumun ahlak kurallarına uymaktadır.

Freud'a Göre Ahlaki Gelişim

Freud, ahlak ve kişilik gelişmesini duygusal-güdüsel bir süreç olarak ele almıştır. Freud, duygusal-güdüsel ahlak gelişmesini, id, ego, süperegoyoluyla ilişkilerindeki denge kavramına bağlamaktadır. İd, kalıtsal olarak gelen içgüdüleri de kapsayan ve doğuştan var olan psikolojik gizil güçlerin tümüdür. İd, zevk ilkesine göre işler ve hiç geciktirilmeden bütün isteklerinin yerine getirilmesini bekler. Ego, id'i denetim altında tutmaya çalışan kişilik birimidir. Ego gerçeklik ilkesine uyarak işler. Süperegoyoluyla ise kişiliğin üçüncü ve en son gelişen sistemidir. Bu sistem çocuğa ana babası tarafından aktarılan ve ödül-ceza uygulamaları ile pekiştirilen, geleneksel değerlerin ve toplum ideallerinin içsel

temsilcisidir, kişiliğin vicdani ve ahlaki yönüdür. Gerçekten çok ideali temsil eder, hoşlanmadan çok kusursuzluğa ulaşmak ister. Süperegoyu ilgilendiren husus, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğuna karar verip, toplum ya da temsilcileri tarafından onaylanmış ölçütlere göre davranmaktadır (Akt: Seçer, 2003, s: 14).

Çok geniş anlamda id, kişiliğin biyolojik yönünü, ego psikolojik yönünü ve süperegoyda toplumsal yönlerini oluşturur denilebilir. Freud'un kuramına göre, insan davranışı bu üç sistemin etkileşimi sonucu ortaya çıkar. İd, egoyu kendi ilkel ve içgüdüsel dürtülerine uymaya zorlar. Süperegoy ise, egoyu toplumsal değerlere uymaya zorlar. Ego, id ile süperegoy arasında gerçekçi ve dengeli bir çözüm bulunabildiği oranda kişi sağlıklıdır (Arı, 1989; Akt: Seçer, 2003, s: 14).

Freud'un ahlaktan anladığı, suçluluk, utanç ve aşağılık duyguları aracılığıyla seksüel ve saldırganlık dürtülerinin süperoego ile kontrol edilmesiydi. İnsan esas itibari ile sosyal olmayan, katı, kuvvetli bir karşıt güçle zapt etmek zorunda olduğu biyolojik güdülerden oluşmuş bir varlık olarak telakki ediliyordu. Süperegoy, içselleştirilmiş ahlaki değerlerden, davranış kurallarını içeren normlardan ve bireyin yaşamının çok erken dönemlerinde ebeveynlerinden üstlendiği yasaklardan oluşur. Daha sonra gelişimsel değişiklikler yüzeysel kalır ve süperegoyun çekirdeği bozulmaz. Süperegoy bireyin ebeveynleri ve diğer otorite kişileri tarafından aktarılan, zorlanarak içselleştirdiği kültürünü içerir (Çiftçi, 2001, s: 29).

Süperegoyun bir bölümü bilinçli, bir bölümü bilinçaltındadır. Çünkü bu bölüm yasaklar, bilincin tam olarak gelişmediği çok küçük yaşlarda öğrenilmiştir. Süperegoy "vicdan" ve "ideal benlik"i içerir. İdeal benlik, çocuğun nasıl bir kimse olmak istediğine ilişkin düşünceleridir. Çocuk ödüllendirilmek ve cezadan kaçınmak için, anne-babasının onaylamadığı düşünce ve davranışları süperegoyun alt sisteminden biri olan vicdanına yerleştirir. Bu yerleştirme içleştirme mekanizması ve öğrenme süreçlerinin aracılığı ile gerçekleştirilir. Böylelikle kişi kimsenin olmadığı durumlarda da kendi kendini denetleyerek toplumun ahlak kurallarına uyar. Vicdan kişiyi suçlu hissettirerek cezalandırırken, ideal benlik gurur ve kıvanç duygusu ile ödüllendirir (Ulusoy, 2003).

Freud'a göre, ahlak gelişmesi için en önemli devre 3-4 yaşlarına rastlayan ödipal devre ile bunun sonuçlanmasıdır. Bu devrede çocuk, karşı cinsten olan ebeveyne aşırı düşkünlük gösterir. Çocuğun, hemcinsi olan ebeveyni ile özdeşleşmesi, sosyal normların kabulü anlamına gelmektedir. Erkek çocukların babalarıyla, kız çocukların anneleriyle özdeşleşmesi, çocukların kendi cinsiyetleriyle ilgili toplum tarafından belirlenmiş rolleri ve kuralları da öğrenmeleri demektir. Freud, kişilik ve ahlak gelişmesinin ana hatlarının ilk beş yılda tamamlandığını ve altı yaşından sonra kuramsal bakımdan önemli bir gelişme olmadığını ileri sürmüştür (Akt: Yalçın-Dereli, 2000, s: 22).

Psikoanalitik kurama dayalı araştırmalar çocukların “kötü” kavramını “iyi” kavramından önce 2 yaş ve öncesinde anladıklarını, tam olarak da 6 yaşında kazandıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca süperego'nun şekillenmesinde, ebeveynin katı ve sert tutumları, yasaklama ve cezalandırmaları tek yönlü etki yapmakta, sevgiye dayanan tutum ve davranışlar dikkate alınmamaktadır. Süperego 6–11 yaşlar arasında gizil dönemde de gelişmeye devam eder ve çocuğun benlik kontrol mekanizması haline gelir. Çocuğun denetimi daha önce anne ve babaya bağlı iken, artık çocuk anne babasının kısıtlamalarına uygun, kendi kısıtlamalarına uymaya başlar. Böylelikle süperego “davranışların ahlak hakemi” olarak nitelendirilebilecek toplumun temsilcisi haline gelir (Ulusoy, 2003).

Freud, aşırı kuralcı kişilerin, ana baba ve çevrelerine duydukları olumsuz duyguları, onay görmemek korkusu ile boşaltamamaları sonucu aşırı cezalandırıcı ve kuralcı tutumları ile bastırmaya çalıştıklarını ve kuvvetli süperego oluşumlarının ana baba değerlerine paralellikten çok onlara duyulan kızgınlık duyguları ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Freud, özel bir ahlak gelişimi kuramı geliştirmiş olmasına karşın kişilik gelişim süreci içerisindeki bebeklik ve çocukluk dönemi ilişkilerinin kalıcı özelliğine dikkati çekerek çocuk yetiştirme teknikleri üzerinde yoğun çalışmalara neden olmuştur (Aktaran: Özgüleç, 2001, s: 4).

Freud'un üçlü kişilik yapısı ve gelişim dönemleri ile ilgili kavramları, psikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji, psikiyatri, sosyoloji gibi bilimlerde yaygın bir şekilde etkili olmuştur. Aynı zamanda eleştirilmiştir, bazı araştırmacılar, bu kuramın fazla katı ve dar çerçevesinin genişletilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bunlardan Erikson'un görüşleri kişilik gelişiminde ele alınmıştı. Freud'un vicdan gelişimi hipotezini, Sears, Maccoby ve Levin, ana-babanın ve dolayısıyla toplumun standartlarının çocuk tarafından benimsenerek bir iç-kontrol sisteminin geliştirilmesi olarak tanımlamışlardır. İncelemeleri, ana-babanın çocuklarına sevgi göstermelerinin ve aile içinde sağlam, durağan ilişkilerin çocuklarda ileri düzeyde ahlâk gelişimi meydana getirdiğini göstermiştir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Erikson'a Göre Ahlaki Gelişim

Psikoanalitik kuramlar doğrultusunda ahlak gelişimine eğilen diğer bir kuramcı da Erik Erikson'dur.

Erikson, ahlaki gelişimin, sadece beş yaş sonlarında değil, yetişkinliğin ilk dönemlerini de kapsayacak biçimde sürdürdüğünü savunur. Erikson, ahlak gelişiminin yetişkinliğin ilk dönemlerine kadar sürdürdüğünü belirtmektedir. Erikson'a göre süperego gelişimi sekiz evreden oluşan “insan evreleri”nin üçüncü evresinde oluşmaktadır. Ona göre, ahlaki gelişimin başlangıcı, Freud'un, fallik döneminin karşılığı olarak girişimci duygulara karşılık, suçluluk duygularının yaşandığı dönemdir. Bu yaşlarda çocuk, Odepial çatışmasının çözümlünü, ana babanın onaylandığı değerlere yönelerek açar. Bu nedenle de

kendisini aşırı bir titizlikle izler ve eleştirir. Erikson, bu evredeki ana baba etkisinin kalıcılığına değinerek, çocuğun süperegosunun ana babayı memnun etmek için ilkel, acımasız ve uzlaşmaz olabildiğini söylemektedir (Topses, 2003, s: 185; Özgüleç, 2001, s: 4).

Çalışma kavramının geliştiği dördüncü evreyi izleyen, beşinci ahlak gelişimi açısından ağırlığı olan diğer bir evredir. Beşinci devrede yani ergenlik döneminde ise, kimlik arayışı sürecinde belirli ideolojik arayışlara yönelerek çatışmalarını çözümlenmeye çalışır. Bu tür değerlerle, kimlik duygusu kimi zaman bütünleşir. Ahlaki değerler bilinç süzgecinden geçirilerek yorumlanır ve kimlik bağdaşır duruma getirilir. “Yakınlığa” karşı “yalnızlığın” çözümün yer aldığı altıncı evrede ise genç yetişkin toplumun gerçekleri ile uyuşma, görev, yarışma ve cinsel beraberliğe ahlaki bir yorum getirerek yetişkinlik dönemine ilerlerler (Topses, 2003, s: 185; Akt: Özgüleç, 2001, s: 4).

2- Sosyal Öğrenme Teorisi (Davranışçı Yaklaşım)

Çocuk şahsı model olarak onu gözler ve taklit eder. Önceden bilmediği herhangi bir şeyi nasıl yapacağını bir modelin davranışını gözleyerek öğrenir. Dolayısıyla sosyal öğrenme kuramcılarının göre, birey ahlaki yargıları şartlanma yoluyla kazanmaktadır. Örneğin bir çocuk resim yaptığında ödüllendiriliyorsa, bu davranışı doğru olarak görecektir ve resim yapmaya devam edecektir. Hoş görülmemeyen davranışları ise yanlış olarak edecektir. Örneğin çocuğun yalan söylemeye karşı tavrı babasını taklit yoluyla oluşabilmektedir (Selçuk, 2000, s: 110; Seçer, 2003, s: 18). Sosyal öğrenme kuramları çerçevesinde Bandura ve Walters, Sosyal Öğrenme ve Kişilik Gelişimi kuramlarını büyük ölçüde taklit, model aracılığıyla öğrenme üzerinde yoğunlaştırmışlardır ve taklidin sadece onaylanan değil aynı zamanda da onaylanmayan davranışların edinilmesindeki önemini vurgulamışlardır. Nash ve Bronfenbrenner, yaptıkları kültürler arası araştırma ile çocukların yalnız yetişkinlerin sözlü olarak yönettikleri doğru yanlış kavramlarından değil, aynı zamanda da onların davranış biçimlerinden etkilendiklerini ortaya koymuşlardır. Bandura’da, değerlerin öğrenilmesinde modellerin etkisini, laboratuarda film göstererek yürüttüğü deneylerle ortaya koymuştur (Özgüleç, 2001, s: 5).

Yani sosyal öğrenme teorisi açısından ahlak, öğrenilmiş alışkanlıklar, tutumlar, diğer alışkanlıklardan ayırt edilemeyen değerlerden oluşur. Genellikle burada kendini kontrol, özgeci (prososyal) davranışlar, nefis hakimiyeti ve temel empati yeteneği söz konusu edilir. İnsanın öğrendiği, sosyal çevresine ve bu çevre tarafından etkili olan pekiştirme mekanizmalarına bağlıdır. Bu nedenle de ahlaki davranış kültüre bağımlı olarak anlaşılır (Çiftçi, 2001, s: 29).

Ahlak davranışını öğrenilen davranışlar bütünü içinde ele alan öğrenme kuramcıları, bu tür davranışın kazanılmasında da geçerli olan ceza, ödül, pekiştirme, model

ve taklitle öğrenme süreçleri üzerinde dururlar. Bu tür teknikler genellikle deneysel koşullarda hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalara dayandırılmakla beraber Skinner bu tekniklerin çocuk yetiştirme alanında da kullanılabileceği görüşündedir (Özgüleç, 2001, s: 5).

Ahlaki yargılar, bireyin dışındaki etkenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Onay gören ve pekiştirilen davranışlar ise yanlış olarak kabul edilmektedir (Akt: Seçer, 2003, s: 19). Örneğin, çocuk oyun sırasında resim çizdiği zaman ödüllendiriliyor ise, bu davranışı değerli bir davranış olarak etiketler ve devam ettirir ya da oyun sırasında arkadaşlarına zarar veriyor ve sonuçta kendisi ceza alıyorsa, bu davranışı kötü ya da uygunsuz olarak etiketler ve devam ettirmez. Bundan sonra çocuk kendi kendine ben yanlış davrandım veya doğru yaptım diyerek kendini eleştirmektedir (Ülgen ve Fidan, 1997). Eysenk, koşullanma kuramında ahlak dışı davranışlardan sakınmaları için cezalandırmanın gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Ancak bu görüş çocuğun aldığı ceza oranında ahlaklı olacağı sonucunu getirdiği için eleştirilmiştir. Argyle, **suçlu çocuklar** üzerinde yaptığı bir araştırma ile bu çocukların daha fazla cezalandırıcı ortamlardan geldiklerini belirlemiştir (Özgüleç, 2001, s: 6). Demokratik tutumla yetiştirilen çocuklar otonomi ahlakı geliştirmektedirler. Baskılı ve otoriter tutumla yetiştirilen çocuklarda baskı ahlakı (çocuğun kurala otoritenin zoru ile uyması ve doğru davranmasının sebebi de cezadan kaçmasıdır) benzeri ahlaki hüküm ve yargıların oluşması çok muhtemeldir (Akt: Seçer, 2003, s: 19).

Bu yaklaşımda, değerler görecelidir ve bireyin doğduğu, büyüdüğü kültüre bağlıdır. Ancak ahlaklılığın kaynağını, anne babadan aktarılan değerlerin içselleştirilmesine bağlar. Anne baba disiplininin türü, çocuğun erken yaşlardaki kontrolleri içselleştirme yeteneğinde önemli bir rol oynar. Bir davranışın niçin onaylandığını ya da onaylanmadığını açıklayan anne babalar, çocuğun ne istendiğini anlamasını kolaylaştırıp kendi davranışlarının sonucunu kestirmesine yardımcı olurlar. Staub, olumlu sosyal davranışın, daha önce içselleştirilmiş değerlerin sonucu olduğunu belirtir. Olumlu bir sosyal davranışta bulunma sürecinin kendisinin, bir pekiştirici haline gelmesi önemlidir. İçsel ödüllendirme özelliği taşıdığı için olumlu bir sosyal davranış, bir diğerinin izleme olasılığı fazladır. Sieber, yaşamın ilk yıllarında bir yetişkinle doyurucu bir bağ kurmadıkça çocuk için olumlu sosyal değerlerin içselleştirilmesi olasılığının düşük olduğunu belirtmektedir (Ulusoy, 2003).

4- Bilişsel Gelişim Teorisi

Ahlak kuralları kendine dönük çalışır, eylemleri koordine edici güçleri, bireyler arası birbirine geri dönen iki etkileşim aşamasında kendini gösterir. İlk aşamada tarafların isteklerini bağlayıp belirli biçimde yönlendirerek toplumsal eylemleri doğrudan kontrol eder. İkinci aşamada, anlaşmazlık durumundaki eleştirel tavırları düzenler. Bir ahlak, yalnızca toplum içindeki bireylerin nasıl davranacaklarını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda söz konusu anlaşmazlıklarda görüş birliği için nedenleri de hazır tutar. Ahlak, inandırıcı bir bilişsel içeriğe sahip olmasaydı, eylemlerin koordine edilmesinde başvurulan diğer biçimlerden bu denli üstün olmazdı (Habermas, 2004).

Bilişsel gelişimin tek bir cümle ile tanımlanması oldukça güç görünmekle birlikte, “düşünme ve kavrama sisteminde ortaya çıkan gelişmeler” olarak çok genel bir tanım verilebilir (Erden, 2003).

Bilişsel yaklaşımı benimseyen psikologlara göre bireyin gelişmesi bilişin gelişmesiyle açıklanır. Bilişin gelişmesiyle ilgili temel görüşler şöyle özetlenebilir: Organizmanın yapısı itibarıyla, bireyin bir zihinsel kapasitesi vardır. Zihin, beyin ve ilgili sinirlerin fonksiyonudur. Zihnin değişme ve kendini yenileme gücüne de zekâ denir. Bir de bireyin dış dünyası vardır. Bebek duyu ve hareket süreçleriyle dış dünyayı algılar ve tecrübeler edinir. Bu tecrübeler arasında birey çevresiyle etkili bir şekilde etkileşerek kendi dışındaki bilgileri anlama yeteneğini ve bilme yöntemini geliştirir. Buna bilişin gelişimi ya da bilişsel gelişim denir (Ülgen, 1997).

Bu doğrultuda çocuklar mekanik bir yorumla çevrelerinin etkilerine edilgin öğrenme ile uyan varlıklar olarak görülmektedirler. Bu yaklaşım onların çevreleri ile etkin iletişim süreci içerisinde evreni yorumladıkları ve kendi değer ve yargılarını değişen koşullar içerisinde oluşturdukları görüşünü getiren ve ahlak gelişimini ahlaki yargı gibi daha karmaşık bir yönü ile ele alan zihinsel gelişim psikolojisi (bilişsel gelişim) yaklaşımı ile büyük ölçüde çelişmektedir. Psikanalitik kuram ve öğrenme kuramları yetişkin müdahalesi olmadan ahlak gelişiminin gerçekleşmeyeceğine inanırlar; bilişsel gelişim yaklaşımı ise ahlak gelişimini zihinsel bir süreç olarak görmesi ile bu iki yaklaşımdan ayrılır. Bu açıdan bakıldığında yine psikanalitik ve öğrenme kuramları, çocuğun içinde yetiştiği toplumun değer ve standartlarını benimsemesini ahlak gelişiminin en üst düzeyi olarak görürlerken, bilişsel gelişim yaklaşımı ise prensiplere dayalı ahlaki özerkliği ahlak gelişiminin en üst düzeyi olarak kabul eder (Özgüleç, 2001, s: 6–7).

Dewey’e Göre Ahlaki Gelişim

Ahlak gelişimine zihinsel gelişim paralelinde eğilen ilk kuramcı Dewey olmuştur. Dewey, ahlak eğitiminin temelinde zihinsel eğitimi görmüş ve ahlak eğitiminde de genel

eğitim s¼reci gibi temelde çocuğun farklı değerler ve bu değerlere ilişkin kararlarda aktif akıl y¼r¼tmesi ile gerçekleşebileceğine inanmıştır. Bu g¼r¼ř¼n gelişimsel niteliği ise Dewey'in ahlak eğitimini evrelerden geçmek olarak g¼rmesinden kaynaklanır.

Dewey'e g¼re eğitim, bireyin psikolojik işlevlerinin en ¼zg¼r ve tam şekilde olgunlaşmasına olanak verecek koşulların sağlanmasıdır. Bu doğrultuda eğitim ve ahlaki gelişim, gelişimin psikolojik k¼kenlerinin kavranması ile gerçekleşebilir. Dewey ahlaki gelişim alanında ¼ gelişim evresi ileri s¼rm¼řt¼r.

- 1- **Ahlak veya Gelenek ¼ncesi D¼zey:** Biyolojik ve sosyal d¼rt¼lerle g¼d¼len ahlaki davranışları içeren evre.
- 2- **Geleneksel D¼zey:** Bireyin grubuna ¼zg¼ değerleri benimsediği evre.
- 3- **¼zerk D¼zey:** Bireyin davranışlarının kendi akıl y¼r¼tme ve karar vermesi ile oluştuğu, bireyin içinde bulunduğu grubun standartlarını irdeleyerek benimsediği evre.

Dewey'in ahlak gelişimi anlamında ileri s¼rd¼đ¼ evreler kuramsal d¼zeyde kalmıştır (Akt: ¼zg¼le, 2001, s: 7; Akt: Seçer, 2003, s: 19–20).

Jean Piaget'e G¼re Ahlaki Gelişim

Ahlak gelişimi konusunda en kapsamlı çalışmaları yapmış olan araştırmacılardan biri de Piaget'tir. Piaget'e g¼re, ahlaki gelişim bilişsel gelişimle paralellik g¼stererek hiyerarşık bir sıra izleyen d¼nemler içinde ortaya çıkar. Ahlaki yargıyı odak noktası yapan Piaget, ahlaki bireyin kendisine ¼zg¼ bir yapı taşıdığını kabul eder (Selçuk, 2000, s: 110).

Piaget' in başlıca çalışmaları d¼ř¼ncedeki gelişimsel değişmelerle ilgili olduğu halde, daha ¼nceki araştırmalarından bazıları çocukların doğru ve yanlış anlayışlarını ve yargılarını ele almıştır. ¼rneđin, Piaget çocukları misket oynarken g¼zlemlemiř ve ahlaki d¼ř¼ncelerini yoklamak için sorular sormuştur: Bu oyunun kuralları nelerdir? Bu kurallar nereden geliyor? Bu kurallara uymak zorunda mısınız? Bunlar değiştirilebilir mi? Gibi (Gander ve Gardiner, 1998, s: 261). G¼zlemleri sırasında Piaget, ocukların başkalarının eylemleri konusunda bir yargı verirken bu eylemlerin oluşturduğu ortamları anlamak için artan bir istek ve yetenek sahibi olduklarını belirledi. Daha ¼nceleri ocuk, başkalarının eylemlerini daha keskin ¼l¼lere, daha katı kurallara g¼re yargılar. ¼rneđin, k¼¼k bir ocuk hırsızlığın k¼t¼ olduğunu ve her t¼rl¼ hırsızlığın aykırı olduğunu d¼ř¼n¼r, biraz b¼y¼d¼kten sonra ise a bir çocuğun elma almasını tok bir çocuğun elma almasından daha değişik bir g¼zle g¼r¼r ve beklide birinci çocuğu hoş g¼ren bir yargı geliştirir (Jersild, 1979, s: 594).

Bu g¼zlemlerinden yola çıkan Piaget ahlaki gelişim s¼recini “ocuğun Ahlaki Yargısı” adlı kitabında topladığı araştırmalarında **geleneksel ahlaklılık (ahlaki gerçekçilik, dışa bağlı ahlak, ahlaki realizim, baskı ahlaki, heteronomi ahlaki), akılcı**

ahlaklılık (özerk ahlak, karşılıklılık ahlakı, göreceli ahlak) kavramlarını kullanmıştır (Piaget'ten Akt: Toppes, 2003, s: 187).

“Ahlak, bir kurallar sistemidir ve ahlak gelişimini bireyin bu kurallara saygıyı nasıl geliştirdiğini ortaya koyarak inceleyebiliriz.” diyen Piaget, genel ahlak oluşumunda geçerli kuralları ortaya çıkarabilmek için çocukların oyun kurallarını nasıl algıladıkları konusuna eğilmiştir. Bu amaçla, yetişkin ödül ve cezaları ile öğrenilmeyen bu nedenle de yetişkin etkisinden uzak olan kaydırak oyununun kurallarının nasıl öğrenildiğini incelemeye başlamıştır. Başta kendi üç çocuğu olmak üzere, çocukların oyunlarını gözlemlemiş ve onlara çeşitli sorular sorarak onların oyun hakkındaki düşüncelerini almıştır. Çocukların düşünce biçimlerini her yönüyle inceleyen Piaget, çocukların doğru ve yanlışa ilişkin yargılarının yaşlarına bağlı olarak değiştiğini gözlemlemiştir (Özgüleç, 2001, s: 10).

Piaget, bu gözlem ve araştırmalarına dayanarak bilişsel gelişimle paralellik gösteren evreler belirledi.

- 1- Devinimsel Evre:** Yaklaşık iki yaşına kadar süren bu evrede, çocukları oyunları genellikle tek başlarına oynamaktadırlar. Çocuk, oyununu kendi kendine dilsel monolog biçiminde ve bedenini çeşitli biçimlerde devindirerek oynamaktadır.
- 2- Ben Merkezli Evre:** 2–7 yaş arasını kapsamaktadır. Bu evrede, çocuk oyunları genellikle benmerkezcidir. Çocuklar oyunlarını kendi oluşturduğu kurallarla oynamaktadırlar. Gene de büyüklerin oyunlarına öykünmeyi sürdürmektedirler. Her oyunun belirli bir kuralı olduğunu bilirler ama kuralların ne anlama geldiklerini, doğasını algılayabilecek yeterlilikleri henüz gelişmemiştir. Oynamak için arkadaş ararlar, ancak toplu oyunu başaramazlar. Arkadaşları arasında oyun oynasalar bile, gene de kendi kurallarına oynarlar. Düşüncel yapılarındaki benmerkezcilik henüz çözülmemiştir. Dış nesnel gerçeklikten henüz kopamamışlardır. Çünkü hala başkalarına bağımlıdırlar. Kuralların anlamlarını, içeriklerini de anlamaktan uzaktırlar. Onlara göre kurallar, yetişkinler ya da Tanrı tarafından konulmuş kurallardır. Kurallara aykırı olan davranışlar, ceza gerektirici davranışlar olarak yorumlanır.
- 3- Başlangıç Halinde İşbirliği Evresi:** 7–10 yaş arasındaki çocukların oyunlarını benmerkezci olarak sürdürdükleri görülür. Kuralların anlamlarını bilmeden, kurallara bağlılıkları devam etmektedir. Gene de bilinçsiz, körü körüne bir bağlılıktır bu ve kuralların, toplum için gerekli olduğu kabul edilmektedir. Dönemin sonlarına doğru kurallara olan bilinçsiz bağlılık azalmaya başlar. Toplumsallaşmada artık epeyce yol alınmıştır. Paylaşımçı ve işbirlikçi davranışlar giderek artar, kalıcı ve yerleşik davranışlar olma niteliğine ulaşırlar.

4- Kuralların Düzenlendiği Evre: On yaşında ulaşılan bu evrede ise, benmerkezciliğin süreç içinde çözülerek, yerine işbirlikçi ve paylaşımcı duyguların gitgide gelişerek ortaya çıktığı görülür. Kurallar artık daha bilinçli olarak kavranılmakta, kuralların değişebileceği ve yeniden düzenlenebileceği düşüncesi kabul görmektedir. Bu dönemde çocukların belirli oyun kurallarını ya da şekilleri düzenlemekten ve yeniden biçimlendirmekten büyük bir mutluluk duydukları görülmektedir. Karşılıklı anlaşma yoluyla kuralların değişebileceği düşüncesi benimsenmektedir. Bağımsız ve özerk davranışlar, bilişsel gelişimi de bağlı olarak ve işbirliği duygularıyla pekişerek, gelişmektedir. (Topses, 2003, s: 186; Özgüleç, 2001, s: 10–11).

Daha sonra Piaget değişik yaşlardaki çocuklara, hakkında ahlaki yargılar vermelerini istediği küçük öyküler geliştirdi. Piaget, ahlaki akıl yürütmenin ilk çocuklukla ergenlik arasında gitgide anlamlı bir biçimde değiştiği, değişimlerin düzenli ve kestirilebilir olduğu, aşağı yukarı düşüncedeki gelişimsel değişimlerle aynı zamana rastladığı sonucuna varmıştır (Gander ve Gardiner, 1998, s: 261).

Bu öykülere aldığı cevaplar ile yaptığı araştırmalar sonucu Piaget, 0–5 yaşlarını kurallara uyma kavramının olmadığı ahlak öncesi evre olarak dile getirmiş ve ahlak gelişimini iki dönemde incelemiştir.

1-Dış Kurallara Bağlılık Dönemi (ahlaki gerçekçilik, dışa bağlı ahlak, bağımlı ahlaki davranış, ahlaki realizim, baskı ahlaki, heteronomi ahlaki)

Doğrunun kurallara harfiyen uyma, otorite ve cezaya boyun eğme olarak algılandığı evredir. Piaget'in araştırmalarına göre 6–10 yaş arası çocuklar, amaç ya da niyetten bağımsız olan maddi cezadan daha çok etkileniyorlar ve o davranışı yapan çocuğu daha suçlu buluyorlardı. Piaget'in kavramıyla, nesnel sorumluluk duygusunu temel alıyorlardı. Aynı durum hırsızlık öykülerinde de ortaya çıkıyordu. Bu dönemde çocuk ahlaki realizim içindedir. Çünkü bilişsel gelişimi iki özellik taşımaktadır: Egoantrizim ve realizim. Çocuktaki zihin yapısının bu iki özelliği ahlaki düşüncesine iki şekilde yansımaktadır:

a) Çocuk egosantrik olduğu için, ahlaki konularda insanların farklı düşüncelere sahip olabileceklerini ve bununla olağan bir şey olduğunu bilmez. Bu yüzden ona göre ahlaki yargı tektir ve herkes onu kabul etmelidir.

b) Çocuk realist olduğu için, sosyal hayatın kurallarını veya psikolojik mahiyetteki inançları fiziki kurallardan ayıramaz. Ahlak kurallarının tabiatın bir parçası olduğunu ve değiştirilemeyeceğini düşünür.

Dolayısıyla bu dönemdeki çocuklar ahlaki yargıları açısından başkalarına bağımlı yaşamaktadırlar. Yetişkinler tarafından konulan kuralları sorgulamadan kabul ederler. Dönemin sonuna kadar çocuklar için, işlenen bir suçun önem derecesini, suça bağlı olarak

ortaya çıkan fiziksel sonuçlar belirler. Sonuçta daha fazla fiziksel zarara yol açan suçlar, daha az fiziksel zarara yol açan suçlara göre daha kötüdür (Topses, 2003, s: 188; Özgüleç, 2001, s: 11–12; Seçer, 2003, s: 22–23).

2-Ahlaki Özerklik Dönemi (bağımsız evre, akılcı ahlaklılık, özerk ahlak, karşılıklı ahlakı, göreceli ahlak)

11 yaş ve üstüne çıkıldıkça çocukların yaptıkları değerlendirmeler “görelilik” kazanmaya başlamaktadır. Piaget’in kavramıyla öznel sorumluluk duygusun temel alan bu evre, çocuğun başkalarıyla işbirliği içinde olduğu, toplumsallaşmanın ve çocuğun kendisini başkalarının yerine koyabilme yeteneğinin geliştiği bir dönemdir. İçinde bulunulan koşulları dikkate alarak değerlendirmeler yapan çocukların, ahlaki yargıları ve kuralları uygulayışları esneklik göstermektedir. Bu döneme gelen çocuklar başkalarının değerlendirmelerinden çok, kendi yaptıkları değerlendirmeye uygun davranmaya başlarlar. Bu yaş dönemi çocuk için artık; bilişsel gelişime bağlı olarak, yapılan davranışın altındaki niyet ya da amaç önemli olmaya başlamaktadır. Çocuğun otoriteye dayanan pasif ve değişmez bir ahlak anlayışından kurtulması için her şeyden önce zihninin egosantrizmden realizmden kurtulması gerekmektedir. Bu dönemde çocuğun ebeveyni ile olan tek taraflı otoriter ilişkilerinden daha çok yaşlıları ile olan kooperatif faaliyetleri önem kazanmaktadır. Çocuk böylece otorite yerine karşılıklı emir ve kumanda yerine işbirliği esasına dayalı yeni bir ilişki içine girmiştir. 9–10 yaşlarından itibaren kuralların nedenini ve anlamını fark etmeye başlar (Topses, 2003, s: 188; Özgüleç, 2001, s: 11–12; Seçer, 2003, s: 22–23).

Sonuç olarak Piaget, ahlaki gelişimle bilişsel gelişim arasında bir paralellik kurarak, soyut işlemler dönemine doğru ilerledikçe, çocukların dışı bağılı dönemden özerk döneme doğru geçtiklerini ifade etmiştir. Piaget, özerk döneme geçiş için kesin bir yaş sınırı vermemekle birlikte, 10–11 yaş çocukların ahlaki değerlendirmede özerk döneme has özellikler ortaya çıkmaya başladığını belirtmiştir (Özgüleç, 2001, s: 12).

Piaget’e göre çocuğun ahlak gelişimiyle birlikte, adalet ve ceza konusundaki görüşlerinde de değişiklikler olur. Başlangıçta, kötü bir iş yapan insanın bu kötülüğü karşılığında acı çekmesi gerektiği düşünülür. Bir de misilleme adaleti vardır: O senin oyuncağını kırmışsa, sende onunkini kırarsın, ya da bir başkası gidip senin yapacağını yapar. Daha sonraki bir aşamada, yerine koyma, tazmin etme adaleti oluşmağa başlar: Kırdığı oyuncağı ödesin, ya kendi oyuncağını versin ya da kırdığını onarsın (Jersild, 1979, s: 595).

Piaget’in bu açıklamaları ahlaki gelişim ile ilgili birçok görüşe temel olmuştur. Onun fikirlerinden yola çıkarak ahlaki gelişimi araştıranlar arasında Lawrence Kohlberg’te

bulunmaktadır. Kohlberg, ahlaki gelişim ile ilgili kuram ve araştırmalarında Piaget'in evrelerini geliştirerek bir adım daha ileriye gitmiştir.

Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Teorisi

Biliřsel ahlak gelişimi teorisi, ahlaki dūřünmenin evrensel basamaklarının gelişimine odaklanmıştır. Bu tür basamaklar, en iyi biçimde Kohlberg tarafından betimlenmiştir.

Kohlberg, çocukların varsayımsal ahlaki ikilemlere verdikleri yanıtların altında yatan akıl yürütmeye dayalı altı evreli bir kuram önererek Piaget'in çalışmalarını genişletmiştir (Akt: Gander ve Gardiner, 1998, s: 342). Piaget, ahlaki gelişimi bir inřa süreci, Kohlberg ise ahlaki ilkelerin keşif süreci olarak görmektedir. Piaget, anlattığı hikayeler de eylem ve dūřünceler arasında bir ayrım gözetmezken, Kohlberg, deneğin zihnindeki çatışmaları anlamaya yönelik hipotetik hikayeler anlatmaktadır. Bu amaçla çocukların ve yetişkinlerin ahlaki yargıları ortaya koyacak ahlaki ikilemlerden yararlanmıştır (Seçer, 2003, s: 24). Bu hikayelerin, hikayeler ve hikayelerle ilgili sorular Ekler kısmında verilmiştir.

Kohlberg'in kuramına göre, ahlaki akıl yürütmenin gelişiminde üç genel düzey boyunca ilerleriz. Gelenek öncesi, geleneksel, gelenek sonrası düzeyler. Bu düzeylerin her birinde iki evre vardır. Bu evreler yaşla ilişkili gelişim düzeylerini kapsadığı gibi, herhangi bir yetişkinin göstermiş olduğu ahlaki yargılarını ölçüt olarak, onun ahlaki gelişim düzeyini belirlemeyi amaçlamaktadır. Örneğin dokuz yaşından küçük çocukların çoğu gelenek öncesi düzeydedir ama birçok ergen ya da yetişkin suçluda öyledir. Ergenlerin ve yetişkinlerin çoğu geleneksel düzeydedir. Gelenek sonrası düzeye genellikle yirmi yaşından önce ulaşılmaz, o zaman da yalnızca bir azınlık tarafından ulaşılır (Kohlberg'ten akt: Gander ve Gardiner, 1998, s: 266; Topses, 2003, s: 189).

Tablo 10.0: Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Sürecinin Düzey ve Evreleri

Düzey ve Evre	Doğru Olan	Doğruyu Yapma Nedenleri	Evrenin Toplumsal Bakış Açısı
I-Gelenek Öncesi Düzey			
1.Evre: Bağımlı Ahlak Evresi	Ceza ile desteklenmiş kuralları çiğnemekten kaçınma, itaat etme, kişi ve eşyaya fiziksel zarar vermekten kaçınma.	Cezadan kurtulma ve otoritenin üstün gücü.	Ben merkezli bakış açısı. Başkalarının çıkarlarını dikkate almaz ya da bunların eylemi yapan kişininkinden farklı olduğunu göstermez; iki bakış açısını ilişkilendirmez. Eylemler başkalarının psikolojik çıkarları açısından değil, fiziksel olarak düşünülür. Otoritenin bakış açısını kendisinininkiyle karıştırma.
2.Evre: Bireysellik, Araçsal Amaç, Değiş Tokuş Evresi	Kurallara yalnızca birinin çıkarlarına yaradığında uyma; kendi çıkar ve gereksinmelerini karşılamak için eylemde bulunma ve başkalarının da aynısını yapmasına izin verme. Doğru olan aynı zamanda adil olandır, eşit bir değiş tokuş, bir anlaşma, bir pazarlıktır.	Başkalarının da kendi çıkarlarına sahip olduğunu kabul etmek zorunda olduğunuz bir dünyada kişinin kendi gereksinme ve çıkarlarına hizmet etmesi.	Somut bireyselci bakış açısı. Herkesin kolladığı kendi çıkarları olduğunun ve bunların çatıştığının, böylece doğrunun (somut bireyselci anlamda) göreliliğinin farkında olma.
II-Geleneksel Düzey			
3.Evre: Karşılıklı kişiler arası beklentiler, ilişkiler ve kişiler arası uyma	Kendisine insanların beklentisine ya da oğul, erkek kardeş, arkadaş vb olarak kendi rolündeki insanların genel olarak beklentisine uyma. 'İyi olma' önemlidir ve iyi güdülere sahip olma, başkaları için kaygı duyduğunu gösterme anlamına gelir. Güven, bağlılık, saygı ve iyilik gibi karşılıklı ilişkileri sürdürme anlamına da gelir.	Kendisinin ve başkalarının gözünde iyi bir kişi olma gereksinmesi. Başkalarına ilgi göstermesi. Altın kurala inanma. Kalıp yargısal iyi davranışı destekleyen kuralları ve otoriteyi sürdürme isteği.	Başka bireylerle ilişki içindeki bireyin bakış açısı. Bireysel çıkarlardan önce gelen paylaşılmış duyguların, anlaşmalarının ve beklentilerin farkındadır. Kendini başkasının yerine koyarak somut altın kural aracılığı ile bakış açılarını ilişkilendirir. Henüz genelleştirilmiş sistem bakış açısını dikkate almaz.

Düzyey ve Evre

4.Evrey: Toplumsal Sistem ve Vicdan Evresi

Doğru Olan

Kabul edilmiş güncel görevleri yerine getirme. Yasalara, diğey değişmez toplumsal görevlerle çalıştıkları uç durumlar dışında uyulur. Doğru aynı zamanda topluma, gruba ya da kuruma katkıda bulunmadır.

Doğruyu Yapma Nedenleri

Bir bütün olarak kurumun sürekliliğini sağlamak, ‘herkes yaparsa ben niye yapmayayım’ mantığıyla sistemde doğabilecek bozulmadan sakınmak, ya da kişinin tanımlanmış sorumlulukları yerine getirmesi için vicdanın emri (Kurallara otorite ve inanç açısından 3. Evre kolayca karıştırılabilir.)

Evrenin Toplumsal Bakış Açısı

Toplumun bakış açısını kişiler arası anlaşmalardan ya da güdülerden ayırır. Rollerini ya da kuralları tanımlayan sistemin bakış açısını benimser. Bireysel ilişkileri sistemdeki yeri doğrultusunda ele alır.

III. Gelenek Sonrası Ya da İlkeli Düzey

5. Evrey: Toplumsal sözleşme ya da yararlılık ve bireysel haklar.

İnsanların değişik değerlere ve kanılara sahip olduğunun, değerlerin ve kuralların çoğunun grubunuza göreli olduğunun farkında olma. Ancak, bu göreli kurallara genellikle tarafsızlık uğruna ve toplumsal sözleşme oldukları için uyulur. Fakat yaşam ve özgürlük gibi göreli olmayan bazı değerler ve haklar her toplumda ve çoğunluk görünüşü ne olursa olsun geçerli olmalıdır.

Bütün insanların haklarının korunması ve herkesin refahı için kişinin yasa yapmak ve yasalara uymak yönündeki toplumsal sözleşmesi nedeniyle yasaya karşı bir yükümlülük duygusu. Aileye, arkadaşlığa, güvene ve iş yükümlülüklerine, özgürce girilmiş bir sözleşmesel vaat duygusu. Yasaların ve görevlerin akılcı bir genel yararlılık Hesabına dayanmasına özen gösterme.

Topluma öncelik veren bakış açısı. Akılcı bir bireyin toplumsal bağlanma ve sözleşmelere öncelik veren değerlerin ve hakların farkında olan bakış açısı. Bakış açılarını anlaşma, sözleşme, nesnel yansızlık ve gerekli süreçlerin resmi mekanizmasıyla bütünleştirir. Ahlaki ve yasal bakış açılarını dikkate alır; bunların bazen çatışacağını bilir ve bunları ve bunları bütünleştirmeyi güç bulur.

6. Evrey: Evrensel ahlak ilkeleri evresi

Kendi seçtiği ahlak ilkelerini izler. Özel yasalar ya da toplumsal anlaşmalar genellikle böyle ilkelere dayandıkları için geçerlidir. Yasalar bu ilkeleri çışnediğinde kişi ilkeye göre davranır. İlkeler evrensel adalet ilkeleridir. İnsanların haklarının eşitliği ve bireysel kişiler olarak insanların onuruna saygı.

Akılcı bir kişi olarak evrensel ahlak ilkelerinin geçerliliğine inanç ve onlara kişisel bir bağlanma duygusu.

Toplumsal düzenlemelerin tüketildiği bir ahlak görüşünün bakış açısı. Bakış açısı, ahlakın doğasını ya da kişilerin kendi içlerinde sonlu olduğunu ve böyle işlem görmeleri gerektiği gerçeğini bilen her akılcı bireyin bakış açısıdır.

Kaynak: Kohlberg’den Aktaran: Gander, Çev:Onur, 1998, s:333-335

ÖRNEK OLAY BAĞLAMINDA KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM EVRELERİ

Tablo 9.0: Örnek Olay Bağlamında Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evreleri

	Tanımı	Heinz'in Davranışı Doğru	Heinz'in Davranışı Yanlış
1- Gelenek Öncesi Ahlaksallık 1.1- Ceza ve İtaat Evresi Yaklaşık yaş: 4-5 yaşlar	Ahlaki davranış, cezadan kaçınan her türlü davranıştır. (Bir davranışın sonuçları onun iyi mi, kötü mü olduğunu gösterir.)	Eşinin ölümüne izin verirsen, suçlanırsın. Ayrıca eşini kurtarmak için gerekli olan parayı bulamadığın için de suçlanırsın.	İlacı çalmaman gerekir. Çünkü yakalanırsan hapse girersin. Eğer kaçarsan bu kez vicdanın seni rahat bırakmaz.
1.2 – Ödül (Araçsal Görecelik) Evresi Yaklaşık yaş: 6-9 yaşlar	Ahlaki davranış, ödül kazanır. Bir insanın sorunun çözen herhangi bir şey iyidir.	Eğer yakalanırsan ilacı geri verirsin ve fazla ceza almaktan kurtulursun. Hapisten çıktığında eşinle tekrar birlikte olursun.	İlacı çalarsan fazla hapis cezası almazsın ama eşin sen hapisten çıkmadan ölür. Dolayısıyla ilacı çalman bir işe yaramaz. Ayrıca eşin ölürse bu senin hatan değil çünkü o kanser.
2- Geleneksel Düzey 2.1 – İyi Çocuk Evresi Yaklaşık yaş: 10-15 yaşlar	Ahlaki davranış, başkalarını mutlu eder. Başkalarının onayı niyete bağlıdır.	İlacı çaldığım için, hiç kimse senin kötü biri olduğunu düşünemez. Ama çalmazsan eşinin ölümüne izin vermiş olursun. Bu nedenle başta ailen olmak üzere, kimsenin yüzüne bakamazsın.	Çaldığım için sadece ilacın satıcısı tarafından değil, herkes tarafından suçlanırsın, ailen ve kendi onurunu incittiğin için üzülür, kimsenin yüzüne bakamazsın.
2.2. – Yasa ve Düzen Evresi Yaklaşık yaş: 15-18 yaşlar	Ahlaki davranış, toplumsal düzen, kural ve yasaya uygun davranıştır.	Eğer eşinin ölmesini engellemek için gerekeni yapmazsan, o öldükten sonra suçluluk duyarsın.	İlacı çaldığında yanlış bir şey yaptığını bilemeyebilirsin fakat hapse girdikten sonra, hatanı anlar, dürüst biri olmadığımı düşünür ve bundan dolayı yaşam boyu suçluluk duyarsın.
3 – Gelenek Üstü Ahlaksallık	Ahlaki davranış toplumun ortak iyilik ve mutluluğunu gözetken ilkelere dayanır.	Eğer ilacı çalmazsan diğer insanların gözünde saygı değer birisi olarak kalamazsın	Eğer ilacı çalarsan hem başkalarının hem de kendi gözünde saygınlığımı yitirirsin.
3.1 – Sosyal Anlaşma Evresi Yaklaşık yaş: 18-20 yaşlar	Bir davranışın doğru ya da yanlış olması, sadece yasaya göre belirlenmez. Tanrı'nın kurallarına göre insanın yaşama hakkı vardır.	Doğanın ve Tanrı'nın yasalarına göre herkesin yaşama hakkı vardır. Eşine yaşama şansı vermezsen mutsuz olur ve kendine saygını yitirirsin.	Çalmak zorunda bile olsan hırsızlık yaptığın için toplumsal değerlere aykırı davranmış olursun.
3.2 – Evrensel Ahlak İlkeleri Evresi Yaklaşık yaş: 20-... yaşlar	Ahlaki davranış, bütün insanlara güven, saygı ve sevgi duymaya dayanır. Başkalarının sana nasıl davranmasını istiyorsan sen de onlara öyle davran.	İlacı çalmayarak eşinin ölmesine izin verirsen, kendine saygını yitirirsin. Çünkü en temel insan hakkı olan yaşam hakkını koruması için, üzerine düşeni yapmamış olursun.	İlacı çalarsan, diğer insanlar tarafından suçlanmazsın. Fakat kendi onuruna ve kişisel değerlerine bağlı davranmadığın için üzüntü duyarsın.

Kaynak: Kohlberg'ten Akt: Aydın, 2000, s: 59–61

Kohlberg'in kuramındaki evrelerin bazı temel özellikleri vardır:

- 1- Ahlaki gelişim evreleri ile bilişsel gelişim evreleri arasında yakın bir ilişki vardır. Her bilişsel gelişim döneminin özelliklerine uygun olarak ahlaki davranış biçimleri ortaya çıkmaktadır.
- 2- Evreleri oluşturan farklı bilişsel özellikler, bireyin ahlaki gelişim sürecinde değişmez bir sıra oluştururlar. Kültürel etmenler bu sırayı çabuklaştırabilir ya da yavaşlatabilirler fakat sıralarını değiştiremezler.
- 3- Her evre temel özellikleriyle mantıksal bir bütünlüktür.
- 4- Evreler, aşamalı özellikleriyle de bir bütün oluştururlar. Başka bir deyişle, insan düşüncesi, bir altı evreden, bir üst evreye geçince, alt yapıları da içine alan bir bütünlük oluşturur. Örneğin kendisinden bozuk parayı sıraya koyması istenen soyut işlemler dönemindeki bir ergen, aynı zamanda somut işlemler dönemine özgü becerileri de kullanabilir olma yeterliliğindedir (Topses, 2003, s: 189).

Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Sürecinin Düzey ve Evreleri

Kohlberg, değişik yaş grupları ve sosyo-ekonomik düzeylerdeki bireylere ikilemlerden oluşan çeşitli öyküler verdikten sonra, öyküde anlatılan durum ile ilgili bir karar vermelerini istemiştir. Kararın doğru ya da yanlış olması önemli değildir. Önemli olan bireyin öyküde anlatılan soruna çözüm bulurken kullandığı dayanak noktaları ve değerlendirmeleridir. Kohlberg, bu öykülerle ilgili aldığı cevapları sınıflayarak insanların altı yargı evresi geçirdiğini ve bu altı yargı evresinin üç düzeyde yer aldığını belirtmektedir (Akt: Seçer, 2003, s: 24).

Düzey I: Gelenek Öncesi Düzey (Kendi Kendine İlgi)

Bu düzey Piaget'in dış kurallara bağlılık döneminin özelliklerini kapsar. Bu düzeyde çocuk iyi-kötü, doğru-yanlış gibi kültürel kural ve değerlere açıktır. Ancak, bunları ceza-ödül gibi fiziksel sonuçlarına göre ya da bu kuralları ortaya koyan kimselerin fiziki gücüne göre değerlendirir. Böylece, "doğru hareket etmemek fenadır" dendiğinde çocuk için bu ya doğru hareket etmeyen cezalandırılır ya da "doğru hareket etmezsem hiç mükafat alamam" veya "öğretmen doğru olmamızı söyler, o da annem babam gibi düşünür, onların hepsi benden büyüktür ve şayet doğru hareket etmezsem önceden olduğu gibi beni azarlarlar" anlamına gelir. Bu düzeydeki çocuklar kendi ihtiyaçlarını tatmine yönelirler. Hareketlerinin sonuçlarını görebilme yeteneklerine rağmen bakış açıları egoisttir (Akt: Seçer, 2003, s: 25).

Bu düzey iki evreyi kapsar:

Evre 1: İtaat ve Ceza Eğilimi Evresi: Bu evrede kural ve otoriteye körü körüne bağlılık “doğru” olarak kabul edilir. Bir davranışın iyi ya da kötü oluşu o davranışın fiziksel sonuçlarına göre değerlendirilir. Olayın gerisindeki neden önemli değildir. Cezadan kurtulmak ve yetkiye karşı tam riayet kendi başına değerlidir. Başın derde girmemesi önemlidir. Düşünce tarzı “yapmamalıyım çünkü cezalandırılıyorum” şeklindedir. Ben merkezli bir bakış açısı hakimdir. Bu dönemdeki birey diğer insanların istek, ilgi ve haklarıyla ilgilenmez. Otoritenin görüşünü kendi görüşünden ayıramaz (Selçuk, 2000, s: 113; Yalçın- Dereli, 2000, s: 23; Seçer, 2003, s: 25).

Evre 2: Saf Çıkarıcı Eğilim (Çıkara Dayalı Alışveriş): Bu dönemdeki çocuk için “doğru” kendisinin ve çevresindekilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve somut değişime dayanan adil alışverişler yapmaktır. Göze göz, dişe diş anlayışı hakimdir. Kurallara ihtiyacı karşıladığı sürece uyulur. Doru davranış, kişinin gereksinimlerini tatmin eden davranıştır. Ancak ahlaki yargıda bulunacakları zaman, başkalarının ihtiyaçlarını somut bir şekilde dikkate almakla birlikte, hala birinci planda kendileri vardır. Ne kadar alırsa o kadar vermeleri söz konusudur. Pragmatik alışveriş kavramı (sen bana yardım et, bende sana yardım edeyim), sevgi, bağlılık ve adalet kavramı yerine geçerlidir. Her şey karşılıklıdır. Düşünce tarzı “yapmamalıyım çünkü ödül almak istiyorum” şeklindedir (Selçuk, 2000, s: 113; Yalçın-Dereli, 2000, s: 23; Seçer, 2003, s: 26).

Düzyey II: Geleneksel Düzyey (Sosyal Onay)

Bu düzyeyde, aile, grup ya da ulusun beklentileri kendi başına değer taşır. Buradaki tutum sadece sosyal düzen ve beklentilere uymak değil aynı zamanda onlara sadakattir. Mevcut sosyal düzenin korunması ve desteklenmesi ve bu düzenin kurum ve gruplarıyla özdeşleşmek önemlidir. Bu düzyeyde artık gerçek sosyalleşme söz konusudur. Kişi için, başkalarının saygısı ve kendini tasvip etmesi somut ödülde daha büyük bir değer almaktadır. Kendisine önem verilen bir gruba ait olan kişi kendi değeri hakkındaki fikrini pekiştirir (Seçer, 2003, s: 26).

Bu düzyey de iki evreden oluşur:

Evre 3: İyi Çocuk Eğilimi (Kişiler Arası İlişkiler): Bu evrede iyi davranış, başkalarını memnun eden, onlara yardımcı olan ya da onlar tarafından takdir edilen davranıştır. Yaygın davranış normlarına uyma ön planladır. Başkalarıyla ilgilenmek, dürüst ve güvenilir olmak, kurallara uymak bu evrenin en temel özellikleridir. Birey kendisinden beklenen roller doğrultusunda davranır, kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarını kullanmaz. Davranış niyetine göre değerlendirilir. “iyi niyetli olmak” önem kazanır. Ben merkezliliğin azalması ve somut işlemler dönemine girmesiyle çocuk olaylara başkaları açısından bakabilme özelliği kazanır. Ahlaki yargılarında başkalarının hissettiklerini de

dikkate alır. İyi olmak karşılıklı ilişkileri sürdürmeyi, güveni, bağlılığı, minnettarlığı korumayı gerektirir. Bu aşama çocuğu egoist düzeyden bir grubun değerini tanımaya götürür. Başkalarına karşı iyi davranmak kişiyi psikolojik olarak rahatlatır. Bu aşamadaki birey kişiler arası çatışmalarda farklı ideallere sahip grupların varlığından haberdardır. Kişilere olan kuvvetli bağ ve sadakati yasayı tanımamaya kadar gider. Düşünce tarzı “yapmamalıyım çünkü insanların beni beğenmesini istiyorum” şeklindedir (Selçuk, 2000, s: 114; Yalçın-Dereli, 2000, s:24; Seçer, 2003, s: 26).

Evre 4: Kanun ve Düzen Eğilimi (Sosyal Emirler): Bu dönemdeki birey, toplum düzenini korumayı ve toplumun refahını düşünmeyi kendisine hedef edinir. Çok özel durumlar hariç kanunlara riayet eder. Birey toplumdaki insanların davranışlarını düzenleyen geniş bir sosyal sistem olduğunun farkındadır. Sistemin işleyişini korumak, herkes aynı şeyi yaparsa kaygısı, benlik saygısı ve vicdanı sorumluluk bireyi doğru davranmaya yönelten nedenlerdir. Doğru davranış ise “görevini yapmaktır”. Kurulu sosyal düzen kendi başına değerlidir. Kişinin otoriteye, sabit kurallara, sosyal nizamla göre hareket ettiği görülür. Bu aşamanın başında kişi seçik bir fikre sahip değildir. Bu aşamanın daha ileri bir seviyesinde kişi kuralın manasını arar. Burada iç yöneliş görülür:

- 1- Yasa ve kuralların amacını herkesin yararı veya iyiliğinden görmek, herkesin iyiliğini korumak ve sürdürmek büyük önem taşır.
- 2- Yasa çoğunluğun görüşünü yansıtır.
- 3- Ahlak yasası toplumun normlarında veya inançlarında genel bir uyum ifade eder.

Düşünce tarzı, “yapmamalıyım çünkü kanunları çiğneyebilirim” şeklindedir (Selçuk, 2000, s: 113; Yalçın-Dereli, 2000, s: 24; Seçer, 2003, s: 27).

Düzen Üstü Düzey (Gelenek Ötesi Düzey, Sosyal İlkeler Dayalı Düzey, Soyut İdealler)

Bu düzeyde geçerliliği ve uygulanırlığı olan ahlak değerleri ve ilkeleri, bunları ortaya koyan grup ya da kişilerin yetkilerinden ve kişinin bu gruplarla özdeşleşmesinden bağımsız olarak tanımlama çabası görülür. Bir insan içinde bulunduğu toplumdaki nizamın var olması mümkün olması en iyisi olmadığını düşünebilir ve mevcut toplum sistemini karşılaştırır. Kohlberg, burada aklın sağlığı prensiplerinin ahlak kurallarının temelini oluşturduğunu ileri sürer. Böyle bir durum, kişi toplumun görüşünden sıyrıldığı için otonomdur. Bu düzeyde de iki evre vardır (Seçer, 2003, s: 28).

Evre 5: Kontrat ve Yasaya Uygunluk Eğilimi (Sosyal Anlaşma): Bu dönemde toplumun üstünde bir bakış açısı vardır. Doğru davranış insan hakları ve toplum yararı gözetilerek toplum tarafından incelenmiş, kabul edilmiş ilkelere uygun davranıştır. Kanuna sosyal bir anlaşma olduğu ve çoğunluğun hakları bu yolla korunduğu için uyulur ve mevcut kanunun umurun yararı olması gerektiği savunulur. Kanuna körü körüne uyulmaz.

Yasal görüş kabul edilmekle birlikte topluma daha fazla yarar sağlayabilmek için yasaların değişebileceğine inanılır (Bu bakımdan 4. evreden farklıdır). Kanunlar sosyal düzeni korumak, temel yaşama ve özgürlük haklarını güvence altına almak için gerekli görülmektedir. Bu aşamada kişi eleştirici düşünceye sahiptir. Hayat ve özgürlük kavramlarını çoğunluğun görüşüne ters düşme pahasına da olsa korumak gerektiği savunulur. Kişi yine de işlemsel dönemdedir ve yasayı eleştirmesi rasyonel fikirlere dayanır. Eğer bu, toplumdaki bütün insanların yararına ise veya kişinin ideallerini karşılamıyorsa bunlardan ötürü yasa terk edilmez. Toplum her şeyin temelidir. Onun devamı, kuralların ve faaliyetlerinin eleştirici bir değerlendirmesine bağlıdır. Düşünce tarzı “yapmamalıyım çünkü zorunluluğum yok” şeklindedir (Selçuk, 2000, s: 115; Yalçın-Dereli, 2000, s: 25; Seçer, 2003, s: 228).

Evre 6: Evrensel Ahlak İlkeleri Eğilimi (Evrensel Haklar): Bu en yüksek evrede doğru ve yanlış, sosyal düzenin yasa ve kurallarıyla değil, kişinin kendi vicdanıyla ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleriyle tanımlanır. Bu ilkeler somut ahlak kuralları olmayıp genel soyut ilkelerdir. Bunlar, evrensel adalet ilkelerini, insan haklarının eşitliğini ve insana saygıyı içerebilir. Düşünce tarzı, “yapmamalıyım, diğerleri ne söylerse söylesin bu doğru değil” şeklindedir. 5. evre ile 6. evre arasındaki fark; 5. dönemde sosyal sisteme, 6. dönemde mantığa ve evrenselliğe yer verilmesidir. 6. evredeki kişiler diğer insanlara karşı yüksek bir duygusallığa sahiptir ve bu evre ahlak kahramanlarının bulunduğu aşamadır (Selçuk, 2000, s: 115; Yalçın-Dereli, 2000, s: 25; Seçer, 2003, s: 26).

Özetle, birinci düzeyde gerçek anlamda bir ahlak anlayışı yoktur. Çocuk öz odaklı bir eğilim içindedir, bencil güdülerine doyum sağlayacak davranışlarda bulunmak ister, otoriteye saygı gösterir ve insanları nesne olarak görür. İkinci düzeyde olan “yasa ve düzen” evresinde ise, ahlaki ikilemler, toplumsal beklentiler ve geleneksel kurallar dikkate alınarak çözümlenir. Bu dönemde iyi çocuk olmak önemle vurgulanmaktadır. Ahlak gelişiminin üçüncü düzeyinde ise birey yargılarını sadece belirli yasal kurallara değil, soyut evrensel ahlak ilkelerine dayandırma eğilimi gösterir (Morgon, 1995).

Kohlberg’e göre, bu gelişim aşamaları evrenseldir ve her aşama kendinden bir önceki aşama gerçekleştikten sonra kendini gösterir. Çocuk “diğer kimsenin” (ötekinin) görüşünün, olaya bakışının farkına varıp, onu kendi düşüncesiyle ilişkili haline getirebildiği oranda ahlaksal gelişme devam eder. Fakat her bireyde ahlaksal gelişme aşamalarının tümünün gelişmesi beklenemez. Sosyal ve kültürel çevresine bağımlı olarak her birey kendi koşulları içinde ahlak gelişmesini sürdürür. Bu nedenle bireyler arasında aşama farklılıkları gözlenebilir (Cüceloğlu, 1998, s: 354).

Toplumsal ve ahlaki kavramlar geliştikçe çocuklar günlük yaşamdaki sorunlara ilişkin alışılmış akıl yürütme biçimleriyle yetinmez görünmektedirler. Dahası önceden

farkında olmadıkları sorunların farkına varmaya başlarlar. Böylece yeni çalışmalar doğar ve çocuklar onları çözmek için yeni akıl yürütme biçimleri ararlar, bu nedenle akıl yürütme daha incelmış duruma gelir. Ahlaki akıl yürütme, çatışmanın ortaya çıkışı, akıl yürütmede yol açtığı değişimler ve en sonunda çözümüne gelişir. Kohlberg, ahlaki tartışma sınıflarında, daha yüksek evredeki çocukların bir önceki evredekilerin çatışmayı yaşamalarına yardımcı olabileceklerini göstermiştir. Örneğin, 3. evredeki bir çocukla 4. evredeki bir çocuk arasındaki tartışmada, 4. evredeki çocuk 3. evredeki çocuğun akıl yürütme biçimini anlar ama kabul etmez (Kohlberg'den akt: Gander ve Gardiner, 1998, s: 267).

Piaget'in bilişsel kuramından geniş ölçüde etkilenen Kohlberg, birçok insanın üçüncü düzeyde ahlak standartlarına ulaşmadığı görüşündedir. Kohlberg'e göre, üçüncü düzeydeki ahlak standartlarına ulaşmak soyut, çok boyutlu, analitik ve eleştirel düşünme yeterliliğine bağlıdır. Dolayısıyla sadece formal işlemsel düşünme düzeyine ulaşan az sayıda insan, bu yeterliliği gösterebilir. Nitekim söz konusu olayda, üçüncü evrenin beşinci ve altıncı evrelerinde yer alan toplumsal değerler ve evrensel insan hakları ilkeleri, 16 yaş üstü deneklerin yaklaşık % 8'i tarafından benimsenmiştir. Üçüncü evredeki ahlaki standartlara göre, sorunun birçok yanıtı vardır. Örneğin Heinz'in davranışı, yasalar açısından yanlış, ancak yaşama hakkına saygı gibi evrensel insani değerler açısından doğrudur. Dinsel ve toplumsal değerler açısından ilacı satan haksızdır. Çünkü insanın yaşama hakkı, maddi kazanç konusu yapılamaz. Dolayısıyla bir insanın yaşamını sürdürmesine katkıda bulunduğu için, Heinz'in davranışı doğrudur (Aydın, 2000, s: 58). Kohlberg'in teorisi izlendiğinde çocukların evre 1 ve evre 2 düzeyinde oldukları fakat bilişsel gelişimlerinin ilerlemesiyle evre 4 ve evre 5 düzeyine ilerledikleri söylenebilir (Akt: Seçer, 2003, s: 31).

Kohlberg kuramının araştırmacılarca desteklenen başlıca nitelikleri şunlardır.

- Her bireyin ahlaki yargısını aynı sırada ve dönemlerde gelişir.
- Ahlaki gelişim tedrici ve devamlıdır.
- Bir döneme girildiğinde birey bu döneme ait yargılarda bulunur, nadiren daha düşük dönemlere geriler.
- Eğitim, en fazla bir sonraki ahlaki yargı dönemine geçilmesine yardımcı olabilir (Selçuk, 2000, s: 117).

Ergenlikte Ahlak Gelişimi

Ergenlik, ahlak gelişiminde önemli bir dönemi oluşturur. Genç bu dönemde kendisinin, ailesinin ve sosyal çevresinin beklentilerini karşılayacak ahlak görüşünü oluşturmak zorundadır. Bu dönem gencin ahlaki değerlerini geliştirme sürecidir. Ergen, bu dönemde ahlaki standartların mutlak ve katı olmayıp değişebildiği gerçeğine kendini uydurmak zorundadır. Değişik ahlaki görüşler üzerinde düşünür, farklı toplumsal bakış açılarını tartar, değerlendirir ve sınıflar. Bildiklerini ve düşündüklerini göz önüne alarak kendi ahlak kanunlarını yeniden oluşturur (Akt: Yalçın-Dereli, 2000, s: 25).

BİLİŞSEL ÜSLUP

Biliş, insanların dünyayı öğrenmeleri ve anlamalarını içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelmektedir. Biliş kelimesi yaklaşık olarak düşünme ile eş anlamlıdır. Çocukların yetişkinler gibi düşünmesi mümkün değildir. Çocuklar, yetişkinlerden daha ilkel bir düşünme örüntüsü gösteren küçük yetişkinler de değildirler. Kendilerine özgü bir dünya görüşleri vardır. Çocukluktan yetişkinliğe kadar düşünmenin gelişimini açıklayan Piaget'e göre, bir yetişkin için oldukça basit olan bir şey çocuk için oldukça zor olmaktadır (Akt: Ulusoy, 2003).

Bireysel olarak çocukların bilgileri kendi özgül algılama, işleme ve anımsama yolları vardır. Bunlar, çocukların edimde bulunma (performans) kapasitelerinin ölçüldüğü yetenek farklılıkları değildir. Daha çok, düşünme tarzı ve biçimi ile ilgili farklılıklardır. Araştırmacıların bu farklılıkları araştırmaya giriştikleri yollardan biri, bir bireyin bilişsel üslup'unu betimlemek ve değerlendirmektir; bilişsel üslup çocukların bireysel olarak zihinsel bir göreve yaklaşım tarzlarıdır (Akt: Gander ve Gardiner, 1998, s: 342).

Araştırmacılar birçok bilişsel üslup saptamışlardır. En çok araştırılan bilişsel üsluplardan biri bazen kavramsal tempo olarak da adlandırılan Bilişsel Tempo'dur. Bilişsel Tempo ya içtepsel ya da düşünceli olabilir. Bir problemi çözerken içtepsel çocuklar çabuk yanıt verir ve birçok yanlış yaparlar. Düşünceli çocuklar ise daha uzun bir süre harcarlar ama çok daha az yanlış yaparlar. Çocukların içtepsel üsluba mı yoksa düşünceli bir üsluba mı sahip olduklarını belirlemek için yaygın olarak Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi (Matching Familiar Figures Test) kullanılır. Bu test altı benzer şekilden hangisinin bir örneğin tam kopyası olduğunu bulmaya dayanır. Mc Cluskey ve Wright bu testi alırken çocukların göz hareketlerini kaydettiler. Düşünceli çocukların özel parçaları karşılaştırarak ve olası yanıtları değerlendirerek örnek ile altı şeklin her biri arasında gidip geldiklerini buldular. İçtepsel olanlar daha az karşılaştırma yapmakta ve bazen şekillerden birini bile gözden geçirmemektedirler (Akt: Gander ve Gardiner, 1998, s: 342). MFFT sonucunda

grubun ortalama hata sayısı ve tepki süresi bulunur. Ortalamanın altında ve üstünde puanlanan elemanlar yavaş yanlışçılar, hızlı yanlışçılar (impulsifler), hızlı doğrucular, yavaş doğrucular (reflektifler) olmak üzere dört gruba ayrılır.

Tablo 11.0: Bilişsel Üsluplar

Bilişsel Üslup Boyutu	Boyutun Doğası
Bilişsel Tempo: Düşüncelilik-İçtepisellik	Çok az hata olasılığıyla yavaş tepki gösterme ya da yüksek hata olasılığıyla hızlı tepki gösterme eğilimi.
Alandan Bağımsızlık/Alana Bağımlılık	şekilleri zeminlerinden ayrı olarak algılama yeteneği; bilgi işlemeyi etkin ve analitik ya da edilgin ve tümel biçimde kullanma eğilimini gösterir.
Tarama/Odaklaşma	Parçalar yoğunlaşırken geniş ya da dar dikkati kullanma.
Kategorileme Genişliği	Kavramları kategorilere ayırmada geniş içerikliliğin (içerme) ya da dar içerikliliğin (dışlama) yeğlenmesi.
Kavramlaşma Üslupları	Analitik ya da analitik olmayan katagorileme stratejilerini yeğleme.
Bilişsel Karmaşıklık/Yalınlık	Dünyayı çok boyutlu ya da yalın biçimlerde yorumlama eğilimi.
Düzleştirme/Keskinleştirme	Belirgin imgelerin ya da ayrılaşmamış izlenimlerin bellekte tutulmasında değişkenlik.
Sıkı Alan Kontrolü/Esnek Alan Kontrolü	Dikkatin dağılmasına, zihnin başka yöne çekilmesine duyarlı olma.
Gerçekçi Olmayan Deneyimlere Hoşgörü	Doğru olduğu bilinenle çelişkili algıları kabul etmeye isteklilik.
Riske Girme/İhtiyatlı Olma	Yüksek riski-yüksek kazancı ya da düşük riski-düşük kazancı yeğleme.
Görsel Algı/Duyusal Algı	Görsel girdiyle ya da kinetik duyusal girdiyle uğraşmayı yeğleme.

Kaynak: Ausburn ve Ausburn,1978; Akt: Gander ve Gardiner, 1998

İçtepisel çocuklar çabuk yanıt vermeye kararlı iken, düşünceli çocuklar doğruluk üzerinde odaklaşıyor görünebilirler. Ancak, göz hareketleri araştırmaları düşünceli çocukların sadece daha uzun süren daha etkili yöntemler kullandıklarına işaret etmektedir. Okul öncesi kızlarda erkeklerde olduğundan daha erken düşüncelilik bulunduğuna ilişkin

bazı kanıtlar olmakla birlikte, genellikle bütün çocuklar büyüdükçe daha düşünceli olma eğilimindedirler (Akt: Gander ve Gardiner, 1998, s: 342).

Yoğun düşünme (Reflektiflik)-İçtepiselliğin (İmpulsiviti) Gelişimi

Paulsen, yaşın artmasıyla birlikte çocukların MFFT performansında iyileşme olduğunu ileri sürmüştür. Çocukların hata sayılarında azalma, tepki sürelerinde de artma olduğunu ifade etmiştir (Akt: Seçer,2003).

Salkind ve Nelson, yaptıkları çalışmada, çocukların büyüdükçe daha reflektif oldukları hipotezini sınamak için MFFT'nin normlarını kullanmışlardır. 5-12 yaş arası 2800 çocuğu örnekleme dahil etmişlerdir. Sonuç olarak 10 yaşındaki her iki cinsiyetten çocukların hata puanlarında azalma ve tepki sürelerinde artış olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca 10 yaşında azalmaya başlayan hata sayısının 10 yaşından sonra durağanlaştığını ve tepki süresinin de arttığını saptamışlardır. Hata ve tepki süresi arasındaki korelasyonun 10 yaşında en üst düzeye ulaştığını ve 10 yaşından küçük ve 10 yaşından büyük deneklerde bu durumun daha düşük olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca cevap verme ve hata sayısı arasındaki negatif korelasyonun da yaşla birlikte daha büyük olmaya eğilimli olduğu fakat bu ilişkinin okul öncesi dönemdeki çocuklarda okul dönemindeki çocuklara göre daha az güçlü olduğu belirtilmiştir. Bu durumda, yaşça küçük çocukların cevap vermeden önce düşünme süresinin problem çözme için faydalı olduğunun bilincinde olmamaları kaynaklanabileceği öne sürülmüştür.

Yoğun Düşünme (Reflektiflik) –İçtepisellik (İmpulsiviti) ve Zekâ

İçtepisellik-yoğun düşünme ile zekâ arasındaki ilişkiyi belirleme amacı ile yapılmış olan araştırmalarda, MFFT cevap zamanı ile IQ arasındaki korelasyonunun düşük olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca MFFT hata sayısı ile IQ arasındaki korelasyonun orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda bu ilişkinin büyüklüğünde deneklerin yaşı ve zekâ testlerinin doğasından dolayı değişkenler saptanmıştır. 5 yaş ve daha küçük çocuklara genel ve MFFT'ye benzer içerikli zekâ testi uygulanmış ve sonuçta IQ ile cevap zamanı arasındaki ilişkinin yüksek olduğu bulunmuştur. 5 yaş ve sözel içerikli zekâ testleri uygulanan çocuklarda ise IQ ile tepki süresi arasındaki ilişkinin düşük olduğu gözlenmiştir. Böylece yoğun düşünme-içtepisellik ve diğer değişkenler arasında olan bazı korelasyonlar IQ ile izah edilebilir (Akt: Seçer, 2003).

Ayrıca Bragnnigan ve diğerleri (1980), zeka seviyesinin impulsiflik ve reflektiflikte etkili olup olmadığını araştırmak için, 8-11 yaş grubu 58 çocuğa MFFT ve Çocuklar için uyarlanmış Wechsler Zeka Ölçeği (WISC-R) uyguladılar. Sonuçta, reflektif çocukların, dikkat-konsantrasyon ve görsel organizasyon alt ölçeklerinden, impulsif çocuklardan daha

yüksek skorlar aldıklarını buldular. Araştırmalarının diğer bir sonucu da, kelime kapsamlı alt ölçeklerde iki grup arasında fark bulunmamasıydı.

Finch ve diğerleri (1982), duygusal rahatsızlığı olan 8–15 yaşlarındaki çocuklarda İmpulsivite ve reflektifliğe zekânın etkisini incelediler. Çocukların bilişsel üsluplarını MFFT ile zekâ seviyelerini de WISC-R ile değerlendirdiler. Sonuçta, Reflektif çocukların skorlarının; kelime IQ, performans IQ, tam ölçek IQ ve Kaufman'ın algısal organizasyon etkeninde, impulsif çocukların skorlarından önemli bir şekilde yüksek olduğunu buldular. Fakat dikkat dağınıklığından özgürlük ya da kelime anlaşılabilirliği faktörleri açısından iki grup arasında farklılık olmadığını buldular.

İmpulsivite'de kişi tepkilerini kontrol edemez, kafa karışıklığı, korku ve sonuç olarak patlamalar yaşar.

Gargallo'ya (1989) göre impulsiflik-reflektiflik (içtepisellik-yoğun düşünme) iki kutba dayanmaktadır.

- 1- Geçici gecikme: Cevap vermeden önceki zaman periyodu
- 2- Performansın kalitesi veya cevabın doğruluğu.

İmpulsif denekler reflektiflerden daha az zaman harcarlar ve onların yaptıklarından daha fazla hata yaparlar. Reflektiflik-İmpulsiflik (R-I)'in kişiliğin pek çok açısıyla, zekâ aktiviteleri ile ve akademik başarıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. 5 farklı deneyci ile beş farklı okuldan 6 deney 6 kontrol olmak üzere toplam 201 öğrenci ile bir tam okul yılı boyunca çalışmıştır. Cairns ve Cammock (1984)'un MFF20 testini kullanmıştır. Önteste kontrol ve deney grubu deneklerinde farklılık olmadığını programın uygulanmasından hemen sonra ve programın uygulanmasından 4 ay sonra deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundakileri karşılaştırdıklarında reflektifliğin (yoğun düşünceliliğin) arttığını bulmuştur. Sonuçlar ayrıca uzun zaman zarfında reflektifliğin sürekliliğini göstermiştir. Ayrıca öğrencilerin akademik başarıları üzerinde R-I'nin önemli olduğunu da bulmuştur. Reflektif öğrencilerin impulsiflerden daha yüksek niteliklere sahip olduğunu belirtmiştir. Programa katılan deney grubu öğrencilerinin niteliklerinde kontrol grubundakilere göre önemli bir iyileşme eğilimi olmuştur. Ayrıca deney grubundakilerin programdan önce kontrol grubundakilerle aynı niteliklere sahip olduklarını belirtmiştir (Gargallo'dan Akt: Seçer,2003, ss: 59–60).

İÇTEPİSEL VE DÜŞÜNCELİ ÇOCUKLARIN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE SOSYAL DAVRANIŞALARI

Hata Yapma Kaygısı: Bilişsel tempo kişilikle de ilişkili görünmektedir. Black ve arkadaşları orta sınıf çocuklarda içtepiselliğin korku, ketleme ve yeterlilik konusundaki kaygı ile bağlantılı olduğunu bildirdiler. Yine de araştırmalar, düşünceli çocukların da kaygılı olabileceğine işaret etmektedir; ancak, içtepisellerin genelleştirilmiş kaygılarının tersine, düşüncelilerin kaygıları daha çok çözebileceklerini düşündükleri görevlere yöneliktir (Akt: Gander ve Gardiner, 1998, s: 342).

Hem reflektif hem impulsif çocukların, herhangi bir görevde kendilerini başarısız olarak algılamaları ya da başarısız olmalarından sonra, MFFT cevap zamanlarında artış gözlenmiştir. Diğer yandan yapılan iki çalışmada idrak ile ilgili bir görevde başarısızlık algısının reflektif denekler üzerindeki etkisi daha büyük olmuştur. Bu durumda reflektiflerin özellikle zihinsel performanslarının kalitesi ile ilgili impulsiflerden daha fazla endişeli olduğu hipotezini desteklenmektedir (Akt: Seçer, 2003).

Dikkat: Campell'e göre (1973), 4-8 yaşındaki reflektif çocuklar, oyun esnasında dikkatlerini impulsif çocuklardan daha uzun süre sürdürmektedirler. İmpulsif okul öncesi çocukların, faaliyet yaparken konuşmak ve faaliyetler arası gezinmek için faaliyetlerini durdurmaları daha olasıdır, fakat reflektif çocuklar konuşuyorken bile yaptığı faaliyetle ilgili dikkatlerini sürdürmektedirler (Akt: Seçer, 2003).

Problem Çözme: Peters ve Bernfeld (1983), reflektif çocukların sosyal içerikli çatışma durumlarının, çözümünde daha aktif, daha direkt yaklaşımları, yani çatışma durumuyla yüzleşme ve tartışmayı gerektiren yaklaşım tarzını tercih ettiklerini ve daha yavaş karar verdiklerini, impulsif çocukların ise bu durumda karar verirken reflektif çocuklardan daha hızlı karar verme eğiliminde olduklarını ve daha pasif olan çözümler ürettiklerini bildirmişlerdir. Dolayısıyla yoğun düşünce-içtepiselliğin sosyal mantıkla ilgili olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca Ault, reflektif ve hızlı-doğru cevap veren çocukların aynı sınıftaki impulsif çocuklardan problem çözümede kullandıkları stratejilerinin farklı olduğunu ve stratejilerin farklılığında farklı bilişsel gelişim seviyesinin göstergesi olduğunu belirtmiştir (Akt: Seçer, 2003).

Risk Alma: Oldukça farklı iki risk alma görevinde impulsif ve reflektif çocuklar arasında hiçbir farklılık olmadığı saptanmıştır (Mann-Messer'den akt: Seçer, 2003).

Denetim Odağı: Shipe (1971), meslek okuluna devam eden erkek çocukların içten denetimli olmaları ile yoğun düşünme arasında, orta düzeyde bir korelasyon bulurken, bakımevlerinde kalan erkek çocuklarında böyle bir korelasyona rastlanmamıştır. Finch,

Nelson, Montgomery ve Stein, zihin yaşı 10.7 olan duygusal rahatsızlığı olan reflektif ve impulsif çocuklar arasında denetim odağında farklılık olmadığını saptamışlardır. Messer'de orta sınıftan gelen bir grup dördüncü sınıf erkek ve kız çocuklarını incelediği araştırmasında, yoğun düşünme ve denetim odağı arasında hiçbir ilişki bulunmamıştır (Akt: Seçer, 2003).

Massari (1975), reflektif çocukların, impulsiflere göre daha fazla içten denetimli oldukları hipotezini test etmiştir. Bu beklenti de reflektif çocukların problem çözme durumunda daha dikkatli oldukları mantığı üzerinde kurulmuştur. Çünkü reflektif çocuklar, cevaplarının doğruluğu hakkında daha fazla endişelidirler. Reflektif deneklerin, impulsif deneklerden daha fazla içten denetimli olabileceği hipotezi minimal düzeyde desteklenmiştir (Akt: Seçer, 2003).

Ahlaki Davranışı: Schleifer ve Douglas (1973), 6–5 yaşındaki çocuklara Piaget'in hikaye çiftlerine benzer hikaye çiftleri sunarak ahlaki yargılarını saptamışlardır. Bir hikayede iyi niyetle yapılan bir hareket büyük bir zararla sonuçlanmış, diğerlerinde ise kötü niyetle yapılan bir hareket küçük bir zararla sonuçlanmıştır. MFFT daha uzun cevap verme süresi ve daha az hata puanına sahip olan çocukların, ikinci hikayedeki kahramanı yaramaz olarak etiketlemeleri beklenmektedir. Sonuçta ise reflektif çocuklar, hikayedeki kahramanın verdiği maddi zararın boyutundan daha öte, niyetini göz önüne alarak ahlaki yargılarda bulunmuşlardır. Bu durum reflektif çocukların, impulsif çocuklara göre daha avantajlı ahlaki yargı evresinde olduklarını göstermiştir (Akt: Seçer, 2003).

Sosyal Yargılar: Bernfeld ve Peters (1986), impulsif ve reflektiflerde sosyal yargıları incelemiş ve impulsiflerin sosyal yargılarındaki yetersizlikten dolayı uyumsuz sosyal davranışlar ve yetersiz motivasyon gösterdiklerini rapor etmiştir.

Saldırganlık: Messer ve Brodzinsky içtepsel çocukların birazcık saldırgan ve kendilerini denetleme yeteneklerinin daha zayıf olduğunu buldular (Akt: Gander ve Gardiner, 1998, s: 342). Thomas (1971), 7,5 yaşındaki impulsif erkek çocukların, reflektif erkek çocuklardan daha saldırgan olduğunu saptamıştır (Akt: Seçer, 2003). Ayrıca, Ostrov ve diğerleri (1972), daha sık suça karışan çocukların daha impulsif olduklarını belirlemişlerdir. Matesevac (1993), Antonio (1997), Colder ve Stice (1998), Carroll ve diğerleri (2006), Smith ve Waterman (2006), Caldwell diğerleri (2007) araştırmalarında benzer sonuçlar bulmuşlardır.

Reflektif ve İmpulsif Çocuklarda Sosyal Sınıf ve Cinsiyet Farklılıkları

Sosyal Sınıf Farklılıkları

5–12 yaş arası alt sınıf ve orta sınıftan gelen ailelerin çocuklarına MFFT uygulanmıştır. Sonuçta alt sınıftan gelen ailelerin çocuklarının orta sınıftan gelen ailelerin çocuklarından daha fazla impulsif oldukları bulunmuştur (Akt: Seçer, 2003, s: 45).

Buna rağmen 5 yaşından alınan bir örneklem grubunda MFFT hata ve cevap verme süresi puanı ile IQ arasında oldukça yüksek bir korelasyon saptanmasına rağmen IQ kontrol edildiği zaman yoğun düşünme-içtepisellik ile sosyal sınıf arasındaki ilişki ortadan kaybolmuştur (Akt: Seçer, 2003, s: 45).

Bir başka alt sınıftan gelen erkek çocuklara birkaç kelime verilmiş ve bir cümle içinde bu kelimeleri kullanmaları istenmiştir. Orta sınıftan gelen erkek çocuklar karşılaştırıldıklarında alt sınıftan gelen erkek çocukların bu görevi daha kısa zamanda bitirdikleri ve pek çok gramatik hata yaptıkları bulunmuştur. Son olarak günün olayları tanımlanması istendiğinde alt sınıftan gelen çocukların bir kez daha orta sınıftan gelen çocuklardan daha kısa cevap verme süre puanları elde etmişleridir (Akt: Seçer, 2003, s: 45).

Cinsiyet Farklılıkları

Ward, 4–5–6 yaşındaki çocuklara MFFT uygulayarak cevap verme sürelerini test etmiştir. Bu üç yaş grubundaki kız çocukların erkek çocuklarından daha az hata yapmalarına rağmen cevap verme sürelerinde cinsiyet farklılığı olmadığını tespit etmiştir. Harrison ve Nadelman, 3–5 yaşında orta sınıftan gelen beyaz çocuklar, 5–6 yaşındaki düşük sınıftan gelen siyah çocuklar ve 6–8 yaşındaki orta sınıftan gelen beyaz çocuklardan oluşan bir örneklem grubu ile çalışmıştır. Sonuçta bu çocuklar arasında MFFT'den alınan puanlarla ilgili cinsiyet farklılığına rastlamamışlar fakat 4–5 yaşındaki kız çocukların hem cevap sürelerinde hem de hata puanlarında daha reflektif olduklarını bulmuşlardır. Konu ile ilgili çalışmaları özetlersek bazı çalışmalarda cinsiyet farklılığı olduğu not edilirken bazılarında olmadığı belirtilmiştir. Cinsiyet farklılığına rastlanan çalışmalarda da kızların erkeklere göre daha reflektif olduğu tespit edilmiştir (Akt: Seçer, 2003, s: 46).

Vücut Yapısı, Psikolojik Değişkenler ve Doğum Sırası

Kagan, erkek ve kızlarda yoğun düşünme-içtepiselliğin vücut yapısı ile ilişkisini araştırmıştır. Üçüncü ve dördüncü sınıfa giden çocuklardan oluşan bir örneklem grubunda çalışmasını sürdürmüştür. Kısa olan ve geniş göğüs çevresinde sahip erkek çocukların uzun olan ve göğüs çevresi dar olan erkek çocuklardan daha fazla impulsif olduğunu öne

sürmüştür. Kızlarda vücut yapısı ile bilişsel tempo arasında tutarlı bir ilişki olmadığını aynı örneklem grubunda gözlemiştir. Aynı zamanda bilişsel temponun vücut ölçüsü algısıyla ilişkisini araştırmıştır. Üçüncü sınıfa giden impulsif erkek çocuklarının kendilerin ile aynı boya sahip reflektiflerden daha kısa olarak algılama eğiliminde olduklarını bulmuştur. Kagan'ın araştırmasının sonuçlarını Walker'ın çalışmasıyla da desteklemiştir. Walker, mezomorfik vücut yapısına sahip olan okul öncesi dönemdeki çocukların uzun vücut yapısına sahip çocuklardan daha fazla agresif ve daha fazla aktif olma eğiliminde olduğunu öne sürmüştür. Birinci sınıf ve üçüncü sınıfa devam eden erkek çocukları ile yapılan çalışmalarla reflektif ve impulsif özelliğin doğum sırası ile ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir (Akt: Seçer, 2003, s: 47).

Eğitimsel ve Klinik Problemler

Okul ile ilgili becerilerinde yetersiz olan bir grup çocuğa ve klinik olarak teşhis edilen bir grup çocuğa MFFT uygulanmıştır. Ciddi öğrenme güçlüğü ve sosyal-duygusal problemlili 8–14 yaşındaki bir grup erkek çocuk hafif derece öğrenme güçlüğü olan erkek çocuklardan daha impulsiftirler. Okuma yeterliliği, daha detaylı çalışmalarda birinci sınıfa giden erkek ve kız çocuklarına ve üçüncü sınıfa giden erkek çocuklarına beş seçenek içinden doğru olan kelimeyi seçmeleri istenmiştir. Kelime tanıma hatalarının MFFT cevap süresi ile negatif ilişkili ve hata sayısı ile pozitif ilişkili olduğu bildirilmiştir (Akt: Seçer, 2003, s: 47).

BÖLÜM III

ÇOCUK SUÇLULUĞU, AHLAKİ GELİŞİM VE İMPULSİVİTE İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Aşağıda çocuk suçluluğu, çocuklarda suçluluğun ahlaki boyutları ülkemizde yapılan araştırmalar tarih sıralamasına göre sunulmuştur. Bilişsel üslubun yoğun düşünme-içtepisellik (reflektiflik-impulsiflik) boyutu ile ilgili daha önce Türkiye'de yapılan tek çalışma Seçer (2003)'in araştırmasıdır ve diğer araştırmalarla birlikte sunulmuştur.

Orhon (1962), çalışmasında öncelikle çocuk suçlarının sebeplerini dönem şartları merceğinde dile getirmiştir. Çalışmasının devamında Orhon, Fransa'da suçlu çocukların ıslahı ile ilgili Brecurt ve La Source enstitülerde incelemede bulunmuş ve bu enstitüleri Ankara Çocuk Islah Evi ile karşılaştırmıştır. Ankara Islah Evi'ni özellikle maddi imkanlar ve bazı idari konularda eleştiren araştırmacı Fransa'da ki kurumları daha kapsamlı bulmakla beraber; her iki kurum için, çocukların toplumdan izole şekilde eğitilmesinin onların tekrar topluma uyumlarında sorunlar yaşanmasına neden olduğuna dikkat çekmiştir.

Gölcüklü (1962), çalışmasında Türkiye'de çocuk suçluluğuna ait dönem istatistiklerine yer vermiştir. Çocuk suçluluğunun nedenlerini bireysel ve sosyal açılardan ele alan Gölcüklü, suçluluğunun önlenmesi ile ilgili olarak çocuk ıslah evlerinin durumunu ifade etmiştir. Bu kurumlarda eğitilmiş, uzman personel bulunmadığını, bulunan personelin de yeterli sayıda olmadığını ve özel bir eğitimden geçtikten sonra burada görevlendirilmelerinin gerekliliğini dile getirmiştir. Araştırmacı, ıslah evinin bir cezaevi görünümünden kurtarılması gerekliliğini, çocukların kurumlarda daha fazla mesleki eğitim almaları ve sosyal hayat içine daha fazla karışmalarına yardımcı olacak sosyal kültürel etkinliklere dahil edilmelerinin önemini belirtmiştir.

Uluğtekin (1985), suçlu çocukların benlik tasarımı ile yeniden toplumsallaşmaya yatkınlıklarını saptamak için yaptığı bir araştırmada, çocuğun kendine güven, benlik saygısı, kendini kabul, kendine yeterli olma, kendine değer verme gibi öğeleri içeren benlik tasarımı ile toplumsallaşmaya yatkınlığı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu belirtmiştir. Çocukların benlik tasarım düzeyi yükseldikçe yani olumlu bir benlik belirlemek amacı ile Cornell İndex ve Eysenk Kişilik Envanteri kullanarak yaptığı araştırma sonuçları, kontrol grubuna göre, suçluların sinirli ve endişeli hallerin, hipokondriak uğraşların yoğunluğunu ve psikopatik belirtilerin daha fazla olduğunu göstermektedir. Uluğtekin, kontrol grubunun suçlulara göre psikotizm ve dışadönüklük ölçeklerinden daha yüksek puan aldıklarını nörotizm ölçęği açısından iki grup arasında bir

farklılığa rastlanmadı, yalan ölçeği açısından ise suçluların kontrol grubuna göre daha yüksek puan aldıklarını belirlemiştir.

Şakra (1987), çocukların suça yönelmelerine uyum durumlarının ve yaşlarının etkisini incelemek amacı ile Kalaba İslahevinde kalan çocuklar üzerinde yaptığı araştırmasında, suça yönelen çocuklar arasında farklı uyum durumları ile farklı kişilik yapıları gözlemlendiği ve suça yönelen yaş ile yönelinen suç türleri arasındaki ilişki olmadığını ancak çocukların en çok 14 yaşında suça yöneldiklerini belirlemiştir.

Başar (1992), Anakara Kalaba Çocuk İslahevinde kalan 15–18 yaş grubu ergenlerin suça yönelmelerine aile özelliklerinin etkisini inceleme amacı ile yaptığı araştırmasında, 1991 döneminde İslahevinde kalan 60 ergen ile lise öğrencisi 60 ergenden elde ettiği verilerin analizi sonucunda, çocukların işledikleri suç türleri ile deneklerin doğum yeri, oturdukları yerleşim birimleri, öğrenim durumları, islaheden önce çalışıp çalışmama durumları, kardeş sayısı, anne ve babalarının meslekleri, anne ve babalarının öz veya üvey olup olmama durumu, ailede alkol kullanma, kumar oynama alışkanlığının olma durumu ve ailenin ekonomik durumları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan önemli olmadığı ancak suçlu deneklerin ana babalarının tutumları arasındaki farkın istatistiksel açıdan önemli olduğu yani suçlu çocukların ailelerinin, çocuklarına daha az sevgi ve şefkat göstermelerine karşılık çocuklara karşı daha kontrol edici ve kısıtlayıcı oldukları saptamıştır. Kontrol grubunu oluşturan çocukların ise ailelerinin çocuklarına karşı daha fazla sevgi gösterdikleri ve daha az kısıtlayıcı ve kontrol edici oldukları belirlemiştir.

Tartar (1993), İstanbul çevresinde başıboş çocukların getirildiği Kadıköy Çocuk Misafirhanesi'nde söz konusu 102 çocuk hakkında düzenlenen dosyaları incelemiş ve kişisel, ailesel, sosyoekonomik durumlarını araştırmasına konu etmiştir. Tartar araştırmasının sonucunda, suça eğilimli çocukların büyük bir bölümünün (%66,7) çözülmüş ya da parçalanmış ailelerden geldiğini, ilk davranış bozukluklarının kaçaklık şeklinde ortaya çıktığını, çocuğun sokağa yönelmesinde aile çevresindeki diğer koşulların etkisinin büyük olduğunu, davranış sapmalarının genelde eğitim düzeyi düşük çocuklar arasında görüldüğünü, suça yönelen çocukların büyük çoğunluğunun 12–15 yaş arasında bulunduğunu ortaya koymuştur.

Öter (1994), çocukların suça yönelmelerinde, mensup oldukları ailenin fonksiyonel gücünü incelemek ve bu bağlamda, farik ve mümeyyizlik kavramının günümüzdeki işleyişini tartışmak amacı ile yaptığı araştırmasında, Paşakapısı Tutukevinde tutuklu bulunan 15–18 yaş arası 44 erkek çocuk ve liselerde okuyan 14–18 yaş arası 44 erkek öğrenciye beş ayrı Aile Tutum Ölçeği uygulamıştır. Araştırma sonucunda, suça yönelmiş olan grubun aile ortamlarının diğer gruba oranla çok daha elverişsiz olduğu, bu çocukların

bozuk ve hatalı bir eğitim sürecinden geçmiş oldukları belirlenmiş ve buna dayanarak suça yönelme ile ailenin fonksiyonel gücü arasında önemli bir ilişkinin olduğunu gösterdiğini belirtmiştir.

Erkan (1995), suç işleyen çocukların sosyo-kültürel çevrelerini inceleme amacı ile yaptığı çalışmada, İstanbul I. Ve II. Çocuk Mahkemelerinde 1994 Kasım ve Aralık aylarında duruşmalara gelen 200 çocuğun kişisel ve ailesel özelliklerini, arkadaş gruplarını, okul yaşamlarını ve çalışan çocukların iş ortamlarını ayrıntılı olarak incelemiştir. Sonuçta, suç işleyen çocukların %98'inin erkek olduğunu, en fazla işlenen suç türünün hırsızlık olduğunu, suç işlemenin en çok 15 yaş grubunda görüldüğünü, % 98'inin ailesinin göç ederek geldiğini, % 14'ünün parçalanmış ailelerden geldiğini, % 64'ünün dörtten fazla kardeşi olduğunu, ebeveynlerinin eğitim durumlarının oldukça düşük olduğunu, % 64'ünün okulda başarısız olduğunu, %63.5'inin arkadaşları ile birlikte suç işlediklerini, % 87'inin gecekondu bölgelerinde oturduğunu ve bu çocukların TV ve sinemalarda şiddet ağırlıklı programları daha fazla izlediklerini belirlemiştir.

Hancı (1995), 1991–1993 yılları arasında İzmir Çocuk Mahkemesinde görülen 3327 davanın sonuçlarını incelemiş ve söz konusu çocukların %1.9'unun evsiz olduğunu, %23.8'inin ilçelerden geldiğini, il dışında oturduğunu ya da hapisyanede kaldığını, bunların dışında kalanların ise şehirdeki gecekondu ve kısmen gecekondu bölgelerinde oturduğunu belirlemiş ve gecekondu sorununun özellikle çocukları ve gençleri etkileyerek suç potansiyelini arttırdığı sonucuna varmıştır.

Tüzün (1995), çocuk suçluluğunun gelişiminde rol oynayan yaş küçüklüğü, kişilik ve psikoseksüel gelişim, sosyal çevre özellikleri ile beraber yasal kurumsal düzenlemeleri incelemek suretiyle, gerek suçluluğun önlenmesinde gerekse yargılama aşamasında geleceğe dönük olarak neler yapılabileceğini belirlemek amacı ile yaptığı araştırmasında, Çocuk Mahkemeleri'nde 1994 yılında yargılanan 11–15 yaş grubundaki toplam 2881 çocuğa ait dava dosyalarını, karar kartonları ve sosyal inceleme raporlarını incelemiştir. Araştırmasının sonucunda, çocuğun kişilik ve psikoseksüel gelişiminin özellikle ergenlik döneminde suçluluğa yönelebileme açısından özellikler taşıdığını, ailenin göç olayını yaşamış olması, sosyo ekonomik düzeyin düşük bulunması, parçalanmış ve kalabalık aile özelliği göstermesi ile çocuğun ebeveynlerinin eğitimlerinin yetersizliği gibi sosyal çevre faktörlerinin suçluluğun gelişiminde önemli rol oynadıklarını saptamıştır.

Özkan (1995), ailenin bazı özelliklerinin çocuğun suça yönelmesindeki etkisini incelemek amacı ile yaptığı araştırmasında, 1992 yılında Ankara, İzmir, Elazığ illerinde bulunan çocuk ıslahevlerindeki 217 suçlu çocuğa aile özelliklerini incelemeye yönelik olarak geliştirdiği 100 maddelik anketi uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, aile içinde birlikte kalınan birey sayısının, ana baba ölümü veya aile parçalanmasının, ana babanın

eğitim düzeyinin, ailenin ekonomik durumunun suça yönelmede etkili olduğunu bulmuştur.

Türkeri (1995), Ankara, İzmir, Elazığ Çocuk İslahevleri ile Sinop Çocuk Cezaevindeki toplam 377 suçlu çocuğu suç işleme nedenleri açısından inceleme amacıyla bu çocuklara görüşme formu doldurtmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, suçlu çocukların çoğunluğu kentsel bölgelerde bulunmakta, sosyo ekonomik yönden orta ve alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerden gelmekte, çoğunluğunun eğitim düzeyi düşük ya da yarıda kalmış, işledikleri suçlar arasında ilk sırayı mala karşı suçların ikinci sırayı cinsel suçların, üçüncü sırayı da şahsa karşı suçların aldığı, yarıya yakınının suç ortağı olduğunu belirlemiştir.

Tekin (1996), çocuk suçluluğunda din eğitimi eksikliğinin etkilerini incelemek üzere Ankara İslahevi'nde kalan çocuklar üzerinde yaptığı araştırmasının sonucunda, araştırmaya katılan çocukların öğrenim düzeylerinin oldukça düşük olduğunu, ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğunu, çocukların devam ettikleri eğitim kurumlarında problemler yaşadıklarını ve suçlu deneklerin %68,5'inin dini eğitim aldıklarını ifade etmelerine rağmen bu eğitimin devamlı olmadığını bulmuş ve bu sebeple dini eğitim ve öğretimin onlar üzerinde hedeflediği ilkeleri oluşturamadığını belirtmiştir.

Tüfekçi (1996), İslahevlerindeki çocuk ve gençlere verilen resim etkinliklerinin çocuk ve gencin kişisel uyumuna etkilerini inceleme amacı ile yaptığı araştırmasında, deneklere Hacettepe Kişilik Envanteri'ni uygulamış, gözlem ve belgesel tarama yöntemlerini kullanmıştır. Deney grubuna sınıf ortamı düzenleyerek uyguladığı 4 haftalık resim etkinlikleri sonucunda ıslahevinde verilen resim etkinliklerinin suçlu çocukların kişisel ve sosyal uyumlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

Özkök (1996), Ankara Çocuk İslahevi'nde kalan çocukları suça iten nedenleri araştırmak amacı ile yaptığı çalışmasında, bu çocukların %88'inin 16–19 yaş arasında olduğunu, % 60'ının ilkokul mezunu olduğunu, anne babalarının eğitim düzeylerinin düşük olduğu, % 79.5'inin sosyo ekonomik düzeyi düşük ailelerden geldiğini ve %32.9'unun kötü alışkanlıkları ve sabıkası olan bir modelin bulunduğunu belirlemiştir.

Elibol (1998), 11–15 yaş grubundaki mala yönelik suç işlemiş çocukların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacı ile yaptığı çalışmasında, mala karşı suç işlemiş olan çocukların %88'inin erkek olduğunu, en fazla mala ilişkin suç işlenen yaşın 14 olduğunu, % 8'inin okuma yazma bilmediğini % 48'inin ilkokul mezunu olduğunu yani eğitim seviyesinin düşük olduğunu, % 60'ının çalışan çocuklar olduğunu, ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğunu, ailelerinin sosyo ekonomik düzeylerinin düşük olduğunu, %86'sının ailelerinin göç ederek İstanbul'a geldiğini, %52'sinin suçu tekrar

ettiğini, %46'sının suçu arkadaşlarının etkisinde kalarak yaptığını beyan ettiğini, %32'sinin ailesinde suç işleyen birey bulunduğunu belirlemiştir.

Keklikkırın (1999), toplumsal ve kültürel bir sorun olan suçluluk olgusunda çocuğa suç işleyen etkenleri, bu etkenlerle suç işleyen çocukların durumunu tespit ve geleceğe yönelişini saptamak amacıyla yaptığı çalışmada, İzmir Çocuk İslahevi'nde 92 erkek ve 8 kız olmak üzere 11-17 yaşlarında 100 deneye çocuk suçluluğunun sebeplerini kişisel ve toplumsal açılardan ölçmeyi amaçlayan bir anket uygulayarak, suçlu çocukların soyodemografik özelliklerini ve Türkiye'de çocuk suçluluğunu değerlendirmiştir. Keklikkırın, deneklerin öz anne ve babalarının büyük çoğunlukla hayatta olduğunu belirlemiş ve öz anne babanın varlığının çocuğun suça yönelmesinde önleyici bir etkisinin bulunmadığını belirlemiş ve fiziki varlığının yanında çocuğun gözetim, denetim, eğitim ve toplumsallaşmasında yakın bir ilginin zorunluluğuna dikkat çekmiştir.

Özçeşmeci-Ünal (1999), ailesi ile göç ederek suça yönelmiş tutuklu çocukların uyumsal davranış özelliklerini incelemek üzere, İstanbul Kadın ve Çocuk Tutukevi'nde 11-15 yaşları arasındaki 100 tutuklu erkek çocuk ile görüşmüş ve Uyumsal Davranış Skalası uygulamıştır. Sonuçta çocuklarda; şiddetli yıkıcı davranışlar, topluma karşıt davranışlar, isyankar davranışlar, güven vermeyen davranışlar, kapanma-kendi kabuğuna çekilme davranışı, kalıplaşmış davranışlar ve garip tavırlar, başkalarının yanında uygunsuz davranışlar, rahatsız edici ses çıkarma ve konuşma alışkanlıkları, istenmeyen ve tuhaf alışkanlıklar, kendi kendine zarar verecek davranışlar, hiperaktif davranışlar, cinsel yönden sapık davranışlar, psikolojik rahatsızlıklar ve ilaç tedavisinden yararlanma gibi uyumsuz davranış şekilleri olduğunu tespit etmiştir.

Dereli (2000), çocuk mahkemelerinde yargılanan 11-15 yaş arasındaki çocukların ahlak gelişimleri ile bölüşüm adaletine ilişkin yargılarını incelemeyi amaçlayan araştırmasında çocuk mahkemelerinde yargılanan 66 çocuk ve çıraklık okuluna devam eden 71 öğrenci olmak üzere 137 çocuğa Kohlberg'in ahlakı gelişim öykülerinden iki tanesini ve Bölüşüm Adalet Yargısı Ölçeği'ni, soyodemografik özelliklerini belirlemek için de bilgi formu uygulamıştır. Araştırmasının sonucunda suçlu çocukların %83'ünün hırsızlıktan yargılandığını, yargılanan çocukların ve çıraklık okuluna devam eden çocukların ahlak ve adalet anlayışlarının gelişimleri açısından aralarında anlamlı bir fark olmamakla birlikte, yargılanan çocukların daha fazla iyi çocuk eğilimi sergilediklerini bulmuştur. Ayrıca çocukların bölüşüm adaleti yargılamalarında psikolojik karşılıklılık temelinde verdikleri yanıtların davranışsal karşılıklılıktan daha fazla olduğunu saptamıştır.

Ayanoğlu (2002), ceza hukukumuz açısından çocuğun cezai ehliyetini inceleyip çocuklar tarafından işlenen suç türleri ve nedenlerini tespit etmeye çalışmak amacıyla yaptığı araştırmasında Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün suçlu

çocukların yargılanması yönündeki 1999 yılı çalışmalarını incelemiştir. Verilerden yola çıkarak ülkemizde çocuk suçluluğu ve nedenlerini değerlendirmiştir.

Germeç (2002), çocuk suçluluğu sorunu, suçlu çocukların yargılanmaları ve topluma kazandırılması için alınan tedbirlerle ıslahevlerinde uygulanan iyileştirme programlarının suçlu çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini araştırmak amacı ile Ankara Çocuk İslahevi'nde bulunan suçlu çocuklardan kişisel bilgi toplama anketi uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, suçlu ve topluma kazandırılması amaçlanmış çocukların ıslahevinde katıldığı iyileştirme programlarından sonra geleceğe umutla baktıkları ve çoğunun kendini suça iten nedenlerden arındığını ifade etmiştir.

Erbaş(2003), araştırmasında 2002 yılında Sivas Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'ne suç işleyerek getirilen 376 çocuğun kayıtlarını incelemiştir. Ergin, araştırmasının sonuçlarında göre Sivas Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'ne suç işleyerek getirilen çocukların büyük çoğunluğu erkek çocukları ve büyük oranı 15-26 yaş grubu çocukların oluşturduğunu ortaya çıkarmıştır. Ergin ayrıca güvenlik birimine getirilen çocukların eğitim durumlarının düşük olduğunu ve büyük bir bölümünün parçalanmış aileden gelmediklerini ifade etmiştir. Ergin'in çalışmasının diğer bir sonucu da çocuklar tarafından en çok hırsızlık suçunun işlendiğini ve bu suçları büyük oranda tek başlarına işlediklerini ve hırsızlık suçu işleyen çocukların daha çok kenar mahallelerde yaşadıklarını ve gelir düzeyinin çok düşük olduğunu saptamıştır.

Güller (2003), Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ilkeleri doğrultusunda çocuk polisi eğitimi ve yönetiminin nasıl olduğunun açıklanması ve bu çerçevede; mevcut çalışmaların, müfredatın ve uygulamaların ortaya konulması ile yapılması gereken düzenleme ve yeniliklerin tespit edilerek ulaşılan ve hedeflenen durumun ortaya çıkarılmasını amaçlayan araştırmasının sonucunda, dünyada ilk kez çocuklar ile ilgili çocuk polisi adı altında özel bir birim kurulmuş olan Türk Emniyet Teşkilatının çocuk polisinin eğitimi ve yönetimi konusunda uygulamaların yaygınlaştırılması ve daha etkin hale getirilmesinin yol ve yöntemlerini ortaya koymuştur.

Işık (2003), çocuk suçluluğunda ailenin etkilerini incelemek üzere Elazığ İslahevi'nde bulunan 85 çocuğa 67 soruluk bir görüşme formu uygulamıştır. Araştırmasının sonucunda, suç işleyen çocukların büyük oranının, ilkokul mezunu olduğunu, ailelerinin ekonomik düzeylerinin çok düşük olduğunu, çocuğun suçlu kişilik yapısı geliştirmesinde ailenin ve içinde bulunduğu şartların don derece önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Kart (2003), Bursa özelinden hareketle, ülkemizdeki suçlu çocuk profilini, genel olarak, oturulan ve suçun işlendiği yer, çocukların çok işlediği suçlar, suçun işleniş şekli, yaş, cinsiyet gibi faktörler açısından son elli yıl içindeki değişimi, 1950'li yıllar ve yakın

dönemlerde yapılan çalışmaların sonuçların karşılaştırılması suretiyle, ayrıntılı olarak irdelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Kırımsoy (2003), suç işlememiş ergenlerin ana babalarından, suç işlemiş ergenlerin ana babalarından ve infaz koruma memurlarından algıladıkları duygusal istismar düzeylerini belirlemek amacı ile yaptığı çalışmada, infaz kurumlarında bulunan 279 ergen ve 524 liseli toplam 856 ergene kendi geliştirdiği ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Benlik saygısı Alt Ölçeğini uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, suç işlemiş ergenlerin ana babalarından algıladıkları duygusal istismarın suç işlememiş ergenlere göre daha yüksek olduğunu, hapisanelerin çocuk bölümlerindeki suçlu ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın ıslahevlerindeki kilerden daha fazla olduğunu, suç işlememiş olan ergenlerin benlik saygılarının suç işlemiş olanlardan daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Kunt (2003), çocukları suça iten soya ekonomik ve kültürel nedenleri sosyal antropolojik bakış açısıyla değerlendirmek amacıyla yaptığı çalışmada Ankara Kalaba Çocuk İslahevi'nde kalan çocukların suç işlemelerinde aile tutumlarının, soya ekonomik ve kültürel durumun, öğrenim düzeyinin, göç olgusunun, kitlesel iletişim araçlarının etkisini incelemiştir ve sonuçları değerlendirmiştir.

Sözer (2003), çocukların toplumsal yaşama hazırlanmalarında ve sağlıklı sosyal ilişkiler üretmelerinde temel toplumsal ortamların etkinliğinin belirlemek amacı ile yaptığı araştırmasında; Ankara, İzmir ve Elazığ ıslahevlerinde kalan 241 çocuğun suç işleme nedenlerini anket uygulayarak ve görüşme tekniği kullanarak belirlemiştir. Sözer araştırmasının sonucunda; çocukların işledikleri suçlar arasında en çok hırsızlık ve gasp gibi mala karşı işlenen suçların olduğunu, çocukların bu suçlara yönelmelerinde ailenin ekonomik durumunun etkili olduğunu, şahsa karşı işlenmiş suçlarda "namus temizleme", "kan gütme" ve "başlık parası" gibi toplumsal değerlerin etkili olduğunu, araştırmaya katılan çocukların büyük çoğunluğunun kendi yaş gruplarına uygun eğitim almadıklarını, çocukların ana babalarının eğitim düzeylerinin ve sosyo-ekonomik durumlarının düşük olduğunu ve bu durumda da okulun öneminin arttığını belirlemiştir.

Yalçın (2003), çocuk ve suç arasındaki ilişkileri belirlemek için yaptığı araştırmasında Nisan 2001- Nisan 2002 tarihleri arasında İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün, Çocuk Birimleri'ne getirilen çocukların, sosyo-demografik ve kriminal özelliklerini içeren bilgi formlarını bilgisayar ortamına aktarmış, düz ve çapraz sorgularla çocukların niçin suça karıştıklarını tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmasının sonucunda; sağlıklı bir aile ortamında yetişen çocukların suça karışma oranının daha az olduğunu, suça karışan çocukların ve özellikle madde kullananların çoğunlukla erkek olduğunu, eğitim seviyesi düştükçe suça eğilimin arttığını, belirli bölgelerde oturan çocukların suç

davranışlarını tekrar ettiklerini ve çocukların en fazla hırsızlık, yankesicilik ve kaldırımcılık gibi adi suçlar işlediklerini bulmuştur.

Aydoğan (2004), çalışmasında çocuğun büyüme ve gelişme sürecine paralel bir şekilde düzenlenen yöntem ve uygulamaların yargılama sürecinde olduğu gibi sonrasında da devam ettirilmesi, çocukların topluma kazandırılması açısından önemli olduğu için özellikle farklı ülkelerdeki tahliye sonrası uygulamaları incelemiş ve suça yönelmiş çocukların topluma kazandırılmasında bireylere, ailelere ve yetkili kurumlara düşen görev ve sorumluluklar konusunda öneriler sunmuştur.

Bal (2004), Isparta, Antalya, Eskişehir ve Van illerinde çocuk suçluluğu olgusunu ve sosyo demografik özelliklerini belirlemek üzere, bu illerde suç davranışı göstermiş çocuklarla ve aileleriyle görüşmeler yapmış ve bu çocuklarla ilgili emniyetçe tutulan formları incelemiştir. Bal'ın çalışmasının bulgularına göre, suç işlemiş çocukların aileleri içinde buldukları ekonomik yetersizliğe bağlı olarak düşük sosyal statüye sahiptirler. Araştırmanın diğer sonuçlarına göre, anne ve baba eğitim düzeyleri önemli bir şekilde düşüktür (Anne: Isparta'da %35, Antalya'da %59, Van'da %70, Baba: Isparta'da %20, Antalya'da %34, Van'da %70), suç işleyen çocukların önemli bir kısmı okullarını terk etmişlerdir, ortalama olarak ailelerin 1/5'i boşanma, vefat, ayrı yaşama gibi nedenlerle parçalanmış aile özelliğindedir, çocukların bir kısmının aile bireyleri arasında suç işlemiş bireyler bulunmaktadır.

Erdoğdu (2005), suça yönlendirilmiş ve yönlendirilmemiş çocukların aile ilişkileri ile saldırganlık davranışlarını karşılaştırarak çocuğu suça iten nedenleri belirlemek amacı ile yaptığı çalışmada; Diyarbakır 75. Yıl Sosyal Hizmetler Gençlik Merkezine gelen, suça yönlendirilmiş 12-16 yaş arasındaki 50 çocuk ile suça yönlendirilmemiş 12-16 yaş arasındaki 50 çocuğa, Saldırganlık Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeğini uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, suça yönlendirilmiş çocukların suça yönlendirilmemiş çocuklara göre daha saldırgan olduklarını ve aile ilişkilerinin de daha sağlıklı olduğunu bulmuştur.

Öztürk ve diğerleri (2005), İstanbul H tipi cezaevinde kalan ergenlerin öyküye bağlı bağımlılık yapıcı madde kullanım sıklığını belirlemek için yaptıkları çalışmada; 16 Aralık 2004 - 5 Ocak 2005 tarihleri arasında İstanbul H tipi cezaevinde bulunan 380 ergen ile çalıştılar. Araştırmanın sonucunda, cezaevindeki ergenlerin büyük çoğunluğunun bağımlılık yapıcı maddeler kullanmakta olduğunu ve bu maddelere ilk başlama yaşlarının küçük yaşlar olduğunu saptamışlardır.

Temel (1991) , yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında kalan 14 – 18 yaş grubundaki gençlerin cinsiyet rolü kimlikleri ile moral gelişimlerini bazı değişkenlere göre incelemiştir. Ankara ve Eskişehir il merkezlerinde bulunan yetiştirme yurtlarında kalan 14 – 18 yaşlarındaki 90 kız ve 110 erkek olmak üzere toplam 200 gence BEM Cinsiyet Rolü

Envanteri ve Rest' in DIT Değerlerin Belirlenmesi Testi' ni uygulamıştır. Temel sonuçta yetiştirme yurdunda kalan gençlerin ve ailesi yanında kalan gençlerin cinsiyet rolü kimlikleri arasındaki farkın anlamlı olduğunu saptamıştır. Ayrıca yetiştirme yurdunda kalan gençlerin cinsiyet rolü kimlikleri ile moral gelişimleri arasındaki ilişkinin de anlamlı olduğunu saptamıştır.

Saylağ (2001), liselerin birinci sınıfında öğrenim gören çocukların ahlaki değerleri algılama düzeylerini inceleme amacı ile yaptığı araştırmasında, Resmi Lise'ye devam eden 223, İmam Hatip Lisesi'ne devam eden 233 ve Özel Lise'ye devam eden 209 olmak üzere toplam 665 öğrenciye “Değerlerin Belirlenmesi Testi” (DIT) uygulanmıştır. Saylağ araştırmasının sonucunda, Özel Lise ve Resmi Lise'ye devam eden öğrencilerin evre puanlarına göre yüksek olarak bulmuş ve cinsiyet, kardeş sayısı, anne babalarının eğitim durumları, sosyo-ekonomik durum değişkenlerinin öğrencilerin ahlak değerlerinin belirlenmesinde etkili olduğunu belirlemiştir.

Özgüleç (2001), 7-11 yaşlarındaki çocukların ahlaki yargılarını belirlemek amacı ile Anara il merkezinde bulunan düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarına devam eden 7-11 yaşlarındaki 150 kız ve 150 erkek olmak üzere 300 çocuğa kişisel görüşme tekniğini kullanarak Piaget'in sekiz adet problem durumları içeren öykülerini anlatmış, çocuklardan bu öykülerdeki ahlaki ikilemlere cevap vermelerini istemiş ve elde ettiği ahlaki yargı seviyeleri ile yaş ve cinsiyet ve doğum sırası değişkenlerini karşılaştırmıştır. Sonuçta, doğum sırası ve cinsiyet değişkenleri ile çocukların ahlaki yargıları arasında önemli bir ilişki bulunmamış fakat yaş değişkeni ile çocukların ahlaki yargı seviyeleri arasında önemli bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Çiftçi (2001), Almanya ve Türkiye'deki Türk lise öğrencilerinin ahlaki yargı yeteneklerini etkileyen faktörleri karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Ayrıca iki farklı kültür içinde yetişmiş olan öğrencilerin ahlaki yargı yetenekleri ve ahlaki atmosfer olarak okullarını nasıl algıladıklarını karşılaştırmıştır. Araştırmasına Hamburg, Bursa ve İstanbul'daki çeşitli liselerde okuyan 15 – 19 yaşlarındaki 401 öğrenciyi dahil etmiştir. Öğrencilere, George Lind'in Ahlaki Yargı Testi (MUT,1977) , Ahlaki Atmosfer Ölçeği (MAF, 1986) ve kendisinin geliştirdiği sosyo demografik özellikleri inceleyen anketi uygulamıştır. Etkilerini incelediği değişkenler ise cinsiyet, yaş, kültür, gidilen okul türü, kardeş sayısı, mezhep, evde din hakkında konuşulma sıklığı, başka din ve mezheplerden kişilerle arkadaşlık etme isteği, ailenin İslam dininin emirlerine uymaya zorlaması, ailenin başka din ve mezheplerden kişilerle arkadaşlığa izin verip vermemesidir. İki grubun ahlaki yargı puanları karşılaştırıldığında Almanya'daki öğrenciler lehine; kız ve erkek öğrencilerin puanları karşılaştırıldığında ise erkek öğrenciler lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Seçer (2003), Yoğun Düşünme Eğitimi Programı'nın, 13–14 yaş grubu çocukların ahlaki yargılarına etkilerini incelemek amacı ile yaptığı araştırmasında ilköğretim 8. sınıf öğrencisi olan 354 çocuğa DIT ve MFFT20 uygulamış, aldıkları tepki sürelerine göre tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile 30'u deneme, 30'u kontrol olmak üzere 60 çocuk belirlemiştir. Deneme grubuna Yoğun Düşünce Eğitimi Programı'nı haftada iki kez olmak üzere 15 hafta uygulamış ve sonrasında DIT ve MFFT20 ölçeklerini yeniden uygulamıştır. Seçer, araştırmasının sonucunda deneme ve kontrol grubu çocuklarının ön test sonuçları arasında anlamlı bir fark olmadığını, Yoğun Düşünme Eğitimi Programı'nın sonrasında ise deneme grubu çocukların tepki sürelerinin ve ahlaki yargı düzeylerinin kontrol grubu çocuklarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmiştir.

ÇOCUK SUÇLULUĞU, AHLAKİ YARGILAR VE İMPULSİVİTE İLE İLGİLİ YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Aşağıda çocuk suçluluğu, bilişsel üslubun yoğun düşünme–içtepisellik (reflektiflik-impulsiflik) boyutu, çocuklarda suçluluğun ahlaki boyutları ve bilişsel üsluplarla ilişkisi ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar tarih sıralamasına göre sunulmuştur. Sıralama yapılırken öncelikle suçlu çocuklarla ilgili araştırmalar tarih sırasına göre sunulmuş, ardından ahlaki yargılar ve bilişsel üsluplar ile ilgili araştırmalar tarih sırasına göre sunulmuştur.

Ostrov ve diğerleri (1972), **suçlu çocuklarda impulsiflik** belirlemesi için üç ölçümden oluşan bir impulsiflik indeksi ileri sürdükleri çalışmalarında çocuklara renklerle ilgili ölçümler ve performans ve ayırım arasındaki ilişkinin miktarını ölçen Rorschach ölçeğini, kelime IQ'su içinde Weschsler ölçeğini uygulamışlardır. Araştırmalarının sonucunda tahmin ettikleri doğrultuda impulsifliğin belirlenen indeks ile ölçümünün impulsiflerin kendini algılamaları ile ilişkili olduğunu ve dahası, daha sık suça karışan çocukların daha impulsif olduklarını belirlemişlerdir. Ayrıca bu çalışmanın sonucunda yüksek sosyoekonomik seviyeden gelen suçlu çocukların düşük sosyoekonomik seviyedekilerden daha impulsif olduğunu da belirtmişlerdir.

Hains ve Miller'in (1980) bir çalışmalarında, **suçlu ve suçsuz ergenlerin ahlak gelişim düzeylerine** ve bu gelişimin yaşla ilişkisine bakılmıştır. Yaşları 10–16 arasında 42'si suçlu, 54'ü suçsuz toplam 96 denek araştırmaya katılmıştır. Denekler 10–11, 12–13 ve 14–15 olmak üzere 3 yaş grubuna ayrılmıştır. Deneklere GBT verilmiştir. Suçlu deneklerin ahlak gelişim düzeyi, normalden daha düşük olarak belirlenmiştir. Yaşın önemli bir etken olduğu belirtilmiş ve suçlu-suçsuz deneklerin yaşla birlikte ahlaki gelişim puanlarının arttığı bulunmuştur. Bununla birlikte ileri yaş gruplarında suçlu ve suçsuz

çocuklar arasında önemli farklılıklar bulunmuştur. Her iki grup karşılaştırıldığında suçlu grubun ahlak gelişim düzeyinin daha sınırlı olduğu görülmüştür. Suçluların %20'si 4. evrede bulunurken, suçsuzlarda bu oran % 46'ya ulaşmaktadır (Akt: Yalçın-Dereli, 2000, s: 38).

Heyns ve diğerleri (1981), **çocuk suçluluğunun** davranışsal boyutu ve **ahlaki yargının seviyelerinin** ilişkilerini 162 suçlu erkek çocuk üzerinde araştırdılar. Bu çocuklara Davranışsal Sınıflandırma Ölçeği uyguladılar ve biyografik verilerden dört etken elde ettiler. Bu etkenler sosyal yetersizlik, haylazlık, sosyal yönlendirme ve antisosyal benmerkezci etkenlerdi. Sonrasında deneklere Rest'in Defining Issues Test (DIT) uygulamışlar ve elde ettikleri ahlaki skorlarla Davranışsal Sınıflandırma Ölçeğinden elde edilen faktörleri karşılaştırmışlardır. Sonuçta, ahlaki skorlarla sosyal yetersizlik skorların negatif olarak ilişkili bulmuşlardır. Ayrıca sosyal düzen için ahlaki kural ve görevler etkeninin de sosyal yönlendirme ile pozitif ilişkide olduğunu buldular. Heyns ve arkadaşları araştırmalarında beklenmedik bir şekilde suçlular ile antisosyal benmerkezci eğilim gösterenlerin ahlaki skorlarında düşük prensipler göstermediklerini de belirtmişlerdir.

Renwick ve Emler (1984), **ergenlerdeki suçlu ve antisosyal davranışlarla ahlaki yargılar** arasındaki ilişkileri belirlemek için yaptıkları araştırmalarında, 54 erkek ve 51 kız ergene, ahlaki yargı düzeylerini belirlemek için DIT, anti sosyal ve suçlu davranışlarını belirlemek için ASB, Nörotizm ve Psikotizm ölçekleri ve CIP Sosyalizasyon Ölçeği uygulamışlardır. Araştırmanın sonucunda, ciddi boyutta suçluluğu, erkeklerde ilkeli yargılarla pozitif ilişkili, dördüncü ahlaki evrede bulunan kızlarda negatif ilişkili buldular.

Niles (1986), **suçlu ve suçlu olmayan iki grup üzerinde ahlaki tartışma metodunun** etkilerini araştırmak üzere, bir okulda kurumsallaştırılmış suçlu ve suçlu olmayan grup ile benzer bir okulda kurumsallaşmamış grubu karşılaştırmıştır. Deney grubunu ahlaki tartışma grup programını içeren bir sınıflandırma programına almış, kontrol grubu tedaviye almamış ve iki grubu karşılaştırmıştır. Sonuçta, ahlaki tartışma grubu metodunun, deney grubu ve kontrol grubunun karşılaştırmasında, suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin ahlaki yargılama becerilerinde önemli bir şekilde etkili olduğunu bulmuştur.

Thompson ve Dodder (1986), suçluluk ve kapsama teorisinin yedi değişkeni arasındaki ilişkileri incelemek için 677 ergenden oluşan grup ile çalıştılar. Grup, aynı bölgede bulunan, üç ıslah enstitüsünde kalan ve dört okulda eğitim gören öğrencilerden oluşuyordu. Bu ergenleri ırk ve cinsiyetlerine göre dört gruba (siyah erkek, siyah kız, beyaz erkek, beyaz kız) ayırdılar. Verilerin faktör analizlerinden ulaşılan sonuçlara göre,

suçluluk ve kapsama teorisinin yedi değişkeni arasındaki ilişkilerin yapısı, siyah kız ergenler arasında farklı bulundu.

Flore (1988), aile etkeninin suçluluğa etkilerini araştırmıştır. 68 resmi suçlu ve 130 suçsuz ergene Aile Çevresi Ölçeğini uygulamış ve grupları aile çevresi ve aile yapısı demografik özellikleri açısından karşılaştırmıştır. Ayrımsal bir analiz sonucunda, gruplar arasındaki ayırımında, değişkenlerin on tanesinde varyansı %49 olarak buldu ve suçlulukta en güçlü değişkenin, kişisel gelişimin, bunu takiben diğer etkili faktörlerin kardeş sayısı, cinsiyet, bozulmuş aile yapısı ve geçim sistemi olduğunu belirtti. Araştırmanın diğer sonuçlarına göre, suçlu grubun sosyo-ekonomik düzeyi suçsuz gruba göre daha düşüktü.

Lee ve Prentice (1988), yaptıkları araştırmada suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin sosyobiliş'in (empati, ahlaki yargı, rol alma, mantıksal biliş) çeşitlerinin birbirleri ile ilişkilerini incelediler. Hem suçlu erkek grup hem de suçlu olmayan gruba iki empati ölçeği (Davis Kişisel Tepkimeler İndeksi, Mehrabian ve Epstein Duygusal Empatinin Miktarı Anketi), Byrne ve Flavell'den uyarladıkları rol alma soruları, Kohlberg'in ahlaki yargı seviyesini belirleyen ikilemelerinden iki tanesini ve Piaget'yen biliş sorularından oluşan ölçekle uygulamışlar ve sonuçları karşılaştırmışlardır. Suçlu grup, ahlaki yargı, rol alma ve mantıksal bilişte suçlu olmayan gruba göre önemli bir şekilde daha ilkel ve gelişmemiş seviyelerde üsluplar gösterdiklerini ancak beklenen sonucun aksine iki grup arasında empati yeteneğinde önemli bir fark olmadığını bulmuşlardır.

Hains ve Herrman (1989), suçlu ve suçlu olmayan ergenlerde, davranışsal fonksiyonların (yüksek ve düşük) iki boyutunda sosyal-bilişsel becerileri (problem çözme, kendini kontrol, kontrol konumu, mantıksal bağlanma) araştırmışlardır. Çalışmada ergenlerin davranışsal IQ seviyeleri onların davranışsal işlevleri olarak belirlendi ve iki gruba da ilgi becerilerini belirlemek üzere anketler ve envanterler uygulandı. Sonuçta, yüksek fonksiyonlu suçlu olmayan grubun problem çözme becerilerindeki performanslarının, suçlu olmayan düşük fonksiyonlu grubunkinden iyi olduğunu, fakat problem çözme becerilerinde suçlu grubun iki fonksiyonunda da farklılık olmadığını buldular. Ayrıca Hains ve Herrman, araştırmanın bulgularına göre, gruplar arasında diğer ölçümlerde de farklılık olmadığını belirtmişlerdir.

Hollin ve Swaffer (1993), Argyle ve Kendon tarafından 1967 yılında, sosyal fonksiyonların öğeleri arasındaki ilişkileri anlayabilmek için öne sürülen sosyal beceriler modelinden yola çıkarak, sosyal beceri ve sosyal bilişin değişkenleri açısından suçlu çocukların sosyal fonksiyonlarını incelediler. 20 genç erkek suçluya PT algılama ölçeği, SSC sosyal beceriler ölçeği, API ergen problemleri envanteri uyguladılar. Araştırmalarının

sonuçlarına göre, suçlu çocukların sosyal fonksiyonları dezavantajın bir derecesiydi, cinsiyetler arasında farklılıklar bulunmamıştı, sosyal algı skorları sosyal performans skorlarıyla ilişkiliklen sosyal problem çözme skorları sosyal performans ya da sosyal algı skorları ile ilişkilikli değildi.

Vozzola and Alessandro (2000), 115 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada olumlu hareket ikilemleri hakkındaki hükümlerinde ahlaki yargının etkisini incelemek için deneklere DIT (Defining Issues Test)'i uyguladılar. Araştırmanın sonuçlarına göre, üniversite öğrencileri ahlaki yargılarda üst seviyelerdeydiler, problemlikli durumu çözmek için normlardan çok ilkelerini kullandılar. Sonuç olarak üniversite öğrencilerinin adaletin rekabet kavramı hakkındaki hükümleri ahlaki yargı seviyesi tarafından etkilenmektedir.

Cataldo ve arkadaşları (2003), depresif olarak teşhis edilmiş 21 hasta, 21 normal çocuk ve ergende impulsiviteyi nöropsikolojik ve davranışsal yönlerden karşılaştırmışlardır. Deneklere MFFT, Continuous Performance Test, Verbal Fluency, Stroop Test ve Walk-Don't Walk ölçeklerini uygulamışlar ve Conner's Parent Rating Scala ile ailelerin cevaplarını değerlendirmişlerdir. Araştırmalarının sonucuna göre, depresif çocuklar ve ergenler Fluency Test'te, tutucu tepki üslupları, yavaş reaksiyon zamanları, dikkatsel problemler ve genellikle gecikmeli tepkiler göstermişlerdir. Diğer yandan ailelerden alınan cevaplara göre depresif çocuklar önemli bir şekilde kontrollerinde impulsif olarak değerlendirilmişlerdir.

Elgar ve diğerleri(2003), şehir ve köyden gelen 68 erkek suçluda attachment karakteristiklerini, madde kullanımını ve davranışsal problemleri değerlendirdiler. Sonuçta şehirli suçlu çocukların köylü suçlu çocuklara göre daha fazla madde bağımlısı olduklarını, akranları ve aile üyeleri ile daha fazla kişisel problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Brugman ve Aleva (2004), **suçlu çocukların ahlaki yargılarındaki gecikmelerin**, kurumsallaştırmanın bir sonucumu yoksa suçun bir nedenimi olduğunu bulmak için, geleneksel ahlaki atmosfer algısı ve onların uygulama yargılarını belirlemek amacı ile suçlu çocuklardaki ahlaki yargılama becerilerini araştırmışlardır. Güvenlik merkezlerinde tutulan 64 erkek suçlu ergen ve 81 erkek öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmanın sonucunda, suçlu çocukların ahlaki becerilerinin, özellikle yasalara boyun eğme alanında, suçlu olmayan çocukların ahlaki becerilerinden daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Ancak araştırmanın diğer sonuçlarına göre, güvenlik merkezlerinde alı konan suçlu çocukların ahlaki atmosfer algısı, öğrencilerin okulları hakkındaki ahlaki atmosfer algılarından düşük değildi ve dolayısıyla düşük ahlaki beceriler güvenlik merkezlerine bağlanamazdı. Bu

yüzden, ahlaki becerilerde bulunan küçük gecikmeler, muhtemelen alı konmayla ilgiliydi. Hem suçlu ergenler hem de öğrenci gruplarının ahlaki atmosfer algısında, anti sosyal davranışların göstergelerinin, ahlaki becerilerden daha önemlidir. Brugman ve Aleva, araştırmanın sonucu olarak, okullarda ve güvenlik merkezlerinde geliştirilen kurumsal ahlaki atmosfer algısının muhtemelen, ergenler arasında anti sosyal davranışları onların ahlaki becerilerinden daha fazla geliştirdiğini belirttiler.

Elmund ve diğerleri (2004), evlat edinilen suçlu ergenlerin bilişsel ve nöropsikoloji yeteneklerini değerlendirmek amacıyla, evlat edinilen 20 suçlu ergene ve kontrol grubu olarak da 21 evlat edinilmiş suçsuz ergene WISC ve WAIS, WCST (Wisconsin Card Sorting Test) ve TOL (Tower of London Test) uygulamış ve aynı zamanda onları evlat edinen ailelerden de aile durumu, çocukluk çağları ve evlat edinme ile ilgili sorular içeren bilgi formu verilmişlerdir. Sonuçta, evlat edinilen suçlu ergenlerin WISC ve WAIS' den elde ettikleri IQ seviyelerinin ve diğer ölçeklerden elde edilen sonuçlarının kontrol grubuna göre önemli bir şekilde düşük olduğunu, TOL ölçeğinde ise suçlu ergenlerin kontrol grubuna göre daha yavaş olduklarını ve daha çok hata yaptıklarını buldular.

Li (2004), orta ergenlik döneminde (onlu yaşlar) suçlu davranışlarda kendini kontrol edebilme ve sosyal ilişkilerin etkilerini araştırmıştır. Li, kendini kontrol edebilme, sosyal ilişkiler ve suçluluk arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için, Michigan Üniversitesinin Sosyal Enstitüsü tarafından yürütülen Monitoring Future projesinin 4866 öğrenciyi kapsayan (onlu yaşlardaki öğrenciler) verileri kullanmıştır. Sonuçta, kendini kontrol edebilmenin düşük seviyeleri ile suçluluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve sosyal ilişkilerle suçluluk arasında ise negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Araştırmasının sonunda Li, kendini kontrol edebilme ve sosyal ilişkilerin önemli bir şekilde suçlulukta etkili olduğunu ve sosyal kontrol ile kendini kontrol edebilme davranışının da birbirine bağlı olduğunu ifade etmiştir.

Carroll ve diğerleri (2006), erken davranan (impulsif), geç davranan (reflektif) ve karşı çıkmayan (suç işlemeyen) ergenler arasında impulsivite seviyesinin farklarını araştırmışlardır. Çalışmalarına yaş ortalamaları 15 olan 114'ü erkek 15'i kız olmak üzere toplam 129 denek katılmıştır. Deneklerin 86'sı islahevinde ve 43'ü düzenli olarak okula giden ergenlerdir. Carroll ve arkadaşları her deneğe Adapted Self-Report Delinquency Scala, Stroop Colour and Word Test (Stroop Renk ve Kelime Testi), Time Perception Task (Algılama Zamanı Görevi), Accuracy Game (Doğru Yapma Oyunu), Risk-Taking Game (Risk Alma Oyunu) ve Eysenk Impulsiveness Questionnaire (Eysenk İmpulsivite Anketi) uygulamışlardır. Sonuçta, erken davranan ergenlerin bilişsel tempoda hız, zayıf ve yavaş zihinsel kontrol ve yüksek impulsivite gösterdiklerini bulmuşlardır. Ayrıca suçlu ve suç

işlememiş gruplar arasında impulsivitenin birkaç çeşidinde farklılıklar olduğunu ve geç davranan suçlular, erken başlayan suçlulara göre impulsiflikle ilgili problemlerde daha kötü seviyeler elde ettiklerini belirtmişlerdir.

Caldwell ve diğerleri (2007), 626 Afrikalı, Amerikalı, Kafkas ve Hispanik **suç işlemiş çocuk** üzerinde, okul ve ev çevresinin çocukların anksiyete, depresyon ve **impulsiflik**, uyum durumları üzerine etkisini incelemişlerdir. Çalışmalarının sonucunda, Afrikalı ve Amerikalı çocukların uyum durumları ile ev çevresinin etkileşiminin çok güçlü olduğunu, Kafkas ve Hispanik erkek suç işlemiş çocukların ev ve okul çevresinde problem yaşamaları durumunda impulsiflik ve uyum durumlarında artış olduğunu, Afrikalı, Amerikalı ve Kafkas kız suçluların anksiyete ve depresyon durumları ile ev çevresi arasında güçlü bir ilişki olduğunu ve okul çevresinin tüm gruplarda ve özellikle kız suçlularda anksiyete, depresyon ve impulsiflik, uysallık durumları üzerinde tahmin edilenden çok etkisi olduğunu bulmuşlardır.

Turiel, Edwards ve Kohlberg (1978), tarafından Türkiye’de Manisa’nın bir köyünden 52 kişi, İzmir’de işçi sınıfından 29 kişi ve Ankara’da orta sosyo-ekonomik düzeyden 32 kişi olmak üzere yaşları 10–25 arasında değişen toplam 113 kişi üzerinde Kohlberg’in Ahlaki İnkilem Anketi (MMS)’nin Türkçe formu uygulanarak yapılan araştırmada, evrelerin kazanılmasının Kohlberg’in kuramı doğrultusunda belirlenen sıra çerçevesinde gerçekleştiği görülmüştür. Araştırma bulguları üç grupta da, yaş arttıkça ahlaki yargı evrelerinin yükseldiğini aynı sırayla göstermiştir. 10 yaşında köy ve şehir çocuklarının yargılarında en çok kullanılan evrenin 1. evre olduğu, artan yaşla birlikte 2,3 ve 4. evre özelliklerinin görülmeye başlandığı ifade edilmiştir. Yerleşim yeri olarak köylerden örnekleme alınan kişilerin 3. ve 4. evre özelliklerini 16 yaşlarında değil 18–25 yaşlarında gösterdiklerini belirtmişlerdir. Sosyo-ekonomik düzeyi farklı olan kişilerin de ahlaki yargılarının farklı bir gelişim gösterdiği gözlemlenmiştir. Örnekleme giren ve köyde yaşayan bireylerle şehirde yaşayan bireylerin ahlaki yargılarının oldukça farklı olduğu, hepsi aynı ahlaki yargı gelişim evrelerinden geçmelerine rağmen, köyde yaşayanların gelişim hızının daha yavaş olduğu bulunmuştur (Akt: Özgüleç, 2001, s: 22).

Feather (1988) , çalışmasında Ret’in DIT Değerlerin Belirlenmesi Testi tarafından belirlenen ahlaki yargı ile Rokeach Değerler Envanteri ile saptanan kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi sınamıştır. 4 liseden toplam 133 öğrenci üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırmasının sonucunda, çocukların ahlaki yargıları ile kişilik özeliği iç uyum, açık fikirlilik, mantıksallık arasında pozitif bir ilişki, saflık ve itaat arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

Finch ve diğeri (1974), duygusal olarak endişeli bir şekilde huzursuzluğu olan çocuklarda reflektiflik ve impulsifliği araştırdılar. 65 duygusal endişeli çocuğa benzer şekilleri eşleştirme testi (MFFT) uyguladılar ve standart başarıları test ettiler. MFF hataları, başarı ve mental yaş arasında önemli ilişkiler buldular. Ancak mental yaş, başarı ve MFF yetersizliği arasında ilişki bulunmadığını tespit ettiler. Ayrıca araştırmalarının sonucuna göre 15 yaşındaki (aynı mental ve kronolojik yaştaki) reflektif ve impulsif çocukların akademik başarılarının seviyelerinde farklılık bulunmadı ancak reflektif grup impulsif grubun gerçek yerleştirme seviyesinden iki derece yukarıda bulundu ve bu sonuçlar muhtemel davranışsal farklara ve onların bireysel sonuçlarına bağlandı.

Brown ve Quey (1977), MFFT'nin geçerliliğini değerlendirmek için, 9–15 yaşları arasındaki normal ve davranış bozukluğu olan çocukları karşılaştırmışlardır. Sonuçta, davranış bozukluğu olan küçük yaş grubu çocukların MFFT'nin hata ölçümlerinde diğer çocuklardan daha impulsif olduğunu ancak MFFT'nin gelişmişlik ölçümlerinde gruplar arasında fark olmadığını buldular. Brown ve Quey araştırmalarının bulguları, Kagan'ın normal çocukların yaşlarının büyüdükçe reflektif oldukları iddiasını doğruluyordu. Davranış bozukluğu olan büyük yaş grubu hata ölçümlerinde, küçük yaş grubu davranış bozukluğu olan çocuklardan daha reflektif, aynı yaş grubu normal çocuklarla ise eşit sonuçlara sahip oldukları bulundu.

Braggnigan ve diğeri (1980), zeka seviyesinin impulsiflik ve reflektiflikte etkili olup olmadığını araştırmak için; 8–11 yaş grubu 58 çocuğa MFFT ve Çocuklar için uyarlanmış Wechsler Zeka Ölçeği (WISC-R) uyguladılar. Sonuçta, reflektif çocukların, dikkat-konsantrasyon ve görsel organizasyon alt ölçeklerinden, impulsif çocuklardan daha yüksek skorlar aldıklarını buldular. Araştırmalarının diğeri bir sonucu da, kelime kapsamlı alt ölçeklerde iki grup arasında fark bulunmamasıydı.

Paulsen ve Johnson (1980), okul öncesi çocuklarında impulsivitenin gelişimsel boyutlarını araştırmak için, 55 anaokulu öğrencisine Delay of Gratification (Haz Gecikmesi), Walk-the-Line-Slowly (Yavaş Adımlar), Matching Familiar Figures Test (Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi), Schenectady Kindergarten Rating Scala, Porteus Maze Test (Porteus Labirent Testi) ve öğretmen oranlama ölçeğinden oluşan bir seri test uygulamışlardır. Araştırmanın analizlerine göre, impulsivite, yaş, cinsiyet, zekâ ve öğretmen faktörlerinden oluşan çoklu boyutlara sahiptir. Paulsen ve Johnson'a göre impulsiviteyi çalışmak ve ölçmek için bu boyutlar temeldir. Çalışmalarının sonucuna göre, çocukların yaş ve cinsiyeti aktivite oranları ve çeşitleri ile doğrudan ilişkilidir. 3–4 yaşlarındaki kız çocukları, motor hareketler ve çeşitlerde aynı yaştaki erkek çocuklarından önemli boyutta farklıyken 5 yaşındaki çocuklar arasında hemen hemen hiç farklılık yoktur.

Watkins ve diğlerleri (1980), impulsivite ve reflektifliğin dört seviyedeki ölçümlerinin güvenilirliğini incelemişlerdir. Bu amaçla çok boyutlu bir çatı sağlamak için rastgele seçilen model taslağını ikiyüzlü olarak çaprazladılar. Çaprazlama sonucunda, her bir seviyedeki gelişmemişlik skorları ve benzer şekilleri eşleştirme hataları genelleştirilebilirlik katsayısı ve varyans elemanlarından elde ettiler. Sonuçta, benzer şekilleri eşleştirmede gelişmemişlik skorları, benzer şekilleri eşleştirme hataları skorlarından daha güvenilir olduğunu buldular. Ayrıca, MFFT'nin genelleştirilebilmesine fırsatlar testi, madde sayılarından daha önemli bir katkı yaptığını ve MFFT'nin uygulamasında, hata puanlarına katkıda bulunan her bir maddeye izin verilemesini alternatif bir metot olarak önermişlerdir.

Messer ve Brodzinsky (1981), çocukların MFFT testindeki performanslarının sürekliliğini sınamak için 11 yaşından 14 yaşına dek 3 yılın üzerinde süren bir çalışma yapmışlardır. Ayrıca yeni MFF20'nin 14 yaş grubu için uygunluğunu değerlendirmişleridir. Sonuç olarak IQ kontrol edildiği zaman bile impulsiflik (içtepisellik) puanlarının yanında MFFT hata sayısı ve tepki süresinde orta düzeyde sürekliliğin olduğunu ortaya koymuşlardır. MFF20'nin ön ergenlik dönemindeki çocuklarda kullanılabileceğini, tepki süresi-hata sayısı korelasyonu ile ortaya koymuşlardır.

Finch ve diğlerleri (1982), duygusal rahatsızlığı olan 8–15 yaşlarındaki çocuklarda impulsivite ve reflektifliğe zekânın etkisini incelediler. Çocukların bilişsel üsluplarını MFFT ile zekâ seviyelerini de WISC-R ile değerlendirdiler. Sonuçta, Reflektif çocukların skorlarının, kelime IQ, performans IQ, tam ölçek IQ ve Kaufman'ın algısal organizasyon etkeninde, impulsif çocukların skorlarından önemli bir şekilde yüksek olduğunu buldular. Fakat dikkat dağınıklığından özgürlük ya da kelime anlaşılabilirliği faktörleri açısından iki grup arasında farklılık olmadığını buldular.

Walker (1985), impulsivite ve öğrenme güçlüğü arasındaki ilişkiyi araştırmak için yapılacak çalışmalara temel oluşturmak amacıyla bir literatür incelemesi yapmıştır. Çalışmasında öğrenme güçlüğü olan çocuklarda impulsivite ile ilgili çalışmaları eleştirel bir şekilde tek tek yeniden incelemiş ve metodolojideki uyumsuzlukları, metodolojideki açık bulgular ile MFFT'nin temel bulgulardan genelleştirmelerin uygunsuzluğu, MFFT'nin yönetim uyumsuzluğu, MFFT normlarını kapsayan araştırmaların eksikliği ve aynı özelliklerin arasındaki uyumsuzluklar; ortaya koymuştur.

Bernfeld ve Peters (1986), impulsif ve reflektiflerde sosyal yargıları ve sosyal davranışları incelemek için, MFFT sonuçlarına göre değerlendirilen, 41 reflektif ve 41 impulsif erkek çocuğu sosyal yargılama ödevleri ile değerlendirdiler. Araştırmalarının

sonuçlarına göre, anlaşmazlık (çatışma) tepkileri impulsiflerde reflektiflerden daha çok görüldü. Ancak sosyal davranışların kendini rapor etme, öğretmen ve akran raporları çeşitlerinde iki üslup arasında farklılık bulunmadı. Bernfeld'in çalışmasının diğer sonuçlarına göre, kız akranları tarafından, impulsif çocuklar, bahçe oyunlarında fiziksel saldırganlıkta, sözlü saldırılarda, sınıfta sosyal yaşam içinde kendini çatışmalarda reflektiflerden daha fazla hissettirdikleri rapor edildi. Öğretmen, akran ve araştırmacı oranlarında impulsifler, reflektiflerden az motivasyon oranına sahipti ve bu oranlamalar kendi aralarında yüksek bir şekilde güvenilir bulundu. Tüm bu sonuçlar, impulsiflerin sosyal yargılarındaki yetersizlikten dolayı uyumsuz sosyal davranışlar ve yetersiz motivasyon gösterdikleri şeklinde özetlendi.

Gregory (1989), iki resim arasındaki farkları bulmada impulsif ve reflektif çocukların performans farklarını karşılaştırmak amacı ile bir çalışma yapmış ve beşinci dereceden toplam 56 çocuğa MFFT testini uygulamıştır. Gregory'nin araştırmasındaki konular; yaratıcı, resmi, sanatsal özelliklerde üç yargı tarafından değerlendirilen gerçekçi ve hayali resimlerden oluşuyordu. Araştırma sonuçlarına göre, çalışmanın varyans analizleri hem hayali hem gerçekçi resimlerde önemli ana etkiler gösterdi. Regression analizleri artistik kriterlerdeki hayali resimlerde reflektiflerin impulsiflerden daha iyi olduklarını gösterdi. Ancak realistik resim aktivitelerindeki performansda önemli bir fark göstermedi. Bu çalışma reflektif performansın kesin görevlerde impulsif performanstan iyi olduğunu ortaya koyan önceki araştırmaları doğrulamıştır.

Gargallo (1993), çalışmasında reflektif çocukların impulsif çocuklardan daha iyi akademik becerilere sahip olduklarını bulmuştur. İlköğretim okulu son sınıfa giden 12–13–14 yaş grubunda toplam 201 İspanyol çocuktan oluşan bir örneklem üzerinde araştırma yapmışlardır. Reflektifliği (yoğun düşünceliliği) artıran bir eğitim programını ayrıntılı bir şekilde hazırlamış ve uygulamıştır. MFFT20 üzerinde kız ve erkeklerin performansı arasında önemli bir farklılık olmadığını saptamıştır. Ayrıca 13 yaşında reflektifliğin (yoğun düşünceliliğin) arttığını fakat 14 yaşında bunun olmadığını tespit etmiştir. Salkind ve Nelson'un MFFT ile ilgili bu noktadaki görüşlerinin tersine, MFFT20'nin bu yaşlarda yeterli olduğunu bulmuştur. Ayrıca İspanyol çocuklarının Salkind'in çalışmasında yer alan Kuzey Amerikalı çocuklardan ve Cairns ve Cammock'un çalışmasındaki Kuzey İrlandalı çocuklardan daha reflektif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kagan'ın MFFT testinden ziyade MFFT20 ölçeği sonucu elde edilen yoğun düşünme – içtepisellik (reflektiflik-impulsiflik) puanlarının daha yüksek güvenilirliğe ve tutarlılığa sahip olduğunu ve I (I scores for impulsivity) ve E (E scores of Efficiency) puanlarının yeterli olduğunu Gjerde, Block

tarafından ifade edildiği gibi hızlı doğrucu ve yavaş yanlışçılar arasında karışıklık olmadığını bulmuştur.

Kashden ve diğeri (1993), hastanede yatan intihara teşebbüs etmiş ve intihara teşebbüs etmemiş ergenlerin, lise öğrencilerinin impulsivite seviyelerinin davranışsal kullarımlarını karşılaştırdılar. Problem çözme yeteneği, ümitsizlik ve depresyon tüm gruplarda karşılaştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda, intihara teşebbüs eden hastanede yatan ergenlerin, hem öğrencilere hem de intihar etmeyen hastanede yatan ergenlerden çok daha impulsif, ümitsiz ve depresif olduğu, fakat problem çözme becerisinde gruplar arasında farklılık olmadığını buldular.

Matesevac (1993), **impulsif, impulsif olmayan ve suçlu impulsiflerde** nesne ilişkilerini incelemek için 82 erkek çocuğa MFFT20'yi uyguladılar ve grubu impulsif, impulsif olmayan ve yasadışı impulsif olarak üç gruba böldüler. Nesne ilişkileri ise, İki Taraflı Otonomi Ölçeği (Mutuality of Autonomy Scala) ve Bell Çocuklar Nesne İlişkileri Envanteri ile belirlendi. İmpulsif-impulsif olmayan akranları ile karşılaştırıldıklarında, impulsif yasa dışı grubun, nesne ilişkileri seviyelerinde gelişimsel gerilik gösterdiğini buldular.

Antonio (1997), yüksek seviyede impulsivlik ve düşük seviyede impulsivlik gösteren çocuk ve ergenlerin saldırgan ve antisosyal davranışlarında empatinin etkilerini araştırmıştır. Saldırgan ve antisosyal davranışlar gösteren çocuklarda empati eğitiminin bu davranışları azalttığını belirten Antonio duygusal zayıflığı ve öğrenme güçlüğü olan 105 ergeni düşük seviyedeki impulsifler ve yüksek seviyedeki impulsifler olarak gruplandırmıştır. Bu gruplara impulsiviteyi belirleyen üç ölçek ve ayrıca sosyal, duygusal empatiyi ölçen bir ölçek uygulamıştır. Sonuçta impulsivlik ve duygusal-bilişsel empati arasında önemli bir etkileşim bulunmadığını ancak saldırganlık, antisosyal davranışlarla impulsivlik arasında beklenenden daha önemli seviyede bir etkileşim bulunduğunu belirlemiştir.

Funkhouser (1997), çocukların davranışsal ve öğrenme problemlerini klinik olarak belirlemede kullanılan Rorschach ölçeğinin impulsiviteyi ölçüp ölçemeyeceğini araştırmıştır. Funkhouser ayakta tedavi gören 6-18 yaşları arasındaki 120 çocuk üzerinde çalışmış ve sonuçta Rorschach ölçeğinin impulsif çocukların değerlendirmelerinde geçerli klinik bilgiler verebileceğini tespit etmiştir.

Hur ve Bouchard (1997), impulsivite ve duygusal arayış arasındaki bağlantıyı araştırmak için, 57 ikiz kardeş, 49 ayrı yerlerde büyütülmüş ikiz kardeş ve 90 bireye, Minnesota Ayrı Büyütülmüş İkiz Çalışması'nı (Minnesota Study of Twins Reared Apart),

Kişisel Çoklu boyut Anketinin kontrol skalasını (Control Scala of the Mulidimensional Personality Questionnaire) ve Duygusal Arayış Ölçeğinin (Sensation Seeking Scala) dört alt ölçeğini uyguladılar. Sonuçta, önceki çalışmalarla ilişkili olarak, kontrol ölçeğinin duygusal arayış ölçeği ile önemli boyutta ilişkili olduğunu buldular. Ayrıca, verilerin analiz sonuçlarına dayanarak duygusal arayış ölçeği ile kontrol ölçeği arasındaki ilişkinin genetik faktörlere dayalı olduğunu belirttiler.

Colder ve Stice (1998), **ergenlerdeki madde kullanımı ve suçluluk davranışları** ve sinirlilik arasındaki ilişkide **impulsivitenin** etkilerinin ile ilgili çalıştılar. Sonuçta, çapraz bölme analizinin sonuçlarına göre, sinirliliğin yüksek seviyesinin suçluluk ve impulsivite ile ilişkili olduğunu ama impulsif olmayan ergenlerde bu ilişkinin bulunmadığını, ayrıca bu etkilerin madde kullanımı için geçerli olmadığını buldular. Araştırmanın diğer sonuçlarına göre, sinirlilik etkeni kızlarda madde kullanımında, erkeklerde suçlulukta etkilidir ve hem sinirlilik hem impulsivite ergenler için problem davranış olarak belirtilmiş ama impulsivitenin sinirliliğin etkilerinde norm olmadığı belirtilmiştir.

Lopez ve Lopez(1998), çalışmalarında İspanya’da bir ilköğretim okulunun sekizinci sınıfına giden 13–14 yaşındaki çocukların reflektifliğini (yoğun düşünceliliğini) artıracak bir eğitim programı sunmuşlardır. Bu çocukların reflektifliğini (yoğun düşünceliliğini) artırarak ahlak gelişimlerine ilerleme sağlanabileceğini ortaya atmışlardır. Ahlak gelişimini iyileştirmek için klasik teknikler kullanmamışlar (ahlaki ikilemler gibi), bunun yanında reflektifliği (yoğun düşünceliliği) artıran bilişsel teknikler (problem çözme, kendi kendine öğrenme tarama stratejileri ve bunun gibi) kullanmışlardır. Ölçek olarak, Cairns ve Cammock’un (1978) MFF20’si ve Rest’in DIT’ ını kullanmışlardır. Elde ettikleri sonuca göre reflektiflikte (yoğun düşüncelilikte) artış saptamışlardır. Ayrıca, deney grubunun ahlak gelişimlerinin ilerlemesi de sağlanmıştır. Çalışmalarının asıl amacının, reflektifliği (yoğun düşünceliliği) bir bilişsel stil olarak geliştirilirse aynı zamanda ahlak gelişimi de geliştirebilecekleri hipotezini sınamak olduğunu belirtmişlerdir.

Olson ve diğerleri (1999), okul çağı yaşlarındaki çocukların impulsiviteyi değerlendirmek üzere yaptıkları çalışmalarında, impulsivitedeki bireysel farklılıkları değerlendirmek üzere 6 yaş grubundan 80 (44 erkek ve 36 kız), 8 yaş grubundan 89 (50 erkek ve 39 kız) öğrencinin laboratuvar sonuçlarını, ailelerinin ve öğretmenlerinin yüzeysel problemler oranlamalarını kullandılar. Çocuklar 14–17 yaşlarına geldiğinde, impulsivite ölçümlerini kendi raporlarından ve ailelerinin oranlamalarından elde ettiler. Bu verilerle impulsivitenin boylamsal ölçümünü elde etmek için alt boyutlarda (reflektif çocukların yönetimsel kontrol yetenekleri, haz gecikmesi, dikkatli doğrulama becerisi ve itaat) faktör

analizi yaptılar. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukların 6–8 yaşlarındayken performanslarında önemli derecede denge vardır. Laboratuvar ölçümlerinde impulsif olarak değerlendirilen çocukların, okul çağı boyunca, anneleri ve öğretmenleri tarafından da impulsif olarak algılandıkları diğerlerinden daha abartılı oldukları belirlendi. Bu sonuç impulsivitenin inşasının yüzeysel geçerliliğini doğrulamaktadır.

Casal ve diğerleri (2001), Salkind ve Wright'in (1977) impulsif ve reflektifliğin sınıflandırılması için geçerli kıldıkları sistemi uyguladılar. İmpulsiflik ve Reflektifliğin değerlendirilmesinde kullanılan Matching Familiar Figures Test–20 (MFTT20) testini İspanyolca'dan uyarladılar ve 8–11 yaş arasındaki 304 çocuğa uyguladılar. Çocukları impulsif ya da reflektif olarak sınıflandırmak için tüm grubun ortancası ile bölme sistemi uyguladılar. Çocuğun durumu belirlenen ortancanın altında ya da üstünde olması ile sınıflandırıldı. Bu şekilde dört grup elde edildi. Reflektif (uzun süre kullanan, az hata yapan), impulsif (az süre kullanan ve çok hata yapan) ve hızlı doğru, az yanlış yapan grup. Çalışmanın sonucunda Casal ve arkadaşları, Salkind ve Wright' in sistemlerinin çocukların reflektiflik ve impulsifliğini hızlilik ve verimlilik boyutunda belirlediğini ancak karşı çıkma kategorisinde kullanılmadığını belirtmişlerdir.

Avila ve diğerleri (2004), okul çağındaki erkek çocuklarda impulsivitenin farklı boyutlardaki ölçümlerinin ilişkilerini araştırmak üzere 165 çocuğa yedi farklı laboratuvar ölçümü uyguladılar. Ayrıca çocuklara ait Hiperaktivite, dikkat eksikliği ve karşı koyma, direnç gösterme davranışları ile ilgili aile ve öğretmen raporlarını aldılar. Araştırmalarına göre, impulsivitenin faktör analizleri güçlü Inhibitory Control Factor (kontrollü yavaşlatma etkeni) 2'nin varlığını gösterdi. Bu faktör, Stop Task (Durma Görevi), The Continuous Performance Test (Devam etme Becerisi Testi), The Matching Familiar Figures Test (Benzer Şekilleri Karşılaştırma Testi) ve The Circle Tracing Task (Grup İzini Takip Etme Görevi) gibi bir grup testin ölçümlerinden elde edilmiştir. İmpulsivitenin diğer türlerinden direniş ve çatışma etkeni Winconsin Card Sorting Test (Winconsin Kart Ayırma Testi) ile başına buyruklu etkeni ise DRL ölçeği ile belirlenmiştir. İmpulsivite ve ADHD'de ilgi ve kontrollü yavaşlatma üzerinde odakladıkları araştırmalarının sonucunda, kontrollü yavaşlatma etkeninin ADHD ile pozitif ilişkili olduğunu, fakat başına buyruklu faktörünün ODD (Oppositional Defiant Disorder) semptomları ile önemsiz derecede ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Acremont ve Linden (2005), Whiteside ve Lynam (2001) tarafından impulsivite ve boyutlarının tanımları ile ilgili karmaşaya cevap olarak geliştirilen UPSS Impulsive Behaviour Scala (İmpulsivite davranışları ölçeği)'nin Fransızca uyarlamasını yapmışlardır. İmpulsivitenin dört ayrı boyutunu (Acelecilik(Urgency)), Öncelikli derin düşünmede

eksiklik-yoğun düşüncede eksiklik (lack of Premeditation), Sebatta eksiklik (lack of Preseverance) ve duygusal arayış (Sensation Seeking) meydana çıkaran bu ölçeği, geçerlilik çalışması ve cinsiyet faktörünün etkisini incelemek için 13–19 yaşlarındaki 314 kızdandan ve 314 erkekten oluşan gruba uyguladılar. Sonuçta kızların acelecilik skorlarının ve erkeklerin duygusal arayış skorlarının yüksek olduğunu buldular ve ayrıca UPSS'nin ergenlerde impulsivitenin çalışılması için umut verici bir araç olduğunu belirttiler.

Donfrancesco ve diğerleri (2005), öğrenme güçlüğü'nün çeşitlerinde bilişsel impulsivitenin etkisini incelemek amacı ile çalıştıkları 110 çocuğu, öğrenme güçlüğü alanında uzman olan bir hastanede değerlendirdiler. Bu çocukların 30'u disleksi (okuma güçlüğü), 25'i yazma güçlüğüne sahipti ve 55'i de kontrol grubunu oluşturan normal çocuklardı. Tüm çocuklara MFFT20 testi uygulandı. Araştırmanın sonuçlarına göre, okuma güçlüğü olan çocuklar, yazma güçlüğü olan çocuklara göre daha fazla yanlış cevap verdiler ve hem okuma hem de yazma güçlüğü olan çocuklar kontrol grubundan daha az doğru yanıt verdiler. Okuma güçlüğü olan çocuklar tepki süresinde tüm gruplardan hızlıydı ve diğer gruplara göre önemli bir derecede impulsiflerdi.

Stams ve diğerleri (2006), **suçlu çocukların ahlaki yargı düzeylerinin** suçlu olmayanlarınkinden düşük olup olmadığını incelemek üzere 50 çalışma üzerinde faktör analizi çalışması yapmışlardır. İncelenen çalışmalar erkek suçlular, düşük zekâlı suçlular ve mahkum suçluların mukayeselerini içeren çalışmalardır. İnceleme sonuçlarında, sosyo ekonomik düzey, cinsiyet, yaş ve zekâ değişkenleri sabitlendiğinde, ahlaki yargıdaki gelişimsel gecikme çocuklardaki suçluluk arasında güçlü bir bağ olduğu ve suçlu çocukların ahlaki yargılarının suçlu olmayanlarınkinden düşük olduğu tespit edildi.

Smith ve Waterman (2006), **saldırıcılık ve impulsivitede** cinsiyet farkının etkilerini belirlemek için yaptıkları araştırmalarında, İngiltere'nin kuzeyinde bulunan üç ayrı hapisanede kalan 115 erkek ve 133 kız olmak üzere 248 mahkuma, ayrıca 114 erkek ve 122 kız olmak üzere 336 üniversite öğrencisine EXPAGG Anketini, Buss-Perry Saldırıcılık Anketini, Saldırıcılık Hareketleri Anketini ve Barratt İmpulsivite anketini uyguladılar. Araştırmanın sonuçlarına göre, şiddet içeren kız ve erkekler hem üniversite öğrencilerinden hem de şiddet içermeyen mahkumlardan daha saldırgan ve daha impulsif olarak belirlendi. Ayrıca, saldırganlık davranışları bulunan hem kız hem erkek tüm katılımcılarda daha önceki saldırganlık deneyimleri, impulsivite ve sinirlilik seviyelerindeki yükseklik belirlendi. Smith ve Waterman araştırmalarının sonucunda, cinsiyet farkının, özellikle saldırgan bireylerde olmak üzere, kendini rapor (Self Reported) etme (bilişsel, efektif ve davranışsal olarak) ölçülerinde, mahkûmlarda mahkûm olmayanlara göre daha az olduğunu belirtmişlerdir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma deneme modelinde olup gerçek deneme modellerinden, öntest/sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Deneme modelleri, neden–sonuç ilişkilerini belirlemeye çalışmak amacı ile doğrudan araştırmacının kontrolü altında, gözlenmek istenen verilerin üretildiği araştırma modelleridir (Karasar, 2000, s: 87).

EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın çalışma evrenini Konya İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'nde mala ve şahsa karşı işlenmiş suç türlerinden hırsızlık ve gasp türü suç kaydı bulunan 13–15 yaş arası suçlu erkek çocuklar oluşturmaktadır. Ulaşılabilen 13–15 yaş arası suçlu erkek çocuklardan 88 tanesi ölçekleri uygulamayı ve çalışmaya dahil olmayı sözlü olarak kabul etmiş, ailesi olanların velilerinden yazılı izin alınmıştır. Çalışmaya katılımda gönüllülük esas alınmıştır. 88 suçlu erkek çocuğun tamamına Değerlerin Belirlenmesi Testi (DIT) ve Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20 (MFFT20) uygulanmıştır. Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20 ile belirlenen süre puan ortalaması 281 (x: 281) ve standart sapması ise 150 (ss:150) (Minimum: 62 saniye, Maximum: 640 saniye) bulunmuştur. Ortalamanın 0.5 standart sapma küçüğü 206'dan daha az süre değerine sahip 38 suçlu erkek çocuk tespit edilmiştir. Daha sonra Değerlerin Belirlenmesi Testinden 5 ve yukarı M puanına sahip suçlu 3 çocuk değerlendirme dışı bırakılmıştır. Geriye kalan 35 suçlu erkek çocuk arasından da tesadüfî eleman örnekleme yöntemi ile 14 suçlu erkek çocuk deneme grubu olarak, 14 suçlu erkek çocuk da kontrol grubu olarak alınmış ve araştırma örnekleme oluşturulmuştur.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada gerekli verileri toplamak amacıyla iki ölçek ve deneklerin sosyo demografik özelliklerini belirlemek üzere bilgi formları kullanılmıştır.

Değerlerin Belirlenmesi Testi (Defining Issues Test (DIT): Suçlu erkek çocukların ahlaki yargılarını belirlemek için Değerlerin Belirlenmesi Testi (Rest, 1986) kullanılmıştır.

DIT, çoğulcu toplumlarda insanların başkalarının yargılarını da değerlendirmek durumunda kalmaları nedeniyle seçme testi olarak James Rest tarafından geliştirilmiştir (Saylağ, 2001, s:40).

Bu test Kohlberg'in kuramına dayanmaktadır. Ölçekte 6 öykü ve her öyküyle ilgili 12 düşünce yer almaktadır. Öğrenci her öykü ile ilgili verilen 12 düşünceyi kendine göre çok önemli, önemli, biraz önemli, az önemli, önemsiz şeklinde değerlendirerek, 12

ifadenin yanında yer alan boş sütunlara (X) işaretlemesini yapmaktadır. Derecelendirdiği 12 ifadenin kendine göre değerlendirmesini yaptıktan sonra tekrar bu değerlendirmeleri gözden geçirip 12 ifadenin altında yer alan en önemli, ikinci en önemli, üçüncü en önemli ve dördüncü en önemli kısmında belirlediği 4 maddenin numarasını yazmaktadır.

Bu araştırmada 4 öykü (Heinz ve İlaç İkilemi, Doktor İkilemi, Bay Webster, Kaçak Mahkûm) kullanılmıştır. DIT Kohlberg'in kuramından kaynaklandığı için elde edilen puanlar deneklerin evre 2, evre 3, evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6A evrelerindeki akıl yürütme özelliklerini ortaya koymaktadır.

5A puanları sosyal ahlaki temeli alanındaki kaygıların öne çıktığı evreyi,

5B puanları sezgisel insancılığın ahlaki temeli,

Evre 6 ideal sosyal işbirliği prensiplerinin ahlakını göstermektedir.

A puanları gelenekleri ve mevcut sosyal düzeni, keyfiliği ve haksızlıklar sonucu elde edilen refahı reddeden tutumu belirlemektedir. A puanı geleneksel ahlak ile prensiplere bağlı ahlak evreleri arasında 4 ½. evre olarak bir ara evredir.

P puanı evre 5 ve evre 6'ya verilen önemi göstermektedir. Ahlaki yargıda bulunulurken ahlaki ilkelere verilen önemi göstermektedir.

M puanı anlamsız maddelere verilen önemi göstermektedir. Bu araştırmada beş ve yukarısı M puanına sahip denekler değerlendirmeye alınmamıştır.

Değerlerin Belirlenmesi Testinin Geçerliliği: Dört boyutta açıklanabilir (Kaya, 1993, ss: 69–70)

Grup Ölçütü Geçerliliği: Değişik puanlar almaları beklenen birbirinden farklı grupların envanterin uygulanması sonucu değişik puanlar almalarıdır. Envanter bir grup ahlak felsefesi ve siyasal bilgiler öğrencilerine verilmiş, sonuçların bu iki grubun farklılığını yansıtacak şekilde olduğu bulunmuştur.

Boylamsal Değişim Geçerliliği: Rest, Davison ve Robbins'in (1978) boylamsal çalışmalarında, dört yıl içinde envanteri uyguladıkları bireylerin %66'sının ilerleme, %7'sinin gerileme gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. Bu ilerlemenin kültürel değişimden daha çok ontogenetik değişime bağlı olduğu belirlenmiştir.

Benzer Ölçekler Geçerliliği: Ahlaki yargıların anlaşılması testi ve Kohlberg'in değişik testleri ile ilişkisi r:70'e kadar çıkarken, diğer zihinsel gelişim ve zekâ testleri ile r: 50'lik bir ilişki bulunmuştur.

Deneysel Geliştirme Geçerliliği: Bu konuyla ilgili bir çalışmada etik öğrencileri ile mantık öğrencileri karşılaştırılmış ve mantık öğrencilerinin puanlarının mantık testinde etik öğrencilerin puanlarının ise DIT'da yükseldiği bulunmuştur.

Değerlerin Belirlenmesi Testinin Güvenirliği: Davinson ve Robbins (1978) tarafından yapılan güvenilirlik çalışmalarında DIT'in P ve D puanı test tekrarına ilişkin kat

sayılarının 80, Cronbach'ın iç tutarlılık alfa indeks kat sayısının 70 olduğunu göstermiştir. Kaya (1993) tarafından, üç hafta ara ile 35 kişilik bir öğrenci grubu üzerinde test tekrarı yöntemi ile yapılan iki ayrı uygulamadan elde edilen envanterin güvenilirlik kat sayısı 61 olarak bulunmuştur.

Değerlerin Belirlenmesi Testinin Türk Toplumuna Uyarlama Çalışması: Akkoyun (1987) DIT'ın Türkçe formu üzerinde kültürümüze uygun çok az ifade değişiklikleri yapılarak Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi'nin çeşitli bölümlerinde ve öğretmenlik sertifikası programında okuyan 130 öğrenciye uygulayıp P puanını hesaplamıştır. Ayrıca envanterin İngilizce ve Türkçe formları 12 kişilik gruba da uygulanmıştır. DIT'ın İngilizce-Türkçe testin tekrarı uygulamaları arasında 64 ve Türkçe-Türkçe testin tekrarı uygulamasında 47 güvenilirlik katsayıları bulunmuştur. Dört öykü için P puanının düzeltilmiş iç tutarlılık güvenilirlik kat sayısı 84 olarak bulunmuştur. Türk grubundan elde edilen P indeks değerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Türk grubundan elde edilen P değerlerinin Amerikan grubu ile oldukça benzer olduğu saptanmıştır (Aktaran: Temel, 1991 s: 124).

Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20 (Matching Familiar Figures Test of 20 Items (MFF20)): Çocukların içtepisel bir bilişsel üsluba mı yoksa düşünceli bir üsluba mı sahip olduklarını belirlemek için yaygın olarak Kagan'ın (1965) MFFT testi uygulanır. Yoğun düşünme-içtepiselliğin ölçülmesi için kullanılan diğer bir test de Cairns ve Cammock'un 20 maddeli Benzer Şekillerin Eşleştirilmesi Testidir. Bu testin yapısı ve kullanımı tek bir fark hariç Kagan'ın testinin aynısıdır. Bu testin, Kagan'ın testinden ayrıldığı nokta bazı bölümlerinin farklı olması ve bazı yeni bölümlerin katılmasıyla, bölüm sayısının Kagan'ın 12 maddeli testi karşısında 20'ye ulaşmasıdır. Aralarındaki tek fark ise Cairns ve Cammock'un MFF20 testinin Kagan'ın MFFT testine göre daha fazla yoğunluk ve devamlılık sunmasıdır. Suçlu erkek çocukların reflektif mi yoksa impulsif bilişsel üslup'a sahip olup olmadıklarını belirlemek için, Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20 (Aktaran: Cairns ve Cammock, 1978, 1984, 1989) kullanılmıştır. Bu test 20 şekilden oluşmaktadır. Testte bu 20 şekilden önce çocuklara testin nasıl çözüleceği ile ilgili bilgi veren 2 örnek şekil bulunmaktadır. Her şekilden sonra, çocuklara birbirlerine çok benzeyen fakat yalnızca bir tanesi verilen şekil ile tam olarak aynı olan 6 şekil aynı anda, birlikte gösterilir. Çocuk, hedef şeklin aynısı olan çizimi 6 çizim içinden bulur. Çocuğun gösterdiği çizimin numarası kendisi adına düzenlenmiş cevap kâğıdına not edilir. Eğer verdiği cevap yanlışsa doğru cevabı bulana kadar seçimler yapmaya devam etmektedir. Doğru cevabı bulana kadar verdiği her cevap, cevap kâğıdına not edilmektedir. Bunun yanında uygulama yapan kişi çocuğun ilk yanıtını verme süresini de cevap kâğıdına

kaydeder. Bunun için araştırmacı testi uygularken kronometre kullanır. Normal olarak 20 Şekil bir oturumda bitirilir. Bu araştırmada her ocuğun 20 Şekilde yaptığı hata sayısı ile 20 Şekil için kullandığı toplam cevaplama süresi kaydedilmiŐ ve deneklerin seçiminde süre puan ortalamaları kullanılmıştır. Grubun yanlış cevaplarının ortalamasına ve ortalama kullanılan zamana (latent dönem) bölünerek, kişiler aşağıdaki klasik dört gruptan herhangi birinde sınıflandırılır:

- Yavaş yanlışçılar: Grubun ortalamasından daha fazla zaman kullanırlar ve aynı zamanda daha fazla hata yaparlar.
- Yavaş doğrucular (Reflektifler), (Daha fazla duŐunme süresi harcayarak doğru sonuca ulaŐanlar): Grubun ortalamasından daha fazla zaman kullanırlar ve daha az hata yaparlar.
- Hızlı yanlışçılar: (İmpulsifler: DuŐunmeden acele hareket eden ve çok hata yapanlar) Grubun ortalamasından daha az zaman kullanırlar ve daha fazla hata yaparlar.
- Hızlı doğrucular: Grubun ortalamasından daha az zaman harcarlar ve daha az hata yaparlar. Bunlar en yeterli baŐarıyı sağlayanlardır.

Bu araştırmada hedef grup hızlı yanlışçılar yani impulsiflerdir.

Bu ölçeğin **güvenilirlik** alıŐması tarafımdan araştırma kapsamı dahilinde yapılmış olup ; Konya merkez, ile ve köylerinden 110’u kız ve 139’u erkek olmak üzere toplam 249 çocuğa ölçek birebir sessiz bir odada uygulanmış ve 4 hafta sonra test tekrarı yapılmıştır. Sonuçlar SPSS 11 paket programında karşılaştırılmış ve hata sayısı korelasyonu 0.96, süre korelasyonu da aynı Şekilde 0.96 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu korelasyon ölçeğin güvenirlik katsayısı olarak belirlenmiştir.

Bu ölçeğin **geçerlik** alıŐmasında uzman gruŐne baŐvurulmuŐtur. Uzman gruŐleri arasındaki tutarlılık ölçeğin geçerliği olarak kabul edilmiştir. ocuk Gelişimi ve Eğitimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma ve zel Eğitim alanında doktorasını yapmış olan 6 uzmanın gruŐne ölçek sunulmuştur. Uzmanlar, leğin Türkiye’de kullanılabileceği ile ilgili olumlu gruŐlerini bildirmişlerdir. Uzmanların değerlendirmeleri arasındaki tutarlılık r: 98 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar ölçeğin geçerliliği ve güvenirliliği için bir kanıt olarak değerlendirilmiştir.

VERİLERİN TOPLANMASI

Konya Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesinde kaydı bulunan 88 suçlu erkek çocuğun tamamına Değerlerin Belirlenmesi Testi ve Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20 uygulanmıştır. Değerlerin Belirlenmesi Testi ve Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20 aynı anda uygulanmıştır. Her iki ölçeğin uygulaması Çocuk Şubesinde sessiz odada bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Uygulama süresi her çocuk için farklı farklı olmuştur. İlk verilerin toplanması (öntest) yaklaşık 4 hafta sürmüştür. Daha sonra suçlu erkek çocukların Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20'den aldıkları süre puan ortalamaları hesaplanmıştır. Ortalamanın 0.5 standart sapma küçüğü süre değerine sahip (206'dan küçük) 38 suçlu erkek çocuk tespit edilmiştir. Bunlar arasından da Değerlerin Belirlenmesi Testinden 5 ve yukarı M puanına sahip 3 suçlu çocuk elenmiştir. Geriye kalan 35 suçlu erkek çocuk arasından da tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile 14 suçlu erkek çocuk deneme grubu olarak, 14 suçlu erkek çocuk da kontrol grubu olarak alınmıştır. Deneme grubu olarak alınan suçlu erkek çocuklar Çocuk Şubesinde haftada iki kez olmak üzere toplam 15 hafta boyunca Yoğun Düşünme Eğitimi programına katılmışlardır. Yoğun Düşünme Eğitimi Programının uygulaması Çocuk Şubesinde toplu olarak gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubu olarak alınan çocuklara herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Yoğun Düşünme Eğitimi tamamlandıktan sonra deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocuklara öntestte uygulanan testler yeniden Çocuk Şubesinde bireysel olarak uygulanmıştır. Sontest uygulaması yaklaşık bir hafta sürmüştür.

Deney Grubuna Verilen Eğitim: Deney grubu suçlu erkek çocuklara Gargallo (1993), tarafından geliştirilen ve Seçer (2003) tarafından Türkçeye çevrilen “Programa de intervencion educativa para aumentor la atencion y la reflexividad (PIAAR):Yoğun Düşünme Eğitimi Programı” adı verilen eğitim programı uygulanmıştır. Otuz oturumdan oluşan programın uygulaması haftada iki kez olmak üzere toplam 15 hafta sürmüştür.

VERİLERİN ANALİZİ

Bu araştırmanın bağımsız değişkeni yoğun düşünme eğitimidir. Bağımlı değişkenleri ise tepki süresi, hata puanı ve ahlaki yargı düzeyleridir. Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenin, bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini ortaya koyacak bir model içinde ele alınmıştır. Verilerin analizi SPSS 11.0 paket programıyla yapılmıştır. Öntest ve sontest puanları bakımından deneme ve kontrol grupları Mann Withney U testi ile deneme ve kontrol gruplarının öntest ve sontest puanları ise Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca, deneme ve kontrol grupları için ayrı ayrı olmak üzere, öğrencilerin öntest ile sontest puanları arasındaki farklar da Mann Withney U testi ile karşılaştırılmıştır. Verilen analizinde önem düzeyi 0.05 ve 0.01 olarak benimsenmiştir

BÖLÜM V

BULGULAR

Deneme ve kontrol gruplarındaki suçlu erkek çocukların öntestte ölçülen tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Daha sonra, uygulanan yoğun düşünme eğitimi programının belirtilen değişkenler üzerinde etkili olup olmadığını test etmek amacıyla, sontestte ölçülen tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri puan ortalamaları açısından deneme ve kontrol grupları arasında anlamlı farklılaşma olup olmadığı test edilmiştir. Ayrıca, deneme ve kontrol gruplarında adı geçen ölçüm değerleri bakımından, öntest verileri ile sontest verileri arasındaki farklılıklar analiz edilmiştir.

Denence 1.0: Deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri öntest puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark yoktur.

Deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri öntest puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü Mann Withney U testi ile yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3’de sunulmuştur.

Deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi öntest puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü Mann Withney U testi ile yapılmıştır. Uygulanan Mann Withney U Testi ile ilgili sayısal değerler Tablo 1.0’da verilmiştir.

Tablo 13.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Tepki Süresi Öntest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Gruplar	n	\bar{X}	ss	Z Değeri	p
Deneme	14	147.14	35.87	0.20	0.83
Kontrol	14	140.64	47.24		

Tablo 12.0’da deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi öntest puan ortalaması 147.14 kontrol grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı öntest puan ortalaması 140.64’dür. Yapılan Mann Withney U testi sonuçlarına göre kontrol ve deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi öntest puan ortalamaları arasındaki farkın önemli olmadığı görülmektedir.

Tablo 14.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Hata Sayısı Öntest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Gruplar	n	\bar{X}	ss	Z Değeri	p
Deneme	14	23.07	6.04	1.31	0.19
Kontrol	14	26.64	8.63		

Tablo 14.0'ı incelediğimizde, deneme grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı öntest puan ortalamasının 23.07, kontrol grubu çocukların hata sayısı öntest puan ortalamasının 26.64 olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, deneme ve kontrol grubu çocukların hata sayısı öntest puan ortalamaları arasında fark yoktur.

Deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeyleri öntest puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü testi Mann Withney U ile yapılmış ve sonuçlar Tablo 14.0'da gösterilmiştir.

Tablo 15.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Ahlaki Yargı Düzeyleri Öntest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Gruplar	Deneme Grubu			Kontrol Grubu			Z Değeri	p
	n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss		
Ahlaki Yargı Evreleri								
Evre 2	14	4.57	4.23	14	5.64	3.87	0.76	0.45
Evre 3	14	20.35	5.19	14	16.71	5.31	1.58	0.11
Evre 4	14	6.92	4.23	14	10.14	5.64	1.38	0.17
Evre 5A	14	2.00	2.82	14	1.85	1.46	0.54	0.60
Evre 5B	14	0.21	0.80	14	0.35	0.92	0.55	0.76
Evre 6	14	0.50	1.28	14	0.50	0.94	0.67	0.63
Madde A	14	3.85	2.95	14	3.71	2.33	0.00	1.00
Madde M	14	0.85	1.40	14	0.92	1.32	0.02	0.98
P Puanı	14	2.57	3.56	14	2.42	2.34	0.42	0.70

Tablo 15.0'da, deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeyleri öntest puan ortalamaları arasındaki farkın test edilmesi sonucu elde edilen Z değerleri incelendiğinde, deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeyleri puan ortalamaları arasındaki farkın 0.05 düzeyinde önemsiz olduğu bulunmuştur.

Denence 2.0: Yoğun düşünme eğitimi programı sonrası deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri sontest puan ortalamalarını etkiler.

Yoğun düşünme eğitimi programının suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri ölçümleri üzerinde etkili olup olmadığını test etmek amacıyla, yoğun düşünme eğitimi programının uygulanması sonrası deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri sontest puan ortalamaları ile kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri sontest puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü Mann Whitney-U Testi sınamıştır. Yapılan Mann Whitney-U Testine ilişkin sayısal değerler de Tablo 4.0, 5.0 ve 6.0'da verilmiştir.

Tablo 16.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Tepki Süresi Sontest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Gruplar	n	\bar{X}	S	Z Değeri	p
Deneme	14	162.21	48.20	1.42	0.16
Kontrol	14	136.78	43.68		

Tablo 16.0'da görüldüğü gibi yoğun düşünme eğitimi programının uygulanmasından sonra deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi sontest puan ortalamaları ile (162.21) kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi sontest puan ortalamaları (136.78) arasında 0.05 düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Tablo 17.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Hata Sayısı Sontest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Gruplar	n	\bar{X}	S	Z Değeri	p
Deneme	14	7.00	1.61	4.52	0.00*
Kontrol	14	26.42	8.13		

***p<0.01 düzeyinde önemlidir.**

Tablo 17.0'daki sayısal değerler incelendiğinde, yoğun düşünme eğitimi programı uygulanmasından sonra deneme grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı sontest puan ortalamasının 7.00 kontrol grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı sontest hata puan ortalamasının ise 26.42 olduğu görülmektedir. Buna göre ortalamalar arasındaki fark 0.01 düzeyinde önemlidir.

Tablo 18.0: Deneme ve Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Ahlaki Yargı Düzeyleri Sontest n, \bar{X} , ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Gruplar	Deneme Grubu			Kontrol Grubu			Z Değeri	p
	n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss		
Evre 2	14	0.85	1.40	14	7.42	3.25	4.26	0.00*
Evre 3	14	6.28	4.49	14	19.85	2.56	4.49	0.00*
Evre 4	14	15.14	6.24	14	7.85	5.37	2.90	0.00*
Evre 5A	14	11.50	5.58	14	1.42	1.45	4.51	0.00*
Evre 5B	14	2.28	2.33	14	0.00	0.00	3.49	0.00*
Evre 6	14	4.14	3.32	14	0.00	0.0	4.28	0.00*
Madde A	14	0.00	0.00	14	4.28	2.19	4.81	0.00*
Madde M	14	0.00	0.00	14	0.50	0.65	2.70	0.056
P Puanı	14	17.92	9.05	14	1.14	1.29	4.54	0.00*

***p<0.01 düzeyinde önemlidir.**

Tablo 18.0'nın değerleri incelendiğinde, deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların sontest evre 2, evre 3, evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6, A puanı ve P puanı puan ortalamaları arasındaki fark 0.01 düzeyinde önemli çıkmıştır. Deneme grubu suçlu erkek çocukların evre 2, evre 3, A puanı puan ortalamalarının kontrol grubu suçlu erkek çocuklarına göre daha düşükken evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6, P puanı puan ortalamalarının yükseldiği görülmektedir.

Denence 3.0/ Deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri sontest puan ortalamaları ile öntest puan ortalamaları arasında fark vardır.

Deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri puan ortalamalarının yoğun düşünme eğitimi programından etkilenip etkilenmediğini test etmek amacıyla tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri sontest puan ortalamaları ile öntest puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi ile yapılmıştır.

Tablo 19.0: Deneme Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/ Sontest Tepki Süresi Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Testler	n	\bar{X}	ss	Z Değeri	p
Öntest	14	147.14	35.87	0.75	0.45
Sontest	14	162.21	48.20		

Deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi öntest puan ortalamaları 147.14, tepki süresi sontest puan ortalamaları ise 162.21 bulunmuştur. Deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi öntest/sontest puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Tablo 20.0: Deneme Gurubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/Sontest Hata Sayısı Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Testler	n	\bar{X}	ss	Z Değeri	p
Öntest	14	23.07	6.04	3.29	0.00*
Sontest	14	7.00	1.61		

***p<0.01 düzeyinde önemlidir.**

Yukarıda verilen aritmetik ortalamalardan anlaşılacağı gibi deneme grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı öntest puan ortalamaları 23.07, hata sayısı sontest puan ortalamaları 7.00'dır. Buna göre, iki ortalama arasındaki fark 0.01 düzeyinde önemli bulunmuştur.

Tablo 21.0: Deneme Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/Sontest Ahlaki Yargı Düzeyleri Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Testler	Öntest			Sontest			Z Değeri	p
	n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss		
Ahlaki Yargı Evreleri								
Evre 2	14	4.57	4.23	14	0.85	1.40	2.94	0.01*
Evre 3	14	20.35	5.19	14	6.28	4.49	3.30	0.01*
Evre 4	14	6.92	4.23	14	15.14	6.24	2.63	0.01*
Evre 5A	14	2.14	2.82	14	11.50	5.58	3.31	0.01*
Evre 5B	14	0.21	0.80	14	2.28	2.33	2.69	0.01*
Evre 6	14	0.50	1.28	14	4.14	3.32	3.07	0.01*
Madde A	14	3.85	2.95	14	0.00	0.00	3.08	0.01*
Madde M	14	0.85	1.40	14	0.00	0.00	2.04	0.04*
P Puanı	14	2.57	3.56	14	17.92	9.05	3.29	0.01*

***p<0.01 ve p<0.05 düzeyinde önemlidir.**

Tablonun sayısal verileri incelendiğinde, deneme grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeyleri evre 2, evre 3, evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6, Madde A, Madde M ve P puanı öntest sontest puan ortalamaları arasındaki farkın 0.01 düzeyinde önemli olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle deneme grubu suçlu erkek çocukların evre 2, evre 3, Madde A ve Madde M sontest puanları öntest puanlarına göre düşerken evre 4 evre 5A evre 5B evre 6 ve P puanı sontest puanlarının öntest puanlarına göre yükseldiği görülmektedir.

Denence 4.0/ Kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri öntest puan ortalamaları ile sontest puan ortalamaları arasında fark yoktur.

Kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri öntest puan ortalamaları ile sontest puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi sınanmıştır. Yapılan sınamada tepki süresi öntest puan ortalamaları ile sontest puan ortalamaları arasında fark olmadığı tespit edilmiştir. İlgili istatistiksel değerler Tablo 21.0'da verilmiştir.

Tablo 22.0: Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/Sontest Tepki Süresi Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Testler	n	\bar{X}	ss	Z Değeri	P
Öntest	14	140.64	47.24	1.47	0.14
Sontest	14	136.78	43.68		

Tablo değerleri incelendiğinde, kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi öntest puan ortalamalarının 140.64, tepki süresi sontest puan ortalamalarının 136.78 olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre iki ortalama arasındaki fark 0.01 düzeyinde anlamlı değildir.

Tablo 23.0: Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest /Sontest Hata Sayısı Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Testler	n	\bar{X}	ss	Z Değeri	p
Öntest	14	26.42	8.13	0.41	0.68
Sontest	14	26.64	8.63		

Yapılan Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testine göre kontrol grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı öntest puan ortalamaları 26.42, hata sayısı sontest puan ortalamaları 26.64'dür. Bu sonuca göre iki ortalama arasındaki fark 0.01 düzeyinde önemli olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 24.0: Kontrol Grubu Suçlu Erkek Çocukların Öntest/Sontest Ahlaki Yargı Düzeyleri Puan Ortalamalarına Ait n, \bar{X} , ss ve Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Testler	Öntest			Sontest			Z Değeri	p
	n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss		
Ahlaki Yargı Evreleri								
Evre 2	14	5.64	3.87	14	7.42	3.25	1.44	0.14
Evre 3	14	16.71	5.31	14	19.85	2.56	2.23	0.02*
Evre 4	14	10.14	5.64	14	7.85	5.37	1.73	0.08
Evre 5A	14	1.85	1.46	14	1.42	1.45	0.71	0.47
Evre 5B	14	0.35	0.92	14	0.00	0.00	1.34	0.18
Evre 6	14	0.50	0.94	14	0.00	0.00	1.84	0.06
Madde A	14	3.71	2.33	14	4.28	2.19	0.67	0.503
Madde M	14	0.92	1.32	14	0.50	0.65	1.13	0.25
P Puanı	14	2.42	2.34	14	1.14	1.29	1.84	0.06

***p<0.05 düzeyinde önemlidir.**

Tablo değerleri incelendiğinde, evre 3 öntest/sontest puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle kontrol grubu suçlu erkek çocukların evre 3 sontest puanlarının arttığı görülmektedir.

BÖLÜM VI

TARTIŞMA ve YORUM

Deneme ve Kontrol Grubu Çocukların Hata Sayısı, Süre Ölçümleri ve Ahlaki Yargı Düzeyleri Öntest Puan Ortalamaları

Deneme ve kontrol grubu çocukların tepki süresi, hata sayısı ve ahlaki yargı düzeyleri öntest puan ortalamaları arasında fark bulunmamıştır.

Yoğun Düşünme Eğitimi Sonrası Deneme ve Kontrol Grubu Çocukların Tepki süresi, Hata Sayısı ve Ahlaki Yargı Düzeyleri Sontest Puan Ortalamaları

Yoğun düşünme eğitimi programı ile deneme grubu suçlu erkek çocukların Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20'den aldıkları tepki süresi ve hata sayısı sontest puan ortalamalarının kontrol grubu çocuklarına göre farklılaşması beklenmektedir. Yani deneme grubu suçlu erkek çocukların Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20'de yapacakları hata sayılarında azalma ve cevap verme sürelerinde de artma olması beklenmektedir. Deneme grubu suçlu erkek çocukların hata sayısı puan ortalamaları kontrol grubu suçlu erkek çocuklara göre düşerken tepki süresi puan ortalamalarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bunun nedeni olarak program süresinin yetersizliği ve aile ortamında çocuğun düşünerek hareket etmesi ile ilgili desteklenmemesi gösterilebilir.

Yapılan çalışmalarda (Lopez ve Lopez, 1998; Gargallo, 1993b; Meichenbaum ve Goodman, 1971; Egeland, 1974, Seçer, 2003) çocuklara verilen eğitim sonrası çocukların MFF20 testi cevap sürelerinde artma hata sayılarında azalma olduğu tespit edilmiştir. Bulgular ışığında verilecek olan eğitim ile suçlu erkek çocukların MFF20 performanslarının iyileştirilmesi söz konusu olabilir.

Hains ve Hains (1988'den aktaran: Ergene, 1992 s: 211) konu ile ilgili yaptığı araştırmasında 15–17 yaş arası 5 suçlu çocukta bilişsel davranışçı eğitim yönteminin suçlu çocukların sosyal problem çözme ve iç tepki (impulse control skills) becerilerine olan etkilerini incelemiştir. Uygulanan eğitim sonucunda bireylerin bu tür becerilerinde bir gelişme olduğu belirlenmiştir.

Yoğun düşünme eğitiminin amacı dikkate alındığında deneme grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeyleri sontest puan ortalamalarının kontrol grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeyleri sontest puan ortalamalarından önemli düzeyde farklı olması beklenmektedir.

Araştırma bulgularına göre deneme ve kontrol grubu suçlu erkek çocukların evre 2, evre 3, evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6, Madde A ve P puanı sontest puan ortalamaları

arasında anlamlı farklılık vardır. Deneme grubu suçlu erkek çocukların evre 2, evre 3, Madde A puanı sontest puanları kontrol grubu suçlu erkek çocukların sontest puanlarına göre düşerken evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6 ve P puanı sontest puan ortalamalarının ise yükseldiği görülmektedir.

Bilindiği gibi 5A puanları sosyal ahlaki temeli alanındaki kaygıların öne çıktığı evreyi, 5B puanları sezgisel insancılığın ahlaki temeli, Evre 6 ideal sosyal işbirliği prensiplerinin ahlakını göstermektedir. P puanı evre 5 ve evre 6'ya verilen önemi göstermektedir. Yani ahlaki yargıda bulunulurken ahlaki ilkelere verilen önemi göstermektedir. Bu açıklamadan yola çıkarak yoğun düşünme eğitimi alan suçlu erkek çocukların yoğun düşünme eğitimi almayan kontrol grubu suçlu erkek çocuklara göre ahlaki yargılarında iyileşme olduğu söylenebilir. Kısacası yoğun düşünme eğitimi suçlu çocukların ahlaki yargılarının gelişimini desteklemektedir.

Araştırmanın evre 6 puan ortalamaları arasındaki farklılık Seçer'in (2003) araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Seçer çalışmasında 13–14 yaş grubu çocuklara yoğun düşünme eğitimi uygulamıştır. Eğitimden sonra deneme grubu çocukların kontrol grubu çocuklara göre evre 6 puanlarında artış olduğunu saptamıştır.

Uzmanlar ahlaki gelişimin verilen eğitimle desteklenebileceğini öne sürmektedirler Örneğin, Kulaksızoğlu (1998'den aktaran: Saylağ, 2001, s: 26) bireyler arasındaki ahlaki gelişim düzeyi, farklı eğitim yolları ile düzenlenebileceğini belirtmektedir. Eğitimle bireyler ahlaki gelişim düzeyi ile ilgili bir üst seviyeye geçme konusunda güdülenebilir. Niles (1986'den aktaran: Ergene, 1992, s: 211) suçlu ve suç eğilimi olan saldırgan bireylere Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Dönemlerini temel alarak grupla psikolojik danışma yardımı yapmıştır. Grupla psikolojik danışma yardımının suçlu bireylerin ahlaki gelişim düzeylerini etkilediğini bulmuştur.

Bu bulgular ışığında konu ile ilgili suçlu erkek çocuklara uygulanacak yoğun düşünme eğitimi programı ile çocukların ahlaki yargı düzeylerinde iyileşmeler sağlanabileceği öne sürülebilir.

Yoğun Düşünme Eğitimi Programı Sonrası Deneme Grubu Çocukların Tepki süresi ve Hata Sayısı Öntest/Sontest Puan Ortalamaları: Deneme grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi öntest/sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken hata sayısı öntest/sontest puan ortalamaları arasında 0.01 düzeyinde farklılık bulunmuştur. Bu durumun verilen yoğun düşünme eğitimi programından kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmanın hata sayısı öntest/sontest puan ortalamaları arasındaki farklılık Seçer'in (2003) araştırmasının hata sayısında azalma ile ilgili sonuçları ile örtüşmektedir.

Seçer uyguladığı Yoğun Düşünme Eğitiminden sonra deneme grubu çocukların MFF20 testi hata sayılarında azalma olduğunu tespit etmiştir.

Yoğun Düşünme Eğitimi Programı Sonrası Kontrol Grubu Çocukların Tepki Süresi, Hata Sayısı Öntest/Sontest Puan Ortalamaları: Kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi ve hata sayısı ölçümleri öntest ve sontest puan ortalamaları arasında 0.01 düzeyinde önemli bir farklılığa rastlanmamıştır.

Lopez ve Lopez'in (1998), konuyla ilgili yaptıkları çalışmalarının sonuçları incelendiğinde, kontrol grubu deneklerin hata sayısı öntest/sontest puan ortalamalarında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken tepki süresi ölçümlerinde anlamlı farklılık olduğunu saptamışlardır. Seçer (2003) çalışmasında, ise kontrol grubu çocukların hem tepki süresi hem de hata sayısı öntest/sontest puan ortalamaları arasında farklılığa rastlamıştır.

Yoğun Düşünme Eğitimi Programı Sonrası Deneme Grubu Çocukların Ahlaki Yargı Düzeyleri Öntest/Sontest Puan Ortalamaları: Deneme grubu çocukların ahlaki yargı düzeyleri evre 4, Evre 5A, evre 5B, evre 6 ve P puanı sontest puan ortalamaları öntest puan ortalamalarına göre artarken evre 2, evre 3, madde M, A puanı sontest puan ortalamalarının öntest puan ortalamalarına göre düştüğü görülmektedir.

Bu sonuçlara göre uygulanan yoğun düşünme eğitimi programı sonucu yoğun düşünmesi artan suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeylerinin de olumlu yönde etkilendiği sonucuna ulaşılabilir. Deneme grubu suçlu erkek çocukların yoğun düşünme eğitimi programı sonrası ileri düzeyde ahlaki yargılarda buldukları söylenebilir.

Araştırmanın bu sonucu Lopez ve Lopez'in (1998) araştırmasının evre 4, evre 5A, P puanı ile ilgili elde ettikleri sonucu ile örtüşmektedir. Diğer yandan Seçer'in (2003) konu ile ilgili yaptığı araştırmasında yoğun düşünme eğitiminin deneme grubu çocukların evre 5A, P puanı öntest/sontest puanları arasında deneme grubu çocukların lehine olan farklılığa neden olduğunu saptamıştır. Ayrıca çocuklara verilen insani değerler eğitiminin (Dilmaç, 1999), onların ahlaki olgunluk düzeyinin gelişimini etkilediği yapılan çalışmada ortaya konmuştur. Tüfekçi'ye (1996) göre, ıslahevlerindeki çocuklara ve gençlere verilen resim etkinliklerinin çocuğun ve gencin sosyal uyumunu etkilemektedir. Kısacası suçlu çocuklara verilecek eğitimle bu çocukların ahlaki yargıları değiştirilebileceği öne sürülebilir.

Yoğun Düşünme Eğitimi Programı Sonrası Kontrol Grubu Çocukların Ahlaki Yargı Düzeyleri Öntest/Sontest Puan Ortalamaları: Yoğun düşünme eğitimi programına katılmayan kontrol grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeyleri öntest/sontest puan ortalamaları arasında bir fark olması beklenmemektedir. Buna rağmen kontrol grubu çocukların evre 3 öntest/sontest puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık

saptanmıştır. Diğer bir deyişle kontrol grubu çocukların evre 3 sontest puan ortalamalarının öntest puan ortalamalarına göre yükseldiği görülmektedir. Bu sonuç Özsöz'ün (1990) araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Suçlu ve suçsuz çocukların ahlaki yargılarını karşılaştırdığı araştırmasında suçlu çocukların geleneksel düzeye ait 3. evreyi daha fazla kullandıklarını tespit etmiştir. Buna göre suçlu kontrol grubu çocukların bu evre ile ilgili öntest ve sontest puanları arasında farklılık çıkmasının nedeni olarak bu çocukların araştırmacıya kendini iyi çocuk olarak gösterme eğilimlerinden kaynaklandığı söylenebilir.

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu araştırmaya göre yoğun düşünme eğitimi sonrası deneme grubu suçlu erkek çocukların MFF20 testi tepki süresinde bir değişiklik olmazken hata sayısında hem kontrol grubu suçlu erkek çocukların son test puanlarına göre hem de öntest puanlarına göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Diğer bir deyişle yoğun düşünme eğitimi programı suçlu erkek çocukların hata yapma sayısını önemli düzeyde azaltmıştır.

Yoğun düşünme eğitimi sonrası deneme grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeyleri gelişmiştir. Diğer bir deyişle deneme grubu suçlu erkek çocukların evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6, A puanı ve P puanı sontest puan ortalamaları kontrol grubu suçlu erkek çocuklarınkinden önemli düzeyde yüksekken evre 2, evre 3 sontest puan ortalamaları ise önemli düzeyde düşüktür. Ayrıca deneme grubu suçlu erkek çocukların evre 2, evre 3, A puanı ve M puanı sontest puan ortalamaları öntest puan ortalamalarından önemli düzeyde düşükken; evre 4, evre 5A, evre 5B, evre 6 ve P puanı sontest puan ortalamaları öntest puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

Kontrol grubu suçlu erkek çocukların tepki süresi ve hata sayısı ön test sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Diğer yandan kontrol grubu suçlu erkek çocukların evre 3 sontest puan ortalaması öntest puan ortalamasından yüksek bulunmuştur.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında geliştirilen öneriler şunlardır: Araştırmadan elde edilen veriler ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir.

1) Suçlu erkek çocukların ailelerine özellikle çocuğun ahlaki gelişimi ve eğitimi ile ilgili uzman kişiler tarafından belli aralıklarla seminerler verilmelidir.

2) Şakra (1987), Örsal'dan Akt: Oktay (2001), Erdoğan'ın (2005) araştırma sonuçlarına göre, çocuklar en çok 14 yaşında suça yönelmektedirler. Buna göre suçun önlenmesi için bu yaş dönemindeki bütün çocuklara onların ahlaki gelişimini destekleyen etkinliklerin yer aldığı Yoğun Düşünme Eğitiminin verilmesi zorunludur. Diğer yandan bu program Adalet Bakanlığı tarafından onaylanarak Türkiye genelindeki bütün Çocuk Şubeleri ve İslahevlerinde bulunan çocuklara uygulanması gereklidir.

3) Bu araştırmada kullanılan Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi ve Değerlerin Belirlenmesi Testi'nin Çocuk Şubeleri tarafından kullanılması yararlı olabilir. Benzer

Şekilleri Eşleştirme Testi ve Değerlerin Belirlenmesi Testini farklı zamanlarda suçlu çocuklara uygulayarak çocukların içtepisel davranıp davranmadıkları ve ahlaki gelişimi alanında bilgi toplayabilir ve yardıma gereksinimi olan çocukları kolaylıkla saptayabilir.

4) Çocuk Şubelerinde görevli personele çocuk psikolojisi konularında uzman kişiler tarafından belli aralıklarla seminerler verilmelidir.

5) Çocuk Şubelerinde çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanları da görev almalıdırlar.

KAYNAKÇA

- Acremont, M. And M. V. Linden. (2005). "Adolescence Impulsivity: Findings From a Community Sample." **Journal of Youth and Adolescence**, Volume: 34, Number: 5, pp: 427-435
- Adler, A. (2003). **Yaşamın Anlam ve Amacı**. Çev: Kamuran Şipal, İstanbul: Say Yayınları.
- Aksoy, A. ve K. Ögel. (2004). "Tutuklu ve Hükümlü Ergenlerin Özellikleri Araştırma Raporu", İstanbul: Adalaet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün Gözetimindeki Çocuklara Yönelik Hizmetlerin İyileştirilmesi Ana Projesi Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayınları
- Antinio, M.A. (1997). The Effect of Empathy on Aggression and Antisocial Behavior among Low-Impulsive and High-Impulsive Children and Adolescents. The Faculty of Colombian School of Arts and Sciences of the George Washington University in Partial Satisfaction of the Requirements for the degree of Doctor of Philosophy
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C. ve Hilgard, E. R. (1995). **Psikolojiye Giriş I**. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Avila, C. , I. Cuenca ve diğerleri (2004). 'Measuring Impulsivity in School-Aged Boys and Examining Its Relationship with ADHD and ODD Ratings'. **Journal of Abnormal Child Psychology**, Volume: 32, Number: 3 pp: 295-304
- Ayanoğlu, H. (2002). Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri ile Uluslararası ve Ulusal Hukukta Çocuğun Hakları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın, A. (2000). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. 2. Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Aydoğan, Y. (2004). Suça Yönelmiş Çocukların Tahliye Sonrası Topluma Kazandırılması. **Aile ve Toplum Dergisi**, Ankara: Cilt:2, Sayı:7 ss: 57-65
- Arı, R. (1989). "Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları İle Bazı Özlük Niteliklerinin, Ben Durumlarına, Atılganlık ve Uyum Düzeylerine Etkisi." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bal, H. (2004). **Çocuk Suçluluğu Kavramlar-Kuramlar-Saha Çalışmaları**. 1. Baskı, Isparta: Fakülte Kitabevi

- Balo, Y. S. (1995). Suç Mağduru ve Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri. İstanbul: İstanbul Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Başar, F. (1992) Ankara Kalaba Çocuk İslahevi'nde Kalan 15–18 Yaş Grubu Ergenlerin Suça Yönelmelerinde Ailenin Etkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Benedicth, R. (1999). **Kültür Örüntüleri**. Ankara: Öteki Yayınevi
- Bernfeld, G.A. and Peters. (1986). “Sosyal Reasoning and Sosyal Behavior in Reflective and Impulsive Children.” **Journal of Clinical Child Psychology**. Volume: 15, No: 3, pp: 221–227
- Branningan, G. And others(1980), “Impulsivity-Reflectivity and Children’s Intellectual Performance.” **Journal of Personality Assesment**. Volume: aa, Number: 1, pp: 41–43
- Brown, R.T. and L.C. Quey (1977). “Reflection-Impulsivity in Normal and Behavior-Disordered Children.” **Journal of Abnormal Child Psychology**. Volume: 5, Number: 4. pp: 457–462
- Brugman, D. And A.E. Aleva (2004). ‘Developmental Delay or Regression in Moral Reasoning by Juvenile Delinquents.’ **Journal of Moral Education**. Volume: 33, Number: 3, pp: 328–338
- Cairns, E. ve Cammock, T. (1978). Development of a more reliable version of Matching Familiar Figures Test. **Developmental Psychology**, 5, 555–560.
- _____.(1984). The development of reflection-impulsivity: further data. **Personality and Individual Differences**, Vol. 5, No. 1, 113–115.
- _____.(1989). The 20-Item Matching Familiar Figures Test: Technical data. Unpublished manuscript.
- Caldwell, M.R., S. Stuges, diğerleri(2007). “Home Versus Scholl Environments and Their Influences on The Affective and Behavioral States of Afrikan, Amerikan, Hispanik and Caucasian Juvenile Offenders” **Journal of Childe and Family Studies**. Volume: 16, Number: 1, pp: 119–132
- Cankurtaran-Öntaş, Ö. ve B. Acar. (2005). “Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”, Çoluk Çocuk Dergisi. Sayı50, Anakara: Kök Yayıncılık, ss: 26–31
- Cataldo, G.C., M. Nobile ve diğerleri (2003). Impulsivity in Depressed Children and

Adolescents: A Comparison Between Behavioral and Neuropsychological Data. Department of Psychiatry, Child Psychiatry Unit, Italy: University "Vita-Salute San Raffaele and San Raffaele Scientific Institute, Milan,

- Carroll, A. Ve diğeri (2006). "Impulsivity in Juvenile Delinquency: Differences Among Early-Onset, Late-Onset and Non-Offenders" **Journal of Youth and Adolescence**. Volume: 35, Number: 4, pp: 517–527
- Casal, G.B. ve diğeri (2001). "La Reflexividad-Impulsividad como una dimension continua: validacion del sistema de clasificacion de **Salkind y Wright**" Vol: 33, No: 2 pp:
- Colder, C.R. and E. Stice.(2004). 'A Longitudinal Study of the Interactive Effects of Impulsivity and Anger on Adolescent Problem Behavior.' **Journal of Youth and Adolescence**. Volume: 27, Number: 3, pp: 255–274
- Claress, P. (1992). **Vahşi Savaşının Mutsuzluğu**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Cüceloğlu, D. (1998). **İnsan ve Davranışı**. 8. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çiftçi, N. (2001). Almanya ve Türkiye'deki Türk Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dereli, E. Y. (2000). Çocuk Mahkemelerinde Yargılanan Çocukların, Ahlak ve Adalet Anlayışlarının Gelişimi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Dilmaç, B. (1999). İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Donfrancesco, R. And others (2005). "Cognitive Impulsivity in Specific Learning Disabilities." **European child & Adolescent Psychiatry**. Volume: 14, Number: 5, pp: 270–275
- Egeland, B. (1974). Training impulsive children in the use of more efficient scanning techniques. **Child Development**, 45, 165–171.
- Elibol, Ş.S.(1998). 11–15 Yaş Grubundaki Mala Yönelik Suç İşlemiş Çocukların Sosyo Demografik Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü.
- Elgar, J.F. , J. Knight ve diğeri(2003). "Attachment Characteristics and Behavioural Problems in Rural and Urban Juvenile Delinquents." **Child Psychiatry and**

Human Development, Volume: 34, Number: 1, pp: 35–48 Volume: 93, pp: 1507–1513

- Elmund, A., L. Melin and others.(2004). “Cognitive and neuropsychological Function in Transnationalliy Adopt Juvenile Delinquents” **Acta Peditr.** V
- Erbaş, E. (2003). Sivas'ta Çocuk ve Genç Suçluluğu, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Erden, M. ve Y. Akman.(2003). **Gelişim ve Öğrenme.** 12. Baskı, Ankara: ArkadaşYayınevi
- Erdoğdu, M.Y. (2005). ‘Suça Yönlendirilen ve Yönlendirilmeyen Çocukların Aile İlişkileri ile Saldırganlık Davranışlarının Karşılaştırılması.’ **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, Sayı:12, No:3, ss: 106–114
- Ergene, T. (1992). Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi ve Tedavi Yöntemleri. **H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:7, Sayfa: 209–215. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1531
- Erkan, R.(1995). İstanbul Çocuk Mahkemelerine Sevk Edilen Çocukların Sosyo-Kültürel Çevresi Üzerine Bir İnceleme. Doktora Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evrin, S. (1970). Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psikososyolojik İzahı Denemesi.
- Feather, N. T. (1988) “Moral Judgment and Human Values.” **British Journal of Social Psychology**, 27, 239 – 246
- Flore, L.L. (1988). “Delinquent Youths and Family.” **Adolescence**, Volume: 23, No: 91, pp: 629–642
- Finch, A.J. ve diğerleri(1974). “Reflection-Impulsivity and Academic Attainment in Emonationally Disturbed Children”. **Journal of Abnormal Child Psychology**. Volume: 2, Number: 1, pp: 71–74
- Finch, A.J. ve diğerleri(1982). “Reflection-Impulsivity and WISC-R Performance in Behavior-Problem Children” **Journal of Psychology**. Volume: 111, pp: 217–221
- Funkhouser, B.L. ve B.A. (1997). Rorschach Measures of Impulsivity in Klinik-Referred Children. In Partial Fulfillment of The Requirement For The Degree Doctor of Philosophy, The Faculty of The Curry School of Education University of Virginia
- Freud, S. (1991). **Totem ve Tabu.** İstanbul: İdol Yayınları

- Gander, M. J. ve Gardiner H.W. (1998). **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. Çevirenler: Ali Dönmez, Nilgün Çelen ve Bekir Onur, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Gargallo, B. (1993a). PIAAR. Programa De Intervencion educativa para Aumentar la Atencion y la relextividad. Madrid, TEA.
- _____. (1993b). Basic variables in Reflection-impulsivity: A training programme to increase reflectivity. *European Journal of Psychology of Education*, 8 (2), 151–167
- Germeç, E. (2002) Suçlu Çocukların Yeniden Topluma Kazandırılması, Ankara Çocuk İslahevi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Giddens, A. (2000). **Sosyoloji**. Çev: H. Özel ve C. Güzel, Ankara: Ayraç Yayınları
- Gölcüklü, F. (1962). **Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma**. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Güller, M. (2003). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme İlkeleri Doğrultusunda “Çocuk Polisi” Eğitimi ve Yönetimi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Gregory, D.C. (1989). Reflection-Impulsivity and the Performance of Fifth-Grade Children on Two Tasks’ *Studies in Art Education*, Vol: 31, No: 1, pp: 27–36
- Habermas, J. (2004). “Ahlak’ın Bilişsel İçeriğine İlişkin Soykütüksel Bir İnceleme” **Öteki Olmak Ötekiyle Yaşamak**. Çev: İlknur Aka, 3. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Hains, A. And L.P. Herrman (1989). “Brief Report Social Cognitive Skills and Behavioural Adjustment of Delinquent Adolescence in Treatment.” **Journal of Adolescence**, Volume: 12. pp: 323–328
- Hancı, H. (1995). Gecekondulaşma ve Çocuk Suçluluğu. **Adli Tıp Dergisi**. Sayı:11, ss: 55–62
- Hancı, H. (1996). Çocuk Suçluluğuna Ekolojik Bir Yaklaşım “Çocukların Oturdıkları Şehir Bölgeleri”. **Eğitim Dergisi**. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, No: 1, ss: 185–190
- Hancı. H. (1999). Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara “İç Göçler ve Çarpık Kentleşme”. **Hekim ve Yaşam İzmir Tabip Odası Bülteni**, Mayıs-Haziran, Sayı:6, ss: 24–28.

- Heyns, P. M. And H. G Niekerk, others (1981). “Moral Judgment and Behavioral Dimension of Juvenile Delinquency”. **International Journal for The Advancement of Counselling**. Volume: 4, Number:2, pp: 139–151
- Hollin, C.R. and T. Swaffer. (1993). “Social Fuctioning and delinquency: A Return To Basic.” **Journal of Adolescence**. Volume: 16, pp: 205–210
- Hur, Y.M. and TR.J. Bouchard.(1997). “The Genetic Correlation Between Impulsivity and Sensation Seeking Traits”. **Behaviour Genetics**. Volume: 27, Number: 5, pp: 455–463
- Işık, G.(2003). Çocuk Suçluluğunda Ailenin Etkileri: Elazığ İslahevi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Jersild, A. (1979). **Çocuk Psikolojisi**. Çeviren: Gülseren Günce,3. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, no:79
- Kagan, J. (1966). Reflection-Impulsivity: The Generality and Dynamics of Conceptual Tempo. **Journal of Abnormal Psychology**, 71(1), 17–24
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. (1999). **Yeni İnsan ve İnsanlar**. 10.Basım, İstanbul: Evrim Yay
- Kashden, J. , W.J. Fremouw and others (1993). “Impulsivity in Suicidal and nonsuicidal adolescence.” **Journal of Abnormal Child Psychology**. Volume: 21, Number: 3, pp: 339–353
- Karasar, N. (2000). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. 10. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık
- Kart, K. (2003). Sosyokültürel ve Demografik Yönden Bursa’da Çocuk Suçluluğu. Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı
- Kaya, M. (1993). Bazı Kişisel Değişkenlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargıları. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, F. (2006). **Çocuk Polisi’nin Çocukların Korunması Etkinlikleri ve Çocuk Suçluluğu ile Mücadelesi**. Konya: Konya Emniyet Müdürlüğü Yayınları, Er-Yay Matbaacılık
- Keklikkiran, M. (1999). Türkiye’de Çocuk Suçluluğu. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Kırımsoy, E. (2003). Suç İşlemiş ve Suç İşlememiş Ergenlerin Algıladıkları Duygusal İstismarın ve Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Ankara:

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

- Kırımsoy, E. (2005). “Çocuk ve Suç”, **Çoluk Çocuk Dergisi**. Sayı:50, Ankara: Kök Yayıncılık
- Kunt, V. (2003). Suç ve Çocuk. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Lee, M. And Normun M.P. (1988). “Interrelations of Empaty, Cognition and Moral Reasoning With Dimensions of Juvenile Delinquency.” **Journal of Abnormal Childe Psychology**. Volume: 16, Number: 2, pp: 127–139
- Li, S.D. (2004). “The İmpacts of Self-Control and Social Bonds on Juvenile Delinquency in a National Sample of Midadolescents.” **Deviant Behaviour**. Volume: 25, pp: 351–373
- Lopez, B.G. ve Lopez, R.G. (1998). The improvement of moral development through an increase in reflection A training programme. **Journal of Moral Education**, 27(2), 225–242.
- Matesevac, H.(1993). Object Relations of Impulsive, Non-Impulsive and Acting-out Impulsif Children. The Fielding İnstitute.
- Marshall, G. (1999). **Sosyoloji Sözlüğü**. Çev: Osman Akınbay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, ss: 702–704
- Meichenbaum, D. H. ve Goodman, J. (1971). Training impulsive children to talk to themselves: A means of developing self-control. **Journal of Abnormal Psychology**, 77 (2), 115–126.
- Messer, S. B. (1976). Reflection-impulsivity: A review. **Psychological Bulletin**, 83(6), 1026–1052.
- Messer, S.B. and D.M. Brodzinsky.(1981) “Three-year stability of Reflection Impulsivity in Young Adolescents.” **Developmental Psychology**, Volume:17, No:6, pp: 848–850
- Morgan, C. T. (1995). **Psikolojiye Giriş**. (Çevirenler: Hüsnu Arıcı ve diğerleri) 11.Basım, Ankara: H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Niles, W.J. (1986). ‘Effects of a Moral Development Discussion Group on Delinquent and Predelinquent Boys.’ **Journal of Counseling Psychology**. Volume: 33, No:1, pp: 45–51

- Olson, S.L., E.J. Bates and others (1990). "Early Antecedents of Childhood Impulsivity: The Role of Parent-Child Interaction, Cognitive Competence and Temperament." **Journal of Abnormal Child Psychology**. Volume: 18, Number: 3, pp: 317–334
- Olson, S.L., E.M. Schilling and others (1999). "Measurement of Impulsivity: Construct Coherence, Logitudinal Stability and Relationship with Externalizing Problems in Middle Childehood and Adoloscence." **Journal of Abnormal Child Psychology**. Volume: 27, Number: 2, pp: 151–165
- Okday, S. (2001). Kişilerin Ahlaki Yargıları ve Ahlaki Davranış Niyetleri Arasındaki Farklılıkların Çok Boyutlu Analizi. Ankara: Bilkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Orhon, G. (1962). **Suçlu Çocuklarla İlgili Bir İnceleme**. Ankara: Gürsoy Basımevi
- Ostrov, E. , D. Offer ve diğerleri (1972). "The Impulsivity Index: Its Application To Juvenile Delinquency." **Journal of Youth and Adolescence**. Volume: 1, Number: 2 pp: 179–196
- Öter, G. (1994). Çocuk Suçluluğunda Ailenin Fonksiyonu ve Farik – Mümeyyizlik Kavramı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü
- Özçeşmeci-Ünal, H. (1999). Ailesi Göç Etmiş Tutuklu Çocukların Uyumsal Davranış Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü
- Özgüleç, F.(2001). 7–11 Yaşlarındaki Çocukların Ahlaki Yargılarının Gelişimi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Özsöz, C. (1990). 14–18 Yaşları Arasındaki Suçlu ve Suçsuz Ergenlerde "Adaletsizlik" Yargısının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkan, H. (1995). Ailenin Bazı Özelliklerinin Çocuğun Suça Yönelmesinde Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özkök, P. (1996). Çocuk Suçluluğunun nedenleri ve Alınması Gerekli Tedbirler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi
- Öztürk, Ö. ve diğerleri (2005). **İstanbul H Tipi Cezaevinde Kalan Ergenlerin Öyküye Bağlı Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanım Sıklığı.**

- Paulsen, K. And M. Johnson (1980). "Impulsivity: A Multidimensional Concept With Developmental Aspects". **Journal of Abnormal Childe Psychology**. Volume: 8, Number: 2, pp: 269–277
- Renwicik, S. And. N. Emler (1984). "Moral Reasoning and Delinquent Behaviour Among Students." **British Journal of Social Psychology**. Volume: 23, pp: 281–283
- Rest, J. R. (1986). DIT Manual for the Defining Issues Test. Third Edition, Center for the Study of Ethical Development, University of Minnesota.
- Saylağ, Ş. (2001). Liselerin Birinci Sınıfında Öğrenim Gören Çocukların Ahlaki Değerleri Algılama Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara: H.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Seçer, Z. (2003). Yoğun Düşünme (Reflection) Eğitimi Programının Çocukların Ahlaki Yargılarına Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: S.Ü.S.B.E.
- Selçuk, Z.(2000). **Gelişim ve Öğrenme**. 7.Baskı, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım
- Smetana, J.G., N. Schlagman and P. W. Adams. (1993). "Preschool Children's Judgments About Hypothetical and Actual Transgressions." **Childe Development**, 64, 202–214
- Smith, P. And M. Waterman. (2006). "elf-Reported Aggression and Impulsivity in Forensic and Non-Forensic Populations: The Role of Gender and Experience". **Journal of Family Violence**. Volume: 21, Number: 7, pp: 425–437
- Sokullu-Akıncı, F. (1993). "Çocuk Suçluluğu Kriminolojisinde Aile Faktörü" M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı **Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayın no: 536,Hukuk Fakültesi Yayın No: 441
- Sözer, M.A. (2003). Çocukların Eğitim Durumları ve Geleceğe İlişkin Beklenti Düzeylerinin Temel Toplumsal Ortamlardan Aldığı Etkiler (İslahevlerinde Kalan Çocuklar Üzerinde Bir Araştırma). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Stams, G.J., D. Brugman ve diğerleri.(2006). "The Moral Judgment of Juvenile Delinquents: A Meta-Analysis." **Journal of Abnormal Childe Psychology**, Volume: 34, Number:5, pp: 692–708

- Sürücü A. ve C. Arslan. (2003). “Suça İtilmiş Çocuklar ve Psikolojisi” **Eğitime Yeni Bakışlar 2**. Birinci Basım, Ankara: Mikro Yayınları, ss: 257–273
- Şakra, T. (1987). Çocukların Suça Yönelmelerinde Uyum Durumlarının ve Yaşlarının Etkisi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Tartar, G. (1993). Metropoliten Alanda Çocuk Suçluluğu İstanbul Çevresinde Yapılmış Bir İnceleme, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı Yüksek Lisans Tezi
- Tekin, F.(1993). Ankara İslahevindeki Çocukların Suç İşlemelerinde Din Eğitimi Eksikliğinin Rolü. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Temel, F.(1991). Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan 14–18 Yaş Grubundaki Gençlerin Cinsiyet Rolü Kimlikleri İle Moral Gelişimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Thompson, W.E. and R.A. Dodder. (1986). “Containment Theory and Juvenile Delinquency: A Reevaluation Through Factor Analysis.” **Adolescence**, Volume: 11. No: 82, pp: 365–376
- Topses, G. (2003). Gelişim ve Öğrenme. 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Tüfekçi, M. (1996). İslahevindeki Çocuk ve Gençlere Verilen Resim Etkinliklerinin Çocuk ve Gencin Kişisel ve Sosyal Uyumuna Etkileri. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Türkeri, S.S. (1995). Çocuk İslahevleri ve Çocuk Cezaevindeki Çocukların Suç İşleme Nedenleri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim Dalı.
- Tüzün, Birgül.(1995) Çocuk Suçluluğu Kavramı ve Yasal Kurumsal Düzenlemeler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi
- Uluğtekin, S. (1991). **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**. Ankara: Bizim Büro
- Ulusoy, A. Ve Diğerleri. (2003). **Gelişim ve Öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık
- Ülgen, G.ve E. Fidan.(1997). **Çocuk Gelişimi**. 7. Basım, İstanbul: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları

- Ünal, M. (1993). Suçlu ve Suçlu Olmayan Çocukların Uyum Durumları ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması. Ankara: A.Ü. Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Vozzola, E.C. and A.H. Alessandro (2000). "Competitions of Justice: Faculty Moral Reasoning About Affirmative Action." **Journal of Adult Development**. Volume: 7, Number: 3, pp: 137–149
- Walker, W.N. (1985). "Impulsivity in Learning Disabled Children: Past Research Findings and Methodological Incinsistencies". **Learning Disability Quarterly**, Volume: 8, No: 2, pp: 85–94
- Watkins, J.M., H.B. Lee ve diğerleri,(1980). "Toward a Dependable Measure of Reflection-Impulsivity: An Application of Generalizability Theory." **Journal of Psychologoy and Behavioral Assessment**. Volume: 2, Number: 1, pp: 1–16
- Yalçın, B. (2003). Çocuk ve Suç İlişkileri: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Nisan 2001-Nisan 2002 Kayıtları Esas Alınarak. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Yavuzer, H. (1986). **Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu**. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2793
- Yavuzer, H. (1997). **Çocuk Psikolojisi**. 14. Basım, Ankara: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2001). **Çocuk ve Suç**. 10. Basım, Ankara: Remzi Kitabevi.
- (1999). 'Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 27 İl 1998' Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 2254
- (2001). 'Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 27 İl 1999' Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 2451
- (2001). 'Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 27 İl 2000' Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 2492
- (2003). 'Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 27 İl 2001' Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 2737
- (2004). 'Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 27 İl 2002' Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 2904
- (2004). 'Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 27 İl 2003' Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No:
- (2005). 'Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 27 İl 2004' Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 2975
- (2006). 'Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 27 İl 2005' Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 3033

- Doğan, P.A. (2006). Çocuk Mahkemeleri. www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukmahkemelerishuz.doc Erişim tarihi: 03.01.2007
- Polat, O. (2002). Çocuk Suçluluğu. www.kriminoloji.com Erişim Tarihi: 12.10.2006

EKLER

EK -1 : Defining Issues Test (DIT) : Ahlaki Yargılar Envanteri

EK -2 : Matching Familiar Figures 20 (MFF20) : Benzer şekilleri Eşleştirme Testi

HEINZ VE İLAÇ İKİLEMİ

Avrupa’da bir kadın yakalandığı özel bir kanser türünden ölmek üzereydi. Doktorlar aynı şehir de bir eczacının yeni keşfettiği radyum bileşenli bir ilacın onu kurtarabileceğini söyledi. İlaç oldukça pahalıydı ve eczacı ilacın maliyetinin on katı fazla fiyat talep etmişti. İlacın bir dozu için yaklaşık 2000 dolar istemekteydi. Hasta kadının kocası tanıdığı herkesten borç para istedi fakat ilaç için gerekli olan paranın yarısı olan 1000 dolar toplayabilmişti. Heinz eczacıya karısının ölmek üzere olduğunu söyledi ve ilacı ona daha ucuza satmasını veya daha sonra ilacın parasını ödemesine müsaade etmesini istedi fakat eczacı “ilacı ben buldum ve bu ilaçtan para kazanmak istiyorum” dedi. Bu yüzden Heinz çok çaresizdi ve karısı için eczaneye girip ilacı çalmayı düşünmeye başladı.

Heinz ilacı çalmalı mı? (Aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz).

- A)-----İlacı Çalmalı B)-----Kararsızım C)-----İlacı
Çalmamalı

Çok Önemli	Önemli	Biraz Önemli	Az Önemli	Önemsiz	
					1- Toplumun kanunlarının korunması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					2- Karısı için çok fazla üzülen ve seven bir koca için hırsızlık yapmasının doğal olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					3- Heinz'in karısına ilacın biraz yararı olacaksa Heinz'in ilacı çalarak hapse gitmesi veya hırsızlık yaparken vurulmayı göze alması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					4-Heinz'in profesyonel bir güreşçi veya profesyonel güreşçi arkadaşlarının olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					5- Heinz'in kendisi için veya bir başkasına yardım için çalması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					6- Eczacının kendi bulduğu bir ilacı kendi belirlediği fiyattan satma hakkına diğer insanların saygı duyması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					7- Sosyal ve bireysel anlamda yaşamın önemi birinin ölümü nü engellemekten ne kadar önemli veya önemsizdir.
					8- İnsanları birbirine karşı nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen bazı değerlerin olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					9- Eczacının sadece zengini koruyan değersiz bir kanunun arkasına saklanmasına izin verilip verilmesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					10-Bu olaydaki kanunun toplumdaki herhangi bir bireyin en temel hak iddia etme tarzını engelleyip engellememesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					11- Eczacının çok aç gözlü ve zalim olduğu için soyulmasının istenip istenmemesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					12- Böyle bir olayda hırsızlığın bütün toplum için daha fazla yarar getirip getirmeyeceği ne kadar önemli veya önemsizdir.

Yukarıdaki listeden size göre en önemlisi olan dört maddeyi seçiniz.

En Önemli (-----)

İkinci En Önemli (-----)

Üçüncü En Önemli (-----)

Dördüncü En Önemli (-----)

DOKTOR İKİLEMİ

Bir kadın tedavisi olmayan bir kanser türünden ölmek üzereydi ve sadece altı aylık ömrü kalmıştı. Korkunç düzeyde ağrı çekmekteydi. Öyle ki onun ölümünü yakınlaştıracak olan morfine benzer bir ağrı kesicinin az bir dozu hasta kadının ağrılarını azaltmıştı fakat kadın ağrıdan çıldırılmış ve deli gibiydi. Ağrısız zamanlarında doktordan kendisini öldürmesi için yeterli morfin verilmesini istemişti. Kadın doktora artık ağrıya tahammül edemeyeceğini ve nasıl olsa birkaç ay içinde öleceğini söylemişti.

Doktor ne yapmalı? (Aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz.)

- A)-----Kadına onu öldürecek aşırı bir doz ilaç vermeli
- B)-----Kararsızım
- C)-----Aşırı doz ilaç vermemeli

Çok Önemli	Önemli	Biraz Önemli	Az Önemli	Önemsiz	
					1- Hasta kadının ailesinin kadına aşırı doz ilaç verilip verilemesini istememesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					2-Hasta kadına aşırı doz ilaç vermek onu öldürmekle aynı kabul edilirse başkasına uygulanan kanunların aynısının doktorada uygulanması ne kadar önemli ve önemsizdir.
					3- Bir insanın yaşamasına ve ölmesine kendisinin karar vermesi, o kişinin mutluluğu açısından ne kadar önemli veya önemsizdir.
					4- Doktorun bu olaya bir kaza süsü vermesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					5- Devletin yaşamak istemeyenler üzerinde yaşamlarını sürdürmesi için zorlanmasının doğru olup olmadığı ne kadar önemsizdir.
					6- Kişisel değerler üzerinde toplumun bakış açısından önce ölümün değerinin anlamı ne kadar önemli veya önemsizdir.
					7- Doktorun kadının çektiği acıya mı yoksa toplumun bu konuda ne düşüneceğine dikkat etmesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					8- Bir başkasının hayatına son vermek için yardım etmenin sorumlu bir işbirliği davranışı tarzı olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					9- Kişinin hayatının sona ereceği zamana sadece Tanrının karar vermesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					10- Doktorun vereceği kararda kendi değer yargılarına göre davranması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					11- Toplumun herhangi bir kişinin yaşamına işlediği zaman son vermesine izin vermesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					12- Toplum yaşamak isteyen bireylerin yaşamlarını korumak için tedbir alması ve ölmek isteyenlerin de intihar etmelerine izin vermesi ne kadar önemli veya önemsizdir.

Yukarıdaki listeden size göre en önemlisi olan dört maddeyi seçiniz.

En Önemli (-----)

İkinci En Önemli (-----)

Üçüncü En Önemli (-----)

Dördüncü En Önemli (-----)

BAY WEBSTER

Bay Webster, bir benzin istasyonunun sahibi ve m¼d¼r¼d¼r. Bay Webster ona yardım edecek bir tamirciyi iŒe almak istemektedir fakat iyi bir tamirci bulmak oldukça zordur. Bulduğu tek kiŒi, iyi bir tamirci gibi g¼rd¼ė¼ Bay Lee'dir. Fakat o da bir zencidir. Bay Webster zencilere karŒı herhangi bir olumsuz d¼Œ¼nceye sahip değilken m¼Œterilerinin pek çoğu zencilerden hoŒlanmadıkları için Bay Lee'yi iŒe almaya çekinir. Eğer Bay Lee benzin istasyonunda alıŒıyor olsaydı m¼Œterileri iŒlerini baŒka yerlere yaptırabilirdi. Bay Lee, Bay Webster'e onu iŒe alıp almayacağını sorduğunda Bay Webster daha hen¼z baŒka birini iŒe aldığını s¼yledi. Fakat Bay Webster hiç kimseyi iŒe almamıŒtı ¼nk¼ Bay Lee kadar iyi tamirci olan kimseyi bulamamıŒtı.

Bay Webster ne yapmalı? (AŒaėıdaki seçeneklerden birini iŒaretleyiniz.)

- A)-----Bay Lee'yi iŒe almalı
- B)-----Kararsızım
- C)-----Onu iŒe almamalı

Çok Önemli	Önemli	Biraz Önemli	Az Önemli	Önemsiz	
					1- Bir iş yeri sahibinin kendi işi ile ilgili kararlar alma hakkına sahip olup olmaması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					2- İşe adam alırken ırk ayrımını yasaklayan bir kanunun olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					3- Bay Webster'in Bay Lee'yi işe alma konusunda zencilere karşı bir önyargısının veya kişisel hiç bir niyetinin olup olmadığı ne kadar önemli veya önemsizdir.
					4- İyi bir tamirciyi işe almak mı yoksa müşterilerinin isteklerini yerine getirmek mi Bay Webster işi için en iyisi olduğu ne kadar önemli veya önemsizdir.
					5- Bireysel farklılıkların toplumda önemli bir rol oynayıp oynamadığı ne kadar önemli veya önemsizdir.
					6- Aç gözlü ve rekabeti gerektiren kapitalist sistemin tamamen ortadan kaldırılması düşüncesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					7- Bay Webster'in yaşadığı toplumda insanların büyük bir çoğunluğunun ırk ayrımına karşı olması veya büyük çoğunluğunun ırk ayrımı tarafları olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					8- İnsanların işe alınmasında onların bilgi ve becerilerine önem verilmesi veya yeteneklerinin dikkate alınmaması toplum için bir kayıp olup olmadı ne kadar önemli veya önemsizdir.
					9- Bay Webster Bay Lee'yi işe almayı redderken bu davranışının kendi inançlarına uygun olup olmaması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					10- Bay Lee için işin ne kadar önemli olduğunu bilen Bay Webster'in onu işe almayacak kadar katı yürekli olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					11- Bu olayda ay Webster'in davranışı 'Yaratılanı Sev Yaradan'dan Ötürü' kuralına uyup uymadığı ne kadar önemli veya önemsizdir.
					12- Birinin ihtiyacı olan bir konuda ondan karşılık istemeksizin ona yardım etmek ne kadar önemli veya önemsizdir.

Yukarıdaki listeden size göre en önemlisi olan dört maddeyi seçiniz.

En Önemli (-----)

İkinci En Önemli (-----)

Üçüncü En Önemli (-----)

Dördüncü En Önemli (-----)

KAÇAK MAHKUM

Bir adam 10 yıl hapse mahkum edilmiştir. Bir yıl sonra bu adam hapisten kaçır yeni bir şehre yerleşir ve Thompson asını alır. 8 sene boyunca çok çalışır ve kendi işini kurmak için yeterince para biriktirir. Müşterilerine dürüst davranmaktadır. İşçilerine de iyi ücretler vermektedir ve yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmektedir. Ancak bir gün eski komşusu Bayan Jones onun 8 yıl önce polisten kaçan ve polisin aramakta olduğu bir adam olduğunu anlar.

Bayan Jones bu durumda ne yapmalı? (Aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz.)

- A)-----Onu ihbar etmeli
- B)-----Kararsızım
- C)-----Onu ihbar etmemeli

Çok Önemli	Önemli	Biraz Önemli	Az Önemli	Önemsiz	
					1- Uzun zamandır Bay Thompson'un kötü bir adam olmadığını ispat edecek kadar yeterli iyilik yapması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					2-Suç işleyen birini koruyarak onun daha fazla suç işlemesine fırsat tanınması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					3- Kanun ve hapisane baskısı olmadan daha iyi yaşanamayacağı ne kadar önemli veya önemsizdir.
					4- Bay Thompson'un topluma karşı olan borcunu ödemesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					5- Bay Thompson'un toplumdan haklı olarak beklediği şeyi toplumun yerine getirmemesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					6- Hayırsever bir adam için toplumdan uzaklaştırılarak ayrı hapse konmasının sağlayacağı yarar ne kadar önemli veya önemsizdir.
					7- Herhangi birinin Bay Thompson'u hapse gönderecek kadar zalim ve kalpsiz olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					8- Eğer Bay Thompson hapse girmezse hapiste yatan diğer suçlulara haksızlık edilmesi ne kadar önemli veya önemsizdir.
					9- Bayan Jones'un Bay Thompson'un iyi arkadaşı olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					10- Olay ne olursa olsun hapisten kaçanlar suçluyu ihbar etmenin vatandaşlık görevi olması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					11- İnsanların isteklerinin ve halkın iyiliğinin en iyi şekilde sağlanması ne kadar önemli veya önemsizdir.
					12- Diğer insanları korumak ve Bay Thompson'un tekrar suç işlemesini önlemek için onun hapse girmesi ne kadar önemli veya önemsizdir.

Yukarıdaki listeden size göre en önemlisi olan dört maddeyi seçiniz.

En Önemli (-----)

İkinci En Önemli (-----)

Üçüncü En Önemli (-----)

Dördüncü En Önemli (-----)

BU ARAŞTIRMADAKİ ÖLÇEKTE KULLANILMAYAN DİĞER İKİ HİKAYE

1. ÖYKÜ

Jack 14 yaşında, kampa gitmek isteyen bir çocuktur. Babası eğer parayı kendi biriktirebilirse, kampa gitmesine izin vereceğini söyler. Bunun üzerine Jack, gazete dağıtıcılığı yaparak kampa gitmek için gerekli parayı biriktirir. Ancak kampa gitmeden kısa bir süre önce, babası fikrini değiştirir. Bazı arkadaşları balık avlamaya gideceklerdir. Jack'in babasının bu ava katılmak için yeterli parası yoktur. Jack'ten gazete dağıtarak biriktirdiği parayı kendisine vermesini ister. Jack kampa gitmekten vazgeçmeyi istemez ve babasının isteğini reddetmeyi düşünür.

Hikaye ile ilgili sorular:

- 1- Jack babasına para vermeyi reddetmeli mi? Niçin?
 - 2- Babasının Jack'ten parayı istemeye hakkı var mı?
 - 3- Parayı vermenin iyi bir evlat olmakla ilgisi var mı?
 - 4- Hangisi daha kötü, bir babanın oğluna verdiği sözü tutmaması mı yoksa oğlunun babaya verdiği sözü tutmaması mı?
 - 5- Verilen söz niçin tutulmalıdır?
- gibi

Kaynak: Topses,2003,s:190